

Betalingstjenester

Forslag til gjennomføring i norsk rett av bestemmelsene om forholdet mellom institusjon og kunde mv. i direktiv 2007/64/EF

Delrapport til Finansdepartementet fra arbeidsgruppen for betalingstjenestedirektivet

Finansdepartementet
Postboks 8008 Dep
0030 Oslo

Gjennomføring av EUs direktiv om betalingstjenester i norsk lov

Finansdepartementet oppnevnte 9.januar 2008 en arbeidsgruppe for utarbeiding av forslag til regler til gjennomføring av Europaparlaments- og rådsdirektiv 2007/64/EF av 13. november 2007 om betalingstjenester i det indre marked. Arbeidsgruppen ble bedt om å avgi sin utredning innen 15.desember 2008.

Betalingstjenestedirektivet inneholder både regler om forholdet institusjon og kunde (de privatrettslige forhold) og bestemmelser som gjelder organiseringen av institusjonens virksomhet som betalingsforetak (de offentligrettslige forhold – institusjonslovgivningen). Banklovkommisjonen arbeider for tiden med revisjon av institusjonslovgivningen i norsk rett. På denne bakgrunn har det vært drøftet med departementet om arbeidsgruppens mandat burde avgrensnes til direktivets privatrettslige del (del III og IV). Finansdepartementet har i den forbindelse bedt arbeidsgruppen prioritere arbeidet med direktivets del III og IV.

Arbeidsgruppen hadde til september 2008 begrenset med ressurser i sekretariatet. Av denne grunn kunne utredningen ikke ferdigstilles innen tidsrammen som ble gitt av departementet. Arbeidsgruppen har derfor, i tråd med departementets angivelse av prioriteringer, funnet det hensiktsmessig å avgi en delrapport om den privatrettslige delen av direktivet.

Vedlagt følger arbeidsgruppens forslag til hvordan Betalingstjenestedirektivets del III og IV kan gjennomføres ved endringer i Finansavtaleloven.

Arbeidsgruppen leverer delt innstilling på tre punkter:

- Definisjonen av forbruker – utredningens kap 7
- Regler for valutering – utredningens kap 16
- Kundens ansvar for egne feil – utredningens kap 17 og 18.

Oslo, 16.februar 2009

Inger-Johanne Sletner

Alexander Behringer

Jo Gjedrem

Anders Nikolay Kvam

Siv Bergit Pedersen

Kaja Veel Midtbø

Gunnvald Grønvik

Gunnar Harstad

Tore A. Hauglie

1	HOVEDINNHALDET I RAPPORTEN	11
2	ARBEIDSGRUPPENS MANDAT, SAMMENSETNING OG VIRKSOMHET	14
2.1	Arbeidsgruppens mandat og sammensetning	14
2.2	Arbeidsgruppens virksomhet	17
3	BAKGRUNNEN FOR ARBEIDSGRUPPENS FORSLAG	17
3.1	Betalingssystemet	17
3.2	Oversikt over gjeldende rett	18
3.3	Direktiv 2007/64/EF om betalingstjenester	20
4	UTGANGSPUNKTER FOR GJENNOMFØRINGEN	22
4.1	Fullharmonisering og nasjonale valg	22
4.2	Lovteknisk løsning	23
5	VIRKEOMRÅDE FOR REGLENE OM BETALINGSTJENESTER	24
5.1	Innledning	24
5.2	Gjeldende rett	25
5.2.1	Tjenesteytere som omfattes	25
5.2.2	Saklig virkeområde	25
5.2.3	Geografiske og valutamessige begrensninger	26
5.3	Direktivet	27
5.3.1	Tjenesteytere som omfattes	27
5.3.2	Saklig virkeområde	28
5.3.3	Geografiske og valutamessige begrensninger	33
5.4	Arbeidsgruppens vurdering	34
5.4.1	Tjenesteytere som skal omfattes	34
5.4.2	Saklig virkeområde	35
5.4.3	Geografiske og valutamessige begrensninger	37
6	DEFINISJONER	40
6.1	Innledning	40
6.2	Gjeldende rett	40
6.3	Betalingstransaksjon og betalingsordre	41

6.4	Tilbyder og bruker av betalingstjenester	42
6.5	Rammeavtale	43
6.6	Særlig om betalingskonto	45
6.7	Betalingsinstrument	47
6.8	Småpengeinstrumenter	47
6.9	Direkte debitering	49
6.10	Andre definisjoner	50
7	UFRAVIKELIGHET	52
7.1	Innledning	52
7.2	Gjeldende rett	52
7.3	Direktivet	53
7.3.1	Innledning	53
7.3.2	Bestemmelsene om ufravikelighet	54
7.3.3	Forbrukerbegrepet	55
7.3.4	Mikroforetak	56
7.4	Arbeidsgruppens vurdering	56
7.4.1	Bestemmelsene om ufravikelighet	56
7.4.2	Forbrukerbegrepet	57
7.4.3	Mikroforetak	62
8	OPPLYSNINGSPLIKT FØR AVTALEINNGÅELSE	64
8.1	Innledning	64
8.2	Gjeldende rett	64
8.2.1	Opplysninger som skal gis	64
8.2.2	Hvordan opplysningene skal gis	68
8.2.3	Tidspunktet for når opplysningene skal gis	68
8.2.4	Krav til selve avtalen	69
8.3	Direktivet	70
8.3.1	Opplysninger som skal gis	70
8.3.2	Hvordan opplysningene skal gis	73
8.3.3	Når opplysningene skal gis	74
8.3.4	Bevisbyrde og gebyrer for oppfylning av opplysningsplikt m.v.	75
8.3.5	Krav til selve avtalen	76
8.3.6	Informasjonskrav etter andre direktiver – fjernsalgstilfellene	76
8.4	Arbeidsgruppens vurdering	77

8.4.1	Innledning	77
8.4.2	Opplysninger som skal gis før avtaleinngåelse	78
8.4.3	Hvordan opplysningene skal gis	82
8.4.4	Når opplysningene skal gis	83
8.4.5	Bevisbyrde og gebyrer for oppfylning av opplysningsplikt m.v.	83
8.4.6	Krav til selve avtalen	84
8.4.7	Informasjonskrav i andre direktiver - endringer i angrerettloven	85
9	OPPLYSNINGER I FORBINDELSE MED BETALINGSTRANSAKSJONER	87
9.1	Innledning	87
9.2	Gjeldende rett	87
9.3	Direktivet	88
9.3.1	Rammeavtaler	88
9.3.2	Enkeltstående betalingstransaksjoner	90
9.3.3	Småpengeinstrumenter	91
9.4	Arbeidsgruppens vurdering	91
10	ENDRING AV RAMMEAVTALE	93
10.1	Innledning	93
10.2	Gjeldende rett	93
10.2.1	Endringer ved enighet mellom partene	93
10.2.2	Begrensninger med hensyn til ensidige endringer	93
10.2.3	Institusjonens varslingsplikt	94
10.3	Direktivet	94
10.3.1	Hvilke endringer som reguleres	94
10.3.2	Institusjonens varslingsplikt	96
10.3.3	Endringer basert på referanserentesats eller -vekslingskurs	96
10.4	Arbeidsgruppens vurdering	97
10.4.1	Endringer ved enighet mellom partene	97
10.4.2	Ensidige endringer	97
10.4.3	Varslingsplikt for institusjonen	98
11	OPPHØR AV RAMMEAVTALER	98
11.1	Innledning	98
11.2	Gjeldende rett	99
11.2.1	Oppsigelse fra kunden	99
11.2.2	Oppsigelse fra institusjonen	100
11.2.3	Heving og ugyldighet	100

11.3	Direktivet	100
11.3.1	Oppsigelse fra kunden	100
11.3.2	Oppsigelse fra institusjonen	101
11.3.3	Heving og ugyldighet	102
11.4	Arbeidsgruppens vurdering	102
11.4.1	Oppsigelse fra kunden	102
11.4.2	Oppsigelse fra institusjonen	103
11.4.3	Heving og ugyldighet	103
12	SAMTYKKE TIL OG TILBAKEKALL AV BETALINGSTRANSAKSJONER	104
12.1	Innledning	104
12.2	Gjeldende rett	104
12.3	Direktivet	105
12.3.1	Samtykke til betalingstransaksjoner	105
12.3.2	Tilbakekall	105
12.4	Arbeidsgruppens vurdering	107
12.4.1	Samtykke til betalingstransaksjoner	107
12.4.2	Tilbakekall	108
13	MOTTAK AV BETALINGSORDRE	109
13.1	Innledning	109
13.2	Gjeldende rett	109
13.3	Direktivet	110
13.4	Arbeidsgruppens vurdering	111
14	AVVISNING AV BETALINGSORDRE	112
14.1	Innledning	113
14.2	Gjeldende rett	113
14.3	Direktivet	113
14.4	Arbeidsgruppens vurdering	115
15	OVERFØRINGSTID	115
15.1	Innledning	115
15.2	Gjeldende rett	116

15.3	Direktivet	116
15.4	Arbeidsgruppens vurdering	118
16	TIDSPUNKT FOR BEREGNING AV RENTER PÅ KUNDEKONTOER	120
16.1	Innledning	120
16.2	Gjeldende rett	120
16.3	Direktivet	122
16.4	Arbeidsgruppens vurdering	128
17	ANDRES MISBRUK AV KONTO OG BETALINGSINSTRUMENT	135
17.1	Innledning	136
17.2	Gjeldende rett	137
17.2.1	Hovedregelen om misbruk av konto	137
17.2.2	Den særlige regelen om misbruk av betalingskort	139
17.3	Direktivet	142
17.3.1	Innledning	142
17.3.2	Plikter for kunde og institusjon	143
17.3.3	Ansvarsreguleringen	145
17.3.4	Reklamasjon og tilbakebetaling	148
17.4	Forslaget fra Banklovkommisjonen i NOU 2008: 21	149
17.5	Arbeidsgruppens vurdering	151
17.5.1	Generelt	151
17.5.2	De enkelte elementene i arbeidsgruppens forslag	153
18	FORSINKET ELLER MANGLENDE GJENNOMFØRING AV BETALINGSTRANSAKSJONER	162
18.1	Innledning	162
18.2	Gjeldende rett	163
18.2.1	Generelt	163
18.2.2	Reglene om forsinkelse av betalingsoverføringer	164
18.3	Direktivet	167
18.3.1	Institusjonens ansvar	167
18.3.2	Kundens ansvar	170
18.4	Banklovkommisjonens forslag i NOU 2008: 21	174
18.5	Arbeidsgruppens vurdering	176

18.5.1	Institusjonens forhold – gjennomføring av artikkel 75 til 78	176
18.5.2	Særlig om kundens egne feil – gjennomføring av artikkel 74	179
19	TILBAKEBETALING AV BETALINGSTRANSAKSJONER IVERKSATT AV ELLER VIA BETALINGSMOTTAKEREN	185
19.1	Innledning	185
19.2	Gjeldende rett	186
19.3	Direktivet	187
19.4	Arbeidsgruppens vurdering	189
20	VALUTA OG VALUTAOMREGNING	191
21	GEBYRER VED BRUK AV VISSE BETALINGSINSTRUMENTER	193
21.1	Direktivet	193
21.2	Arbeidsgruppens vurdering	193
22	DELING AV OVERFØRINGSKOSTNADER MELLOM BETALER OG MOTTAKER	194
23	ADGANGEN TIL Å MOTREGNE I BELØPENE SOM OVERFØRES	195
23.1	Innledning	195
23.2	Gjeldende rett	195
23.3	Direktivet	196
23.4	Arbeidsgruppens vurdering	197
24	UTENRETTLIG KLAGEORDNING	198
24.1	Innledning	198
24.2	Gjeldende rett	198
24.2.1	Finansavtaleloven § 4	198
24.2.2	Bankklagenemnda	199
24.2.3	Behandling av tverrnasjonale tvister - FIN-NET	201
24.3	Direktivet	202
24.4	Arbeidsgruppens vurdering	202
25	TILSYN OG SANKSJONER	203

25.1	Innledning	203
25.2	Gjeldende rett	203
25.2.1	Tilsyn	203
25.2.2	Sanksjoner	205
25.3	Direktivet	205
25.4	Arbeidsgruppens vurdering	206
26	IKRAFTTREDELSE OG OVERGANGSREGLER	207
27	ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER	208
27.1	Hovedbildet	208
27.2	Nærmere om betalinger i norske kroner	209
27.3	Nærmere om betalinger i andre valutaslag	211
27.4	Sammenfatning	212
27.5	Mindretallets fremstilling	212
28	LOVFORSLAG	214
29	FORSKRIFTSFORSLAG	235
	VEDLEGG A: BETALINGSSYSTEMET I NORGE	236
A.1	Innledning	236
	Tekstboks A.1: Om utveksling av verdier og betalingssystemets rolle	237
A.2	Nivåene i betalingssystemet	239
	Tekstboks A.2: Betalingsmidler og betalingsinstrumenter	241
A.2.1	Interbanksystemet	243
A.2.2	Verdipapiroppgjøret	244
A.2.3	Systemet for betalingstjenester	244
A.2.4	Analysen av utviklingen i betalingsformidlingen	246
A.3	Grensekryssende (internasjonale) betalinger	247
A.3.1	Internasjonale systemer for store betalinger	247
A.3.2	Internasjonale systemer for ordinære betalingstjenester	248
A.4	Effektivitet og risiko i betalingssystemet	252
A.4.1	Avveilingen mellom effektivitet og risiko	252
A.4.2	Særlige forhold ved risiko i betalingssystemet	253
A.5	Tiltak for å redusere risiko i betalingssystemet	254

A.5.1	Samarbeidstiltak mellom markedsaktører og myndigheter	254
A.5.2	Konsesjon og tilsyn	255
VEDLEGG B: DIREKTIVET, ENGELSK TEKST		257
VEDLEGG C: BETALINGSTJENESTEDIREKTIVET OG FORSLAGET TIL NORSK LOV ("LOVSPEIL")		258

1 Hovedinnholdet i rapporten

Denne rapporten fremmer forslag for gjennomføring av del III og IV Europa-parlaments- og rådsdirektiv 2007/64/EF 13. november 2007 om betalingstjenester i det indre marked (betalingstjenestedirektivet) som gjelder det privatrettslige forholdet mellom institusjon og kunde og visse andre privatrettslige forhold. Også de generelle bestemmelsene om virkeområde og definisjoner i del I blir behandlet.

Forslaget innebærer endringer i lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) kapittel 2. Det foreslås også en endring i lov 21. desember 2000 nr. 105 om opplysningsplikt og angrerett m.v. ved fjernsalg og salg utenfor fast utsalgssted (angrerettloven) § 7a. Videre foreslås det å oppheve forskrift 2. juli 1999 nr. 719 om betalingsoppdrag til og fra utlandet og forskrift 11. februar 2000 nr. 100 om kontoavtaler.

Gjennomføringen av de offentligrettslige bestemmelsene i direktivets del II vil bli behandlet i delrapport II fra arbeidsgruppen. Bestemmelsen i artikkel 79, som står i del IV, men som gjelder behandling av personopplysninger og derfor bør gjennomføres i det offentligrettslige regelverket, vil bli behandlet sammen med direktivet del II i arbeidsgruppens delrapport II.

Betalingstjenestedirektivet er i utgangspunktet et fullharmoniseringsdirektiv, og arbeidsgruppen har derfor lagt opp til en gjennomføring som ligger relativt nært opp til ordlyden i direktivet. På de punktene der direktivet del III og IV åpner for nasjonale valg, er disse drøftet og arbeidsgruppen har tatt stilling til om disse bør utnyttes. Direktivets del III og IV foreslås gjennomført i finansavtaleloven kapittel 2, som gjelder innskudd og betalingsoppdrag.

Gjennomføringen av direktivet vil medføre at lovens saklige og geografiske virkeområde utvides noe, jf. punkt 5 i rapporten. Arbeidsgruppen foreslår at direktivets definisjoner av betydning for del III og IV gjennomføres i finansavtaleloven § 12, jf. punkt 6 i rapporten. Av sentral betydning er begrepene rammeavtale og betalingskonto, som i lovteksten foreslås å erstatte dagens begreper kontoavtale og innskuddskonto. Arbeidsgruppen har ellers delt seg i et flertall og et mindretall når det gjelder gjennomføringen av forbrukerdefinisjonen i direktivet, jf. punkt 7.4.2 i rapporten. Et flertall på fire medlemmer mener definisjonen i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum kan videreføres. Et mindretall på to medlemmer mener at hovedsaklighetskriteriet i denne bestemmelsen må fjernes ved gjennomføringen av direktivet.

Direktivet inneholder i del III omfattende bestemmelser om hvilke opplysninger institusjonen skal gi kunden før avtaleinngåelse og om opplysninger om gjennomførte betalingstransaksjoner. Arbeidsgruppen foreslår å gjennomføre disse bestemmelsene i finansavtaleloven. Dette vil medføre visse endringer sammenlignet med opplysningskravene som gjelder i dag etter finansavtaleloven §§ 15 og 30, se punkt 8 og 9 i rapporten. Det vil også medføre visse endringer i opplysningskravene etter angrerett-

loven § 7a når det gjelder opplysninger ved fjernsalg av betalingstjenester. Ellers berøres ikke opplysningskrav etter annet regelverk av betalingstjenestedirektivet.

I direktivets del III finnes også regler om endring av avtaler og om oppsigelse, som må gjennomføres i finansavtaleloven. De viktigste endringene dette vil medføre er at varslingsfristen for endringer fra institusjonens side utvides fra to uker til to måneder, med unntak for endringer basert på såkalte referanserentesatser og referansevekslingskursene, som vil kunne anvendes straks og uten varsel hvis dette er avtalt, jf. punkt 10 i rapporten. Når det gjelder oppsigelse, vil kunden etter gjennomføringen av direktivet som hovedregel kunne si opp en løpende avtale om betalingstjenester vederlagsfritt etter utløpet av tolv måneder, se punkt 11 i rapporten.

Direktivet del IV inneholder regler om rettigheter og forpliktelser for kunde og institusjon under avtaleforholdet. Her gis blant annet regler om samtykke til og tilbakekall av betalingsordre, og om tidspunktet for institusjonens mottak av slike ordre. Direktivet regulerer også institusjonens mulighet til å avvise betalingsordre. Disse reglene må gjennomføres i norsk rett, se punktene 12, 13 og 14 i rapporten. Kravet etter finansavtaleloven § 14 om at institusjonen må ha saklig grunn for å avvise å ta imot innskudd mv. vil etter arbeidsgruppens vurdering kunne opprettholdes etter gjennomføringen av direktivet, jf. punkt 14.4.

I tillegg gis det i direktivets del IV regler om overføringstid og om valuteringsregler. Reglene om overføringstid vil innebære noe nytt for innenlandske betalingstransaksjoner, jf. punkt 15. Utgangspunktet etter direktivet er at overføringstiden skal være på maksimalt én virkedag fra det tidspunktet betalerens institusjon mottar betalingsordren. Når det gjelder gjennomføringen av direktivets regler om valuteringsregler, har arbeidsgruppen delt seg i tre ulike fraksjoner. Fem medlemmer forstår direktivets regler slik at gjennomføring direkte i samsvar med direktivets ordlyd kan gi en dags floatinntekt for institusjoner som yter tjenester med betalingsoverføringer. Et medlem mener at gjennomføring der direktivets ordlyd følges fullt ut ikke vil gi opphav til floatinntekt. Fire medlemmer foreslår en gjennomføring som sikrer videreføring av det norske systemet med nullfloat gjennom å fastsette felles valuteringsdag for belastning av avsender og godskriving av mottaker. To medlemmer foreslår en ordrett gjennomføring av direktivet i norsk rett, men disse to er uenige om dette åpner for en dags floatinntekt for tjenesteyterne. Alle medlemmer er enige om at reglene for valuteringsregler av kontantinnskudd og -uttak vil gi bedre valuteringsregler for forbruker. Spørsmålet om valuteringsregler er behandlet i punkt 16.3 og 16.4 i rapporten.

I punkt 17 i rapporten behandles reglene i betalingstjenestedirektivet del IV om tapsfordelingen mellom institusjon og kunde ved andres misbruk av konto og betalingsinstrument. Arbeidsgruppen har på dette punktet måttet ta stilling til et forslag fra Banklovkommisjonen i NOU 2008: 21 om regulering av andres misbruk av nettbaserte betalingstjenester. En enstemmig arbeidsgruppe går inn for et forslag som avviker en del fra Banklovkommisjonens, men som samtidig i realiteten i stor grad er overensstemmende med Banklovkommisjonens forslag. Arbeidsgruppen foreslår at kunden skal ha en egenandel på 1200 kroner ved urettmessige betalingstransaksjoner der personlig sikkerhetsanordning knyttet til et betalingsinstrument ikke er beskyttet. I tillegg foreslås at kunden skal være ansvarlig for opp til 12 000 kroner i tilfeller der kunden har vært grovt uaktsom. Det foreslås videre å lovfeste institusjonens og

kundens plikter i forhold til betalingsinstrumenter, i tråd med direktivets bestemmelser om dette.

Rapportens punkt 18 gjelder gjennomføring av direktivets regler om ansvar for betalingstransaksjoner som ikke gjennomføres korrekt. På dette punktet har arbeidsgruppen måttet ta stilling til forslaget fra Banklovkommisjonen i NOU 2008: 21 til regulering av tapsfordeling mellom kunde og institusjon i tilfeller der kunden selv gjør feil ved betalingsoverføringer. Arbeidsgruppen står samlet bak forslaget om regulering av institusjonens ansvar for transaksjoner som ikke gjennomføres korrekt. Når det gjelder bestemmelsene i direktivet om kundens eget ansvar for egne feil, har arbeidsgruppen delt seg. Tre mener direktivet er til hinder for Banklovkommisjonens forslag om faste beløpsbegrensninger for kundens ansvar i tilfeller av egne feil, og foreslår å gjennomføre direktivets bestemmelser om kundens feil etter sin ordlyd. Disse medlemmene mener imidlertid at det utenfor direktivet kan være åpning for en mer skjønnsmessig regel om at institusjonen etter en konkret vurdering i enkelttilfelle kan bli ansvarlig hvis institusjonen uaktsomt ikke har innrettet systemet for betalingstjenester slik at det byr den sikkerhet som med rimelighet kan ventes. De øvrige tre går inn for en regulering som ligger nært opp til Banklovkommisjonens forslag, men med en reservasjon for tilfeller der kunden oppgir feil entydig identifikasjonskode.

Direktivet inneholder regler om rett til tilbakebetaling av betalingstransaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren. Disse vil innebære noe nytt i norsk rett. Etter arbeidsgruppens vurdering kan reglene i finansavtaleloven § 26 om belastningsfullmakter videreføres etter gjennomføringen av direktivet, med unntak av femte ledd om varslings, som er regulert i direktivets bestemmelser om tilbakebetaling som nevnt, jf. nærmere i punkt 19 i rapporten.

Direktivet gir også visse regler om valutaomregninger, gebyrer ved bruk av betalingsinstrumenter og deling av overføringskostnader mellom betaler og mottaker, samt bestemmelser om adgang til å motregne i beløp som overføres. Disse må gjennomføres i norsk rett, se punkt 20 til 23 i rapporten.

I punkt 24 og 25 i rapporten drøftes direktivets regler om utenrettslig klageordning, tilsyn og sanksjoner. Etter arbeidsgruppens vurdering er det ikke behov for endringer i norsk rett for å gjennomføre disse bestemmelsene.

Reglene som gjennomfører betalingstjenestedirektivet i norsk rett bør settes i kraft fra 1. november 2009, som er gjennomføringsfristen etter direktivet artikkel 94 nr. 1, se punkt 26 i rapporten.

Betalingsformidling støtter opp under handel med varer og tjenester. Gjennomføringen av direktivet vil neppe ha særlig betydning for den samfunnsmessige effektiviteten innenlands i Norge. Hensikten med direktivet har i første rekke vært å lette grensekryssende økonomisk virksomhet i EØS-området. Når det gjelder de økonomiske og administrative konsekvenser av gjennomføring av direktivets del III og IV i norsk rett, vises det til punkt 27.

2 Arbeidsgruppens mandat, sammensetning og virksomhet

2.1 Arbeidsgruppens mandat og sammensetning

Direktiv 2007/64/EF om betalingstjenester i det indre marked (betalingstjenestedirektivet) ble vedtatt 13. november 2007. Betalingstjenestedirektivet ble tatt inn i EØS-avtalen ved EØS-komiteens beslutning nr 114/2008 av 7. november 2008. Vedtaket ble gjort med forbehold om Stortingets samtykke. Anmodning om Stortingets samtykke ble fremsatt i St.prp. nr. 33 (2008-2009). Gjennomføringsfristen for EU-landene er 1. november 2009.

Finansdepartementet er ansvarlig departement for direktivet. Departementet satte ned en arbeidsgruppe for å utrede behovet for endringer i norsk rett ved gjennomføringen av direktivet. Arbeidsgruppen ble ved Finansdepartementets brev av 9. januar 2008 gitt følgende mandat:

”13. november 2007 ble det vedtatt nytt direktiv om betalingstjenester i EU, Europaparlaments- og rådsdirektiv 2007/64/EF. Direktivet regulerer harmonisering av markedsadgang og virksomhetsregler for betalingsformidlere som ikke er kredittinstitusjoner, vilkår og regler for betalingsformidlingen og informasjonskrav til tilbyderne av tjenestene, og rettigheter og forpliktelser for brukere og tilbydere av betalingstjenester. Direktivet regulerer dermed både den offentligrettslige og den privatrettslige siden ved betalingstjenester, og vil kreve endringer i norsk regelverk.

Arbeidsgruppen skal foreslå en gjennomføring av EØS-regler som svarer til betalingstjenestedirektivet i norsk rett:

Lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (finansieringsvirksomhetsloven). Kapittel 4a regulerer foretak som har tillatelse til å drive valutavirksomhet, herunder betalingsformidling med utlandet. Disse foretak må ha konsesjon som finansieringsforetak etter lovens § 3-3. Slike foretak vil bl.a. være underlagt regelverket om ansvarlig kapital. Arbeidsgruppen skal foreslå slike endringer til finansieringsvirksomhetsloven som er nødvendig for å gjennomføre betalingstjenestedirektivet.

Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven). Loven regulerer i kapittel 2 innskudd og betalingsoppdrag. Arbeidsgruppen skal foreslå nødvendige endringer i finansavtaleloven.

Lov 17. desember 1999 nr. 95 om betalingssystemer m.v. Loven regulerer bl.a. systemer for betalingstjenester basert på standardvilkår for overføring av penger fra eller mellom kundekonti i banker og finansieringsforetak når overføringene bygger på bruk av betalingskort, tallkoder eller annen form for selvstendig brukerlegitimasjon utstedt til en ubestemt krets. Arbeidsgruppen skal vurdere om lovens virksomhetsområde skal utvides til å omfatte de rene betalingsformidlingsforetakene og om loven må endres i samsvar med betalingstjenestedirektivet.

Arbeidsgruppen skal også foreslå endringer i andre lover og forskrifter i den grad dette finnes nødvendig.

Direktivet er i utgangspunktet et fullharmoniseringsdirektiv, men slik at det likevel er gitt flere unntak fra kravet til fullharmonisering. Arbeidsgruppen skal derfor utrede rammen for det handlingsrom direktivet gir ved gjennomføring av bestemmelsene i nasjonal rett, og deretter fremme sitt forslag innenfor denne rammen.

Økonomiske, administrative og andre vesentlige konsekvenser skal utredes i samsvar med utredningsinstruksen kapittel 2.

Utvalget bes avgi sin utredning innen 15. desember 2008.”

Arbeidsgruppen fikk denne sammensetningen

- Direktør Inger-Johanne Sletner, Norges Bank (leder)
- Spesialrådgiver Anders Nikolay Kvam, Kredittilsynet
- Advokat Siv Bergit Pedersen, DnB NOR Bank ASA
- Seksjonssjef Jo Gjedrem, Forbrukerombudet
- Førstekonsulent, senere rådgiver Kaja Veel Midtbø, Justisdepartementet
- Seniorrådgiver, senere underdirektør Alexander Behringer, Finansdepartementet

Arbeidsgruppen har hatt til disposisjon et sekretariat, som fra begynnelsen av besto av spesialrådgiver dr.polit. Gunnvald Grønvik fra Norges Bank. I tillegg til den betalingsfaglige kompetansen han representerer, var det behov også for juridisk kompetanse i sekretariatet. Fra september 2008 har på denne bakgrunn også fagdirektør Tore Andreas Hauglie fra Finansnæringens Hovedorganisasjon og advokat Gunnar Harstad fra Sparebankforeningen vært engasjert som sekretærer for arbeidsgruppen.

Parallelt med arbeidsgruppens arbeid har Banklovkommissjonen arbeidet med en utredning om regulering av kundens egne feil ved betalingsoverføringer, etter et mandat gitt ved brev fra Finansdepartementet 13. mars 2007. Banklovkommissjonen ga overfor Finansdepartementet uttrykk for at den også ønsket å se på spørsmål knyttet til andres misbruk av konto og betalingsinstrument. Banklovkommissjonens arbeid har en side til arbeidsgruppens mandat fordi spørsmål om kundens egne feil og andres misbruk er regulert i betalingstjenestedirektivet. I tillegg arbeider Banklovkommissjonen med et forslag til ny institusjonslovgivning på finansområdet, et arbeid som har en side til de offentligrettslige bestemmelsene i del II av betalingstjenestedirektivet. På bakgrunn av dette utvekslet Finansdepartementet, Justisdepartementet, Banklovkommissjonen og arbeidsgruppen synspunkter våren 2008 om avklaring av forholdet mellom mandatene til arbeidsgruppen og Banklovkommissjonen. Finansdepartementet meddelte i brev av 22. august 2008 at begge mandatene skulle ligge fast. Om det skulle oppstå problemer med framdrift skulle arbeidsgruppen prioritere arbeidet med betalingstjenestedirektivets privatrettslige sider.

Banklovkommisjonen har i utredningen NOU 2008:21 Nettbankbasert betalingsoverføring, som ble overlevert til Justisdepartementet 15. desember 2008, behandlet både spørsmål om regulering av kundens egne feil ved betalingsoverføringer og andres misbruk av konto og betalingsinstrument, og foreslår endringer i finansavtaleloven kapittel 2. Begge spørsmålene Banklovkommisjonen har utredet berøres av betalingstjenestedirektivet, og Banklovkommisjonen viser også i utredningen til at det hører under arbeidsgruppens mandat å vurdere forholdet til direktivet, jf. NOU 2008: 21 punkt 1.2 s. 17. Arbeidsgruppen har derfor vurdert forholdet mellom Banklovkommisjonens forslag og direktivet, jf. punkt 17 og 18 i rapporten der disse spørsmålene er nærmere behandlet.

Ved brev til Finansdepartementet 20. november 2008 ga arbeidsgruppen beskjed om at man var forsinket, og at man tok sikte på å avgi en delrapport I om gjennomføring av betalingstjenestedirektivets privatrettslige sider innen utgangen av januar 2009, i tråd med prioriteringen som ble antydnet i Finansdepartementets brev fra august 2008. Arbeidsgruppen tar sikte på å overlevere delrapport II om den offentligrettslige delen av direktivet i løpet av våren 2009.

Denne rapporten inneholder forslag til gjennomføring i norsk rett av direktivets del III og IV, og dekker også bestemmelser i del I, som er relevante for hele direktivet. Den dekker dermed de privatrettslige spørsmålene knyttet til gjennomføring av direktivet. Arbeidsgruppen foreslår endringer i finansavtaleloven og angrerettloven. I rapporten tas det i tråd med mandatet stilling til handlingsrommet i direktivet og eventuell utnyttelse av dette når det gjelder de privatrettslige bestemmelsene.

I hovedsak står en samlet arbeidsgruppe bak framstilling og lovforslag i rapporten. Det er dissens på tre punkter, nemlig når det gjelder forbrukerdefinisjonen (punkt 7.4.2 i rapporten), float (punkt 16 i rapporten) og reguleringen av kundens ansvar for egne feil ved betalingsoverføringer (punkt 18 i rapporten). For øvrig er fremstilling og forslag enstemmige, med unntak av punkt 27 om økonomiske og administrative konsekvenser, der ett medlem i arbeidsgruppen (Veel Midtbø) har en egen fremstilling, inntatt som punkt 27.5.

Det er tre vedlegg til rapporten. Vedlegg A gir en generell økonomisk beskrivelse av betalingssystemet og de mange indre sammenhengene som kjennetegner det. Dette vedlegget vil også være relevant også som bakgrunn for de offentligrettslige forslagene som følger i delrapport II. Vedlegg B er betalingstjenestedirektivet i offisiell engelsk oversettelse. Vedlegg C er et lovspeil som viser hvor de ulike bestemmelsene i direktivet er foreslått gjennomført i norsk rett, med angivelse av om handlingsrom i direktivet er utnyttet.

2.2 Arbeidsgruppens virksomhet

Første møte i arbeidsgruppen ble holdt 30. januar 2008, og det siste møtet ble holdt 9. februar 2009. Arbeidsgruppen har i arbeidet med denne delrapporten avholdt til sammen 13 møter. Møtene har vært holdt i Norges Bank sine lokaler. To av møtene har vært avsatt til orienteringer fra representanter for henholdsvis finansnæringen og forbrukerinteressene.

EU-Kommisjonens generaldirektorat for indre markedsspørsmål har etablert en gruppe der medlemsstatene og EFTA-landene kan diskutere spørsmål knyttet til gjennomføring av betalingsstjenedirektivet. Arbeidsgruppen har vært representert i gjennomføringsgruppens møter i Brussel.

Arbeidsgruppens leder og sekretariatet har også hatt to møter med Banklovkomisjonens leder og sekretariat.

Arbeidsgruppen vil i delrapport II vurdere og komme med forslag til regler om konsesjon for og tilsyn med betalingsforetak. Det er en ny type finansinstitusjon som direktivet krever at lovverket åpner for. Regler om dette vil logisk sett komme i finansieringsvirksomhetsloven. Arbeidsgruppen tar sikte på å levere delrapport II i løpet av våren.

3 Bakgrunnen for arbeidsgruppens forslag

3.1 Betalingssystemet

Når vi betaler i butikken med betalingskort, har de færreste tanker om hvilken komplisert prosess som gjennomføres for at betalingen skal gå fra kunde til kjøpmann slik at ingen av dem seinere finner grunn til å tvile på at betalingen ble riktig gjennomført. Prosessen involverer bankene til kjøper og selger. Disse igjen trenger en oppgjørsbank som gjør opp bankenes posisjoner. I tillegg kjøper bankene tjenester fra ulike data-sentraler, telefonselskaper og selskaper etablert av bankene i fellesskap som bidrar med felles infrastruktur. De samme aktørene kommer inn i bildet også ved alle andre betalinger innlevert til bankene, det være seg om de er levert elektronisk, per brev eller over skranke.

I 2007 håndterte det norske betalingssystemet gjennomsnittlig 5,5 millioner betalinger hver dag. Om en utelater handelen med finansielle instrumenter og likviditetsoperasjoner mellom bankene ble det daglig formidlet i gjennomsnitt 70,1 milliarder kroner. Betalingene bidro til utveksling av varer og tjenester i Norge, og effektivitet i betalingssystemet bidrar til effektivitet i økonomien. For å få gjennomført dette store antallet betalinger sikkert og effektivt er nøyaktig samvirke mellom mange aktører nødvendig. Det er også nødvendig at samvirket foregår innenfor stabile plattformer – teknisk, soliditetsmessig og juridisk. Slike plattformer og reguleringer har vært etablert i alle utviklede land. De baserer seg på samspill mellom aktørenes atferd i markedet, men er også avhengig av samarbeid med lovgiver og andre myndighetsorganer. I Norge har finansavtaleloven fra 1999 spilt en viktig rolle som en stor del av det rettslige rammeverket omkring betalinger.

Denne loven gir regler som gjelder for alle typer kontobaserte betalinger, og er supplert med et omfattende sett rutiner m.v. som definerer markedspraksis. Det er

utviklet i et samspill mellom bl.a. banker, bankforeninger og Norges Bank. Det er mange typer betalinger. En snakker gjerne om ”kreditoverføringer” som er betalinger der betaleren tar initiativ, og ”direkte debiteringer” som er betalinger der mottakeren etter avtale tar initiativet. Betalingsinstruksjoner kan gis på mange måter. I dag gis de fleste elektronisk via nettbank eller med kort i kjøpsterminaler i butikker. Systemer for innlevering av tjenester på papir (girotjenester) er også i bruk. Betalingskortene som er i bruk kan være basert på bruk av kontopenger (debetkort), men de kan og være knyttet til kredittlinjer (kredittkort). Noen kort er faktureringskort, og i en del spesielle anvendelser brukes det også forhåndsbetalte kort. Mange av disse kortene kan også brukes til minibankuttak.

Alle måter å betale på er omfattet av et detaljert regelverk der alle involverte aktører må gjøre sine ting riktig. Betalingssystemet er dermed et komplisert nettverk av samhandlinger mellom betalere og tjenesteytere. Betalingssystemene var i utgangspunktet nasjonale systemer og de nødvendige og detaljerte regler og rutiner var nasjonale. For fri handel med varer og tjenester og en effektiv konkurranse i hele EØS-området er det viktig med et effektivt og sikkert system for formidling av betalinger også i hele EØS-området. Dette krever et likt og detaljert regelsett med retter og plikter for betalere og tjenesteytere.

For å bedre effektiviteten i grensekryssende betalinger, er det også internasjonalt nødvendig med samspill mellom myndigheter og markedsaktører. Det viktigste markedsinitiativet arbeidet med betalingstjenestedirektivet spiller sammen med er ”Single Euro Payment Area” (SEPA). Prosjektet SEPA er et selvregulerende initiativ som drives fram av ”European Payment Council” (EPC) i et omfattende samarbeid med EU-Kommisjonen og Den europeiske sentralbanken. EPC er en samarbeidsorganisasjon for banknæringen i EØS-landene og Sveits.

Som bakgrunn for forståelse av systemene for nordmenns betalinger, gir arbeidsgruppen en omfattende beskrivelse av betalingssystemet i Norge i vedlegg A. Det dekker både forhold omkring de ulike tjenesteyterne (særlig banker) og betalingsinstrumentene og den bruk som gjøres av dem i Norge. Dessuten drøftes de særlige problemene som oppstår ved internasjonale betalinger. Denne beskrivelsen av betalingssystemet vil også være relevant som bakgrunn for arbeidsgruppens delrapport II som vil gjelde direktivets regler om institusjoner som kan yte tjenester med betalinger, dvs. banker og også en ny kategori tjenesteytere – betalingsforetak.

3.2 Oversikt over gjeldende rett

Direktiv 2007/64/EF om betalingstjenester i det indre marked inneholder blant annet regler om det sivilrettslige forholdet mellom tjenesteyter og kunde ved yting av betalingstjenester. Dette er i norsk rett regulert i finansavtaleloven kapittel 2, som regulerer avtaler om innskudd og bruk av innskuddskonto mellom finansinstitusjoner og lignende institusjoner og deres kunder, jf. finansavtaleloven § 9 første ledd. Loven regulerer også betalingsoppdrag uten tilknytning til innskuddskonto, jf § 11 første ledd.

Reglene i kapittel 2 gjelder både nasjonale betalingsoverføringer og overføringer til utlandet, men for sistnevnte er det fastsatt enkelte særlige regler i forskrift 2. juli 1999

nr. 719 om betalingsoppdrag til og fra utlandet, som gjennomfører Europaparlaments- og rådsdirektiv 97/5/EF om pengeoverføringer på tvers av landegrensene. Finansavtaleloven § 9 tredje ledd gjennomfører Europaparlaments- og rådsforordning 2560/2001 om grensekryssende betalinger i euro, som blant annet bestemmer at grensekryssende kredittoverføringer, korttransaksjoner og minibankuttak i euro skal koste det samme som tilsvarende nasjonale transaksjoner. Selv om finansavtalelovens regler som utgangspunkt også gjelder for betalinger til utlandet, er det klart at mange av dens regler er utformet med sikte hovedsakelig på innenlandske betalinger.

Finansavtaleloven kapittel 2 stiller blant annet krav til hvilke opplysninger institusjonen skal gi kunden før det inngås avtale om innskuddskonto, jf. § 15. Ytterligere krav er oppstilt i forskrift 11. februar 2000 nr. 100 om kontoavtaler. Det skal blant annet opplyses hvordan betalingsinstrument knyttet til kontoen kan brukes og om renter og gebyrer. Form og innhold av kontoavtaler er regulert i § 16, mens endringer og oppsigelse er regulert i §§ 18 og 19. Institusjonen kan bare kreve vederlag for avvikling av et kontoforhold hvis dette følger av avtalen, jf. § 20.

Kapittel 2 inneholder også regler om bruk av kontoen ved innskudd, uttak og betalingsoverføringer, og regulerer blant annet tjenester der betaleren gir institusjonen en fullmakt til å belaste kontoen gjentatte ganger etter krav fra betalingsmottakeren, jf. finansavtaleloven § 26. Hvor lang tid det skal ta å gjennomføre et betalingsoppdrag, er ikke regulert i finansavtaleloven. For overføringer til utlandet bestemmer forskrift om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 9 at den maksimale overførings-tiden for transaksjoner innenfor EØS-området er fem bankdager hvis ikke en lengre overføringstid er avtalt.

Hvis betalingsoppdraget blir forsinket, er institusjonen ansvarlig for dette overfor betaleren frem til betaling er skjedd, jf. finansavtaleloven § 39 første ledd første punktum. For overføringer over landegrensene er forsinkelse hos henholdsvis betalerens og betalingsmottakerens institusjon særlig regulert i forskrift om betalingsoppdrag til og fra utlandet kapittel III og IV.

Renteberegningen ved innenlandske betalingsoverføringer er regulert i finansavtaleloven § 27. Bestemmelsen knytter renteberegningen ved kontooverføringer til oppgjørsdagen mellom institusjonene, og innebærer at institusjonene ikke kan opptjene såkalte floatinntekter ved slike overføringer. Den gjelder ikke ved overføringer til og fra utlandet, jf. forskrift om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 3.

I finansavtaleloven § 34 reguleres tapsfordelingen mellom kunde og institusjon ved andres misbruk av konto og betalingsinstrument. Som det klare utgangspunkt er kunden ikke ansvarlig for slikt misbruk – ansvaret ligger på institusjonen. Bare i de tilfeller hvor kunden har utvist grov uaktsomhet eller grovere skyldgrader, er det etter gjeldende rett aktuelt med et ansvar for kunden. For betalingskort fastsetter finansavtaleloven § 35 imidlertid i visse tilfeller en objektiv egenandel på 800 kroner, og dessuten en øvre ansvarsgrense på 8000 kroner som gjelder selv om kunden ved grov uaktsomhet har muliggjort misbruket av kortet eller unnlatt å underrette institusjonen etter at kunden har eller burde ha oppdaget at betalingskortet er kommet bort. Reglene gjelder også for betalingsoppdrag som ikke har tilknytning til innskuddskonto, herunder for kredittkort, jf. § 11 første ledd og kredittkjøpsloven § 13.

Finansavtaleloven kan ikke fravikes til skade for kunde som er forbruker, heller ikke ved avtale om at fremmed rett skal anvendes, jf. § 2 første og tredje ledd. Spørsmålet om når norsk rett skal anvendes på avtaler med forbrukere, er regulert i § 3. Enkelte av lovens bestemmelser er ufravikelige også utenfor forbrukerforhold, jf. § 2 annet ledd. Utenfor forbrukerforhold kan det avtales at et annet lands rett skal legges til grunn for avtaleforholdet.

Av annet regelverk av betydning for forholdet mellom kunde og tjenestetilbyder ved finansielle tjenester nevnes lov 21. desember 2000 nr. 105 om opplysningsplikt og angrerett m.v. ved fjernsalg og salg utenfor fast forretningssted (angrerettloven). Loven gjennomfører direktiv 97/7/EF om forbrukerbeskyttelse ved fjernsalg og direktiv 2002/65/EF om fjernsalg av finansielle tjenester. Angrerettloven regulerer opplysningsplikt før avtaleinngåelse om fjernsalg av finansielle tjenester med forbruker. I tillegg reguleres forbrukerens angrerett, dvs. at forbrukeren kan gå fra en inngått avtale uten å oppgi noen grunn. Både det generelle fjernsalgsdirektivet og direktivet om fjernsalg av finansielle tjenester inneholder dessuten i artikkel 8 bestemmelser om beskyttelse av forbrukere mot misbruk av betalingskort. Direktivenes krav ble på disse punkter ansett oppfylt gjennom reglene i finansavtaleloven § 35, se også kredittkjøpsloven § 13, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 15 og Ot.prp. nr. 36 (2004-2005) side 62-63.

Lov 23. mai 2003 nr. 35 om visse sider av elektronisk handel og andre informasjons-samfunnstjenester (ehandelsloven) inneholder bestemmelser om bl.a. opplysningsplikt ved elektronisk markedsføring, opplysningsplikt før elektronisk bestilling samt mottakelse og bekreftelse av slik bestilling. Loven gjennomfører direktiv 2000/31/EF om elektronisk handel. Opplysningskravene etter ehandelsloven vil kunne gjelde parallelt med angrerettlovens krav og reglene om opplysningsplikt i finansavtaleloven.

3.3 Direktiv 2007/64/EF om betalingstjenester

Europaparlaments- og rådsdirektiv 2007/64/EF 13. november 2007 om betalings-tjenester i det indre marked og om endring av direktiv 97/7/EF, 2002/65/EF, 2005/160/EF og 2006/48/EF samt oppheving av direktiv 97/5/EF har som siktemål å skape et enhetlig rettslig rammeverk for betalingstjenester i EØS-området, samtidig som forbrukervernet ivaretas, jf. fortalen punkt 4. Direktivet tar sikte på å gjøre grensekryssende betalinger innenfor EØS like enkle, effektive og sikre som nasjonale betalinger, se fortalen punkt 4. Direktivet er ikke begrenset til betalingstjenester som omfattes av den europeiske finansnærings SEPA-initiativ, men utgjør den rettslige infrastrukturen for dette initiativet, jf. punkt 2.1. Direktivet regulerer både nasjonale og grensekryssende betalingstransaksjoner.

Betalingstjenestedirektivet ble innlemmet i EØS-avtalen ved EØS-komiteens beslutning nr. 114/2008 7. november 2008, som endret EØS-avtalens vedlegg IX. Beslutningen i EØS-komiteen er fattet med forbehold for Stortingets samtykke, ettersom gjennomføring av direktivet krever lovendringer, jf. Grunnloven § 26 annet ledd og EØS-avtalen artikkel 103. Anmodning om Stortingets samtykke ble fremsatt i St.prp. nr. 33 (2008-2009) som er til behandling. Gjennomføringsfristen for direktivet er 1.

november 2009, jf. direktivet artikkel 94 nr. 1. Det er ikke fastsatt noen særskilt frist for EØS-landene i EØS-komiteens beslutning.

Betalingstjenestedirektivet inneholder i del II offentligrettslige bestemmelser for en ny type virksomheter som skal kunne tilby betalingstjenester, såkalte betalingsforetak. Det fastsettes krav om konsesjon, kapitalkrav og tilsyn for slike foretak. I tillegg inneholder del II regler om tilgang til betalingssystemer. Som nevnt i punkt 1, vil det ikke blir foreslått regler til gjennomføring av bestemmelsene i direktivets del II i rapporten her. Disse bestemmelsene i direktivet vil derfor i det følgende bare bli berørt i den grad de har betydning for sammenhengen. Tema for denne rapporten er gjennomføring i norsk rett av direktivets del III og IV om privatrettslige regler om forholdet mellom tilbydere av betalingstjenester og deres kunder og enkelte andre forhold.

I direktivet del III gis regler om opplysningsplikt før inngåelse av rammeavtale om betalingstjenester, jf. artikkel 41 og 42. Del III inneholder også regler om endring og oppsigelse av slike avtaler, jf. artikkel 44 og 45, og om informasjon kunden skal få i forbindelse med de enkelte betalingstransaksjoner, jf. artikkel 46 og 47. For enkeltstående betalingstransaksjoner som ikke har grunnlag i rammeavtale gjelder egne bestemmelser om mindre omfattende krav til forhåndsopplysninger og opplysninger om utførte oppdrag, jf. artikkel 35 til 39. Det stilles også enklere informasjonskrav for betalingsinstrumenter som bare gjelder mindre beløp, jf. artikkel 34.

Direktivets del IV inneholder regler om at kunden skal samtykke til betalingstransaksjoner, jf. artikkel 54. Bare transaksjoner som kunden har samtykket til, regnes som rettmessige, jf. artikkel 54 nr. nr. 2 annet avsnitt. Dette har betydning for reglene om ansvar for henholdsvis institusjon og kunde for urettmessige betalingstransaksjoner, som er regulert i artikkel 60 og 61.

Artikkel 64 regulerer mottak av betalingsordre, artikkel 65 regulerer avvisning og artikkel 66 gjelder tilbakekall og ugjenkallelighet. I artikkel 68 til 73 reguleres overføringstid for betalingstransaksjoner, spørsmål om når beløp skal være disponible for kunden og valuteringsstidspunktet ved godskriving og belastning av kundekontoer.

Direktivet gir i artikkel 74 til 77 regler om ansvar for tap ved betalingstransaksjoner som ikke blir korrekt gjennomført. I tillegg inneholder direktivet i artikkel 62 og 63 egne bestemmelser om tilbakebetaling av betalingstransaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren. Dette omfatter direktebelastninger (direkte debiteringer) og kortbetalinger.

Betalingstjenestedirektivet innebærer en viss samordning av annet EU- og EØS-rettslig regelverk om forholdet mellom tilbydere av finansielle tjenester og deres kunder. For det første oppheves ved betalingstjenestedirektivet Europaparlaments- og rådsdirektiv 97/5/EF om pengeoverføringer på tvers av landegrensene, jf. betalings-tjenestedirektivet artikkel 93. Reglene i direktiv 97/5/EF erstattes av reguleringen i betalingstjenestedirektivet, jf. fortalen til betalingstjenestedirektivet punkt 55. Bestemmelsene om beskyttelse av forbrukere ved misbruk av betalingskort i artikkel 8 i direktiv 97/7/EF om forbrukerbeskyttelse ved fjernsalg og direktiv 2002/65/EF om fjernsalg av finansielle tjenester oppheves også, jf. betalingstjenestedirektivet artikkel

89 og 90 nr. 2. Disse bestemmelsene erstattes av de mer detaljerte reglene i betalings-tjenestedirektivet artikkel 56 til 61, jf. fortalet til betalingstjenestedirektivet punkt 56.

I tillegg til å oppheve de nevnte direktivbestemmelsene, gjør betalingstjenestedirektivet enkelte endringer i direktiv 2002/65/EF om fjernsalg av finansielle tjenester, jf. betalingstjenestedirektivet artikkel 31 annet avsnitt og 90 nr. 1. Endringene går ut på at noen av kravene til opplysninger som skal gis ved fjernsalg av betalingstjenester etter direktivet om fjernsalg av finansielle tjenester, erstattes av krav i betalings-tjenestedirektivet artikkel 36, 37, 41 og 42.

Utover dette berører ikke betalingstjenestedirektivet annet EU-regelverk som inneholder ytterligere krav til opplysninger som skal gis før avtaleinngåelse, jf. artikkel 31 første avsnitt. Betalingstjenestedirektivet berører heller ikke regelverk om forbrukerkreditt, jf. artikkel 30 nr. 3, herunder det nylig vedtatte direktiv 2008/48/EF 7. april 2008. Gjennomføring av det nye forbrukerkredittdirektivet utredes av Kredittkjøpslovutvalget oppnevnt ved kgl.res. 18. april 2008.

Ved betalingstjenestedirektivet integreres de ikke-bindende rekommandasjonene fra Kommisjonen 87/598/EF 8. desember 1987 om elektroniske betalinger, 88/590/EF 17. november 1988 om betalingssystemer, særlig om forholdet mellom kortholder og kortutsteder og rekommandasjon 97/489/EF 30. juli 1997 om transaksjoner med elektroniske betalingsinstrumenter og særlig om forholdet mellom utsteder og innehaver, i ett bindende instrument, jf. betalingstjenestedirektivets fortale punkt 5. Rekommandasjon 97/489/EF, som erstattet rekommandasjon 88/590/EF, ble tatt i betraktning ved utarbeidelsen av finansavtaleloven, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 14.

4 Utgangspunkter for gjennomføringen

4.1 Fullharmonisering og nasjonale valg

Reglene i finansavtaleloven kapittel 2 har mange likheter med reglene om opplysningsplikt og om rettigheter og plikter for kunder og tjenestetilbydere i betalings-tjenestedirektivet del III og IV. Innlemmelse av direktivet i norsk rett vil likevel kreve lovendringer.

Betalingstjenestedirektivet er i utgangspunktet et fullharmoniseringsdirektiv, jf. artikkel 86 nr. 1. Direktivet tar sikte på å skape et enhetlig rettslig rammeverk for betalingstjenester i EØS-området, jf. fortalet punkt 4. Fullharmonisering innebærer at en ved gjennomføring i norsk rett må velge de løsningene direktivet foreskriver, jf. angivelsen i artikkel 86 nr. 1 om at statene i det omfang direktivet inneholder harmoniserende bestemmelser, ikke kan beholde eller innføre andre bestemmelser enn de som foreskrives i direktivet. På en del punkter gjøres det imidlertid uttrykkelig unntak fra fullharmoniseringen ved at direktivet åpner for nasjonal valgfrihet, se henvisningen til bestemmelser om nasjonale valg i artikkel 86 nr. 1. Dette gjelder blant annet bestemmelsene om betalerens ansvar for tap ved urettmessige betalingstransaksjoner i artikkel 61 nr. 3, jf. punkt 17. De nasjonale valgene vil bli drøftet i forbindelse med gjennomgåelsen av direktivbestemmelsene og forholdet til gjeldende rett. Når det er klarlagt hvor langt den nasjonale valgfriheten strekker seg, blir det spørsmål om handlingsrommet bør utnyttes. Hvis valgfrihet etter direktivet utnyttes, skal dette for

EFTA-statene meddeles EFTAs overvåkningsorgan (ESA) og for EU-landene Kommisjonen, jf. artikkel 86 nr. 2.

I tillegg til at betalingstjenestedirektivet på en del punkter uttrykkelig åpner for valgfrihet innenfor sitt virkeområde, må det tas i betraktning at direktivets krav om fullharmonisering bare gjelder nettopp innenfor virkeområdet, som er definert gjennom artikkel 2 og 3. Et sentralt spørsmål blir derfor hva som faller innenfor direktivets virkeområde, og i hvilken grad en kan ha tilsvarende regler som direktivets eller bør velge andre løsninger for forhold som faller utenfor dets regulering. Dette vil bli drøftet i punkt 5 om virkeområde nedenfor. Definisjonene i direktivet artikkel 4 av begreper som benyttes kan også ha betydning for hvilke forhold som faller innenfor og utenfor direktivets virkeområde, jf. drøftelsen av disse bestemmelsene i punkt 6. Vurderingen av om en kan og bør velge samme eller annerledes løsninger som direktivet for forhold som faller utenfor dets virkeområde, kan variere og vil bli drøftet konkret i forbindelse med de ulike bestemmelsene hvor spørsmålet oppstår.

4.2 Lovteknisk løsning

Et direktiv er bindende med hensyn til det resultat som skal oppnås, men overlater til statene å bestemme form og metode for gjennomføringen, jf. EØS-avtalen artikkel 7 bokstav b. Etersom betalingstjenestedirektivet i utgangspunktet er et fullharmoniseringsdirektiv, inneholder det en rekke detaljerte regler. Det vil likevel innenfor rammen av fullharmoniseringen være et visst rom for å tilpasse terminologi og systematikk til etablert begrepsbruk og lovtekniske løsninger i norsk rett. Det må imidlertid sørges for at det innholdsmessig oppnås fullt samsvar med direktivets bestemmelser på de punkter direktivet krever dette. Som utgangspunkt bør derfor den norske gjennomføringslovgivningen legges relativt nært opp til ordlyden i direktivet.

Arbeidsgruppen foreslår at betalingstjenestedirektivet i hovedsak gjennomføres ved endringer i finansavtaleloven kapittel 2 om innskudd og betalingsoppdrag. Mange av bestemmelsene i kapittel 2 regulerer tilsvarende forhold som direktivet, og må derfor endres. Enkelte bestemmelser, som § 17 om ihendehaverklausul og § 25 om umyndig kontohaver, berøres imidlertid ikke av direktivet. Det har på denne bakgrunn vært vurdert om direktivet burde gjennomføres i et nytt eget kapittel i finansavtaleloven om betalingstjenester. Arbeidsgruppen har imidlertid kommet til at den beste løsningen er at direktivet gjennomføres i det eksisterende kapittel 2 i finansavtaleloven. De fleste bestemmelsene i dette kapitlet har betydning for betalingstjenester, og må endres noe som følge av direktivet. Det vil ikke være hensiktsmessig å skille ut de få bestemmelsene i kapittel 2 som ikke berøres av betalingstjenestedirektivet i et eget kapittel. Det vil tvert i mot være praktisk for brukerne av loven at man beholder ett kapittel med en samlet regulering av kontohold og andre betalingstjenester. Hvilke virksomheter som har adgang til å tilby innskuddstjenester, reguleres av institusjonslovgivningen og berøres ikke av lovforslaget i rapporten her.

Betalningstjenestedirektivet opphever og erstatter reguleringen i direktiv 97/5/EF om pengeoverføringer over landegrensene, jf. betalingstjenestedirektivet artikkel 93 og fortalen punkt 55. Forskriften 2. juli 1999 nr. 719 om betalingsoppdrag til og fra utlandet, som gjennomfører direktiv 97/5/EF, må derfor oppheves som ledd i gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet, jf. forskriftsforslaget i punkt 29.

Ettersom betalingstjenestedirektivet gjelder både nasjonale betalingstransaksjoner og transaksjoner til andre EØS-land, jf. dets artikkel 2, ser arbeidsgruppen ingen grunn til å opprettholde en norsk regulering der enkelte særlige regler for transaksjoner til og fra utlandet er fastsatt i en egen forskrift. Etter gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet vil reglene i hovedsak være de samme for alle innenlandske og grensekryssende transaksjoner, jf. nærmere under punkt 5.4.3. Arbeidsgruppen foreslår derfor at betalingstjenestedirektivet del III og IV i sin helhet gjennomføres i finansavtaleloven kapittel 2, både for nasjonale betalingstransaksjoner og transaksjoner med tilknytning til utlandet. Dette vil gi et enklere regelverk. På de punkter der arbeidsgruppen foreslår at virkeområdet for reglene begrenses geografisk til de betalingstransaksjoner direktivet etter artikkel 2 er obligatorisk for, vil dette fremgå av de aktuelle gjennomføringsbestemmelsene i finansavtaleloven kapittel 2, jf. § 9 fjerde ledd første punktum i lovforslaget.

I tillegg til den nevnte forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet, som foreslås opphevet, er det også gitt en annen forskrift i tilknytning til finansavtaleloven kapittel 2, nemlig forskrift 11. februar 2000 nr. 100 om kontoavtaler. Etter arbeidsgruppens syn er det hensiktsmessig om de av bestemmelsene i denne forskriften som kan opprettholdes etter gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet, inntas i finansavtaleloven §§ 15, se punkt 8.4.2.1. Det dreier seg om få bestemmelser, og hvis de inntas i finansavtaleloven, vil det gi et enklere regelverk der brukerne av lovens kapittel 2 slipper å forholde seg til forskrifter i tillegg til lovteksten. Også denne forskriften foreslås derfor opphevet, jf. forskriftsforslaget i punkt 29.

5 Virkeområde for reglene om betalingstjenester

5.1 Innledning

Betalingstjenestedirektivet gjelder for betalingstjenester som ytes av de betalingsformidlere som er oppregnet i artikkel 1. Hva som menes med betalingstjenester, følger av artikkel 4 nr. 3, jf. vedlegget til direktivet. Direktivets virkeområde har en offentligrettslig side, ved at artikkel 29 forbyr medlemsstatene å tillate at andre enn dem direktivet definerer som betalingstjenestetilbydere tilbyr slike tjenester. Slike offentligrettslige spørsmål er i norsk rett ikke regulert i finansavtaleloven, men i institusjonslovgivningen, og bør også i fremtiden være dette, jf. at Banklovkommissjonen arbeider med et forslag til ny institusjonslovgivning for finansinstitusjoner. Direktivets virkeområde har imidlertid også en privatrettslig side, ved at det bare er for betalingstjenester tilbudt av betalingstjenestetilbydere og som faller innenfor direktivets virkeområde at de sivilrettslige reglene om forholdet til kunder i del III og IV vil få anvendelse. Det er gjennomføring av direktivets regler om virkeområde i forhold til de privatrettslige bestemmelsene i del III og IV av direktivet som skal diskuteres i rapporten her, ikke offentligrettslige aspekter.

5.2 Gjeldende rett

5.2.1 Tjenesteytere som omfattes

Finansavtaleloven kapittel 2 gjelder for betalingsformidlere som er finansinstitusjoner eller lignende institusjoner, jf. finansavtaleloven § 9 første ledd første punktum og § 1 første og annet ledd. Hvilke institusjoner som regnes som ”finansinstitusjon”, beror på definisjonen i lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (finansieringsvirksomhetsloven) § 1-3, jf. § 1-2. ”Lignende institusjoner” omfatter etter finansavtaleloven § 1 annet ledd statsbank, finansmegler- og forsikringsmeglerforetak, finansagent, finansrådgiver, samvirkeforetak og pensjonsinnretning som omfattes av forsikringsvirksomhetsloven. Det er ikke gitt forskrift om anvendelse av lovens kapittel 2 for ytterligere institusjoner i medhold av § 1 femte ledd.

Forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet gjelder for betalingsoppdrag som utføres av en kredittinstitusjon samt for slike oppdrag utført av andre institusjoner som ledd i sin forretningsvirksomhet, jf. forskriften § 1 første og annet ledd.

5.2.2 Saklig virkeområde

Finansavtaleloven kapittel 2 gjelder for avtaler om innskudd og bruk av innskuddskonto, jf. § 9 første ledd første punktum. Dette omfatter innskudd, uttak og betalingsoverføringer knyttet til konto, jf. finansavtaleloven § 24 første ledd, og utstedelse av kort og andre betalingsinstrumenter knyttet til kontoen. Det kommer an på kontoavtalen hvilke betalingstjenester som er knyttet til den enkelte konto. Etter finansavtaleloven kan kontoavtalen omfatte betalingsoverføringer både i form av direktebelastninger initiert av betalingsmottakeren, jf. § 26, og alminnelige kreditoverføringer der betaleren selv igangsetter overføringen ved hjelp av for eksempel en papirgiro. Loven gjelder uansett hva slags betalingsinstrument som er benyttet for å iverksette transaksjonen.

Etter § 11 første ledd utvides lovens virkeområde slik at en del av dens bestemmelser også gjelder for betalingsoppdrag som ikke skal belastes innskuddskonto. Med dette omfattes betalingsoppdrag som ikke er knyttet direkte til et bakenforliggende konto-forhold i institusjon som driver innskuddsvirksomhet, som for eksempel oppdrag som gjennomføres ved at betaleren innleverer kontanter i institusjonens skranke for overføring til en mottaker, eller betalingsoppdrag knyttet til kredittkort som ikke er knyttet til en innskuddskonto, jf. NOU 1994: 19 side 108. Reglene gjelder imidlertid ikke for betalingsoppdrag utført ved hjelp av forhåndsbetalte elektroniske kort som ikke er knyttet til en innskuddskonto, jf. § 11 annet ledd første punktum. Dette vil typisk kunne gjelde kantinekort og elektroniske gavekort. Noen forskrift om slike kort er ikke gitt, jf. § 11 annet ledd annet punktum. Andre forhåndsbetalte betalingsinstrumenter, for eksempel nettbaserte småpengeløsninger, vil bare være omfattet av finansavtaleloven kapittel 2 hvis løsningen tilbys av en finansinstitusjon eller lignende institusjon og er knyttet opp mot en innskuddskonto.

Forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet gjelder bare ved betalingsoppdrag til og fra utlandet som definert i § 4 bokstav d. Dette omfatter bare kreditoverføringer, dvs. overføringer som iverksettes av betaleren (dette kalles gjerne på engelsk ”push transactions” fordi pengene ”skyves ut” av kontoen av betaleren). Forskriften gjelder

ikke for uttak av kontanter eller betaling i utlandet ved bruk av betalingskort, da dette er debetbetalinger (såkalte "pull transactions") som iverksettes av eller via betalingsmottakeren og ikke kreditoverføringer, jf. foredraget til den kgl. res. om fastsetting av forskriften side 7. Forskriftens regler gjelder heller ikke for direkte debiteringer, som er en debetbetaling der betalingsordren gis av betalingsmottakeren. En tjeneste for direkte debitering i Norge er produktet avtalegiro, jf. finansavtaleloven § 26 første ledd bokstav a. At direkte debiteringer faller utenfor forskriften, følger av at definisjonen av "ordre om betalingsoppdrag" etter forskriften § 4 bokstav e gjør det klart at en slik ordre må gis av betaleren og ikke av betalingsmottakeren.

5.2.3 Geografiske og valutamessige begrensninger

Finansavtaleloven omfatter avtaler og oppdrag der en av partene er en profesjonell institusjon. Med denne begrensningen gjelder loven i utgangspunktet for betalinger i alle valutaer og til ethvert land. Lovens anvendelsesområde begrenses av alminnelige lovvalgsregler, jf. også § 3 når det gjelder forbrukere bosatt i Norge.

Banklovkommisjonen forutsatte i NOU 1994: 19 at finansavtaleloven også skulle gjelde for betalingsoppdrag til og fra utlandet, men det ble foreslått en forskriftshjemmel for Kongen til å gi nærmere regler for slike betalingsoppdrag, jf. NOU 1994: 19 side 108. Forskriftshjemmelen ble begrunnet med at "betalingsoverføringer til land med et annerledes økonomisk system eller hvor det økonomiske eller politiske systemet er truet, vil kunne representere en betydelig risiko".

Etter vedtakelsen av finansavtaleloven ble det fastsatt enkelte særlige regler om betalingsoverføringer over landegrensene i forskrift 2. juli 1999 nr. 719 om betalingsoppdrag til og fra utlandet. Forskriften gjennomfører direktiv 97/5/EF om pengeoverføringer over landegrensene. Direktivet gjelder bare for betalingsoppdrag mellom land tilsluttet EØS-avtalen og i en av medlemslandenes valuta eller i euro, jf. artikkel 1, jf. artikkel 2 bokstav f. I tillegg gjelder direktivet bare for betalingsoppdrag som ikke overstiger 50 000 euro eller motverdien av dette. Direktivet inneholder regler om hvilke opplysninger kunden skal få før inngåelse av avtale om betalingsoppdrag, om selve oppdraget, om bekreftelse etter at oppdrag er utført og om overføringstid og forsinkelse.

Ved vedtakelsen av forskriften som gjennomfører direktivet, ble det lagt til grunn at reglene i forskriften burde gjelde mest mulig generelt for betalingsoppdrag til og fra utlandet, jf. foredraget til kgl.res. om forskriften side 3. Enkelte av bestemmelsene ble imidlertid likevel avgrenset i tråd med direktivet, da det kunne være problematisk å la dem få anvendelse også ved betalingsoppdrag til land utenfor EØS. Dette gjelder kravene i § 5 første ledd annet punktum til hva vilkårene for betalingsoppdrag skal inneholde, som bare gjelder for betalingsoppdrag mellom Norge og andre land tilsluttet EØS-avtalen. Reglene i forskriften § 8 om tilbakeholdsrett og motregning gjelder bare betalingsoppdrag mellom Norge og andre EØS-land i et av landenes valuta eller i euro når overføringsbeløpet er under 50 000 euro. Overføringstiden for betalingsoppdrag til utlandet kan dessuten etter forskriften være lenger til land utenfor EØS, jf. § 9 annet ledd bokstav b. Regelen i § 11 om at betalerens institusjon ved forsinkelse skal stille overføringsbeløpet til rådighet innen 14 bankdager etter at slikt krav ble fremsatt, gjelder bare ved betalingsoppdrag mellom Norge og andre land

tilsluttet EØS-avtalen i en av landenes valutaer eller i euro når beløpet er under 50 000 euro. Etter § 12 kan det settes en begrensning for institusjonens erstatningsansvar ved forsinkelse av betalingsoverføringer. Hvis kunden er forbruker, eller det gjelder en overføring innenfor EØS, kan ansvaret ikke settes lavere enn 12 500 euro. Utenfor EØS er det ingen slik nedre grense for hvor mye institusjonen kan begrense sitt ansvar overfor andre kunder enn forbrukere. Reglene i forskriften § 13 om ansvar for formidlende institusjoner gjelder dessuten ikke ved overføringer til land utenfor EØS eller overføringer i andre enn disse landenes valuta eller euro, eller hvis beløpet overstiger 50 000 euro. Det ble ansett vanskelig å anvende disse reglene der den formidlende institusjon ikke er underlagt slike regler som følger av direktivet om pengeoverføringer over landegrensene.

I tillegg til at enkelte av reglene i forskriften ikke får anvendelse ved betalingsoppdrag til eller fra land utenfor EØS, er forskriften generelt fravikelig for oppdrag som gjelder beløp over 50 000 euro eller motverdien av dette hvis kunden ikke er forbruker, jf. forskriften § 2. Det følger videre av § 3 i forskriften at finansavtaleloven § 13 om alminnelige vilkår, § 27 om renteberegning samt § 29 annet ledd om når betalingsoppdrag ikke lenger kan tilbakekalles, ikke gjelder ved betalingsoppdrag til og fra utlandet, heller ikke for overføringer innenfor EØS. Heller ikke §§ 38 til 43 om forholdet mellom betaler og mottaker ved betalingsoverføringer og om forsinkelse av betalingsoverføringer gjelder for grensekryssende betalingsoppdrag. Forsinket og mangelfull gjennomføring av betalingstransaksjoner er særskilt regulert for overføringer til utlandet i forskriften kapittel III og IV.

Etter finansavtaleloven § 9 fjerde ledd kan det fastsettes særlige regler for innenlandske valutatransaksjoner, men dette er ikke gjort. Dermed er utgangspunktet at reglene i finansavtaleloven får anvendelse på vanlig måte for slike transaksjoner. Paragraf 27 om renteberegning og § 41 annet ledd om erstatning for rentetap ved forsinkelse gjelder imidlertid ikke, jf. at det ikke er fastsatt noen forskrift som nevnt i § 9 fjerde ledd første punktum, jf. annet punktum.

5.3 Direktivet

5.3.1 Tjenesteytere som omfattes

Det følger av artikkel 1 bokstav a til c, jf. artikkel 4 nr. 4, at betalingstjenestedirektivet del III og IV gjelder for betalingstjenester som tilbys av kredittinstitusjoner som definert i direktiv 2006/48/EF, e-pengeforetak som definert i direktiv 2000/46/EF og postgirokontorer som etter nasjonal rett kan tilby betalingstjenester, samt for betalingsforetak som omfattes av reguleringen i betalingstjenestedirektivet del II. I tillegg vil direktivets sivilrettslige regler gjelde for den europeiske sentralbanken og nasjonale sentralbanker når disse ikke opptre i egenskap av offentlig myndighet, jf. artikkel 1 bokstav e, og for EØS-stater og deres lokale og regionale myndigheter når disse ikke opptre som offentlig myndighet, jf. artikkel 1 bokstav f. For de nevnte offentlige institusjoner vil direktivets regler altså bare gjelde når de tilbyr betalingstjenester i konkurranse med kommersielle aktører, og ikke når de utfører sine oppgaver som offentlige myndigheter. Alle de nevnte aktørene underlegges etter direktivet de samme krav i del III og IV, slik at et enhetlig rettslig rammeverk oppnås. Statene kan imidlertid la være å anvende hele eller deler av direktivet for institusjoner

som faller inn under artikkel 2 i direktiv 2006/48/EF, med unntak av institusjoner nevnt i første og annet ledd av bestemmelsen. Norge har ingen institusjoner dette unntaket er aktuelt for.

Med direktivet innføres en ny foretaksform på betalingstjenesteområdet, nemlig betalingsforetak som definert i direktivets artikkel 4 nr. 4, jf. del II. Denne nye foretaksformen vil kunne være aktuell for mobiltelefonoperatører som vil tilby betalingstjenester via mobiltelefon, foretak i varehandelen som utsteder betalingskort, eller institusjoner som utfører pengeoverføringer der betaleren leverer inn kontanter (såkalt "money remittance", jf. direktivet artikkel 4 nr. 13), uten å være en bank.

Ikke alle institusjonene nevnt i artikkel 1 nr. 1 vil ha adgang til å tilby alle betalings-tjenestene direktivet omhandler. Dette vil bero på det institusjonelle regelverket og er ikke regulert i betalingstjenestedirektivet for andre institusjoner enn betalingsforetak, jf. direktivets del II som ikke behandles i rapporten her.

5.3.2 Saklig virkeområde

For å fastlegge hva som omfattes av direktivets saklige virkeområde, må man sammenholde den positive definisjonen av begrepet betalingstjenester i artikkel 4 nr. 3, jf. vedlegget til direktivet og artikkel 2 nr. 1, med den negative avgrensningen av virkeområdet som fremgår gjennom unntakene oppstilt for en rekke tjenester og transaksjoner i direktivet artikkel 3.

Begrepet "betalingstjenester" er definert i et vedlegg til direktivet, jf. artikkel 4 nr. 3. Det lyder i offisiell dansk språkversjon:

"BILAG

BETALINGSTJENESTER (ARTIKEL 4, NR. 3))

1. Tjenester, der muliggør, at kontantbeløb placeres på en betalingskonto, samt alle transaktioner, der er nødvendige for drift af en betalingskonto.
2. Tjenester, der muliggør kontanthævninger fra en betalingskonto, samt alle transaktioner, der er nødvendige for drift af en betalingskonto.
3. Gennemførelse af betalingstransaktioner, herunder overførsler af midler til en betalingskonto hos brugerens udbyder af betalingstjenester eller hos en anden udbyder af betalingstjenester:
 - gennemførelse af direkte debiteringer, herunder direkte engangsdebiteringer
 - gennemførelse af betalingstransaktioner via et betalingskort eller lignende
 - gennemførelse af kredittransaktioner, herunder stående ordrer.
4. Gennemførelse af betalingstransaktioner, når midlerne er dækket af en betalingstjenestebrugers kreditlinje:
 - gennemførelse af direkte debiteringer, herunder direkte engangsdebiteringer
 - gennemførelse af betalingstransaktioner via et betalingskort eller lignende
 - gennemførelse af kredittransaktioner, herunder stående ordrer.
5. Udstedelse og/eller indløsning af betalingsinstrumenter.
6. Pengeoverførselsvirksomhed.
7. Gennemførelse af betalingstransaktioner, hvor betalernes samtykke til at gennemføre en betalingstransaktion meddeles ved hjælp af alle former for telekommunikation, digitalt udstyr eller it-udstyr, og betalingen sker til den

operatør, der driver telekommunikasjonssystemet, it-systemet eller netværket, og som kun handler som mellommand mellom brukeren av betalingstjenesten og leverandøren av varer og tjenesteydelser.”

Direktivet omfatter en rekke betalingstjenester knyttet til kontoforhold. For det første omfattes altså innbetaling av penger på en betalingskonto, jf. vedlegget nr. 1, uttak av midler fra slik konto, jf. vedlegget nr. 2, og betalingstransaksjoner til og fra kontoen, jf. nr. 3. Dette omfatter også overføringer mellom betalingskontoen innen en og samme institusjon, og overføringer der betaleren og mottakeren er en og samme person. Direktivet gjelder både debetoverføringer i form av direkte debiteringer og korttransaksjoner, samt kredittoverføringer, jf. strekpunktene i vedlegget nr. 3 og 4. Direktivet gjelder imidlertid ikke betalingstransaksjoner som iverksettes ved bruk av de papirbaserte betalingsinstrumentene sjekker, veksler, kuponger, reisesjekker og postanvisninger, jf. artikkel 3 bokstav g. Bakgrunnen for unntaket er at disse ikke kan behandles like effektivt som andre betalingsinstrumenter, jf. fortalen punkt 19. Av unntakets avgrensning følger at direktivet likevel gjelder for betalingstransaksjoner som iverksettes ved hjelp av giroblanketter levert over skranke i bankkontor eller som brevgiro.

Direktivet gjelder heller ikke for betalinger som utelukkende skjer i kontanter direkte fra betaleren til betalingsmottakeren, jf. artikkel 3 bokstav a. Grunnen til dette er at et indre marked for kontantbetalinger allerede eksisterer, jf. fortalen punkt 19. En rekke av de andre unntakene i artikkel 3 gjelder også betalingstjenester og -transaksjoner med innslag av kontanthåndtering. Etter artikkel 3 bokstav c skal yrkesmessig fysisk transport av kontanter unntas fra virkeområdet. Dette omfatter også håndteringen av kontanter ved innsamling og leveranse i tilknytning til transporten. Unntaket vil omfatte pengetransport og kontanthåndteringen forbundet med denne. Artikkel 3 bokstav e gjelder uttak av kontanter i forbindelse med et kjøp, for eksempel når man tar ut kontanter i forbindelse med innkjøp i en matvareforretning (såkalte ”cash back”- eller ”cash out”-tjenester). Etter artikkel 3 bokstav f unntas valutaveksling som ikke skjer mot konto, dvs. som skjer ved bytte av kontanter. I artikkel 3 bokstav d unntas betalingstransaksjoner som består i innsamling og levering av kontanter innenfor rammen av ideell eller veldedig virksomhet.

I tillegg til betalingstjenestene oppregnet i vedlegget nr. 1 til 3, omfatter direktivet betalingstransaksjoner knyttet til kredittordninger, jf. nr. 4. Dette omfatter betalingsstransaksjoner der for eksempel kredittkort benyttes. Privatrettslige forhold knyttet til kredittytting reguleres ikke av betalingstjenestedirektivet, jf. at direktivet i artikkel 30 nr. 3 klargjør at direktivet ikke griper inn i reguleringen etter det gamle forbrukerkredittdirektivet, direktiv 87/102/EF, eller annet EU-regelverk eller nasjonal lovgivning som gjelder betingelsene for yting av kreditt til forbrukere og som ikke harmoniseres av betalingstjenestedirektivet. Betalingstjenestedirektivet griper altså ikke inn i reguleringen i det nye forbrukerkredittdirektivet (direktiv 2008/48/EF). Betalingstjenestedirektivet gjelder selve betalingstjenesten knyttet til bruk av kredittkort mv. og ikke forhold knyttet til selve kredittyttingen. Reglene om misbruk av betalingsinstrumenter harmoniseres imidlertid av betalingstjenestedirektivet artikkel 56 til 61 også for instrumenter det er knyttet kreditt til. Her kan man ikke nasjonalt ha andre regler for slike betalingsinstrumenter, jf. forutsetningen i artikkel 30 nr. 3 om at visse forhold harmoniseres av betalingstjenestedirektivet.

Videre er utstedelse og innløsning av betalingsinstrumenter som for eksempel kort en betalingstjeneste omfattet av direktivet, jf. nr. 5. Dette vil etter ordlyden også omfatte forhåndsbetalte elektroniske kort og elektroniske pengeløsninger som ikke er knyttet til kreditt. Slike betalingsinstrumenter er omfattet av direktivets regler uten at det er noe krav at de er knyttet til et bakenforliggende kontoforhold, jf. at vedlegget nr. 5 ikke stiller opp noe vilkår om dette. Selve utstedelsen av e-penger kan imidlertid ikke regnes som en betalingstjeneste etter direktivet, da dette er regulert i direktiv 2000/46/EF om e-engevirksomhet, jf. fortalen til betalingstjenestedirektivet punkt 9 som klargjør at direktivet ikke regulerer utstedelsen av e-penger. Ordlyden "utstedelse" i vedlegget til betalingstjenestedirektivet nr. 5 må i samsvar med dette antas å ta sikte kun på utstedelse av debet- og kredittkort samt andre betalingsinstrumenter som ikke er e-penger.

Selv om forhåndsbetalte kort mv. faller innenfor direktivets virkeområde, er det imidlertid gitt mulighet for å avtale unntak fra en rekke av direktivets regler for instrumenter som bare kan benyttes til betalingstransaksjoner med lavere beløp eller bare kan lagre midler opp til visse beløpsgrenser, selv om kunden er forbruker, jf. artikkel 34 og 53 og nærmere i punkt 6.8. Disse unntaksmulighetene vil typisk være aktuelle for forhåndsbetalte instrumenter som gjerne bare lagre mindre verdier.

I tillegg kommer at direktivet i artikkel 3 bokstav k unntar fra direktivets virkeområde betalingstjenester basert på betalingsinstrumenter som bare kan utnyttes innenfor et begrenset nettverk eller for et begrenset utvalg av varer og tjenester. Unntakets rekkevidde er ikke nærmere utdypet i fortalen til direktivet, men det vil ha relevans blant annet for forhåndsbetalte betalingsinstrumenter som bare kan benyttes til visse formål, som for eksempel kantinekort. Hensynet bak unntaket synes å være at det for betalingsinstrumenter som bare kan brukes innenfor begrensede systemer, klart kan være mindre behov for blant annet krav til den informasjon som ellers skal gis fra institusjonens side etter direktivet.

Et betalingsinstrument som bare kan benyttes i en bestemt forretning, må klart anses å gjelde et begrenset utvalg av varer og tjenester, og faller dermed innenfor unntaket i artikkel 3 bokstav k. Det må imidlertid antas at unntaket også vil omfatte betalingsinstrumenter som tilbys globalt, uten geografisk begrensning, så lenge det dreier seg om et begrenset nettverk eller begrenset utvalg av varer eller tjenester. Dette må antakelig forstås slik at for eksempel et bensinkort som kan benyttes i hele verden for å handle bensin fra en enkelt bensinstasjonkjede omfattes av unntaket. Andre eksempler på betalingsinstrumenter som faller inn under unntaket vil være "klubbkort" som bare kan anvendes til å kjøpe tjenester for eksempel innenfor et bestemt feriested, som tennistimer eller lignende, og elektroniske gavekort som bare kan benyttes i visse butikker. Unntaket vil også omfatte betalingsinstrumenter som anvendes ved bruk av en bestemt transporttjeneste, ettersom dette vil være innenfor et "begrenset nettverk". Et instrument som kan benyttes i et nettverk bestående av et ubestemt antall ulike butikkinnehavere kan imidlertid ikke anses å falle inn under unntaket, da slike nettverk vil være åpne for nye medlemmer og dermed ikke kan anses som begrenset.

Et betalingsinstrument kan være omfattet av unntaket etter artikkel 3 bokstav k selv om det omfatter et kreditlement. Unntaket vil imidlertid ikke gjelder kredittkort

koblet til VISA, Master Card eller andre åpne kortsystemer, fordi slike systemer ikke er å betrakte som begrensede nettverk.

Ved transaksjoner via internett må de samme vurderinger av artikkel 3 bokstav k legges til grunn som ovenfor, slik at det avgjørende vil være om betalingsinstrumentet bare kan benyttes til kjøp på en bestemt nettside eller for bestemte varer eller tjenester, eller om det kan benyttes mer generelt.

Selv om direktivet ikke regulerer betalinger som utelukkende skjer med kontanter, omfatter det pengeoverføringsvirksomhet uten at det opprettes noen betalingskonto for betaleren eller betalingsmottakeren, jf. vedlegget nr. 6. Ved såkalt "money remittance", som dette gjerne kalles, skjer overføringen ikke utelukkende i fysiske kontanter, da det gjerne benyttes et elektronisk nettverk for overføring av pengene, jf. fortalen til direktivet punkt 7.

Direktivet omfatter også betalinger der betaleren benytter digitalt utstyr for å i verksette betalingen, jf. vedlegget nr. 7. Hvis det digitale utstyret bare benyttes som et instrument for å iverksette betaling fra en betalingskonto hos betalerens bank, omfattes dette av vedlegget nr. 3. Vedlegget nr. 7 tar imidlertid sikte på tilfeller der betalingen skjer til operatøren av det digitale utstyret, som opptrer som betalingsformidler mellom betaleren og mottakeren. Hvis betalingsformidleren ikke produserer eller tilfører verdi til for eksempel en ringtone som leveres kunden, opptrer denne som ren betalingsformidler, og betalingstransaksjonen faller dermed innenfor direktivets regulering. Direktivet vil for eksempel få anvendelse der en kunde betaler for kinobilletter over internett ved hjelp av sitt betalingskort eller over sitt mobilabonnement. Direktivet gjelder imidlertid ikke i situasjoner der operatøren også er den som produserer tjenesten som leveres, eller tilfører denne verdi, jf. unntaket i artikkel 3 bokstav l, som slår fast at betalingstransaksjoner som gjennomføres ved hjelp av telekommunikasjons-, IT- eller digitalt utstyr for å kjøpe varer eller tjenester som skal nyttiggjøres via slikt utstyr, faller utenfor direktivet med mindre operatøren av det nevnte utstyret bare handler som et mellomledd mellom leverandøren av varen eller tjenesten og brukeren av betalingstjenesten. Hvis operatøren tilfører verdi til varen eller tjenesten som kjøpes, og ytelsen bare kan benyttes på et digitalt medium, faller tjenesten altså utenfor direktivets regler, jf. fortalen punkt 6. Hvis foretaket som står for betalingsformidlingen også er produsent eller tilfører verdi til den digitale ytelsen som kunden kjøper, for eksempel et dataspill, faller betalingstransaksjonen altså utenfor direktivet. Bakgrunnen for dette er at direktivet tar sikte på å regulere betalings-tjenester, ikke yting av tjenester som hovedsakelig består i digitale ytelser som brukes på et elektronisk medium, som for eksempel film, dataprogrammer, spill, ringetoner mv. Etter dette er det klart at direktivet omfatter betalinger for kinobilletter som foretas ved hjelp av digitalt utstyr, samt betalingstjenester der kunden mottar digitale ytelser fra en annen tjenestetilbyder enn betalingstjenestetilbyderen, for eksempel en film, ringtone, et spill eller lignende. Dersom det er operatøren av betalingstjenesten som også produserer eller tilfører verdi til tjenesten, faller tjenesten imidlertid utenfor direktivet.

En annen type tjeneste direktivet ikke tar sikte på å regulere, er tekniske tjenester som inngår i betalingsformidlingen, men som ikke er betalingstjenester. I artikkel 3 bokstav j unntas på denne bakgrunn tjenester tilbudt av leverandører av tekniske

tjenester til betalingstjenestetilbydere, som IT-drift og tjenester knyttet til drift av minibanker. Leverandørene av slike tjenester anses ikke å tilby en betalingstjeneste så lenge de ikke kommer i besittelse av kundemidler.

Artikkel 3 bokstav o unntar uttak av kontanter i frittstående minibanker. Betingelsen for at unntaket skal få anvendelse, er at den som tilbyr tjenesten handler på vegne av en eller flere kortutstederes regning, og ikke selv er part i rammeavtalen om betalings-tjenester med den kunden som tar ut penger, og selv ikke tilbyr andre betalings-tjenester. Slike tjenesteytere, som typisk vil være uavhengige minibankinnehavere som bare tilbyr uttakstjenester fra minibank uten å tilhøre et banknettverk, omfattes ikke av direktivets krav om opplysninger som skal gis før avtaleinngåelse og om gjennomførte betalingstransaksjoner. Det er imidlertid bare yteren av den frittstående minibanktjenesten som vil være unntatt fra direktivets krav. Selve minibankuttaket vil reguleres av den underliggende rammeavtalen mellom institusjonen som har utstedt betalingskortet og kunden som tar ut penger, og denne rammeavtalen vil være omfattet av direktivets regler (se nærmere om begrepet rammeavtale under punkt 6.5). Tilsvarende gjelder ved såkalte "cash-back" eller "cash-out" services etter direktivet artikkel 3 bokstav e, jf. ovenfor. Også ved slike tjenester er det bare selve forholdet mellom kunden og forretningsstedet der han eller hun tar ut penger som er unntatt fra direktivet, mens avtaleforholdet mellom kunden og institusjonen som har utstedt betalingsinstrumentet som benyttes til å ta ut penger, vil være omfattet av direktivets regler om rammeavtaler.

Direktivet tar i del III og IV sikte på å regulere forholdet mellom tjenestetilbyderen og kunden. Det tar ikke sikte på forholdet mellom ulike tilbydere av betalingstjenester og andre deltakere i betalingssystemene. I artikkel 3 bokstav h unntas fra direktivets virkeområde transaksjoner som gjennomføres i system for avregning av betalinger og verdipapirer mellom blant annet sentrale motparter, sentrale motparter, oppgjørsbanker og andre. Eksempler på slike systemer i Norge er Norges Banks og VPS sine oppgjørssystem (NBO og VPO), Oslo Clearing ASA, m.fl. Disse systemene gjør opp handel med finansielle instrumenter og posisjoner mellom betalingstjenesteleverandører og tilbyr ikke betalingstjenester direkte til kunder. Artikkel 3 bokstav i unntar transaksjoner som gjelder forvaltning, innløsning eller salg av verdipapirer, mens artikkel 3 bokstav m unntar transaksjoner som gjennomføres mellom betalings-tjenesteleverandører, deres agenter eller filialer for egen regning, dvs. interne transaksjoner. Unntaket i artikkel 3 bokstav n gjelder konserninterne betalingstransaksjoner, dvs. mellom mor- og datterforetak eller mellom datterforetak med samme morforetak, uten at annen betalingstjenesteleverandør enn et foretak i samme konsern medvirker som mellomledd.

Direktivet tar heller ikke sikte på å regulere tjenesteytelser som ikke i hovedsak er betalingstjenester. Artikkel 3 bokstav b unntar på denne bakgrunn betalingstransaksjoner via kommersiell representant (agent) som anvendes av noen av partene ved forhandling eller for å inngå avtale om et salg eller kjøp på vegne av betaleren eller betalingsmottakeren. Dette vil omfatte transaksjoner foretatt med en megler eller advokat som mellomledd.

5.3.3 Geografiske og valutamessige begrensninger

Virkeområdet for betalingstjenestedirektivets privatrettslige bestemmelser i del III og IV er etter artikkel 2 nr. 1 avgrenset til betalingstransaksjoner hvor både betalerens og betalingsmottakerens tjenesteyter, eller den eneste tjenesteyteren involvert i en betalingstransaksjon, er etablert innenfor EØS. Dette kalles ”two-leg transactions” fordi begge transaksjonens ”ben”, i form av betalers og mottakers institusjon, er etablert i EØS. Dette gjelder imidlertid ikke artikkel 73 om valuterings, som skal gjelde for alle transaksjoner, selv om en av institusjonene involvert i transaksjonen er etablert utenfor EØS-området.

Artikkel 2 nr. 2 bestemmer at reglene i direktivet del III og IV bare får anvendelse for betalingstjenester i euro eller i valutaen til et EØS-land utenfor eurosonen. Det er dermed ikke noe krav at statene lar direktivets regler gjelde for eksempel for innenlandske betalingstransaksjoner i US dollar eller grensekryssende transaksjoner innenfor EØS i japanske yen.

Direktivet har i utgangspunktet samme obligatoriske anvendelsesområde som direktiv 97/5/EF om pengeoverføringer over landegrensene. I motsetning til det nevnte direktivet er betalingstjenestedirektivets anvendelsesområde imidlertid ikke begrenset til transaksjoner som ikke overstiger 50 000 euro eller motverdien av dette. Betalingstjenestedirektivet har dessuten et videre anvendelsesområde ved at det ikke bare gjelder kreditoverføringer til utlandet, men også debetbetalinger. Også korttransaksjoner, direkte debiteringer og uttak med betalingskort omfattes dermed av direktivets regulering.

Det følger av betalingstjenestedirektivet artikkel 87 at Kommisjonen 1. november 2012 skal rapportere til Europaparlamentet, Rådet, den europeiske økonomiske og sosiale komité og den europeiske sentralbanken blant annet om behovet for å utvide direktivets virkeområde til betalingstransaksjoner som i dag ikke er omfattet, jf. også fortalen punkt 54. Det er klart at statene allerede i dag står fritt til å gi direktivets bestemmelser anvendelse også for ”one-leg transactions” og transaksjoner i andre valuta enn dem som faller innenfor direktivets virkeområde. En slik utvidelse av reglene utenfor virkeområdet vil ikke påvirke det enhetlige rettslige rammeverket direktivet etablerer innenfor EØS, men bare utvide det til et større geografisk område og ytterligere valutaer. Dette vil klart ikke være i strid med fullharmoniseringsprinsippet i artikkel 86 nr. 1.

Direktivet regulerer ikke lovvalgsspørsmål, men forutsetter at tjenesteyterne skal følge reglene i det landet der tjenesten tilbys, jf. for eksempel artikkel 41 nr. 1 om at kunden skal gis opplysninger på det offisielle språket i det landet tjenesten tilbys. I fortalen punkt 51 er det henvist til artikkel 5 (2) i Romakonvensjonen som sikrer at lovvalgs klausuler ikke kan benyttes overfor forbrukere til å frata dem beskyttelse etter ufravikelig lovgivning i staten der de er bosatt, jf. nå forordning 593/2008 17. juni 2008 artikkel 6 nr. 2.

5.4 Arbeidsgruppens vurdering

5.4.1 Tjenesteytere som skal omfattes

Finansavtalelovens virkeområde omfatter ikke alle ytere av betalingstjenester som skal være omfattet av betalingstjenestedirektivets regulering, i motsetning til forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet, som vil omfatte disse gjennom sin formulering om at reglene gjelder også for andre institusjoner enn kredittinstitusjoner som utfører betalingsoppdrag som ledd i sin forretningsvirksomhet, jf. § 1 annet ledd.

Når betalingstjenestedirektivet inneholder en liste over tjenesteytere som skal være omfattet av dets regulering, er det etter arbeidsgruppens syn naturlig at disse listes opp også i finansavtaleloven i den grad de ikke allerede er dekket av de gjeldende definisjoner av ”finansinstitusjon” eller ”lignende institusjon”. Spørsmålet blir hvilke endringer dette nødvendiggjør og hvordan de lovteknisk skal gjennomføres. Når det gjelder offentligrettslige begrensninger med hensyn til hvilke institusjoner som skal kunne tilby betalingstjenester, jf. direktivet artikkel 29, vil dette reguleres av institusjonslovgivningen og ikke i finansavtaleloven. Arbeidsgruppen vil komme tilbake til dette i delrapport II om bestemmelsene i direktivet del II.

Finansavtalelovens regler gjelder ikke for e-pengeforetak, som ikke er ”finansinstitusjon”, jf. finansieringsvirksomhetsloven § 1-2 første ledd nr. 7, jf. § 1-3, eller ”lignende institusjon” etter finansavtaleloven § 1 annet ledd. Finansavtaleloven må derfor endres for at e-pengeforetak skal omfattes, slik direktivet krever. Det samme gjelder den nye institusjonstypen betalingsforetak, som vil opprettes etter direktivet del II.

Etter sammenslåingen av Postbanken og Norges Postgiro 1. januar 1995 finnes ikke lenger noe særskilt postgirokontor i Norge, og slike institusjoner er ikke omfattet av finansavtaleloven § 1 første eller annet ledd. For å legge til rette for eventuelle utenlandske postgiroforetak som etter direktivet vil ha rett til å tilby betalingstjenester på det norske markedet må finansavtalelovens virkeområde utvides til å omfatte postgirokontorer som etter nasjonal rett kan tilby betalingstjenester.

”Statsbank” regnes allerede som lignende institusjon etter § 1 annet ledd bokstav a, men det fremgår ikke av forarbeidene til finansavtaleloven om dette er ment å omfatte sentralbank. Etter arbeidsgruppens vurdering bør det presiseres i loven at den europeiske sentralbank og nasjonale sentralbanker skal være omfattet av dens regler når de ikke opptrer i egenskap av offentlig myndighet. Stat, kommune og fylkeskommune regnes ikke som finansinstitusjon eller lignende institusjon etter finansavtaleloven § 1 første og annet ledd. I fjerde ledd finnes en særlig bestemmelse om anvendelse av kapittel 3 og 4 i forbindelse med lån ytt av kommuner eller fylkeskommuner, men denne har ikke betydning for kapittel 2 som regulerer betalingstjenester. Det må derfor inntas en bestemmelse i lovteksten om at EØS-stater og deres lokale og regionale myndigheter skal omfattes av regelverket i den grad de ikke opptrer som offentlig myndighet, dvs. når de yter betalingstjenester i konkurranse med kommersielle leverandører.

Arbeidsgruppen har vurdert ulike lovtekniske alternativer for å utvide virkeområdet for finansavtaleloven kapittel 2 som angitt ovenfor. Etter arbeidsgruppens syn bør de nye institusjonene som skal være omfattet av reglene fremgå av selve lovteksten, og ikke bare av forskrift med hjemmel i § 1 femte ledd. Arbeidsgruppen er videre av den oppfatning at institusjonene bør fremgå av den generelle bestemmelsen om lovens virkeområde i § 1, og ikke av § 9 som presiserer virkeområdet for kapittel 2 innenfor rammen av § 1.

I tillegg er det viktig at lovendringen utformes slik at de aktuelle institusjonene blir underlagt både kapittel 2 og de alminnelige reglene i finansavtaleloven kapittel 1, herunder § 4 om nemndsbehandling, jf. direktivet artikkel 83. På denne bakgrunn foreslår arbeidsgruppen at institusjonene inntas i oppregningen av ”lignende institusjoner” i § 1 annet ledd, jf. at dette uttrykket benyttes i § 4 første ledd. Dette vil innebære at de omfattes av alle bestemmelser i loven hvor uttrykket ”lignende institusjon” benyttes uten nærmere presisering av hvilke av institusjonene i § 1 annet ledd det siktes til. Selv om de nye institusjonene med dette vil omfattes av uttrykket ”lignende institusjon” benyttet for eksempel i finansavtaleloven kapittel 3 om lån, betyr imidlertid ikke dette at institusjonene kan yte lån. Slike begrensninger med hensyn til virksomhetsområde fremgår imidlertid av institusjonslovgivningen og ikke av finansavtaleloven. Etter dette foreslår arbeidsgruppen at de nye institusjonene etter direktivet tas inn i oppregningen av lignende institusjoner i § 1 annet ledd.

For ordens skyld nevnes at Banklovkommisjonen arbeider med et utkast til ny institusjonslovgivning på finansområdet. En slik ny lovgivning kan få betydning for fastleggningen av det institusjonelle virkeområdet til finansavtaleloven, herunder for definisjonen av ”finansinstitusjon”. Dette må i så fall tas i betraktning av Banklovkommisjonen i vurderingen av en ny institusjonslov.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven § 1 annet ledd.

5.4.2 Saklig virkeområde

Etter det arbeidsgruppen kan se, faller direktivets saklige virkeområde i stor grad sammen med finansavtaleloven kapittel 2 om innskudd og betalingsoppdrag. Finansavtaleloven gjelder bare avtaler der den ene parten er en profesjonell institusjon i finansmarkedet. Den gjelder også bare avtaler på det finansielle området. Etter en naturlig tolkning vil dermed avtaler med tekniske tjenestetilbydere og andre som ikke direkte tilbyr betalingstjenester, som en rekke av direktivets unntak gjelder, falle utenfor virkeområdet til finansavtaleloven kapittel II etter gjeldende rett. Avtaler om oppgjør i kontanter direkte mellom betaleren og mottakeren involverer ingen finansinstitusjon eller lignende institusjon, og vil dermed falle utenfor finansavtaleloven kapittel II, med unntak for reglene om forholdet mellom betaler og mottaker i avsnitt VI. Avtaler mellom betalingstjenesteytere er uttrykkelig unntatt i det såkalte interbankunntaket i finansavtaleloven § 1 tredje ledd, jf. det tilsvarende unntaket i direktivet artikkel 3 bokstav m, jf. også artikkel 3 bokstav h.

Av materielle forskjeller sammenlignet med gjeldende rett, synes det viktigste ved direktivet å være at unntaket i finansavtaleloven § 11 annet ledd for forhåndsbetalte elektroniske kort ikke kan opprettholdes, og at reglene om enkeltstående betalings-

oppdrag, jf. § 11 første ledd, må gjøres mer omfattende ettersom direktivet inneholder mer omfattende regler om denne typen betalingsoppdrag enn finansavtaleloven. Imidlertid vil unntaket for begrensede nettverk medføre at en del forhåndsbetalte kort og andre småpengeløsninger fortsatt vil falle utenfor lovens regulering, jf. nedenfor. Gjennomføringen av direktivet vil medføre at betalinger ved bruk av sjekker ikke lenger vil reguleres av finansavtaleloven kapittel 2, jf. unntaket i direktivet artikkel 3 g nr. i) og ii). Dette vil imidlertid ha svært liten praktisk betydning ettersom sjekker omtrent ikke benyttes som betalingsinstrument i Norge i dag.

I tillegg kommer at forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet bare gjelder kreditoverføringer til og fra utlandet, mens man med betalingstjenestedirektivet får harmoniserte regler innenfor EØS også når det gjelder debetbetalinger.

Selv om virkeområdet til finansavtaleloven kapittel 2 som nevnt på mange punkter synes sammenfallende med realiteten i direktivet, er det altså behov for endringer for å tilpasse lovens virkeområde til direktivets. Ettersom direktivet er et fullharmoniseringsdirektiv og det er viktig å sikre samsvar med dets bestemmelser, bør både direktivets positive definisjon av betalingstjenester og liste over unntak i artikkel 3 etter arbeidsgruppens syn inntas i lovteksten for å sikre fullt samsvar mellom finansavtalelovens og direktivets virkeområde. Avtaler mellom finansinstitusjoner eller lignende institusjoner er imidlertid allerede i dag uttrykkelig unntatt i finansavtaleloven § 1 tredje ledd. Arbeidsgruppen anser denne bestemmelsen for å oppfylle direktivet artikkel 3 bokstav m og dette unntaket foreslås derfor ikke gjennomført særskilt i lovforslaget her.

I Danmark ble det 17. desember 2008 sendt på høring fra Finanstilsynet et forslag til lov om betalingstjenester, med forslag til gjennomføring av de privatrettslige bestemmelsene i betalingstjenestedirektivet. Høringsfristen var 7. januar 2009, og forslaget finnes på <https://www.borger.dk/Lovgivning/Hoeringsportalen/Sider/Fakta.aspx?hpid=248>. I det danske forslaget foreslås det å la betalingsinstrumenter til bruk i begrensede nettverk være omfattet av reglene som gjennomfører direktivet selv om disse er unntatt fra direktivets virkeområde etter artikkel 3 bokstav k, jf. utredningen side 42. Begrunnelsen er at disse instrumentene er omfattet av dagens regler i Danmark. I Sverige har Finansdepartementet publisert en utredning 31. juli 2008 fra den svenske Finansinspektionen om gjennomføring av betalingstjenestedirektivet. Utredningen finnes på <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/113569>. I utredningen er unntaket i artikkel 3 bokstav k foreslått gjennomført i nasjonal rett, jf. forslaget til lov om betaltjänster 3 § nr. 5. Hensynet til å beskytte kunder som benytter betalingsinstrumenter knyttet til begrensede nettverk, kunne for så vidt tale for å la reglene som gjennomfører direktivet få anvendelse også for instrumenter som benyttes innenfor slike nettverk. Direktivets krav om fullharmonisering i artikkel 86 nr. 1 kan ikke anses til hinder for dette, ettersom instrumenter som omfattes av artikkel 3 bokstav k faller utenfor virkeområdet til direktivet. Når man først er utenfor virkeområdet til direktivet, vil det etter det arbeidsgruppen kan se, være anledning til å velge hvilke regler som eventuelt skal gis for slike instrumenter, og om enkelte av direktivets regler bør gis tilsvarende anvendelse. Samtidig er det klart at det for instrumenter som benyttes innenfor slike nettverk ikke er det samme behov for beskyttelse av kundene som for betalingsinstrumenter som kan benyttes mer generelt,

og at direktivets unntak for slike instrumenter derfor, slik situasjonen er i dag, kan ha gode grunner for seg. Utviklingen på markedet for slike betalingsinstrumenter bør imidlertid følges fremover.

Arbeidsgruppen har på denne bakgrunn blitt stående ved at også unntaket for begrensede nettverk bør gjennomføres i norsk rett. Hvis instrumenter som benyttes i slike nettverk er knyttet til en avtale om kreditt, vil kunden uansett kunne være beskyttet etter regelverket om kredittavtaler, jf. finansavtaleloven kapittel 3 og kredittkjøpsloven, jf. at betalingstjenestedirektivet artikkel 30 nr. 3 gjør det klart at direktivet er uten betydning for nasjonal lovgivning og EU-regelverk for yting av kreditt til forbrukere som ikke harmoniseres av betalingstjenestedirektivet. Et eksempel på regler av betydning for betalingsinstrumenter det er knyttet kreditt til og som harmoniseres av betalingstjenestedirektivet, er reglene om urettmessige betalingstransaksjoner i artikkel 60 og 61. Etter gjeldende norsk rett får reglene om misbruk av kort i finansavtaleloven §§ 35 til 37 anvendelse selv om et kontokort som er utstedt i forbindelse med kontokredittavtale eventuelt er knyttet til et begrenset nettverk, jf. kredittkjøpsloven § 13. Etter arbeidsgruppens syn bør denne rettstilstanden opprettholdes også etter gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet. Arbeidsgruppen foreslår derfor å videreføre kredittkjøpsloven § 13 for alle kredittkort, også for dem som faller inn under direktivets unntak for begrensede nettverk. Ellers foreslår gruppen å la betalingsinstrumenter knyttet til begrensede nettverk være unntatt fra reglene i finansavtaleloven kapittel 2 i den grad dette følger av bestemmelsen som gjennomfører direktivet artikkel 3 bokstav k.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven § 9 første ledd, § 11 og § 12.

5.4.3 Geografiske og valutamessige begrensninger

Direktivet krever at dets bestemmelser må gjennomføres for nasjonale betalingstransaksjoner i Norge. I tillegg må dets regler gis anvendelse for betalingstransaksjoner der begge institusjonene involvert er etablert innenfor EØS-området og der overføringen skjer i euro eller nasjonale valutaer i EØS-land utenfor eurosone. Videre er det klart at reglene i artikkel 73 om tidspunktet for valutering og disponible beløp må gis anvendelse selv om den andre institusjonen involvert i betalingstransaksjonen befinner seg utenfor EØS. Det siste er en endring sammenlignet med gjeldende rett, der reglene om renteberegning i finansavtaleloven § 27 bare gjelder for innenlandske transaksjoner i norske kroner, jf. § 9 fjerde ledd og forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 3. Ved annet enn nasjonale betalingstransaksjoner er institusjonenes renteberegning i dag ikke regulert.

Arbeidsgruppen mener at reglene i direktivet i utgangspunktet bør gis anvendelse også for betalingstransaksjoner til og fra land utenfor EØS-området og i andre valuta enn det direktivet er begrenset til. Det vil være til fordel både for tjenesteytere og kunder at de samme regler gjelder uansett hvilket land en betalingsoverføring skjer til og uansett i hvilken valuta en transaksjon foretas. Det vises til uttalelsene fra Stortingets justiskomiteé i Innst. O. Nr. 84 (1998-99) side 9 om anvendelsesområdet for finansavtaleloven:

”Komiteen peker på at formålet bak loven er like relevant for betalingsoppdrag til og fra utlandet, og slutter seg derfor til at loven i hovedsak også gjelder her. Komiteen gir sin fulle tilslutning til at det ikke bør være ubegrunnede forskjeller mellom reglene for nasjonale og grenseoverskridende pengeoverføringer. Siden noen forhold ved grenseoverskridende overføringer er spesielle, ser komiteen at det kan være hensiktsmessig å regulere dette i forskrifter. [...]”

Arbeidsgruppen legger etter dette til grunn at det bør gis regler om betalingstransaksjoner til og fra utlandet som er generelle, på tilsvarende måte som det ble gjort ved gjennomføringen av direktiv 97/5/EF om pengeoverføringer over landegrensene. Dette er i tråd med prinsippene som lå til grunn for vedtakelsen av finansavtaleloven, jf. justiskomiteens merknader referert ovenfor. Behovet for forbrukerbeskyttelse er like stort uansett om en betalingstransaksjon skjer i et land tilsluttet EØS-avtalen eller et annet land, og uansett hvilken valuta overføringen skjer i. Også behovet for en balansert regulering av forholdet mellom betaler og dennes institusjon, og mellom mottakeren og dennes institusjon er uavhengig av hvilke land som er involvert og hvilken valuta som brukes. Det er klart at reglene om kontoavtalen mv bør gjelde uavhengig av om kontoen blir benyttet i forbindelse med uttak i utlandet eller betalingsoverføringer til utlandet. Det samme gjelder de innledende bestemmelsene i finansavtaleloven kapittel 1 og 2 avsnitt I, blant annet om nemndsbehandling, bruk av elektronisk kommunikasjon og forbud mot avvisning av kunder. Også reglene om bruk av konto og betalingstransaksjoner bør gjelde generelt, og reglene om misbruk av konto og betalingsinstrument. Også i det svenske og danske lovforslagene er det foreslått at en rekke av betalingstjenestedirektivets bestemmelser skal gis anvendelse generelt, jf. det svenske forslaget til lov om betaltjenester 2 § og utredningen side 50-51 og det danske forslaget til lov om betalingstjenester § 3 stk. 2.

Det foreslås at reglene som gjennomfører direktivet som utgangspunkt gjøres gjeldende for alle betalingstransaksjoner uavhengig av valuta eller hvor en eventuell annen institusjon involvert i transaksjonen befinner seg. Reglene om andres misbruk av konto og betalingsinstrument bør for eksempel gjelde uavhengig av slike geografiske og valutamessige begrensninger som er oppstilt i direktivet artikkel 2. At reglene som gjennomfører direktivet som utgangspunkt skal gjelde for alle betalingstransaksjoner, behøver ikke komme til uttrykk i lovteksten i finansavtaleloven, som på samme måte som i dag vil gjelde alle typer av transaksjoner så lenge ikke særlige regler er gitt. Lovens anvendelsesområde vil begrenses av alminnelige lovvalgsregler. Spørsmålet om lovens regler kommer til anvendelse på en konkret betalingstransaksjon som har en tilknytning til utlandet, beror på slike generelle lovvalgsregler. Når institusjonens kunde er en forbruker bosatt i Norge, vil lovvalgsregelen i finansavtaleloven § 3 gjelde, jf. også § 2 tredje ledd. Selv om Norge ikke er part i Roma-konvensjonen, er finansavtaleloven § 3 utformet etter mønster av dens artikkel 5 (2) nevnt under punkt 5.3.3, jf. fortalen til direktivet punkt 51. Det alminnelige vil være at finansavtaleloven kommer til anvendelse for betalerens stilling når denne er en norsk kunde som gir et oppdrag til en norsk institusjon eller en utenlandsk institusjon som opererer på det norske markedet, og de reglene som gjelder mottakerens stilling, vil gjelde når en norsk kunde er mottaker gjennom en institusjon i Norge. Hvis en norsk institusjon tilbyr betalingstjenester i for eksempel Tyskland, vil denne institusjonen som utgangspunkt måtte forholde seg til tysk rett.

Forutsatt at norsk rett får anvendelse i tråd med lovvalgsreglene som nevnt ovenfor, ser arbeidsgruppen at anvendelse av direktivets regler ved betalingstransaksjoner til land utenfor EØS-området på enkelte punkter kan reise særlige spørsmål. Det kan være spørsmål om kravene til hva det skal opplyses om i institusjonenes alminnelige vilkår, jf. finansavtaleloven § 13 og § 15 annet ledd, bør gjelde fullt ut for betalingsoverføringer til land utenfor EØS-området. Arbeidsgruppen foreslår dette, men reiser likevel spørsmålet om dette kan anses å reise problemer.

I forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 3 er det gjort unntak fra regelen om motregning i finansavtaleloven § 29 annet ledd for betalingsoppdrag til og fra utlandet. Institusjonens tilbakeholds- og motregningsrett er for overføringer i EØS-valutaer innenfor EØS særskilt regulert i forskriften § 8. Betalingstjenestedirektivet artikkel 67 inneholder en regel som vil få betydning for adgangen til å utøve tilbakeholdsrett og motregne i beløpene som overføres. På dette punktet foreslår arbeidsgruppen at betalingstjenestedirektivets regulering gis anvendelse bare for de betalingstransaksjoner reglene må gis anvendelse for etter artikkel 2, jf. punkt 23.4 og forslaget til endring av finansavtaleloven § 9 fjerde ledd. Bakgrunnen for dette er at det kan være vanskelig for en norsk institusjon å forhindre at utenlandske institusjoner gjør fradrag i overføringsbeløpet ved overføringer til land utenfor EØS-området. Etter gjeldende rett er adgangen til å utøve tilbakeholdsrett og motregning ved overføringer til slike land ikke regulert i lov eller forskrift.

Reglene i finansavtaleloven avsnitt VI om forholdet mellom betaler og mottaker er av en annen karakter enn reglene i direktivet. Disse reglene synes ikke fullt ut egnet ved betalinger til og fra utlandet, jf. at de ikke gjelder i dag, jf. forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 4. Arbeidsgruppen foreslår derfor at disse reglene fortsatt ikke skal gjelde ved betalingsoverføringer til og fra utlandet, jf. forslaget til endring av finansavtaleloven § 9 fjerde ledd.

Når det gjelder overføringstid, kan det være umulig for institusjonene å etterleve direktivets krav til rask overføring (hovedregelen etter direktivet er én dags overføringstid, jf. artikkel 69 nr. 1) ved betalingstransaksjoner til land utenfor EØS-området. Arbeidsgruppen foreslår at adgangen til å fravike bestemmelsene for overføringer i andre valuta enn euro og norske kroner og til land utenfor EØS-området, skal fremgå direkte av lovbestemmelsen som gjennomfører direktivet artikkel 68, i tråd med avgrensningen av direktivets virkeområde i artikkel 2, se lovforslaget § 26b femte ledd.

Bestemmelsene om når beløp skal vurderes og være disponible for kunden, jf. artikkel 71 og 73, foreslås gjort gjeldende også for betalingstransaksjoner fra land utenfor EØS. Det er et krav etter direktivet at artikkel 73 gis anvendelse for alle betalingstransaksjoner uten geografiske begrensninger, jf. artikkel 2 nr. 1. Arbeidsgruppen har delt seg i synet på gjennomføringen av artikkel 73, jf. punkt 16, men er enige når det gjelder det generelle geografiske virkeområdet for gjennomføringsbestemmelsen.

Arbeidsgruppen foreslår også at bestemmelsen som gjennomfører direktivet artikkel 52 nr. 2 om deling av gebyrer mellom betaleren og betalingsmottakeren, gis et anvendelsesområde begrenset til betalingstransaksjoner innenfor EØS, i samsvar med

direktivet artikkel 2 nr. 1, jf. punkt 22 og forslaget til endring av finansavtaleloven § 9 fjerde ledd. Det kan være vanskelig for institusjonene å kontrollere dette ved transaksjoner til land utenfor EØS.

Når det gjelder reglene om betalingstransaksjoner som ikke blir korrekt gjennomført, foreslår arbeidsgruppen som utgangspunkt at disse reglene gjøres gjeldende også for overføringer som skjer til og fra land utenfor EØS, se nærmere punkt 18.5. Det foreslås imidlertid å avgrense virkeområdet for reglene til overføringer innenfor EØS i samme grad som dette er gjort for reglene om betalingsoppdrag til og fra utlandet i forskriften om slike oppdrag del III og IV.

Endelig foreslår arbeidsgruppen å opprettholde de gjeldende forskriftshjemlene i finansavtaleloven § 9 tredje ledd første punktum om betalingstransaksjoner til og fra utlandet og § 9 fjerde ledd første punktum om innenlandske valutatransaksjoner, for transaksjoner som faller utenfor direktivets virkeområde fordi de skjer til land utenfor EØS-området eller i andre valutaer enn EØS-valuta. Bestemmelsene foreslås flyttet til § 9 nytt femte ledd. Etter arbeidsgruppens syn kan det være hensiktsmessig å videreføre disse i tilfelle behov for å benytte dem skulle oppstå.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven § 9 tredje, fjerde og femte ledd samt forslaget til ny § 26b femte ledd.

6 Definisjoner

6.1 Innledning

Betalingstjenestedirektivet artikkel 4 inneholder en rekke definisjoner av begreper som benyttes i ulike bestemmelser i direktivet. For hver av definisjonene må det vurderes om det er behov for å innføre en tilsvarende definisjon i norsk rett eller om norsk rett allerede inneholder begreper som er dekkende. I det følgende vil det først bli foretatt en kort gjennomgåelse av gjeldende rett, deretter vil gjennomføring av definisjonene i direktivet diskuteres. Forbrukerdefinisjonen i artikkel 4 nr. 11 vil imidlertid ikke bli drøftet i dette kapitlet, men bli diskutert særskilt som ledd i drøftelsen om ufravikelighet under punkt 7. Det samme gjelder definisjonene i artikkel 4 nr. 17 av "valuteringsdato" og i 4 nr. 27 av "virkedag", som vil bli drøftet i punkt 16.

6.2 Gjeldende rett

Den eneste bestemmelsen i finansavtaleloven kapittel 2 som inneholder en definisjonsliste over enkelte begreper som benyttes i kapitlet, er § 12. For det første defineres "betalingsoppdrag" i § 12 bokstav a som "oppdrag om uttak eller overføring av betalingsmidler". Det omfatter ikke plassering av midler på en konto. I § 12 bokstav b defineres "betalingsmidler". Dette omfatter pengesedler og mynter, samt innskudd og kreditt på konto som kan disponeres ved bruk av betalingsinstrumenter.

Kontobegrepet er ikke definert i finansavtaleloven. Avgrensningen av virkeområdet for kapittel 2 er knyttet til begrepet innskudd, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 95. "Betalingsinstrument" er definert i § 12 bokstav c, og omfatter særskilte hjelpemidler for uttak eller overføring av betalingsmidler. Bestemmelsen nevner sjekk, giroblankett

og betalingskort som eksempler. Det kan også omfatte telefon eller terminaler, eventuelt i kombinasjon med koder, jf. NOU 1994: 19 side 110. I § 12 bokstav d defineres "betalingskort", som er en særskilt type betalingsinstrument. Begrepet benyttes i finansavtaleloven § 35 om misbruk av slike kort, og omfatter elektronisk eller manuelt benyttet uttaks- debet- eller kredittkort eller lignende kort for uttak eller overføring av betalingsmidler. Ved kredittkort skjer oppgjøret i etterkant, for eksempel på grunnlag av faktura. Debetkort er betalingskort som er knyttet til en innskuddskonto e.l., og ved bruk av kortet belastes kontoen direkte. "Lignende kort" er en sekkebetegnelse for kort som ikke lar seg rubrisere under de to nevnte hovedkategoriene, jf. NOU 1994: 19 side 110. Dette omfatter blant annet forhåndsbetalte kort der kjøpekraften er lagret i selve kortet, men disse er uansett unntatt fra lovens virkeområde etter § 11 første ledd. "Betalingskort" kan også omfatte kort som gir adgang til å benytte abonnementsytelser, jf. NOU 1994: 19 side 110.

Det siste begrepet som er definert i finansavtaleloven § 12 er "virkedag", jf. bokstav e. Dette er hver av ukedagene fra og med mandag til og med fredag med unntak av helligdager og offentlige høytidsdager. Denne definisjonen vil bli erstattet med direktivets bestemmelse som vil bli drøftet under punkt 16.4.

Det finnes også definisjoner i andre bestemmelser i finansavtaleloven kapittel 2, men da i tilknytning til de enkelte bestemmelsene, se for eksempel definisjonen av "oppgjøringsdag" i bestemmelsen om renteberegning ved godskriving og belastning av kontoer i § 27 tredje ledd.

Forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 4 inneholder enkelte definisjoner av begreper som benyttes i forskriften. For det første defineres "institusjon", "formidlende institusjon" og "lignende institusjon". I § 4 bokstav d defineres "betalingsoppdrag til og fra utlandet" som oppdrag gjennomført via en institusjon eller dennes filial i en stat for å stille et pengebeløp til disposisjon for mottakeren i en institusjon eller dennes filial i en annen stat. I § 4 bokstav e defineres "ordre om betalingsoppdrag". Dette omfatter enhver form for instruks om å utføre en pengeoverføring som en betaler gir til en institusjon. I § 4 bokstav e defineres "akseptdagen" som den dagen da en institusjons samtlige krav om tilstrekkelig økonomisk dekning og om nødvendige opplysninger for å utføre betalingsoppdraget er oppfylt.

6.3 Betalingstransaksjon og betalingsordre

Begrepet "betalingstjeneste" er definert i direktivet artikkel 4 nr. 3, jf. listen over betalingstjenester i vedlegget til direktivet. Denne listen ble i punkt 5.4.2 om virkeområde ovenfor foreslått inntatt i finansavtaleloven § 11, se forslaget til endring av finansavtaleloven § 11 første ledd.

En betalingstjeneste vil typisk gå ut på at det foretas en betalingstransaksjon. Dette begrepet er definert i direktivet artikkel 4 nr. 5 som en handling initiert av en betaler eller betalingsmottaker for å sette inn, overføre eller ta ut midler, uavhengig av underliggende forpliktelser mellom betaleren og mottakeren. I artikkel 4 nr. 16 defineres "betalingsordre" som en instruks fra en betaler eller betalingsmottaker til dennes tjenestetilbyder om å gjennomføre en betalingstransaksjon. En slik ordre vil gjerne gis ved hjelp av et betalingsinstrument, som for eksempel et betalingskort.

Begrepene "betalingstransaksjon" og "betalingsordre" er ikke benyttet i finansavtaleloven. "Betalingsordre" er imidlertid benyttet i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 4 bokstav d, og definisjonen synes sammenfallende med direktivets definisjon. Definisjonen av "betalingsoppdrag" i finansavtaleloven § 12 bokstav a er noe snevrere enn begrepet "betalingstransaksjon" i direktivet, siden plassering av midler på en konto ikke er omfattet. Definisjonen av "betalingsoppdrag til og fra utlandet" i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 4 bokstav d er enda snevrere, ettersom den ikke omfatter uttak i utlandet.

Arbeidsgruppen foreslår å ta ut finansavtalelovens og forskriftens definisjon av "betalingsoppdrag", og bruke begrepet "betalingstransaksjon" slik det er definert i direktivet. Arbeidsgruppen har vurdert om "betalingsoppdrag" kan benyttes for det som i direktivet betegnes som "betalingsordre", men har kommet til at det er enklest å benytte samme begrep som direktivet, jf. at dette i dag er benyttet i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 4 bokstav e.

Det vises til forslaget om endring av finansavtaleloven § 12 bokstav a og b.

6.4 Tilbyder og bruker av betalingstjenester

I betalingstjenestedirektivet benyttes uttrykkene "bruker av betalingstjenester" og "tilbyder av betalingstjenester" om de to partene i avtaleforholdene som reguleres i del III og IV, jf. artikkel 4 nr. 9 og 10. Tilbydere av betalingstjenester er institusjoner som kan tilby betalingstjenester etter direktivet, jf. artikkel 1 nr. 1, jf. for så vidt unntaket fra konsesjonskravet for visse betalingsforetak i artikkel 26.

Begrepet "bruker av betalingstjenester" omfatter fysiske og juridiske personer som benytter seg av betalingstjenester, enten som betaler eller betalingsmottaker, eller begge deler. Av dette følger det at både forholdet til privatpersoner og kommersielle kunder omfattes av direktivets regulering. Det følger også av definisjonen at en og samme kunde vil kunne være både betaler og betalingsmottaker i forbindelse med en konkret betalingstransaksjon. Dette vil være tilfelle der transaksjonen består i innskudd på eller uttak fra konto. Direktivet vil også omfatte overføring mellom kontoer tilhørende samme person, enten disse er i samme eller forskjellige institusjoner. Begrepene "betaler" og "betalingsmottaker" er definert i artikkel 4 nr. 7 og 8. Betaleren er den fysiske eller juridiske person som gir et betalingsoppdrag, mens betalingsmottakeren er den fysiske eller juridiske personen som er den tiltenkte mottakeren av midlene i betalingstransaksjonen.

I finansavtaleloven kapittel 2 benyttes uttrykket "institusjonen" om de betalings-tjenestetilbydere som kapitlet regulerer, jf. § 9 første ledd. Uttrykket "institusjon" benyttes også i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 4 bokstav a, b og c. Med arbeidsgruppens forslag til endring av finansavtaleloven § 1 annet ledd, vil institusjonsbegrepet omfatte alle institusjoner som regnes som "tilbyder av betalings-tjenester" etter direktivet artikkel 1 nr. 1, jf. artikkel 4 nr. 9. Begrepet "institusjon" i loven vil dermed omfatte alle rettssubjekter omfattet av definisjonen av "tilbyder av betalingstjenester" i direktivet, og arbeidsgruppen anser det hensiktsmessig å beholde begrepet "institusjon" som betegnelse, ettersom dette benyttes om tjenestetilbydere

også i andre kapitler i loven. Det foreslås på denne bakgrunn ikke å innta noen egen definisjon av ”tilbyder av betalingstjenester” i finansavtaleloven. Definisjonene i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 4 bokstav a til c videreføres ikke da de mister sin betydning ved betalingstjenestedirektivet. I rapporten her vil i det følgende uttrykket ”institusjonen” bli benyttet, også i omtalen av direktivets bestemmelser som benytter uttrykket ”tilbydere av betalingstjenester”.

Arbeidsgruppen foreslår at uttrykket ”bruker av betalingstjenester” ikke benyttes eller defineres i finansavtaleloven kapittel 2. I kapittel 2 benyttes uttrykket ”kunde” og ”kontohaver”, samt ”betaler” og ”betalingsmottaker”, uten at noen av uttrykkene er nærmere definert. Det er klart at uttrykket ”kunde” vil omfatte enhver bruker av betalingstjenester etter direktivet artikkel 4 nr. 10. Etter arbeidsgruppens syn er det på denne bakgrunn hensiktsmessig å benytte begrepet ”kunde” som en fellesbetegnelse ettersom dette begrepet er benyttet i loven i dag. Begrepet ”kontohaver” foreslås på sin side erstattet av begrepet ”kunde” i de fleste bestemmelser der det benyttes. Bakgrunnen er at en bruker av betalingstjenester ikke nødvendigvis må inneha noen konto etter direktivet. Det er derfor nødvendig å benytte et mer vidtrekkende begrep enn ”kontohaver”. Enkelte bestemmelser i kapittel 2 berøres imidlertid ikke av direktivet, se for eksempel § 25 om umyndig kontohaver. Denne bestemmelsen vil bli vurdert i forbindelse med oppfølgingen av NOU 2004: 16 Vergemål. I § 25 foreslår arbeidsgruppen på denne bakgrunn at uttrykket kontohaver beholdes, ettersom paragrafen bare gjelder kontoforhold og ikke andre kundeavtaler om betalingstjenester.

Arbeidsgruppen foreslår imidlertid å innta en definisjon av henholdsvis ”betaler” og ”betalingsmottaker” i § 12. Begrepene er ikke definert etter gjeldende rett, og direktivets definisjoner er nokså selvfølgelige. Arbeidsgruppen anser likevel at definisjoner kan være klargjørende. Enkelte av bestemmelsene i direktivet gjelder bare enten betaleren eller betalingsmottakeren, og det er da praktisk at disse begrepene er definert, se for eksempel artiklene 47 og 48 om opplysninger til betaleren og betalingsmottakeren om betalingstransaksjoner. Å innta definisjoner av disse begrepene synes heller ikke problematisk i forhold til finansavtaleloven kapittel 2 del VI om forholdet mellom betaleren og mottakeren ved betalingsoverføringer.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven § 12 bokstav e og f.

6.5 Rammeavtale

I betalingstjenestedirektivet skilles det mellom rammeavtaler om betalingstjenester og avtaler om enkeltstående betalingstransaksjoner som ikke er dekket av en rammeavtale. Kravene til den informasjon som institusjonen skal gi kunden, er mer omfattende for rammeavtaler enn for enkeltstående oppdrag. En ”rammeavtale” er definert i direktivet artikkel 4 nr. 12 som en avtale om betalingstjenester som regulerer den fremtidige utførelsen av enkeltstående eller serier av betalingstransaksjoner, og som kan inneholde en forpliktelse om og vilkår for opprettelse av en betalingskonto, jf. nærmere om betalingskontobegrepet i punkt 6.6. En rammeavtale behøver imidlertid ikke å inneholde noen forpliktelse om å opprette en konto, den kan for eksempel gjelde et kredittkort eller et forhåndsbetalt betalingsinstrument som ikke er knyttet til noen konto.

Enkeltstående betalingstransaksjoner er transaksjoner som ikke utføres som ledd i en rammeavtale, jf. artikkel 35 nr. 1. Dette vil typisk kunne være en avtale om pengeoverføring i form av såkalt "money remittance", men kan også omfatte enkelte tjenester for regningsbetalinger.

Finansavtaleloven benytter begrepet "kontoavtale", ikke "rammeavtale", uten at dette begrepet eller begrepet "innskuddskonto" er nærmere definert i lovteksten, jf. punkt 6.2. En kontoavtale i finansavtalelovens forstand vil i realiteten tilsvare en rammeavtale om betalingstjenester i direktivets forstand hvis det gjelder en konto som kunden kan be om gjennomføring av betalingstransaksjoner fra. I praksis benyttes kontoavtalen som en overbygning for en rekke tjenester fra institusjonens side, som for eksempel nettbank, betalingskort mv.

Rammeavtalebegrepet er i en forstand videre enn kontoavtalebegrepet i finansavtaleloven, ettersom en rammeavtale om betalingstjenester etter direktivet ikke nødvendigvis må omfatte et kontoforhold. Samtidig synes det som alle kontoavtaler etter finansavtaleloven vil falle inn under direktivet rammeavtalebegrep, ettersom begrepet betalingskonto har en så vid definisjon i direktivet, jf. punkt 6.6. Uttrykket "rammeavtale" må defineres i finansavtaleloven § 12. Arbeidsgruppen foreslår at dette begrepet i lovteksten erstatter begrepet "kontoavtale" selv om rammeavtalebegrepet i direktivet er noe videre. Rammeavtalebegrepet vil omfatte alle rammeavtaler om betalingstjenester, dvs. både avtaler om betalingskonto og avtaler som ikke innebærer opprettelse av noen slik konto. Etter arbeidsgruppens syn er det hensiktsmessig at det som utgangspunkt benyttes kun ett samlebegrep for alle avtaler omfattet av lovens kapittel 2 og som ikke gjelder enkeltstående betalingstransaksjoner.

Arbeidsgruppen anser det ikke nødvendig med noen særskilt definisjon av "enkeltstående betalingstransaksjon", som ikke er særskilt definert i direktivet og som kan avgrenses negativt ved at det omfatter alle betalingstransaksjoner som ikke er omfattet av en rammeavtale. Den nye inndelingen som innføres med direktivet, i rammeavtaler og avtaler om enkeltstående betalingstransaksjoner er noe annerledes enn etter den gjeldende finansavtaleloven, som skiller mellom innskudd og oppdrag uten tilknytning til innskuddskonto, samtidig som visse instrumenter som etter direktivet vil være omfattet av rammeavtaler, nemlig forhåndsbetalte elektroniske kort, er unntatt fra finansavtalelovens virkeområde etter § 11 annet ledd. Forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet regulerer på sin side betalingsoppdrag til og fra utlandet uavhengig av om disse skjer i tilknytning til en kontoavtale eller som en enkeltstående transaksjon. Direktivets inndeling i rammeavtaler og enkeltstående transaksjoner vil altså gå noe på tvers av den gjeldende systematikken i finansavtaleloven, men det synes nødvendig å gjennomføre denne systematikken av hensyn til en klar gjennomføring av direktivet. Arbeidsgruppen ser heller ikke problemer med å la direktivets systematikk erstatte den nå gjeldende systematikken i finansavtaleloven, da det først og fremst er tale om en teknisk justering.

Det vises ellers til forslaget til finansavtaleloven § 12 ny bokstav g.

6.6 Særlig om betalingskonto

Begrepet ”betalingskonto” er definert i direktivet artikkel 4 nr. 14 som en konto som innehas av en eller flere brukere av betalingstjenester og som benyttes til å utføre betalingstransaksjoner. En rammeavtale om betalingstjenester kan inneholde en forpliktelse til å opprette en slik konto, jf. punkt 6.5. Betalingskontobegrepet er således etter direktivet svært vidt, og omfatter etter sin ordlyd alle kontotyper som kan anvendes for betalingstransaksjoner, dvs. til innskudd, uttak eller betalingsoverføring, jf. artikkel 4 nr. 5. Den vide definisjonen må ses i sammenheng med at direktivets del III og IV tar sikte på å regulere alle betalingstjenester som ikke uttrykkelig faller utenfor direktivets virkeområde etter artikkel 3.

Offentligrettslige begrensninger med hensyn til hvilke typer av kontoer en institusjon kan tilby, har ikke betydning for forståelsen av begrepet ”betalingskonto” i direktivet. Heller ikke offentligrettslige begrensninger i bruken av ulike kontotyper, så som for skattetrekkskontoer, klientkontoer, husleiedepositumskontoer og kontoer for boligsparing for ungdom (BSU), har betydning for spørsmålet om en kontotype må anses for å falle inn under definisjonen av ”betalingskonto” i direktivet. Det avgjørende for om en konto må anses som en betalingskonto i direktivets forstand, er hvorvidt kontoen faktisk kan anvendes for å sette inn, ta ut eller overføre penger fra kontoen. Om kontoen er rentebærende eller ikke har ingen betydning i denne sammenheng. Det sentrale synes å være om kontoen kan brukes til betalingstransaksjoner slik dette transaksjonsbegrepet er definert i artikkel 4 nr. 5.

Arbeidsgruppen kan ikke utelukke at det finnes kontotyper som vil kunne falle utenfor direktivets definisjon av betalingskonto. I utgangspunktet synes det imidlertid som at enhver innskuddskonto etter finansavtaleloven kapittel 2 vil være å anse som en betalingskonto i direktivets forstand. Unntak kunne tenkes for rene tidsinnskudd (innskudd med fast rente i bindingstiden), men heller ikke slike fastrenteinnskudd tilknyttet en konto vil kunne opprettes eller avsluttes uten at innskuddsbeløpet settes inn på kontoen og tas ut av kontoen eller overføres til en annen konto ved bindingstidens opphør. Arbeidsgruppen vil imidlertid anta at slike kontoer ikke er å regne som betalingskontoer i bindingsperioden, ettersom det i denne perioden ikke kan skje noen betalingstransaksjoner til eller fra kontoen. Utenfor bindingstiden vil imidlertid disse kontoene etter det arbeidsgruppen kan se måtte anses som betalingskontoer ettersom det da kan skje innskudd og uttak eller overføringer til og fra kontoen.

Når det gjelder pensjonsspareavtaler, er disse i dag unntatt fra virkeområdet til finansavtaleloven kapittel 2, jf. § 10 første ledd bokstav b. Det dreier seg her om svært spesielle avtaler, hvor avtaleforholdet tar sikte på en meget langsiktig sparing. Selv om midler på et tidspunkt settes inn, og etter en svært lang tidsperiode også vil tas ut, kan arbeidsgruppen ikke se annet enn at disse avtalene må falle utenfor betalings-tjenestedirektivets definisjon av ”betalingskonto”. På denne bakgrunn mener arbeidsgruppen at unntaket i finansavtaleloven § 10 første ledd bokstav b kan opprettholdes etter gjennomføringen av direktivet.

For andre kontoer som eventuelt ikke er å anse som betalingskonto etter direktivet, og som derfor heller ikke vil falle inn under rammeavtaledefinisjonen i artikkel 4 nr. 12, vil det være mulig å ha særlige regler om ulike forhold dersom dette skulle være ønskelig. Som nevnt foran, legger arbeidsgruppen imidlertid til grunn at betalings-

kontobegrepet i direktivet er så vidt at det kan være vanskelig å tenke seg kontoer som ikke er betalingskontoer. Både i det svenske og danske forslaget til gjennomføring av direktivet, er det imidlertid antatt at det vil finnes kontotyper som ikke er å regne som betalingskontoer, etter det arbeidsgruppen forstår kontoer som er underlagt restriksjoner for bruken. Mens svenskene i sitt forslag har lagt seg tett på direktivets ordlyd for sin definisjon; ”ett konto som används för gjennomförande av betalningstransaktioner”, har danskene i sitt forslag lagt inn en formålsangivelse; ”en konto ... med henblik på at gjennomføre betalingstransaktioner”.

For Sverige og Danmark blir imidlertid avgrensningen mot andre kontotyper mindre utfordrende fordi disse landene uansett ikke har eller foreslår regler som går lenger enn direktivet for andre typer kontoer enn betalingskontoer. I Norge finnes i dag en del regler som går lenger enn direktivets regler, for eksempel om opplysningsplikt med hensyn til renter, jf. finansavtaleloven § 15 annet ledd og forskriften om kontoavtaler, og reglene om at det for kontoer som ikke er brukskontoer, kan fastsettes bindingstid for innskudd, jf. § 24 tredje ledd. Det standpunkt man inntar til tolkingen av direktivet på dette punktet, vil således være avgjørende for om man vil kunne opprettholde disse nasjonale reglene. Som nevnt ovenfor, legger arbeidsgruppen til grunn at enhver konto i utgangspunktet vil falle inn under direktivets definisjon av ”betalingskonto”. Det vil dermed ikke være adgang til å opprette gjeldende regler om opplysningsplikt for visse kontotyper som går utover kravene etter direktivet, jf. fullharmoniseringsprinsippet i artikkel 86 nr. 1. Arbeidsgruppen foreslår imidlertid å opprettholde de gjeldende reglene om bindingstid for innskudd i finansavtaleloven § 24 tredje ledd, jf. § 21 første ledd, ut fra det synspunkt at en konto som ellers er å anse som en betalingskonto, ikke kan anses som dette i den tidsperioden bindingstiden løper, jf. ovenfor og nærmere i punkt 11.4.1.

Arbeidsgruppen foreslår at direktivets begrep ”betalingskonto” defineres i finansavtaleloven § 12. Ettersom arbeidsgruppen ovenfor har lagt til grunn at enhver innskuddskonto omfattes av finansavtaleloven kapittel 2 er å anse som en ”betalingskonto” i direktivets forstand, foreslår arbeidsgruppen at betegnelsen ”konto” benyttes i stedet for ”betalingskonto”, og at dette erstatter begrepet ”innskuddskonto” i de bestemmelser i kapittel 2 der dette uttrykket benyttes. Begrepet ”konto” er ment å være sammenfallende med begrepet ”betalingskonto” etter direktivet, og vil være noe videre enn det gjeldende innskuddskontobegrepet i norsk rett, ettersom det også vil omfatte kontoer som det ikke kan settes inn innskudd på, jf. at betalingsforetak etter betalingstjenestedirektivet artikkel 16 nr. 4 ikke vil ha anledning til å motta innskudd.

I de bestemmelsene i finansavtaleloven kapittel 2 der bare uttrykket ”innskudd” er benyttet i dag, foreslår arbeidsgruppen at dette uttrykket beholdes, jf. for eksempel finansavtaleloven § 10 og § 14 første ledd. Innskuddsbegrepet synes å sikte til en annen side av avtaleforholdet mellom partene enn selve kontoforholdet og de tilhørende betalingstransaksjoner knyttet til dette, nemlig til selve plasseringen av midler og vilkårene for dette. Denne siden av et innskuddsforhold faller utenfor betalingstjenestedirektivet så lenge det ikke berøres av reglene om betalingstransaksjoner til og fra kontoen.

Arbeidsgruppen viser ellers til forslaget til finansavtaleloven § 12 ny bokstav h.

6.7 Betalingsinstrument

Direktivet definerer i artikkel 4 nr. 23 ”betalingsinstrument” som ”enhver form for personalisert instrument og/eller sæt af procedurer, der er aftalt mellem brugeren og udbyderen af betalingstjenester, og som brugeren af betalingstjenester bruger for at initiere en betalingsordre”. Dette omfatter både fysiske instrumenter som kort og lignende, samt sett av prosedyrer som kan benyttes for å instruere en institusjon om å gjennomføre en betalingstransaksjon. Definisjonen har betydning blant annet for bestemmelsene om ansvar ved urettmessige betalingstransaksjoner i direktivet artikkel 61.

Også finansavtalelovens definisjon av betalingsinstrument i § 12 bokstav c omfatter både fysiske instrumenter og andre særskilte hjelpemidler som for eksempel en kombinasjon av en dataterminal og koder, jf. NOU 1994: 19 side 110. I realiteten synes definisjonene i direktivet og loven å være sammenfallende, men arbeidsgruppen foreslår likevel av hensyn til en tydelig gjennomføring av direktivet å erstatte den nåværende definisjonen i finansavtaleloven med direktivets definisjon.

I finansavtaleloven § 12 bokstav d er ”betalingskort” definert som et særskilt betalingsinstrument. Begrepet er ikke benyttet i direktivet, og foreslås ikke videreført av arbeidsgruppen ettersom de særlige reglene om misbruk av betalingskort i finansavtaleloven § 35 foreslås opphevet, jf. punkt 17.5.

I tilknytning til definisjonen av betalingsinstrument nevnes at begrepet ”autentisering” defineres i direktivet artikkel 4 nr. 19 som ”en procedure, der giver udbyderen af betalingstjenester mulighed for at verificere anvendelsen af et specifikt betalingsinstrument, herunder dets personaliserede sikkerhedsfeatures”. Begrepet er bare benyttet i artikkel 59 i direktivet. Arbeidsgruppen foreslår å definere det i den generelle definisjonslisten i § 12.

Det vises ellers til forslaget til § 12 bokstav c og q i finansavtaleloven.

6.8 Småpengeinstrumenter

Betalingstjenestedirektivet regulerer alle typer betalingsinstrumenter som faller inn under definisjonen i artikkel 4 nr. 23, uavhengig av om instrumentet er knyttet til en betalingskonto, en kredittlinje eller om midlene som kan disponeres er lagret i selve kortet. En avtale om en av disse typene av betalingsinstrumenter vil være en rammeavtale i direktivets forstand.

I artikkel 34 og 53 fastsettes imidlertid en del unntak fra de krav som ellers gjelder etter direktivet om informasjon som skal gis kunden, og om rettigheter og plikter for kunde og institusjon, for betalingsinstrumenter som bare kan brukes til betalingsstransaksjoner som ikke overstiger 30 euro eller som har en beløpsgrense på eller ikke kan lagre midler som overstiger 150 euro. Grensen på 30 euro gjelder for hver enkelt transaksjon som foretas med instrumentet, men det er ingen tidsbegrensning med hensyn til hvor ofte betalingstransaksjoner på 30 euro kan foretas, dvs. at unntaket vil gjelde også der man kan foreta mange transaksjoner på 30 euro etter hverandre. Unntaket vil først og fremst være aktuelt for elektroniske forhåndsbetalte kort som bare kan lagre visse beløp og for nettbaserte småpengeløsninger der midlene til

disposisjon er begrenset. Ved ”opplading” av et slikt forhåndsbetalt instrument mot en betalingskonto vil det dreie seg om en betalingstransaksjon under en rammeavtale og i så fall får reglene om rammeavtaler anvendelse når det gjelder selve ”oppladingen”.

Bakgrunnen for at direktivet gir en mindre omfattende regulering for slike betalingsinstrumenter, er at disse bør være et alternativ for betalinger av små beløp, og de bør derfor være billige og enkle å bruke, jf. også direktivets fortale punkt 30. De vil gjerne også være alternativer til kontanter. Direktivet tar sikte på at kunden i forbindelse med slike instrumenter bare skal få den vesentligste informasjonen om instrumentet, og at det må tas i betraktning at de tekniske mulighetene kan være mer begrenset for denne typen instrumenter. Samtidig skal direktivet etablere en beskyttelse for kunden ved bruk av slike betalingsinstrumenter som er tilstrekkelig i forhold til den begrensede risikoen slike instrumenter representerer, jf. fortsatt punkt 30 i fortalen.

Direktivets særlige regler for betalingsinstrumenter med lave verdier må gjennomføres i finansavtaleloven, jf. kravet om fullharmonisering til direktivets bestemmelser i artikkel 86 nr. 1. Dette medfører blant annet at unntaket for visse forhåndsbetalte kort i finansavtaleloven § 11 annet ledd må oppheves, og at disse kortene samt nettbaserte småpengeløsninger må underlegges regulering. Samtidig vil imidlertid direktivets unntak for betalingstjenester knyttet til begrensede nettverk i artikkel 3 bokstav k medføre at en del av disse betalingsinstrumentene fortsatt vil falle utenfor finansavtalelovens regulering også etter gjennomføringen av direktivet, jf. punkt 5.4.2.

De ulike særlige reglene for betalingsinstrumenter med lav verdi vil bli behandlet i forbindelse med drøftelsen av de ulike direktivbestemmelsene nedenfor. Etersom gjennomføringen av direktivets regler vil medføre at det blir en rekke bestemmelser i finansavtaleloven kapittel 2 som vil inneholde særlige regler om betalingsinstrumenter med lav verdi, anser arbeidsgruppen det hensiktsmessig å innta definisjonen av slike instrumenter, som i direktivet fremgår av artikkel 34 nr. 1 og 53 nr. 1, i definisjonslisten i finansavtaleloven § 12. Arbeidsgruppen foreslår at disse instrumentene kalles ”småpengeinstrumenter” i norsk terminologi.

Direktivet åpner i artikkel 34 nr. 2 og 53 nr. 2 for et nasjonalt valg når det gjelder småpengeinstrumenter. Statene kan redusere eller doble beløpene for instrumenter som skal være omfattet av direktivets enklere regime når det gjelder nasjonale betalingstransaksjoner. For forhåndsbetalte instrumenter kan beløpene økes til 500 euro.

Direktivet gir altså en frihet til å sette lavere beløpsgrenser eller doble beløpsgrensene etter direktivet for småpengeinstrumenter når det gjelder nasjonale betalingstransaksjoner. Bakgrunnen for dette kan være nasjonale forskjeller med hensyn til hvilke behov det er for slike småpengeinstrumenter, blant annet ut fra variasjoner mellom landene når det gjelder hvilke instrumenter som er utbredt og blir tilbudt eller foretrukket av kundene.

Arbeidsgruppen anser det ikke aktuelt å sette lavere beløpsgrenser for småpengeinstrumenter som bare benyttes til nasjonale betalingstransaksjoner. Grensene bør

være høye nok til at det kan bli et tilstrekkelig interessant marked for tilbydere av slike instrumenter.

Når det gjelder eventuelt å sette en høyere beløpsgrense enn direktivets utgangspunkter, vil dette konkret gå ut på å doble beløpet per transaksjon til 60 euro samtidig som belastningsgrensen eller grensen for mye midler instrumentet kan lagre, settes til 300 euro, eventuelt 500 euro for forhåndsbetalte instrumenter. Etter arbeidsgruppens syn har man i Norge ikke tilstrekkelig erfaringsgrunnlag med småpengeinstrumenter til å begrunne en fastsettelse av slike høyere beløpsgrenser for nasjonale betalingstransaksjoner. Hensynet til forbrukerbeskyttelse kan dessuten tale mot å fastsette et slikt høyere beløp, ettersom det for instrumenter som faller innenfor unntakene for småpengeinstrumenter vil være adgang til å avtale vilkår som er dårligere for forbrukeren enn det som ellers følger av direktivets regler.

Verken i Danmark eller Sverige er muligheten for å øke beløpsgrensene for småpengeinstrumenter foreslått utnyttet. Arbeidsgruppen mener man på grunn av manglende erfaringsgrunnlag med småpengeinstrumenter og hensynet til kundene heller ikke bør foreslå noen slik økning av beløpene for nasjonale betalingstransaksjoner i Norge. Arbeidsgruppen foreslår likevel at man i finansavtaleloven § 12 gir en hjemmel for forskrifter med fastsetting av lavere eller høyere beløpsgrenser for småpengeinstrumenter som benyttes nasjonalt i samsvar med rammene direktivet gir. Det vises ellers til forslaget til § 12 bokstav r i finansavtaleloven.

6.9 Direkte debitering

Som nevnt i punkt 5.4.2, medfører betalingstjenestedirektivet at man får harmoniserte regler om debetbetalinger ("pull transactions") innenfor EØS. Dette kalles i direktivet "betalingstransaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren", jf. for eksempel overskriften til artikkel 62 og 63. Harmoniserte regler om debetbetalinger er noe nytt, ettersom det tidligere direktiv 97/5/EF bare gjaldt grensekryssende kreditoverføringer ("push transactions").

En debettransaksjon er en betalingstransaksjon der en annen enn betaleren tar det direkte initiativet til at beløpet blir belastet (debitert) betaleren. Dette forutsetter likevel at betaleren har gitt samtykke til transaksjonen.

Debettransaksjonene omfatter for det første direkte debitering, der transaksjonen iverksettes "av betalingsmottakeren". I direktivet artikkel 4 nr. 28 er direkte debitering definert som "en betalingstjeneste med henblik på at debitere en betalers betalingskonto, hvor en betalingstransaksjon initieres af betalingsmodtageren på grundlag af, at betaleren har meddelt sit samtykke til betalingsmodtageren, til betalingsmodtagerens udbyder af betalingstjenester eller til betalerens egen udbyder af betalingstjenester". Etter definisjonen kan samtykket være meddelt enten til betalerens institusjon, til betalingsmottakeren eller til betalingsmottakerens institusjon. Betalerens fullmakt kan enten gjelde flere (gjentatte) belastninger eller én enkelt belastning.

I tillegg gjelder reglene i direktivet om debetbetalinger også for korttransaksjoner, som er transaksjoner "iverksatt via betalingsmottakeren" i direktivets forstand.

Korttransaksjoner faller ikke inn under direktivets definisjon av direkte debitering, ettersom de ikke ”initieres af betalingsmodtageren” slik det kreves i artikkel 4 nr. 28. En korttransaksjon skiller seg fra en direkte debitering ved at betalingsordren gis av betaleren selv, for eksempel ved inntasting av PIN-kode i en betalingsterminal. Transaksjonen iverksettes ”via betalingsmottakeren” ved at det er betalingsmottakeren som tilbyr betalingsterminalen som benyttes av betaleren til å samtykke til betalings-transaksjonen. Betalingsmottakeren står dessuten, ved hjelp av sin institusjon, for den etterfølgende oversendelsen av betalingsordren til betalerens institusjon.

Debetbetalinger er underlagt en del særlige regler i direktivet, blant annet om tilbakekall av betalingsordre i artikkel 66 nr. 2 og om overføringstid, jf. artikkel 69 nr. 3. I tillegg gjelder egne regler om tilbakeføring av betalingstransaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren i artikkel 62 og 63, jf. punkt 19. Det finnes dessuten enkelte regler i direktivet som bare gjelder direkte debitering, og disse gjelder dermed ikke for korttransaksjoner, jf. for eksempel artikkel 66 nr. 3.

Som ledd i arbeidet med SEPA har EPC under utvikling en felleseuropeisk løsning for direkte debitering, SEPA Direct Debit. Avtaleverket for SEPA Direct Debit gir en nærmere beskrivelse av debiteringstjenesten, herunder hva belastningsfullmakten skal inneholde og hvordan den skal avgis og videresendes institusjonene, og om utveksling av informasjon institusjonene i mellom. I tillegg reguleres betalerens adgang til å få tilbakeført gjennomførte transaksjoner og mulighet til å tilbakekalle avgitte belastningsfullmakter mv. Avtaleverket er basert på reglene i betalingstjenestedirektivet. Banker som er med i EPC-samarbeidet direkte eller gjennom sin bankforening, vil kunne slutte seg til SEPA Direct Debit-tjenesten, enten som betalers bank eller også som betalingsmottakers bank. Deltakelse i SEPA Direct Debit forutsetter at det nasjonale lovverket for institusjonene som deltar er i samsvar med betalingstjenestedirektivet.

Den norske ordningen med avtalegiro, jf. finansavtaleloven § 26 første ledd bokstav a, vil være en form for direkte debiteringstjeneste etter definisjonen i direktivet artikkel 4 nr. 28, der samtykket eller fullmakten til å foreta belastningen er gitt av betaleren til dennes egen institusjon. Finansavtaleloven § 26 første ledd bokstav b gjelder tjenester der fullmakten er gitt direkte til betalingsmottakeren, såkalt autogiro. Også denne tjenesten faller inn under direktivets definisjon, men den er lite benyttet i Norge i dag. Arbeidsgruppen foreslår å innta en definisjon av direkte debitering i finansavtaleloven § 12 for å gjennomføre direktivet artikkel 4 nr. 28. Spørsmålet om forholdet mellom reglene om belastningsfullmakter i finansavtaleloven § 26 og bestemmelsene i direktivet, særlig direktivet artikkel 62 og 63, vil bli drøftet nærmere i punkt 19.

Det vises ellers til forslaget til § 12 bokstav j i finansavtaleloven.

6.10 Andre definisjoner

I tillegg til de ovenfor gjennomgåtte definisjonene, inneholder direktivet også en del andre definisjoner som må inntas i finansavtaleloven § 12 uten at arbeidsgruppen ser behov for å drøfte bestemmelsenes innhold nærmere her. Dette gjelder definisjonen av ”pengeoverføring” i artikkel 4 nr. 13, som omfatter såkalt ”money remittance” ”, se

forslaget til § 12 bokstav k i finansavtaleloven. Videre vil direktivets definisjon av ”midler” i artikkel 4 nr. 15 erstatte den svært like definisjonen av ”midler” i finansavtaleloven § 12 bokstav b, se forslaget til § 12 bokstav d. I direktivet gis det regler om at endringer i renter og vekslingskurser kan baseres på såkalte ”referansevekslingskurser” og ”referanserenter”, jf. nærmere i punkt 10. Disse reglene må gjennomføres i finansavtaleloven, og det er derfor nødvendig å innta en definisjon av begrepene, som finnes i artikkel 4 nr. 18 og 20 i direktivet, i finansavtaleloven § 12, se forslaget til bokstav l og m. Begrepene ”filial”, ”agent” og ”konsern”, jf. direktivet artikkel 4 nr. 29, 4 nr. 22 og 4 nr. 30, benyttes bare i henholdsvis § 15 og § 11 i arbeidsgruppens forslag. Arbeidsgruppen ser ikke behov for å innta disse definisjonene i lovteksten, ettersom de bare benyttes i de aktuelle bestemmelsene, som vil måtte forstås på bakgrunn av definisjonene i direktivet.

Direktivet inneholder i artikkel 4 nr. 21 en definisjon av ”entydig identifikasjonskode”, som er en ”kombination af bogstaver, tal eller symboler, som udbyderen af betalingstjenester oplyser til brugeren af betalingstjenester, og som brugeren af betalingstjenester skal angive for utvetydigt at identificere den anden bruger af betalingstjenester og/eller dennes betalingskonto med henblik på en betalingstransaksjon”. Dette vil typisk omfatte kontonummer som oppgis i en betalingsordre betaleren gir sin institusjon, for eksempel i nettbanken, jf. nærmere om definisjonen i punkt 18.3.2. Definisjonen har betydning for reguleringen av kundens og institusjonens ansvar hvis betalingstransaksjoner ikke gjennomføres korrekt, jf. direktivet artikkel 74 og 75 og punkt 18. Den foreslås gjennomført i finansavtaleloven § 12 bokstav i.

Direktivet inneholder i artikkel 4 nr. 25 en definisjon av ”varig medium”. Definisjonen har betydning for hvordan institusjonen skal gi opplysninger til kunder før avtaler om betalingstjenester inngås, se artikkel 41 nr. 1 og 36 nr. 1. Innholdet i begrepet og forholdet til finansavtalelovens skriftlighetskrav vil bli drøftet i punkt 8.4. Det er imidlertid uansett klart at en definisjon av varig medium bør inntas i finansavtaleloven § 12 for å gjennomføre direktivet og arbeidsgruppen foreslår derfor at dette gjøres i bokstav n.

Begrepene ”hjemstat” og ”vertsstat” er definert i artikkel 4 nr. 1 og 2, men disse begrepene benyttes ikke i del III og IV av direktivet. Det er derfor ikke behov for å foreslå noen definisjon av disse begrepene i finansavtaleloven. Det samme gjelder begrepet ”betalingssystem”.

Begrepet ”betalingsforetak” er definert i artikkel 4 nr. 4 og 6. Begrepet må benyttes i bestemmelsen som fastslår virkeområdet for finansavtaleloven kapittel 2, jf. punkt 5.4.1. Det nærmere innholdet i begrepet vil imidlertid bero på reglene i den institusjonslovgivning som gjennomfører direktivet del II. Det foreslås derfor ingen definisjon av begrepet i finansavtaleloven. Arbeidsgruppen legger til grunn at definisjonen av betalingsforetak i institusjonslovgivningen bør utformes slik at den også omfatter institusjoner som faller inn under unntaket fra konsesjonskrav etter direktivet artikkel 26, jf. artikkel 4 nr. 4.

Det foreslås ikke å innta noen definisjon av begrepet ”mikroforetak” i finansavtaleloven, jf. direktivet artikkel 4 nr. 26. Dette skyldes at muligheten etter direktivet til å

gi slike foretak samme beskyttelse av ufravikelige regler som forbrukere, ikke foreslås utnyttet, jf. punkt 7.4.3.

Begrepet "fjernkommunikasjonsmiddel" er definert i direktivet artikkel 4 nr. 24, jf. artikkel 36 nr. 2 og 41 nr. 2. Definisjonen har bare betydning for de av direktivets bestemmelser som foreslås gjennomført i angrerettloven, se punkt 8.4.7. Direktiv 2002/65/EF om fjernsalg av finansielle tjenester inneholder en definisjon av fjernkommunikasjonsmiddel i artikkel 2 bokstav e. Definisjonen synes sammenfallende med definisjonen i betalingstjenestedirektivet artikkel 4 nr. 24. Ved gjennomføringen av direktivet om fjernsalg av finansielle tjenester ble definisjonen ansett å inngå i definisjonen av "fjernkommunikasjon" i angrerettloven § 6 bokstav b, og det ble derfor ikke inntatt noen særskilt definisjon av dette begrepet, jf. Ot.prp. nr. 36 (2004-2005) punkt 3.1.1 side 17. På denne bakgrunn legger arbeidsgruppen til grunn at angrerettens gjeldende definisjoner er dekkende for begrepet som benyttes i betalingstjenestedirektivet, og det foreslås derfor ingen endringer.

Definisjonen av "akseptdag" i forskrift 2. juli 1999 nr. 719 om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 4 bokstav f knytter seg til tidspunktet da institusjonen har undersøkt at vilkårene for å utføre betalingsoppdraget er oppfylt. I direktivet benyttes ikke dette begrepet, men i stedet reguleres mottak av betalingsordre i artikkel 64 og avvisning i artikkel 65. Forskriftens definisjon av "akseptdag" blir overflødig ved gjennomføring av betalingstjenestedirektivet og foreslås derfor ikke videreført.

Det vises ellers til forslaget til definisjoner i § 12 i finansavtaleloven.

7 Ufravikelighet

7.1 Innledning

At en lovbestemmelse er ufravikelig eller preseptorisk, betyr at et avtalevilkår som fraviker lovregelen må settes til side. At bestemmelser ikke kan fravikes til skade for kunden, er imidlertid ikke til hinder for at det avtales vilkår som setter kunden i en mer gunstig stilling.

Betalingstjenestedirektivet bestemmer at en rekke av dets regler ikke kan fravikes til skade for kunder som er forbrukere, jf. artikkel 30 nr. 1 og 51 nr. 1 og 2. Direktivet gir videre mulighet for å utvide den ufravikelige beskyttelsen slike regler gir til mikroforetak i tillegg til forbrukere, jf. artikkel 30 nr. 2 og 51 nr. 3. Enkelte av direktivets regler er dessuten absolutt ufravikelige i den forstand at de ikke kan fravikes til skade for noen kunder, se artikkel 51 nr.1. Finansavtaleloven § 2 inneholder bestemmelser om adgangen til å fravike lovens bestemmelser. Det vil i det følgende bli vurdert i hvilken grad betalingstjenestedirektivet krever endringer i disse reglene.

7.2 Gjeldende rett

Finansavtalelovens bestemmelser kan ikke fravikes til skade for kunder som er forbrukere, jf. § 2 første ledd første punktum. Dette gjelder både reglene i kapittel 2 om innskudd og betalingsoppdrag og øvrige kapitler i loven. Den enkelte lovbestemmelse kan imidlertid til tross for § 2 første ledd første punktum åpne for fravikelse

gjennom avtale, jf. NOU 1994: 19 side 41, se for eksempel § 26 femte ledd om at kunden kan frasi seg retten til å motta varsel om betalinger ved avtale om belastningsfullmakt.

Med forbruker menes ”en fysisk person når avtalens formål for denne ikke hovedsakelig er knyttet til næringsvirksomhet”, jf. finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum.

Ved at uttrykket ”fysisk person” er benyttet i forbrukerdefinisjonen, utelukkes juridiske personer, som for eksempel et borettslag, boligsameier eller idrettsforeninger, jf. NOU 1994: 19 side 96. Tilfeller der en fysisk person opptrer på vegne av en organisert gruppe av forbrukere, som for eksempel en syklubb, vil imidlertid falle inn under definisjonen, jf. NOU 1994: 19 side 96.

Etter finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum er det tilstrekkelig for at lovreglene skal være ufravikelige for en avtale at avtalens formål ”ikke hovedsakelig” er knyttet til næringsvirksomhet. Det er altså avtalens hovedsakelige formål som er avgjørende. Det er ikke noe krav om synbarhet for institusjonen med hensyn til om kunden er forbruker, jf. NOU 1994: 19 side 96.

Når institusjonens kunde ikke er en forbruker, viker loven som utgangspunkt for avtale, etablert praksis mellom partene eller annen sedvane som anses bindende mellom partene, jf. § 2 annet ledd annet punktum. Enkelte av reglene i finansavtaleloven kan imidlertid ikke fravikes til skade for noen kunder, enten de er forbrukere eller næringsdrivende, jf. § 2 annet ledd annet punktum. Av regler i kapittel 2 omfatter dette reglene om krav til form og innhold av kontoavtaler i § 16, om kundens hevingsrett i § 21 tredje ledd og om at et eventuelt vederlag for avvikling av kontoforhold må være avtalt på forhånd, jf. § 20 første punktum. I tillegg kan heller ikke reglene i § 27 om renteberegning eller i § 28 om tilbakekall og endring av betalingsoppdrag fravikes til skade for noen kunder.

7.3 Direktivet

7.3.1 Innledning

Etter betalingstjenestedirektivet artikkel 86 nr. 3 første avsnitt skal statene sørge for at tilbydere av betalingstjenester ikke avviker fra de nasjonale reglene som gjennomfører direktivet til skade for brukerne av betalingstjenester, med unntak for de bestemmelsene i direktivet som uttrykkelig åpner for dette. Artikkel 86 nr. 3 annet avsnitt klargjør at tjenesteyterne alltid kan tilby sine kunder bedre betingelser enn direktivets. For eksempel er opplysningspliktreglene i artikkel 37 og 42 til hinder for at institusjonen gir kunden mindre informasjon enn det direktivet krever. Det er imidlertid ingenting i veien for at institusjonen gir mer informasjon enn det som er påkrevd etter direktivet.

Selv om utgangspunktet etter artikkel 86 nr. 3 første avsnitt er at direktivets regler ikke skal kunne fravikes til skade for kundene, modifiseres dette av bestemmelsene i artikkel 30 nr. 1 og 51 nr. 1, som klargjør at direktivet for de fleste bestemmelsene bare stiller krav om ufravikelse når kunden er en forbruker i henhold til forbrukerdefinisjonen i artikkel 4 nr. 11. Det er klart at forbrukere og næringsdrivende ikke er i

samme posisjon og dermed ikke trenger samme beskyttelsesnivå, jf. fortalen punkt 20. Utgangspunktet etter direktivet er derfor at det bare er forbrukeres rettigheter som skal sikres ved regler som ikke kan fravikes ved avtale, mens næringsdrivende og organisasjoner skal kunne inngå avtaler med andre vilkår enn de som fremgår av direktivet. Visse bestemmelser i direktivet er imidlertid ansett så sentrale (de betegnes som "core provisions" i fortalen punkt 20 siste setning) at de skal være ufravikelige uansett kundens status, jf. nærmere under punkt 7.3.2.

7.3.2 Bestemmelsene om ufravikelighet

Etter artikkel 30 nr. 1 er bestemmelsene i direktivets del III ufravikelige overfor kunder som er forbrukere. Dette omfatter blant annet regler om opplysningsplikt før avtaleinngåelse og om hvilken informasjon kunden skal gis om gjennomførte betalingstransaksjoner. Overfor andre enn forbrukere skal de nasjonale reglene som gjennomfører del III kunne fravikes ved avtale.

Etter artikkel 51 nr. 1 kan en del bestemmelser i del IV fravikes ved avtale utenfor forbrukerforhold. Artikkel 52 nr. 1 om gebyrer, artikkel 54 nr. 2 annet avsnitt om samtykke til betalingstransaksjoner og artikkel 59 om bevis for at transaksjoner har blitt autorisert av kunden og korrekt gjennomført, skal ifølge artikkel 51 nr. 1 være fravikelige utenfor forbrukerforhold. Det samme gjelder artikkel 61 om kundens ansvar for urettmessige transaksjoner og artikkel 62 og 63 om rett til tilbakebetaling av betalingstransaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren. Også artikkel 66 om på hvilket tidspunkt en betalingsordre blir ugjenkallelig, og artikkel 75 om tjenestetilbyderens ansvar for ikke utførte eller mangelfullt utførte betalingstransaksjoner, skal etter artikkel 51 nr. 1 kunne fravikes utenfor forbrukerforhold. I tillegg skal partene utenfor forbrukerforhold kunne avtale en annen absolutt reklamasjonsfrist for urettmessige eller feilaktig utførte betalingstransaksjoner enn fristen etter artikkel 58. Medlemsstatene kan dessuten bestemme at reglene om utenrettslig tvisteløsning i artikkel 83 ikke skal få anvendelse når kunden ikke er forbruker, jf. artikkel 51 nr. 2.

De øvrige bestemmelser i del IV, dvs. artikkel 54 om samtykke til betalingstransaksjoner, samt reglene om beløpsgrenser og sperring av betalingsinstrument i artikkel 55, er ufravikelige i alle kunderelasjoner. De kan altså ikke fravikes ved avtale til skade for kunden selv om kunden ikke er en forbruker. Det samme gjelder artikkel 56 til 58 om plikter og rettigheter for kunde og institusjon i forbindelse med betalingsinstrumenter og urettmessige betalingstransaksjoner, samt bestemmelsene i artikkel 64 og 65 om mottak og avvisning av betalingsordre. Heller ikke bestemmelsene om overføringstid, valuterings og disponible beløp i artikkel 68 til 73 kan fravikes til skade for næringsdrivende kunder.

Artiklene 32 og 52 nr. 1 inneholder bestemmelser om institusjonenes adgang til å kreve gebyrer i forbindelse med informasjon som gis kundene. Disse bestemmelsene er ufravikelige i forbrukerforhold, mens det overfor andre kunder kan avtales gebyrer, jf. artikkel 30 nr. 1 og 51 nr. 1. Bestemmelsene i artikkel 52 nr. 2 og 3 gjelder fordelingen av gebyrer mellom betaleren og mottakeren i betalingsoverføringer og adgangen til å kreve gebyrer eller gi rabatt for bruken av visse betalingsinstrumenter. Disse bestemmelsene er dels av mer offentligrettslig karakter, og kan ikke fravikes

ved avtale uansett om det gjelder forbrukerforhold eller ikke, jf. artikkel 51 nr. 1. Artikkel 67 gjelder adgangen for institusjonene til å trekke fra gebyrer i beløp som overføres, og er fravikelig utenfor forbrukerforhold.

7.3.3 Forbrukerbegrepet

Hvilke kunder som skal anses som forbrukere etter direktivet, og som derfor i nasjonal rett må gis den ufravikelige beskyttelsen det krever, fremgår av forbrukerdefinisjonen i direktivet artikkel 4 nr. 11. I dansk språkversjon er forbruker definert som "en fysisk person, der i forbindelse med betalingstjenesteaftaler, som er omfattet af dette direktiv, optræder med et formål, der ligger uden for den pågældendes erhvervsmæssige virksomhed". I svensk språkversjon benyttes "närings- eller yrkesverksamhet", mens den engelske teksten benytter "business, trade or profession".

Det er klart at juridiske personer er utelukket fra direktivets forbrukerbegrep. Videre er det klart at avtaler i kundens næringsvirksomhet faller utenfor. Det er imidlertid noe uklart om begrepet "erhvervsmessig virksomhet", som benyttes i den danske versjonen, er videre enn begrepet "næringsvirksomhet". Den svenske og engelske språkversjonen av direktivet kan tale for en slik tolkning, ettersom "profession" eller "yrkesverksamhet" er tilføyd. Dette kan tale for at avtaler i tilknytning til ansettelsesforhold må anses å falle utenfor direktivets forbrukervern. Samtidig er dette ikke en opplagt forståelse av direktivet, da det kan hevdes at næringsvirksomhet og ervervs- eller yrkesvirksomhet må anses som overlappende betegnelser.

Direktivet krever ikke at kundens formål med avtalen er synbart for tjenesteyteren. Artikkel 4 nr. 11 innebærer videre at formålet med avtalen må ligge utenfor kundens næringsvirksomhet. Dette kan tale for at selv en mindre tilknytning til næringsvirksomhet må anses tilstrekkelig for at avtalen skal falle utenfor den ufravikelige forbrukerbeskyttelsen etter direktivet. Direktivet sier for så vidt ikke noe om hvordan avtaler med delt formål på kundens side skal vurderes, med andre ord tilfeller hvor kunden opptrer dels i egenskap av næringsdrivende, dels i egenskap av forbruker. Direktivets ordlyd inneholder imidlertid ikke noe kriterium knyttet til hva som er kundens hovedsakelige formål, og dette er i seg selv et avgjørende argument for at et slikt kriterium ikke kan benyttes i nasjonal rett, jf. at det dreier seg om et fullharmoniseringsdirektiv, jf. artikkel 86 nr. 3 første avsnitt.

I sak C 464/01 av 24. mai 2005 Gruber har EF-domstolen tolket forbrukerbegrepet i Konvensjonen om domsmyndighet og fullbyrding av dommer i sivile og kommersielle saker 27. september 1968 (Brusselkonvensjonen) artikkel 13, jf. den tilsvarende bestemmelsen i Konvensjonen om domsmyndighet og fullbyrding av dommer i sivile og kommersielle saker 16. september 1988 (Luganokonvensjonen) artikkel 13, snevert. Domstolen la til grunn at det bare var hvis avtalens tilknytning til næringsvirksomhet var "marginal, and therefore had only a negligible role in the context of the supply in respect of which the contract was concluded, considered in its entirety", at vedkommende var beskyttet av reglene om verneting i artikkel 13. Videre uttalte EF-domstolen at "where a contract has a dual purpose, it is not necessary that the purpose of the goods or services for professional purposes be predominant for Articles 13 to 15 not to be applicable".

7.3.4 Mikroforetak

Direktivet åpner i artikkel 30 nr. 2 og 51 nr. 3 for at medlemsstatene kan la de av direktivets bestemmelser som ikke skal kunne fravikes til skade for kunden i forbrukerforhold, få anvendelse også for mikroforetak. Muligheten til å utvide den ufravikelige forbrukerbeskyttelsen til mikroforetak er altså et nasjonalt valg etter direktivet.

Mikroforetak er foretak med mindre enn ti ansatte og en årlig omsetning og/eller en årlig samlet balanse som ikke overstiger 2 millioner euro. De er definert i artikkel 4 nr. 26 ved henvisning til artikkel 1 og artikkel 2 nr. 1 og 3 i vedlegget til Rekommandasjon 2003/361/EF. Ansatte og omsetning er der definert i artikkel 2 nr. 3, mens vedleggets artikkel 1 slår fast at innenfor disse grensene vil begrepet omfatte enkeltpersonforetak, selskaper og foreninger som driver økonomisk virksomhet på regelmessig basis.

7.4 Arbeidsgruppens vurdering

7.4.1 Bestemmelsene om ufravikelighet

Det er klart at der direktivet krever at dets bestemmelser ikke skal kunne fravikes til skade for visse kunder, må dette gjennomføres i norsk rett ved å foreta de nødvendige lovendringer. Ettersom alle bestemmelsene i direktivets del III og IV skal være ufravikelige i forbrukerforhold, er det ikke nødvendig med endring av finansavtaleloven § 2 første ledd første punktum.

For de av direktivets bestemmelser som er absolutt ufravikelige i den forstand at de ikke skal kunne fravikes til skade for noen kunder, blir det nødvendig å justere finansavtaleloven § 2 annet ledd for å sørge for samsvar med direktivets krav. Dette vil medføre at det blir flere bestemmelser i kapittel 2 som blir absolutt ufravikelige enn det som er tilfelle i dag. Dette gjelder bestemmelser som er nye sammenlignet med gjeldende rett. De bestemmelser som i dag er ufravikelige i alle kunderelasjoner, vil i det vesentlige kunne beholde sin karakter som dette, jf. nedenfor. Bestemmelser som i dag er fravikelige, som for eksempel om kundens ansvar ved andres misbruk av konto og betalingsinstrument i §§ 34 og 35, og bestemmelser om institusjonens ansvar ved forsinkelse av betalingsoverføringer i avsnitt VII, vil være fravikelige også etter gjennomføringen av direktivet.

De nye bestemmelsene om samtykke til betalingstransaksjoner, jf. punkt 12, og om kundens og institusjonens plikter i forbindelse med betalingsinstrumenter, jf. punkt 17.3, må gjøres ufravikelige uansett kundens status, jf. direktivet artikkel 54, 56 og 57, samt artikkel 51 nr. 1. Det samme gjelder de nye bestemmelsene om mottak av betalingsordre, jf. direktivet artikkel 64 og punkt 13, og om overførte og mottatte beløp, jf. direktivet artikkel 67 og punkt 23. Også de nye bestemmelsene om overføringstid mv. i del 2 av direktivets del IV vil som utgangspunkt være ufravikelige i alle kunderelasjoner, men med visse unntak direkte regulert i bestemmelsen som gjennomfører artikkel 68 nr. 2. Den nye bestemmelsen om kundens egne feil ved angivelsen av entydig identifikasjonskode i betalingstransaksjoner vil også være ufravikelig i alle kunderelasjoner, jf. artikkel 74 og artikkel 51 nr. 1, jf. punkt 18.

Av bestemmelser som i dag etter § 2 annet ledd annet punktum er ufravikelige uansett kundens status, nevnes for det første § 14 om avvisning av kunder. Betalingstjenestedirektivet regulerer avvisning av betalingsordre i artikkel 65. Bestemmelsen medfører behov for visse justeringer av § 14, se punkt 14. Artikkel 65 er etter direktivet ufravikelig også utenfor forbrukerforhold, jf. artikkel 51 nr. 1, og reguleringen i finansavtaleloven § 2 annet ledd om absolutt fravikelighet for § 14 kan derfor opprettholdes. Etter § 2 annet ledd er også finansavtaleloven § 16 om krav til kontoavtalen ufravikelig overfor alle kunder. Direktivet inneholder ikke bestemmelser som uttrykkelig regulerer krav til selve kontoavtalen, og § 16 kan derfor i det vesentlige opprettholdes, jf. punkt 8.4.6. På denne bakgrunn må også bestemmelsens karakter av å være ufravikelig i alle kunderelasjoner kunne opprettholdes, og arbeidsgruppen foreslår derfor ikke endringer i § 2 annet ledd på dette punktet.

Når det gjelder § 20 første punktum om at institusjonen bare kan kreve vederlag for avvikling av kontoforholdet der dette er avtalt, vil denne bestemmelsen bli opprettholdt, men få et snevert anvendelsesområde etter gjennomføringen av direktivet, jf. punkt 11.3.1. Dette skyldes at direktivet gir kunden rett til vederlagsfri oppsigelse av avtale om betalingskonto etter utløpet av tolv måneders avtaletid, uavhengig av om det er avtalt en oppsigelsesrett. Dette vil imidlertid ikke gjelde for såkalte fastrente-innskudd i tidsperioden innskuddsbeløpet er bundet for, da slike innskuddskontoer ikke vil være å anse som betalingskonto i bindingstiden. Det bør fortsatt kreves at et eventuelt vederlag for avvikling av slike kontoforhold er avtalt, på samme måte som etter § 20 første punktum i dag. For slike innskudd vil dermed regelen i § 20 første punktum bli opprettholdt, og reguleringen i § 2 annet ledd annet punktum vil fortsatt ha betydning for disse tilfellene.

Paragraf 21 tredje ledd om heving vil opprettholdes uendret etter gjennomføringen av direktivet, jf. punkt 11.4.3. Bestemmelsens karakter av å være ufravikelig i alle kunderelasjoner etter § 2 annet ledd kan også opprettholdes, selv om det blir en endring i § 2 annet ledd på grunn av omnummerering av bestemmelser i kapittel 2. Det samme gjelder regler om valutering, jf. henvisningen i § 2 annet ledd annet punktum til § 27, ettersom også direktivets regler om valutering er ufravikelige overfor alle kunder, jf. artikkel 73, jf. artikkel 51 nr. 1.

Etter finansavtaleloven § 2 annet ledd annet punktum er § 28 om tilbakekall og endring av betalingsoppdrag ufravikelig i alle kunderelasjoner. Bestemmelsen må endres innholdsmessig for å bringes i samsvar med direktivet artikkel 66, jf. punkt 12.4.2. Direktivets bestemmelse er fravikelig utenfor forbrukerforhold, jf. artikkel 51 nr. 1. På dette punktet blir det nødvendig å endre finansavtaleloven § 2 annet ledd annet punktum slik at § 28 vil kunne fravikes utenfor forbrukerforhold.

Det vises til forslaget til endring av finansavtaleloven § 2 annet ledd annet punktum.

7.4.2 Forbrukerbegrepet

Forbrukerdefinisjonen i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum bestemmer hvilke kunder som faller inn under den ufravikelige beskyttelsen loven gir denne kundegruppen. Arbeidsgruppen har vurdert i hvilken grad denne bestemmelsen må endres ved gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet.

Arbeidsgruppen har for det første vurdert om hovedsakelighetskriteriet med hensyn til kundens formål med avtalen kan bli stående i finansavtaleloven etter gjennomføringen av direktivet. Arbeidsgruppen er delt i synet på dette. Et flertall (medlemmene Behringer, Gjedrem, Kvam og Sletner) foreslår å beholde den gjeldende definisjonen i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum, mens et mindretall (Pedersen og Veel Midtbø) foreslår å ta ut hovedsakelighetskriteriet for å bringe den fullt ut i samsvar med definisjonen i direktivet artikkel 4 nr. 11. Av fremstillingstekniske hensyn vil mindretallets syn bli presentert først. Deretter følger flertallets vurdering.

Arbeidsgruppens medlemmer *Pedersen og Veel Midtbø* viser til at det i forbindelse med gjennomføringen av forbrukerkjøpsdirektivet ble foretatt en gjennomgåelse av forbrukerbegrepet i norsk rett. Det relevante EU-regelverket som da forelå besto av minimumsdirektiver. På denne bakgrunn ble det lagt til grunn at hovedsakelighetskriteriet i norsk rett kunne opprettholdes, selv om direktivet ikke inneholdt noe slikt kriterium, jf. Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) punkt 3.3.4 side 33 og punkt 3.3.7.2 side 35.

Betalingstjenestedirektivet artikkel 4 nr. 11 inneholder ikke noe hovedsakelighetskriterium, og det er dermed motstrid mellom et slikt kriterium og ordlyden i direktivet. I motsetning til tidligere direktiver på kontraktsrettsområdet er betalingstjenestedirektivet dessuten på dette punktet et fullharmoniseringsdirektiv, jf. artikkel 86 nr. 1. Det åpner dermed ikke, i motsetning til for eksempel forbrukerkjøpsdirektivet, for at man i norsk rett opprettholder en forbrukerdefinisjon som går lenger enn direktivets. Direktivet åpner riktignok for å utvide den ufravikelige beskyttelsen det gir forbrukere til såkalte mikroforetak, jf. punkt 7.4.3. Dette har imidlertid ingen betydning for selve avgrensningen av forbrukerbegrepet.

På bakgrunn av EF-domstolens dom i Grubersaken, nevnt under punkt 7.3.3, er det en mulighet for at et hovedsakelighetskriterium må anses å gi en videre forbrukerdefinisjon enn forbrukerbegrepet i EU-retten. Det forbrukerbegrepet EF-domstolen benyttet i Grubersaken synes snevrere enn et begrep avgrenset ut fra hva som er avtalens hovedsakelige formål. Domstolen tok riktignok ikke uttrykkelig stilling til et slikt kriterium. Det ble imidlertid lagt til grunn at bare avtaler med ubetydelig ("marginal") tilknytning til næringsvirksomhet kan være omfattet av forbrukerbeskyttelsen. Dette betyr at forbrukerbeskyttelse ikke nødvendigvis vil være utelukket etter EF-domstolens resonnering selv om avtalen har en viss tilknytning til næringsvirksomhet, men denne må være "marginal". Et hovedsakelighetskriterium synes ikke forenlig med en slik avgrensning av forbrukerbegrepet.

Det ville være problematisk om forbrukerbegrepet i ulikt EU-regelverk tolkes forskjellig. Dette ville gi et lite enhetlig og konsistent regelverk. Det må på denne bakgrunn antas at definisjonen i betalingstjenestedirektivet må forstås på samme måte som forbrukerbegrepet i Brusselkonvensjonen som tolket av EF-domstolen i Grubersaken.

I forarbeidene til den nye lov 9. januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven), som trer i kraft 1. juli 2009, ble det drøftet om hovedsakelighetskriteriet kunne være med i lovens forbrukerdefinisjon (§ 5 bokstav a), som gjennomfører forbrukerdefinisjonen i artikkel 2 bokstav a i direktiv

2005/29/EF om urimelig handelspraksis. Dette direktivet er også i hovedsak et fullharmoniseringsdirektiv, jf. punktene 11, 14 og 15 i fortalet. Barne- og likestillingsdepartementet konkluderte likevel med at et hovedsakelighetskriterium kunne tas med i forbrukerdefinisjonen i loven, fordi det i forbindelse med handelspraksis som oftest er tale om en ubestemt krets av mottakere. Det ble lagt til grunn at den enkelte forbrukers formål med et eventuelt kjøp ikke ville ha betydning, slik at et hovedsakelighetskriterium ikke ville ha noen funksjon, jf. Ot.prp. nr. 55 (2007-2008) punkt 4.4.3.2.3 side 32.

Medlemmene Pedersen og Veel Midtbø er enig i dette når det gjelder markedsføring og handelspraksis overfor en ubestemt krets av kunder, men viser til at situasjonen er annerledes etter finansavtaleloven, ettersom det her vil dreie seg om inngåelse av en individuell avtale med en konkret kunde som har et formål med avtalen. I slike tilfeller kan spørsmålet om delt formål og et hovedsakelighetskriterium få betydning. Etter disse medlemmenes syn er det ikke tvilsomt at betalingstjenestedirektivet krever at hovedsakelighetskriteriet tas ut av ordlyden i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum. Riktignok er hovedsakelighetskriteriet beholdt i det foreliggende svenske forslaget til gjennomføring av direktivet, se forslaget til lov om betaltjänster 6 § nr. 12. Forholdet til direktivet på dette punktet synes imidlertid ikke nærmere drøftet i den svenske utredningen. I det danske forslaget til lov om betalingstjenester inneholder forbrukerdefinisjonen ikke noe hovedsakelighetskriterium, jf. § 6 nr. 16.

Medlemmene Pedersen og Veel Midtbø har også sett hen til at det foreligger et forslag fra Kommisjonen til et fullharmoniserende rammedirektiv om forbrukerrettigheter (KOM 2008 (624) endelig). Forslaget til forbrukerdefinisjon i artikkel 2 nr. 1 inneholder ikke noe hovedsakelighetskriterium. Når dette direktivet eventuelt blir vedtatt, vil det bli nødvendig å vurdere om øvrige forbrukerdefinisjoner i norsk rett må justeres noe som følge av et eventuelt slikt direktiv. En generell gjennomgåelse av forbrukerbegrepet i norsk rett ble imidlertid foretatt i forbindelse med vedtakelsen av forbrukerkjøpsloven, slik at det bare kan bli tale om eventuelle mindre justeringer som følge av rammedirektivet.

Forslaget til rammedirektiv fra Kommisjonen er bare et forslag, og kan ikke tillegges særlig betydning ved gjennomføring av betalingstjenestedirektivet. Avgjørende er hva betalingstjenestedirektivet, som er et fullharmoniseringsdirektiv, krever. Når direktivets ordlyd ikke inneholder noe hovedsakelighetskriterium, er det etter medlemmene Pedersen og Veel Midtbø syn nødvendig for å sikre en korrekt gjennomføring av direktivet at dette kriteriet tas ut av finansavtaleloven når det gjelder avtaler som omfattes av direktivet, dvs. avtaler regulert i finansavtaleloven kapittel 2.

Ettersom forbrukerdefinisjonen i finansavtaleloven er plassert i § 2 første ledd annet punktum, som har betydning for hele loven, vil et forslag om å sløyfe hovedsakelighetskriteriet i denne bestemmelsen ha betydning også for andre deler av loven enn kapittel 2, herunder kapittel 3 om låneavtaler. Det er etter mindretallets syn klart hensiktsmessig at et enhetlig forbrukerbegrep legges til grunn for hele finansavtaleloven. Dette taler for å foreslå en endring av definisjonen i § 2 første ledd annet punktum. Betalingstjenestedirektivet krever imidlertid bare at dets forbrukerdefinisjon legges til grunn innenfor dets virkeområde, dvs. bare for avtaler som omfattes av finansavtaleloven kapittel 2. De nevnte medlemmene av arbeidsgruppen mener likevel

at det ville være unødvendig komplisert å operere med en egen og noe annerledes forbrukerdefinisjon bare for lovens kapittel 2, og foreslår derfor at endringen av forbrukerbegrepet gjennomføres i § 2 første ledd annet punktum, og gis anvendelse for hele loven. I den forbindelse bør det nevnes at det nye forbrukerkredittdirektivet heller ikke inneholder noe hovedsakelighetskriterium i sin forbrukerdefinisjon, jf. artikkel 2 bokstav a, og at også dette direktivet er et fullharmoniseringsdirektiv, jf. artikkel 22 nr. 1. Det hører under Kredittkjøpslovutvalget nevnt under punkt 3.3 over å utrede gjennomføring av forbrukerkredittdirektivet, og medlemmene Pedersen og Veel Midtbø går på denne bakgrunn ikke inn i noen nærmere vurdering av dette. Det legges til grunn at utvalget vil ta arbeidsgruppens forslag i betraktning.

Mindretallets forslag vil for så vidt medføre at forbrukerbegrepet i norsk lovgivning ikke blir enhetlig, noe som har vært ansett som et viktig hensyn, jf. for eksempel Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) side 36. Det må imidlertid legges til grunn at forbrukerbegrepet i lovgivningen vil bli gjenstand for gjennomgåelse med sikte på eventuelle justeringer når et endelig rammedirektiv fra EU om forbrukerrettigheter eventuelt foreligger, jf. om Kommisjonens forslag ovenfor. Hensynet til å oppnå nøyaktig tilpasning til et fullharmoniseringsdirektiv må uansett få stor vekt der den nåværende forbrukerdefinisjonen i norsk lovgivning bygger på minimumsdirektiver.

De nevnte medlemmene foreslår etter dette å ta ut hovedsakelighetskriteriet i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum.

Et flertall i arbeidsgruppen, medlemmene *Behringer, Gjedrem, Kvam og Sletner* finner at det ikke er nødvendig å ta ut hovedsakelighetskriteriet av forbrukerdefinisjonen i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum. Disse medlemmene viser til at hensynet bak en særregulering av forbrukernes rettstilstand er å gi en utvidet beskyttelse for den avtaleparten som må antas å være den svakeste. Å knytte dette til begrepet fysiske personer gir et godt utgangspunkt da det avgrenser mot juridiske personers avtaler. Videre er det naturlig å oppstille begrensninger for det tilfelle at fysiske personer handler som ledd i næringsvirksomhet. I finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum er en forbruker definert som "en fysisk person når avtalens formål for denne ikke hovedsakelig er knyttet til næringsvirksomhet". Tilsvarende definisjon finnes blant annet også i kredittkjøpsloven § 3 første ledd nr. 7, i forbrukerkjøpsloven § 1 tredje ledd og i ny markedsføringslov § 5 første ledd bokstav a.

En enhetlig begrepsbruk i norsk rett er et tungtveiende hensyn. Dette ble tillagt stor vekt ved utformingen av forbrukerbegrepet i ny markedsføringslov, jf. Ot. prp. nr 55 (2007-2008) punkt. 4.4.3.2.3.

Begrepet "hovedsakelig" viser til kjøp med delt formål. En slik utforming av forbrukerbegrepet er i godt samsvar med hensynet bak reglene som gir en utvidet beskyttelse for forbrukere. Det er i denne sammenheng viktig å merke seg at direktivet i artikkel 30 nr. 2 og 51 nr. 3 åpner for at den enkelte medlemsstat kan la direktivets bestemmelser som ikke skal kunne fravikes til skade for kunden i forbrukerforhold også få anvendelse for såkalte mikroforetak. Det fremstår som lite logisk å la bestemmelser få anvendelse på virksomheter i den størrelsesorden et mikroforetak kan ha og samtidig være avskåret fra å videreføre dagens forbruker-

definisjon under henvisning til hovedsaklighetskriteriet, jf. nærmere om definisjonen av mikroforetak i punkt 7.3.4.

I sak C 464/01 Gruber uttaler EF-domstolen "(i)t would be otherwise only if the link between the contract and the trade or profession of the person concerned was so slight as to be marginal and, therefore, had only a negligible role in the context of the supply in respect of which the contract was concluded, considered in its entirety." Det kan hevdes at dommen legger til grunn et snevrere forbrukerbegrep enn det man ut fra ordlyden i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum ville legge til grunn. Det er imidlertid klart at EF-domstolen åpner for å omfatte avtaler som har en viss tilknytning til næringsvirksomhet så lenge denne er "ubetydelig". Det uttales videre at "where a contract has a dual purpose, it is not necessary that the purpose of the goods or services for professional purposes be predominant for Articles 13 to 15 of the Convention not to be applicable."

Av punkt 31 i premissene i dommen følger det: "(a)ccording to settled case-law, the concepts used in the Brussels Convention – which include, in particular, that of 'consumer' for the purposes of Articles 13 to 15 of that Convention – must be interpreted independently, by reference principally to the scheme and purpose of the Convention, in order to ensure that it is uniformly applied in all the Contracting States". At fortolkningen av konvensjonen skal være selvstendig, ut fra konvensjonens oppbygning og formål, tilsier at det kan være nyanser i tolkingen av forbrukerbegrepet i de ulike direktiver og konvensjoner. De hensyn som ligger til grunn for de ufravikelige forbrukerbeskyttelsesreglene i betalingstjenestedirektivet og sammenhengen med de øvrige direktivbestemmelsene kan tilsi en annen forståelse av forbrukerbegrepet enn hva tilfelle var i Gruberdommen. Det kan derfor stilles spørsmål ved hvilken vekt uttalelsene i Gruberdommen bør tillegges ved tolkningen av betalingstjenestedirektivet.

Uttalelsene i Gruberdommen kan tale for en innskrenkende tolkning av forbrukerbegrepet slik det er formulert i norsk rett i dag. Det er likevel ikke grunnlag for å konstatere motstrid mellom direktivers forbrukerdefinisjon og definisjonen brukt i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum.

EUs regelverk om forbrukerbeskyttelse er under revisjon og det foreligger et forslag til et fullharmoniserende rammedirektiv. Det må legges til grunn at forbrukerbegrepet i lovgivningen vil bli gjenstand for gjennomgåelse med sikte på eventuelle justeringer når et eventuelt endelig rammedirektiv fra EU om forbrukerrettigheter eventuelt foreligger. Det vil være hensiktsmessig å foreta en helhetlig gjennomgang av forbrukerbegreper i norsk rett i sammenheng med dette, i stedet for å gjøre en endring gjennom gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet som fraviker en enhetlig begrepsbruk i norsk rett. At en endring i finansavtaleloven kan få innvirkning også på andre avtaler (låneavtaler) enn dem som er omfattet av direktivet taler også for en slik løsning.

Både hensynet bak reglene som gir ufravikelig beskyttelse for forbrukere, sammenhengen i direktivet og hensynet til en felles begrepsbruk i norsk rett taler for å beholde dagens forbrukerdefinisjon. Medlemmene Behringer, Gjedrem, Kvam og Sletner kan ikke se at direktivets ordlyd eller praksis fra EF-domstolen er til hinder for dette. Disse medlemmene finner på denne bakgrunn at tungtveiende hensyn taler for å gå

inn for en videreføring av finansavtalelovens definisjon av "forbruker", jf. § 2 første ledd annet punktum, og foreslår derfor dette.

Arbeidsgruppen har også vurdert om finansavtalelovens uttrykk "næringsvirksomhet" er for snevert i forhold til de formål med avtalen som etter direktivet skal være utelukket fra forbrukerbeskyttelse. Gruppen står samlet i vurderingen av dette. Det kan hevdes at det i uttrykket "business, trade or profession" i engelsk versjon, eller "nærings- eller yrkesverksamhet" i svensk versjon, ligger noe mer enn i "næringsvirksomhet", ved at også avtaler i tilknytning til ansettelsesforhold, som ikke er knyttet til næringsvirksomhet, kan hevdes å falle utenfor forbrukerbegrepet etter direktivets definisjon. I den danske versjonen brukes "erhvervsvirksomhet", og dette må vel antas å omfatte både nærings- og yrkesvirksomhet. Det er imidlertid ikke gitt at avtaler i tilknytning til yrkesvirksomhet ikke kan anses omfattet av uttrykket "næringsvirksomhet". Ved gjennomføringen av forbrukerkjøpsdirektivet (direktiv 1999/44/EF) ble det gitt uttrykk for at det kunne være tvilsomt hva som omfattes av det tilsvarende uttrykket brukt i dette direktivet, nemlig "yrkes- eller forretningsvirksomhet" eller "business, trade or profession", jf. Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) punkt 3.3.4 side 33. Det var imidlertid ikke nødvendig for Justisdepartementet å ta endelig standpunkt til tolkingen av direktivet på dette punktet, da det dreiet seg om et minimumsdirektiv og det ble foreslått å benytte uttrykket "næringsvirksomhet" som eventuelt ville gi en forbrukerbeskyttelse som gikk lengre enn påkrevd etter direktivet.

I NOU 1994: 19 side 95 ble det forutsatt at man ved å bruke uttrykket "næringsvirksomhet" og ikke "erhvervsvirksomhet" lot avtaler i tilknytning til ansettelsesforhold være omfattet av forbrukerbeskyttelsen etter loven. Dette ble imidlertid i sin tid ikke kommentert nærmere i odelstingsproposisjonen. Etter arbeidsgruppens mening er det ikke nødvendig å endre ordlyden i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum slik at også avtaler med formål knyttet til "yrkesvirksomhet" utelukkes fra forbrukerdefinisjonen. Man kan komme til samme konklusjon med dagens ordlyd fordi betalingstjenestedirektivet vil være et nytt tolkingsmoment ved forståelsen av bestemmelsen i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum.

Etter dette foreslår arbeidsgruppens flertall å videreføre den gjeldende forbrukerdefinisjonen i finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum. Medlemmene Pedersen og Veel Midtbø foreslår å endre forbrukerdefinisjonen i samsvar med direktivets ordlyd, dvs. slik at hovedsakelighetskriteriet i gjeldende definisjon tas ut.

Det vises til mindretallets forslag til endring av finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum.

7.4.3 Mikroforetak

Direktivet åpner for at den beskyttelsen som skal gis forbrukere i form av ufravigelige regler, også kan gis til juridiske personer som faller inn under definisjonen av "mikroforetak" i artikkel 4 nr. 26. Arbeidsgruppen anser det ikke aktuelt å benytte denne muligheten. Ved den generelle gjennomgåelsen av forbrukerbegrepet i norsk rett som ble gjennomført i forbindelse med forbrukerkjøpsloven, ble det avvist å la forbrukervernet gjelde også for mindre næringsdrivende, jf. Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) side 54 og nærmere nedenfor.

For norske forholds vedkommende ville en utnyttelse av muligheten for å utvide forbrukerbeskyttelsen til mikroforetak, innebære at de langt fleste av institusjonenes næringsdrivende kunder ville bli underlagt det ufravikelige regimet. I Statistisk sentralbyrås statistikk over bedrifter etter næring og ansattegrupper per 1. oktober 2008 fremgår det at det i alt er 481 819 bedrifter i Norge. Av disse er det 431 687, altså nesten 90 prosent, som har færre enn 10 ansatte. På denne bakgrunn må det legges til grunn at det ville medføre nokså store administrative konsekvenser for tilbyderne av betalingstjenester om direktivets regler skulle gjøres ufravikelige for alle foretak som fyller definisjonen av mikroforetak. Det er dessuten ikke gitt at ikke en god del av disse kundene heller vil ønske et mer fleksibelt regime der man kan forhandle med institusjonen om at visse regler i finansavtaleloven kapittel 2 fravikes til kundens skade, samtidig som kunden på andre punkter gis mer vidtrekkende rettigheter enn lovens regler. Arbeidsgruppen anser det allerede på denne bakgrunn ikke som hensiktsmessig å utvide beskyttelsen direktivet gir forbrukere til også å gjelde ufravikelig for mikroforetak. Arbeidsgruppen har sett hen til at det verken i Sverige eller Danmark er foreslått å utnytte muligheten til å gi mikroforetak ufravikelig vern. I Sverige er det antatt at definisjonen av mikroforetak ville omfatte drøyt 95 prosent av institusjonenes foretakskunder, jf. utredningen punkt 6.6.3.1 side 83. Situasjonen er altså tilsvarende den norske med mange små foretak.

I forarbeidene til finansavtaleloven ble det diskutert om små næringsdrivende burde behandles på lik linje med forbrukere, se NOU 1994:19 side 41. Det ble vurdert å la bestemmelsene om ufravikelighet omfatte bedrifter med inntil ni ansatte. Loven ble imidlertid ikke gjort ufravikelig i forhold til mindre næringsdrivende, da det ble ansett vanskelig å trekke en grense mellom dem som har behov for beskyttelse av ufravikelige regler, og dem som er bedre tjent med den fleksibiliteten fravikelige lovregler gir, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 21 høyre spalte. Antall ansatte som grense ble dessuten ansett som et vilkårlig kriterium, ettersom bedriften kan utvikle seg og bli større etter at avtalen er inngått. I forarbeidene til forbrukerkjøpsloven ble det foretatt en gjennomgåelse av forbrukerbegrepet i forbrukervernlovgivningen generelt. Det ble i den forbindelse vurdert av om forbrukerbegrepet burde omfatte visse juridiske personer, men det ble konkludert med at det ikke burde foretas noen slik utvidelse, jf. Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) punkt 3.3.7.2 side 38 andre spalte. Forbrukerbegrepet i kontraktslovene omfatter dermed bare fysiske personer.

Sammenhengen med annen lovgivning om forbrukervern, der forbrukerbegrepet er begrenset til fysiske personer, taler altså for at det ufravikelige regimet forbeholdes denne kundegruppen. Det bør for øvrig tas i betraktning at en del av reglene i finansavtaleloven kapittel 2 vil være ufravikelige til fordel for alle kunder, jf. § 2 annet ledd og punkt 7.4.1.

Arbeidsgruppen foreslår etter dette at muligheten til å utvide den ufravikelige beskyttelsen etter direktivet til mikroforetak ikke utnyttes.

Direktivet åpner i artikkel 51 nr. 2 for at statene kan bestemme at utenrettslige klageordninger ikke skal være tilgjengelige når kunden ikke er forbruker. Etter arbeidsgruppens syn bør det være opp til institusjonene og de næringsdrivende kundene om slik tvisteløsning bør gjøres tilgjengelig også for andre kunder enn

forbrukere, jf. punkt 24.4 hvor muligheten etter artikkel 51 nr. 2 ikke foreslås utnyttet. Selv om mikroforetak ikke vil være beskyttet av ufravikelige regler, er det altså ikke noe i veien for at det på frivillig grunnlag etableres ordninger for nemndsbehandling av tvister mellom institusjoner og deres næringsdrivende kunder i medhold av finansavtaleloven § 4.

8 Opplysningsplikt før avtaleinngåelse

8.1 Innledning

Det er viktig at kundene i hovedtrekk kjenner, eller har muligheten til å bli kjent med, viktige sider av avtalene de inngår om betalingstjenester før bindende avtale inngås. I direktivets fortale punkt 21 er det gitt uttrykk for at brukerne av betalingstjenester skal gis det samme høye nivå av informasjon uavhengig av hvor i EØS betalingstjenesten tilbys, slik at de settes i stand til å treffe velinformerte beslutninger og velge mellom ulike tilbud av betalingstjenester innenfor EØS. I tråd med dette inneholder direktivet i del III regler om hvilken informasjon institusjonen skal gi kunden i forbindelse med inngåelse av henholdsvis rammeavtaler om betalingstjenester og avtaler om enkeltstående betalingstransaksjoner. Direktivet inneholder også enklere krav til den informasjon som skal gis i tilfeller der rammeavtalen gjelder et småpengeinstrument som bare kan benyttes til betalinger av mindre, verdi, typisk forhåndsbetalte instrumenter, jf. punkt 6.8.

I norsk rett finnes bestemmelser om hvilke opplysninger institusjonen har plikt til å gi kunden forut for og i forbindelse med inngåelse av avtaler om betalingstjenester i finansavtaleloven og angrerettloven. I tillegg vil ehandelsloven få anvendelse hvis det dreier seg om en informasjonssamfunnstjeneste, dvs. der tjenesten formidles elektronisk, jf. lov 23. mai 2003 nr. 35 om visse sider av elektronisk handel og andre informasjonssamfunnstjenester (ehandelsloven) § 1. Også markedsføringsloven vil kunne få betydning for hvilken informasjon institusjonene kan og skal gi kundene i forbindelse med markedsføring av betalingstjenester. Arbeidsgruppen går imidlertid ikke nærmere inn på denne loven i det følgende, ettersom betalingstjenestedirektivet ikke direkte regulerer institusjonenes markedsføring, jf. fortalen punkt 22 som henviser til at dette reguleres i direktiv 2005/29/EF om urimelig handelspraksis overfor forbrukere.

Arbeidsgruppen vil i det følgende redegjøre for gjeldende rett og direktivet, og deretter foreta en vurdering av på hvilke punkter opplysningskravene etter norsk rett må endres ved gjennomføringen av direktivet.

8.2 Gjeldende rett

8.2.1 Opplysninger som skal gis

8.2.1.1 Finansavtaleloven med forskrifter

Finansavtaleloven § 15 annet ledd inneholder krav om at forbrukere før avtale om innskuddskonto inngås, skal opplyses om en rekke forhold. Finansavtaleloven § 15 første ledd pålegger institusjonen en veiledningsplikt overfor kunden med hensyn til

de ulike innskuddskontoer institusjonen tilbyr. Slik veiledning kan sette kunden bedre i stand til å velge riktig kontotype. Veiledningsplikten gjelder overfor alle kunder, både næringsdrivende og forbrukere. Denne veiledningen kan skje muntlig.

Forut for inngåelse av en kontoavtale skal forbrukeren etter finansavtaleloven gis opplysninger om renter og kostnader knyttet til kontoforholdet, herunder om tidspunktet for godskrivning av renter, jf. § 15 annet ledd bokstav a, b, c og h. Etter finansavtaleloven § 16 femte ledd kan det gis forskrifter om gjennomføring og avgrensning av opplysningsplikten etter § 15. Slike utfyllende regler er gitt i forskrift 11. februar 2000 nr. 100 om kontoavtaler, som stiller ytterligere krav til de opplysninger kunden skal gis om renter. Etter forskriften § 1 første ledd bokstav a skal det for andre kontoer enn brukskontoer gis opplysninger om effektiv rente i tilfeller der det ikke beregnes lik rente på hele beløpet (intervallrente), og etter bokstav b skal det opplyses om den betydning kostnader ved uttak mv. vil ha for den effektive renten. Det skal også opplyses om vilkår for rentefastsetting og renteberegning hvis ikke saldoen fastsettes og beregnes fortløpende på grunnlag av saldoen hver enkelt dag, jf. bokstav c, og om vilkår som regulerer adgangen til å endre rente, provisjoner og andre priser, jf. bokstav d.

Etter forskriften § 1 annet ledd skal institusjonen, hvis den betinger seg uttaksgebyr eller renten beror på beløpets størrelse, opplyse om hva prisen er for visse sammenlignbare innskuddsbeløp, og ved uttaksgebyr i tillegg om beregningen forutsetter ett uttak hver måned.

Etter finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav d skal forbrukeren videre informeres om hvordan kontoen og betalingsinstrument knyttet til kontoen kan brukes, herunder om krav til legitimasjon. Forbrukeren skal også opplyses om ansvar og risiko ved bruk av kontoen og faren for andres misbruk, samt om plikten etter § 37 første ledd til å reklamere uten ugrunnet opphold etter at det har skjedd en urettmessig bruk av betalingsinstrument eller konto, jf. § 15 annet ledd bokstav e og g. Det skal herunder gis informasjon om oppbevaring av instrument og kode mv, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 99. I tillegg skal forbrukeren få opplysninger om begrensninger i adgangen til å si opp avtalen og eventuell bindingstid for midler innsatt på kontoen, jf. § 15 annet ledd bokstav f. Forbrukeren skal også få informasjon om hvilke regler som gjelder for innskuddsgaranti, jf. § 15 annet ledd bokstav i.

For betalingsoppdrag, dvs. oppdrag om uttak og overføringer, jf. finansavtaleloven § 12 bokstav a, som ikke skal belastes innskuddskonto, gjelder ikke § 15, jf. § 11 første ledd. For slike oppdrag stiller altså ikke loven krav til opplysninger som skal gis kunden før kunden forplikter seg til oppdraget. Det følger imidlertid av § 13 første ledd at de alminnelige vilkårene for betalingsoppdrag skal være tilgjengelige for kundene på institusjonenes ekspedisjonssteder. Forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet stiller krav til hvilke opplysninger institusjonene skal innta i de alminnelige vilkårene for betalingsoverføringer mellom Norge og andre land tilsluttet EØS-avtalen. Vilrårene skal opplyse om overføringstiden, jf. bokstav a og b, om størrelsen på provisjoner og gebyrer kunden skal betale, jf. bokstav c, om valuteringsdatoen etter bokstav d, om referansevekslingskurser som skal anvendes etter bokstav e og om institusjonens ansvar ved forsinkelse eller tap av beløpet og om klagemulighetene som står til rådighet for kunden og vilkårene som gjelder ved klage, jf. bokstav f og g.

Ved inngåelse av kontoavtale behøver opplysninger om vilkårene for betalingsoppdrag til og fra utlandet ikke å gis forbrukeren før avtaleinngåelse etter § 15 annet ledd. Det er tilstrekkelig at forbrukeren før kontoavtale inngås, opplyses om at det gjelder særlige vilkår for utenlandsbetalinger, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99 side 99). Som nevnt ovenfor skal dessuten de alminnelige vilkårene om dette inneholde visse opplysninger og være tilgjengelige for kunden på ekspedisjonsstedene.

For forhåndsbetalte elektroniske kort som ikke er knyttet til innskuddskonto stiller finansavtaleloven i dag ikke krav til opplysninger som skal gis før avtaleinngåelse, ettersom slike betalingsinstrumenter faller utenfor lovens regulering, jf. § 11 annet ledd. Det samme gjelder nettbaserte småpengeløsninger som ikke er knyttet opp mot innskuddskonto, som heller ikke er regulert i loven.

Opplysningsplikten etter finansavtaleloven § 15 annet ledd og forskriften om kontoavtaler § 1 første og annet ledd gjelder bare overfor kunder som er forbrukere. Etter tredje ledd skal imidlertid informasjonen nevnt i annet ledd, være skriftlig tilgjengelig for alle kunder. Det samme gjelder informasjonen etter forskriften om kontoavtaler § 1 annet ledd, jf. tredje ledd. Brosjyrer og annet markedsføringsmaterieell skal inneholde opplysninger som nevnt i finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav a, b, c, f og h, jf. tredje ledd annet punktum, og informasjon som nevnt i forskriften om kontoavtaler § 1, jf. forskriften § 2 første punktum. Hvis det i annet markedsføringsmaterieell gis opplysninger om nominell rente, skal det også opplyses om kostnader ved å etablere, ha og avvikle kontoen, og for andre kontoer enn brukskontoer skal det gis representative eksempler på effektiv rente, jf. forskriften om kontoavtaler § 2 annet og tredje punktum.

Hvis institusjonen vesentlig misligholder sin opplysningsplikt, vil kunden kunne heve avtalen uten varsel og uten vederlag, jf. § 21 tredje ledd. Opplysningsplikten har også et offentligrettslig preg og overtredelse av § 15 er straffesanksjonert i finansavtaleloven § 91 første ledd annet punktum, jf. annet ledd.

8.2.1.2 Angrerettloven

Angrerettloven § 7a stiller krav til forhåndsopplysninger forbrukere skal få før det inngås fjernsalgsavtale om finansielle tjenester, herunder om betalingstjenester. Bestemmelsen gjennomfører artikkel 3 i direktiv 2002/65/EF om fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere. Den er et supplement til finansavtaleloven § 15 i fjernsalgstilfellene, og fritar ikke for opplysningsplikten etter finansavtaleloven eller annet regelverk, jf. angrerettloven § 3a og Ot.prp. nr. 36 (2004-2005) side 73.

Det skal etter bestemmelsen opplyses om en rekke forhold knyttet til tjenesteyteren, jf. første ledd bokstav a, om tilsynsmyndigheter etter bokstav b, om den finansielle tjenestens egenskaper etter bokstav c og om særlig risiko knyttet til denne etter bokstav d. Etter bokstav e skal forbrukeren få opplysning om den samlede prisen for tjenesten, og etter bokstav f om at det kan finnes andre avgifter eller kostnader knyttet til tjenesten som ikke betales via eller pålegges av tjenesteyteren. Bokstav g krever at det opplyses om eventuell begrenset gyldighet av forhåndsopplysningene. Hvis tilbudet er av en begrenset varighet, skal det opplyses om dette. Bokstav h krever at det opplyses om ordninger for betaling og oppfylning av avtalen. Hvis forbrukeren blir

pålagt særlige tilleggskostnader ved å bruke en spesiell form for fjernkommunikasjonsmiddel, skal det opplyses om dette i henhold til bokstav i. Bokstav j og k gjelder opplysninger om angrerett, mens bokstav l stiller krav om at det opplyses om korteste bindingstid hvis det dreier seg om en avtale om en varig eller tilbakevendende tjeneste. Etter bokstav m skal det opplyses om muligheter for førtidig avslutning av avtaleforholdet, for eksempel ved mislighold. Hvis tjenesteyteren kontakter en forbruker, skal det i henhold til bokstav n opplyses om hvilket lands lovgivning som er brukt som grunnlag for kontakten. Dette har sammenheng med at tjenesteyteren i henhold til e-handelsdirektivet delvis skal forholde seg til myndigheter og regelverk i etableringslandet, delvis i mottakerlandet.

Etter § 7a første ledd bokstav o skal tjenesteyteren opplyse forbrukeren om eventuelle lovvalgs- og vernetingsklausuler i avtalen. Av §§ 4 og 5 i angrerettloven følger imidlertid begrensninger i adgangen til å ha særlige lovvalgs- og vernetingsbestemmelser. Etter bokstav p skal tjenesteyteren opplyse om på hvilket eller hvilke språk forhåndsopplysningene er tilgjengelige, og etter bokstav q om eventuelle ordninger for utenrettslig tvisteløsning som er tilgjengelige. Etter bokstav r skal det opplyses om eventuelle garantifond eller erstatningsordninger som ikke er omfattet av direktiv 94/19/EF om innskuddsgarantiordninger og direktiv 97/9/EF om erstatningsordninger for investorer.

Ved telefonsalg behøver tjenesteyteren bare å gi enkelte av opplysningene nevnt i § 7a første ledd, jf. tredje ledd. Ved den nye lov 9. januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven), som trer i kraft 1. juli 2009, blir angrerettloven endret slik at det ved uanmodete telefonoppringninger stilles krav til at kunden i etterkant av samtalen aksepterer et tilbud skriftlig for at avtale skal anses inngått, jf. ny § 10 a. Kunden skal på forhånd gis opplysning om at avtalen først blir bindende ved skriftlig aksept, jf. nytt siste ledd i § 7a, jf. nytt annet ledd bokstav a i § 7.

8.2.1.3 Ehandelsloven

Ehandelsloven inneholder krav til markedsføring og prekontraktuelle opplysninger som etter omstendighetene kan gjelde ved siden av kravene etter finansavtaleloven og angrerettloven hvis en avtale om betalingstjenester inngås elektronisk. Bestemmelsene i loven bygger på direktiv 2000/31/EF om elektronisk handel.

Etter ehandelsloven § 11 skal tjenesteyteren før tjenestemottakeren foretar en elektronisk bestilling, opplyse om en del forhold som knytter seg til tekniske forhold ved at avtalen skal inngås elektronisk, jf. § 11 bokstav b til d. Etter bokstav a skal det også opplyses om relevante atferdsregler som tjenesteyteren følger og om hvor disse er tilgjengelig elektronisk, dvs. for betalingstjenester typisk om at tjenesteyterens virksomhet er underlagt finansavtaleloven. Etter bokstav e skal det opplyses om de språk avtalen kan inngås på.

Opplysningskravene i ehandelsloven gjelder ikke for avtaler som utelukkende inngås ved e-post eller tilsvarende individuell kommunikasjon, jf. § 11 fjerde ledd. Opplysningskravene kan fravikes ved avtale utenfor forbrukerforhold.

Det følger av ehandelsloven § 11 annet ledd at tjenesteyterens avtalevilkår, standardvilkår og generelle vilkår må være tilgjengelige for tjenestemottakeren på en måte som gjør det mulig å lagre og gjengi dem.

8.2.2 Hvordan opplysningene skal gis

Etter finansavtaleloven § 15 annet ledd og forskriften om kontoavtaler § 1 første og annet ledd skal opplysningene gis kunden ”skriftlig”. Skriftlighetskravet er ikke til hinder for at informasjonen gis elektronisk, forutsatt at kunden samtykker til dette, jf. finansavtaleloven § 8 første ledd.. Begrensninger med hensyn til måten informasjonen oversendes på kan imidlertid følge av annet regelverk. Etter forskrift 15. desember 2000 nr. 1265 om behandling av personopplysninger (personopplysningsforskriften) krever § 2-11 om sikring av konfidensialitet for personopplysninger ved elektronisk utsendelse at konfidensielle personopplysninger krypteres eller sikres på annen måte. Dette vil imidlertid bare gjelde dersom den aktuelle informasjonen inneholder taushetsbelagte personopplysninger.

Finansavtaleloven stiller ikke noen ytterligere krav til måten informasjonen skal gis på. I praksis oppfylles gjerne opplysningsplikten ved at kunden gis et eksemplar av en standardkontrakt. Institusjonenes bransjeorganisasjoner har utarbeidet slike standardvilkår for innskudd og betalingsoppdrag.

Etter angrerettloven § 7a annet ledd skal forhåndsopplysningene etter denne bestemmelsen blant annet gis på en klar og forståelig måte og i en form som er tilpasset den fjernkommunikasjonsmetoden som er brukt. Etter § 9 a har tjenesteyteren plikt til å gi alle avtalevilkår og forhåndsopplysningene nevnt i § 7a på skriftlig på papir eller annet varig medium. Begrepet ”varig medium” er ikke definert i loven, men det fremgår av merknadene til § 9a i Ot.prp. nr. 36 (2004-2005) side 76 at dette omfatter fysiske lagringsmedier som papir, disketter, CD-ROM, DVD og harddisk i en datamaskin, og at det også kan omfatte andre medier etter hvert som den teknologiske utviklingen vil gi nye former for lagringsmedier som kan tilfredsstille kravene til varig medium. Hvor lenge informasjonen må være lagret og tilgjengelig, må ses i forhold til dens formål, jf. definisjonen av ”varig medium” i direktiv 2002/65/EF artikkel 2 bokstav f, jf. også Ot.prp. nr. 36 (2004-2005) side 77.

8.2.3 Tidspunktet for når opplysningene skal gis

Finansavtaleloven § 15 annet ledd og forskriften om kontoavtaler § 1 første ledd krever at informasjonen skal gis ”før” det inngås avtale. Det presiseres ikke nærmere hvor lenge forut for selve avtaleinngåelsen institusjonen skal stille informasjonen til rådighet for kunden. Det er imidlertid en forutsetning at kunden må gis mulighet til å sette seg inn i alle avtalevilkårene før han eller hun binder seg til avtalen, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 95.

Etter angrerettloven § 7a første ledd, skal forbrukeren få forhåndsopplysningene i rimelig tid før forbrukeren blir bundet av avtalen. I kravet om rimelig tid ligger at forbrukeren skal få mulighet til å sette seg inn i opplysningene før en eventuell avtaleinngåelse. Hvor lang tid dette vil være, vil variere etter tjenestens kompleksitet og situasjonen for øvrig, jf. merknadene til § 7a i Ot.prp. nr. 36 (2004-2005) side 73. Kravet om rimelig tid gjelder også plikten til å gi opplysningene skriftlig på varig

medium før avtaleinngåelse etter § 9a, unntatt hvis avtalen er inngått på forbrukerens oppfordring og det er brukt et fjernkommunikasjonsmiddel som gjør det umulig å gi opplysningene på forhånd. I så fall skal opplysningene gis straks etter avtaleinngåelsen, jf. § 9a første ledd annet punktum.

I angreterrettsloven § 7a fjerde ledd bestemmes det at hvis det utføres flere separate transaksjoner av samme type mellom de samme partene uten at det foreligger noen innledende avtale om tjenesten, behøver institusjonen bare å gi forbrukeren opplysningene etter § 7a før den første transaksjonen. Opplysningene må imidlertid gis på nytt hvis det har gått mer enn ett år mellom transaksjonene.

8.2.4 Krav til selve avtalen

Finansavtaleloven § 16 stiller krav til form og innhold av selve kontoavtalen. Bestemmelsen gjelder i forhold til alle kunder, men stiller visse særlige krav hvis kunden er en forbruker.

Avtalen skal være skriftlig og inneholde identifikasjonsopplysninger knyttet til kontohaveren og eventuelle andre som skal kunne disponere kontoen, jf. første ledd. Skriftlighetskravet er ikke til hinder for at avtalen inngås elektronisk hvis vilkårene i § 8 annet ledd er oppfylt. Dette innebærer at avtalens innhold i sin helhet må være tilgjengelig for kunden ved avtaleinngåelsen, og det må være benyttet en betryggende metode for å autentisere inngåelsen av en avtale med det angitte innholdet.

Det følger av § 16 annet ledd første punktum og forskriften om kontoavtaler § 1 tredje ledd at en kontoavtale skal inneholde opplysningene kunden er gitt før avtaleinngåelsen etter § 15 annet ledd og forskriften § 1 første og annet ledd. Etter finansavtaleloven § 16 annet ledd tredje punktum skal opplysningene etter § 15 annet ledd regnes som del av avtalen. En kontoavtale med forbruker skal også inneholde opplysning om utenrettslig tvisteordning etablert etter § 4 om nemndsbehandling.

Etter § 16 tredje ledd er det institusjonen som har bevisbyrden for at et vilkår som ikke er inntatt i kontoavtalen, likevel er vedtatt av kontohaveren. Etter fjerde ledd skal institusjonen gi kunden et eksemplar av avtalen eller gjøre den tilgjengelig på annen måte.

Bestemmelsen gjelder ikke for betalingsoppdrag som ikke skal belastes innskuddskonto, jf. § 11 første ledd. For slike betalingsoppdrag stilles det ikke krav etter loven til hva oppdraget skal inneholde. I forskriften § 6 første ledd stilles imidlertid krav til form og innhold for avtaler om betalingsoppdrag til og fra utlandet. Bestemmelsen bygger på direktivet om pengeoverføringer over landegrensene artikkel 5. Hvis betaleren ikke uttrykkelig har avstått fra dette, skal avtalen fastsette når beløpet senest må være godskrevet betalingsmottakerens institusjon, jf. bokstav a. Etter bokstav b skal avtalen angi størrelsen på de provisjoner og gebyrer kunden skal betale. Etter bokstav c skal det presiseres i avtalen hvis institusjonen skal kunne dekke inn provisjoner, gebyrer og andre omkostninger ved å foreta motregning i overføringsbeløpet underveis. Det følger av forskriften § 6 annet ledd at institusjonen skal gi betaleren et eksemplar av avtalen eller på annen måte gjøre avtalen tilgjengelig.

8.3 Direktivet

8.3.1 Opplysninger som skal gis

8.3.1.1 Rammeavtaler

Innholdet i opplysningene tjenesteyteren skal gi kunden før inngåelse av en rammeavtale om betalingstjenester, er regulert i direktivet artikkel 42. En rammeavtale vil være nødvendig der kunden for eksempel ønsker en betalingskonto eller et betalingsinstrument, jf. fortalen punkt 24. Ved slike avtaler er det forutsatt at tjenesteyteren skal gi kunden en del informasjon av eget initiativ, altså uten at kunden behøver å etterspørre dette, jf. fortalen punkt 27.

Tjenesteyteren skal etter artikkel 42 nr. 1 gi en rekke opplysninger om seg selv, herunder sitt navn og adresse, inkludert e-postadresse. Hvis betalingstjenesten tilbys gjennom agent eller filial, skal navn og adresse for disse opplyses. I tillegg skal det opplyses om relevant tilsynsmyndighet, det offentlige registeret hvor tjenesteyterens tillatelse er registrert samt registreringsnummeret eller tilsvarende identifikasjonsopplysninger for registeret. Hvis tjenesteyteren er unntatt fra kravet om tillatelse og tilsyn, jf. direktivet artikkel 26, vil det naturlig nok ikke være nødvendig å opplyse om tillatelse og tilsynsmyndighet.

Etter artikkel 42 nr. 2 skal kunden gis en rekke opplysninger om bruk av betalingstjenesten avtalen gjelder. Det skal opplyses om tjenestens vesentligste egenskaper, for eksempel hvilke typer av betalingsinstrumenter den omfatter, om den gjelder direkte debitering mv. Det skal også opplyses om den entydige identifikasjonskode eller de opplysninger kunden må oppgi for at en betalingstransaksjon skal kunne gjennomføres korrekt. Et eksempel på en entydig identifikasjonskode er et kontonummer eller IBAN-nummer, jf. direktivets definisjon i artikkel 4 nr. 21 og nærmere om denne punkt 18.3.2. Tjenesteyteren skal altså opplyse om hva slags informasjon eller kode kunden må oppgi for at en betalingstransaksjon skal kunne bli korrekt gjennomført. I tillegg skal kunden opplyses om form og prosedyre for å gi samtykke til å gjennomføre en betalingstransaksjon og for å tilbakekalle et slikt samtykke. Etter nr. 2 bokstav d skal det opplyses om det tidspunktet for når en betalingsordre anses mottatt, samt om eventuelle seneste tidspunkter innenfor en virkedag fastsatt av tjenesteyteren og som en betalingsordre må innleveres innenfor for å kunne gjennomføres samme virkedag, jf. artikkel 64. Etter artikkel 64 kan tjenesteyteren for ulike betalingsinstrumenter fastsette et tidspunkt nær slutten av en virkedag hvor betalingsordre mottatt etter dette tidspunktet anses mottatt først den påfølgende virkedagen. Hvis institusjonen har fastsatt slike "cut-off tidspunkter", skal kunden opplyses om dette.

Etter nr. 2 bokstav e skal det opplyses om den maksimale overføringstiden for en betalingstransaksjon. Ved innskudd og uttak vil kunden normalt få ut midlene fra kontoen straks, slik at dette er mest aktuelt for betalingsoverføringer. Artikkel 69 i direktivet, jf. artikkel 68, setter de ytre grenser for hvilke overføringstider institusjonen kan operere med ved nasjonale betalinger i norske kroner eller betalinger i euro samt for betalinger som bare innebærer en valutaomregning mellom euro og en nasjonal valuta i et EØS-land som ikke er med i eurosone, og der en eventuell grensekryssende overføring skjer i euro.

Etter bokstav f skal det opplyses om det kan avtales beløpsgrenser for betalingsinstrumenter som omfattes av rammeavtalen.

Det følger av artikkel 42 nr. 3 at det skal opplyses om prisene for betalingstjenesten og om renter. Kunden skal ha informasjon om alle gebyrer knyttet til tjenesten, og disse skal deles opp i spesifisering av enkeltelementer der dette er relevant. Det skal dessuten opplyses om renter og vekslingskurser. Hvis det er tale om en fast rente eller kurs skal den faktiske rentesats eller kurs opplyses, hvis det skal benyttes en referanserente eller referansekurs for å beregne den faktiske renten eller vekslingskursen, skal beregningsmetoden for den faktiske rente eller kurs og den relevante dato og indeks eller grunnlag for fastsettelse av referanserentesatsen eller -kursen opplyses. Hvis det er avtalt, kan endringer i referanserentesatser eller referansevekslingskurser iverksettes umiddelbart og uten varsel, jf. artikkel 44 nr. 2. Hvis det er avtalt at det kan gjøres slike umiddelbare endringer, skal det opplyses om dette og om hvordan kunden vil få melding om slike endringer.

Etter artikkel 42 nr. 4 skal det gis opplysninger om hvordan kommunikasjonen mellom tjenesteyteren og kunden under avtaleforholdet skal foregå. Det skal opplyses om kommunikasjonsmetode og om eventuelle tekniske krav som stilles til kundens utstyr. Det kan etter artikkel 47 nr. 2 avtales at opplysninger om gjennomførte betalingstransaksjoner skal gis kunden en gang i måneden på en måte som gjør det mulig å lagre og reprodusere informasjonen uendret. Det kan for eksempel avtales at opplysningene skal gis kunden i elektronisk form, og i så fall skal det gis opplysning om dette.

Det skal fremgå av opplysningene hvordan informasjon skal gjøres tilgjengelig og hvor ofte, jf. ovenfor om avtale om dette, samt om på hvilket språk rammeavtalen inngås og på hvilket språk kommunikasjonen mellom partene skal foregå. Etter artikkel 43 har kunden rett til å motta rammeavtalen samt opplysningene i artikkel 42 til enhver tid under avtaleforholdet. Kunden skal opplyses om denne retten som del av de prekontraktuelle opplysningene, jf. artikkel 42 nr. 4 bokstav d.

Artikkel 42 nr. 5 krever at det skal opplyses om beskyttelsestiltak og korrigerende tiltak. Hvis dette er relevant for den aktuelle betalingstjenesten skal det ifølge bokstav a lages en beskrivelse av de sikkerhetsprosedyrer som kunden skal følge ved bruk av betalingsinstrumenter avtalen omfatter, for eksempel beskyttelse av personlige sikkerhetsanordninger som for eksempel en PIN-kode, samt om hvordan det skal skje underretning til institusjonen hvis betalingsinstrumentet er tapt eller andre har tilegnet seg betalingsinstrumentet eller brukt det uberettiget. Hvis institusjonen vil betinge seg rett til å sperre betalingsinstrumentet, jf. artikkel 52 nr. 5 bokstav b, skal det opplyses om betingelsene for slik sperring. Tilsvarende skal det etter bokstav c og d opplyses om kundens og institusjonens ansvar for urettmessige transaksjoner og om beløpsgrenser for kundens ansvar, samt om prosedyrene og fristene for å underrette institusjonen om urettmessige og feilbeheftede transaksjoner. Det skal også opplyses om institusjonens ansvar for gjennomføringen av betalingstransaksjoner, jf. bokstav e. Ansvar for korrekt gjennomføring er regulert i artikkel 75, jf. artikkel 74 om kundens eget ansvar.

Det skal også opplyses om kundens rett til tilbakebetaling ved direkte debiteringer og andre betalingstransaksjoner iverksatt av eller via en betalingsmottaker, jf. artikkel 42 nr. 5 bokstav f. Direktivet gir i artikkel 62 og 63 regler om dette, slik at kunden kan kreve det overførte beløpet tilbakebetalt fra sin institusjon på visse vilkår.

Etter artikkel 42 nr. 6 skal kunden gis opplysninger om forhold knyttet til endringer og opphør av rammeavtalen. Det følger av direktivet artikkel 44 at kunden skal bli varslet om endringer av rammeavtalen. Etter denne bestemmelsen kan det avtales at kunden skal anses for å ha akseptert endringer i avtalebetingelsene hvis han ikke aktivt gir beskjed om det motsatte innen iverksettelsesdatoen. Hvis institusjonen ønsker at avtalen skal inneholde et slikt vilkår, må dette opplyses til kunden etter artikkel 42 nr. 6 bokstav a. Etter bokstav b skal det opplyses om avtalens varighet, og etter bokstav c om kundens rett til å si opp avtalen. Kunden vil etter artikkel 45 ha rett til å si opp rammeavtalen med en måneds varsel, og dessuten i forbindelse med endringer av rammeavtalen. Denne adgangen skal det opplyses om.

Endelig krever artikkel 42 nr. 7 at det skal gis opplysninger om eventuelle lovvalgs-klausuler som finner anvendelse på rammeavtalen, og utenrettslige klagemuligheter samt muligheten for å klage til den relevante tilsynsmyndighet.

8.3.1.2 Enkeltstående betalingstransaksjoner

Ved enkeltstående betalingstransaksjoner stilles det færre krav til de opplysninger som skal gis kunden enn ved rammeavtaler, jf. også fortalen til direktivet punkt 23. Direktivet legger opp til at kunden bare skal få den vesentligste informasjonen på institusjonens eget initiativ ved slike transaksjoner, jf. fortalen punkt 25. Hvis en enkeltstående betalingstransaksjon er omfattet av en rammeavtale med en annen institusjon, behøver dessuten ikke institusjonen som utfører den enkeltstående transaksjonen gi kunden informasjon som er eller vil bli gitt av den andre institusjonen under rammeavtalen, jf. artikkel 35 nr. 2. Dette vil typisk gjelde ved uttak fra en minibank som opereres av en annen institusjon enn den kunden har en avtale med. Arbeidsgruppen nevner i tillegg at uavhengige minibanktilbydere uansett er unntatt fra direktivets virkeområde etter artikkel 3 bokstav o, slik at disse selv uten dette unntaket uansett ikke ville være underlagt krav om å gi kunden informasjon etter direktivets del III.

Kunden skal få informasjon om hvilke opplysninger eller den entydige identifika-sjonskode som må benyttes av kunden for at en betalingsordre skal kunne gjennom-føres korrekt, jf. artikkel 37 nr. 1 bokstav a. Videre skal kunden opplyses om den maksimale gjennomføringstiden for den ønskede betalingstransaksjonen, jf. artikkel 37 nr. 1 bokstav b. Opplysningen vil sikre at betaleren vet når transaksjonen skal være nådd frem til mottakeren.

Etter artikkel 37 nr. 1 bokstav c skal kunden opplyses om de gebyrer han eller hun skal betale til sin institusjon, eventuelt med en spesifisering av enkeltelementene i prisene, for eksempel i form av en prisliste. Etter bokstav d skal kunden der det er relevant også få opplysning om den faktiske vekslingskursen eller referansevekslings-kursen som skal benyttes ved betalingstransaksjonen. Slike opplysninger vil bare være relevante der betalingstransaksjonen skal gjennomføres i en annen valuta enn den

valutaen kundens betalingskonto føres i, eller, der kunden ikke har en betalingskonto hos den aktuelle institusjonen, i en annen valuta enn den kunden gir institusjonen.

Andre opplysninger etter artikkel 42, dvs. opplysninger som skal gis før inngåelse av rammeavtaler, skal etter artikkel 37 nr. 2 gis der det er relevant. Det beror på en konkret vurdering om og eventuelt hvilke av opplysningene som skal gis som supplement til opplysningene nevnt i artikkel 37 nr. 1. Dette må også ses i sammenheng med om kunden selv eventuelt ber om supplerende opplysninger.

8.3.1.3 Småpengeinstrumenter

Direktivet stiller i artikkel 34 enklere informasjonskrav hvis rammeavtalen gjelder et småpengeinstrument, jf. punkt 6.8 om definisjonen av slike instrumenter ovenfor. For slike instrumenter legger direktivet opp til at institusjonen bare skal gi visse opplysninger av eget tiltak, og at ytterligere informasjon skal være tilgjengelig slik at kunden kan få den hvis han eller hun aktivt etterspør den, jf. fortalen punkt 27.

På denne bakgrunn krever artikkel 34 nr. 1 at institusjonen for småpengeinstrumenter bare må gi forhåndsopplysninger om de vesentligste egenskapene ved tjenesten, inkludert opplysninger om hvordan betalingsinstrumentet kan brukes og om ansvar og priser, samt annen vesentlig informasjon som er nødvendig for å ta en informert beslutning, jf. artikkel 34 nr. 1 bokstav a. I tillegg skal institusjonen angi hvor annen informasjon som nevnt i artikkel 42 er tilgjengelig for kunden på en lett tilgjengelig måte. Dette må forstås slik at det bare er opplysningene nevnt i artikkel 34 nr. 1 som institusjonen skal gi kunden av eget tiltak, og disse må da gis på papir eller annet varig medium som påkrevd etter artikkel 41 nr. 1. Andre opplysninger etter artikkel 42 skal bare være tilgjengelig for kunden, dvs. de kan for eksempel finnes på et nettsted som institusjonen gir kunden en henvisning til.

8.3.2 Hvordan opplysningene skal gis

For rammeavtaler krever direktivet artikkel 41 nr. 1 at opplysningene etter artikkel 42 skal gis kunden på papir eller annet varig medium, jf. definisjonen av varig medium i artikkel 4 nr. 25. Direktivet artikkel 4 nr. 25 definerer "varig medium" som "ethvert instrument, der gjør det muligt for brugeren af betalingstjenester at lagre information, der er rettet personligt til den pågældende på en måde, der tillader fremtidig søgning i et tidsrum, der er afpasset efter informationsformålet, og som giver mulighed for uændret gengivelse af den lagrede information". En tilsvarende definisjon foreslås tatt inn i finansavtaleloven § 12 bokstav n, jf. punkt 6.10. Av direktivets fortale punkt 24 fremgår det at varig medium omfatter utskrifter, disketter, CD-ROM og DVD'er samt harddisker på datamaskiner. Dette er i tråd med definisjonen av "varig medium" i direktiv 2002/65/EF om fjernsalg av finansielle tjenester artikkel 2 bokstav f, jf. fortalen til dette direktivet punkt 20.

I henhold til fortalen til betalingstjenesteditivets punkt 24 omfatter "varig medium" også nettsteder hvis sidene er tilgjengelige i tilstrekkelig lang tid i forhold til hensikten med informasjonen og tillater at kunden kan lagre en uendret kopi av opplysningene gitt på nettsiden. Kravet om varig medium kan således for eksempel være oppfylt ved elektronisk kommunikasjon der kunden får informasjonen elektronisk på en slik måte at informasjonen kan lagres på kundens datamaskin.

Kravet om at opplysningene skal gis på varig medium, vil også gjelde for de opplysningene som institusjonen skal gi av eget tiltak ved rammeavtale om småpenge-instrumenter etter artikkel 34 nr. 1. For den øvrige informasjonen etter artikkel 42, som bare skal være lett tilgjengelig for kunden dersom han eller hun skulle ønske å gjøre seg kjent med den, stilles det ikke krav om at informasjonen skal finnes på noe varig medium.

Når det gjelder enkeltstående betalingstransaksjoner, krever ikke direktivet at opplysningene skal gis kunden på varig medium. Etter artikkel 36 nr. 1 er det tilstrekkelig at kunden gis informasjonen på en lett tilgjengelig måte. Bare hvis kunden ber om det, skal institusjonen gi informasjonen på papir eller annet varig medium. I fortalen punkt 25 er det forklart at tjenesteyteren kan gi informasjonen muntlig til kunden, eller på en annen lett tilgjengelig måte, for eksempel ved å slå den opp på ekspedisjonsstedet. Det fremgår av fortalen at det i så fall bør tas med en henvisning til hvor mer utfyllende informasjon er tilgjengelig, for eksempel på tjenesteyterens nettsider.

Både ved rammeavtaler og enkeltstående betalingstransaksjoner kan opplysningsplikten etter henholdsvis artikkel 42 og 37 oppfylles ved å gi kunden en kopi av avtaleutkastet eller utkastet til betalingsordre inneholdende opplysningene nevnt i artikkel 42 eller 37, jf. artikkel 41 nr. 3 og 36 nr. 3.

Både for rammeavtaler og avtaler om enkeltstående betalingstransaksjoner er det etter direktivet et krav at opplysningene skal gis på en klar og forståelig måte ("in easily understandable words and in a clear and comprehensible form") på det offisielle språket i det EØS-landet der tjenesten tilbys eller på et annet språk avtalt mellom partene, jf. artikkel 36 nr. 1 tredje punktum og artikkel 41 nr. 1 annet punktum. Dette er et tilsvarende krav som etter direktivet om fjernsalg av finansielle tjenester artikkel 3 nr. 2, hvor det kreves at opplysningene skal gis på "en klar og forståelig måte".

8.3.3 Når opplysningene skal gis

Ved rammeavtaler skal opplysningene gis i rimelig tid ("in good time") før kunden blir bundet av en avtale eller et tilbud, jf. artikkel 41 nr. 1. I kravet om rimelig tid ligger at kunden må få mulighet til å sette seg inn i opplysningene før en eventuell avtaleinngåelse. Hvor lang tid dette vil være, vil variere etter betalingstjenestens kompleksitet og situasjonen for øvrig. Kravet er det samme som etter direktivet om fjernsalg av finansielle tjenester artikkel 3 nr. 1.

Når det gjelder enkeltstående betalingstjenester, er kravet at kunden skal få opplysningene "før" han eller hun blir bundet av en avtale eller tilbud, jf. artikkel 36 nr. 1. Ettersom dette er en noe enklere tjeneste enn en rammeavtale, og det ikke kreves at informasjonen skal gis "i rimelig tid før", er det naturlig å forstå dette direktivet slik at informasjonen her kan gi kunden uten at denne behøver å gis samme tid til å sette seg inn i opplysningene som ved en rammeavtale. Også her må imidlertid kunden få informasjonen på forhånd.

Direktivet gjør unntak fra kravet om at opplysningene skal gis på forhånd der det dreier seg om en avtale som er inngått på kundens forespørsel ved hjelp av et fjernkommunikasjonsmiddel som ikke gjør det mulig å gjøre opplysningene tilgjengelige slik direktivet ellers krever. I så fall skal tjenesteyteren ved rammeavtaler oppfylle opplysningsplikten straks etter at avtalen er inngått, jf. artikkel 41 nr. 2. Dette er en tilsvarende regel som etter direktivet om fjernsalg av finansielle tjenester artikkel 5 nr. 2. For enkeltstående betalingstransaksjoner skal informasjonen i slike tilfeller gis straks etter at betalingstransaksjonen er gjennomført, jf. artikkel 36 nr. 2.

8.3.4 Bevisbyrde og gebyrer for oppfylling av opplysningsplikt m.v.

Etter direktivet artikkel 33 kan statene fastsette at bevisbyrden for at opplysningspliktene etter direktivets del III er oppfylt, skal ligge på institusjonen. Dette er et nasjonalt valg etter direktivet i den forstand at statene kan fastsette en slik bevisbyrde-regel, men er ikke forpliktet til det, jf. uttrykket ”may” i bestemmelsen.

I henhold til direktivet artikkel 32 nr. 1 skal institusjonen ikke kunne kreve betaling av kunden for oppfyllelse av informasjonspliktene etter direktivets del III. Bestemmelsen er ufravikelig i forbrukerforhold, jf. artikkel 30 nr. 1. Direktivet tar sikte på at kunden skal kunne få informasjon om vilkårene hos ulike tjenestetilbydere, slik at han eller hun kan sammenligne deres tilbud, jf. fortalen punkt 26. Forbudet mot gebyrer gjelder alle informasjonsforpliktelsene til institusjonen etter del III, dvs. både kravene om forhåndsopplysninger, kravet om at kunden skal kunne be om en kopi av avtalevilkårene og kravene om opplysninger kunden skal motta i forbindelse med og i etterkant av konkrete betalingstransaksjoner. Det gjelder også varslene institusjonen skal gi kunden i forbindelse med endringer og oppsigelse av rammeavtaler, ettersom også dette er regulert i direktivet del III, se artikkel 44 og 45.

Direktivet åpner imidlertid for at det kan avtales at kunden skal betale for å motta informasjon utover det direktivet krever, eller for å motta informasjon oftere enn direktivet krever, jf. artikkel 32 nr. 2. Dette vil nok i praksis mest aktuelt for opplysninger om gjennomførte betalingstransaksjoner, men bestemmelsen er generelt utformet. Det kan også avtales at kunden skal betale for å få informasjon som han eller hun forespør og som gis ved hjelp av andre kommunikasjonsmidler enn spesifisert i rammeavtalen. Gebyrer som kan kreves etter denne bestemmelsen, må stå i forhold til institusjonens faktiske kostnader forbundet med å gi informasjonen, jf. artikkel 32 nr. 3.

Direktivet artikkel 52 nr. 1 inneholder en tilsvarende bestemmelse om forbud mot gebyrer når det gjelder bestemmelsene i direktivet del IV. Også denne bestemmelsen er bare ufravikelig i forbrukerforhold, jf. artikkel 51 nr. 1. Bestemmelsen gjelder ikke opplysningsplikt før avtaleinngåelse, men tas likevel opp her ettersom den gjelder gebyrer for den informasjon mv. som institusjonen skal gi kunden under avtaleforholdet. Artikkel 52 nr. 1 slår fast at institusjonen ikke skal kunne kreve gebyrer for oppfyllelse av sine informasjonsplikter, eller for å foreta korrigerende eller forebyggende tiltak i samsvar med bestemmelsene i direktivet del IV, med unntak for der dette er uttrykkelig fastsatt i artikkel 65 nr. 1, 66 nr. 5 og 74 nr. 2. Korrigerende og forebyggende tiltak vil for eksempel kunne være sperring av et betalingsinstrument etter artikkel 57 nr. 1 bokstav d. Det følger av artikkel 52 nr. 1 at institusjonen ikke

kan kreve gebyr for dette. I de nevnte tilfeller der artikkel 52 nr. 1 åpner for å kreve gebyrer, følger det av bestemmelsen at gebyrene i så fall må være avtalt og ”appropriate and in line with the payment service provider’s actual cost”. Gebyrene som kreves må altså stå i forhold til institusjonens kostnader ved tiltaket som foretas.

Forbudene mot gebyrer i direktivet gjelder bare de spesifikke forholdene som der er nevnt, dvs. særlig oppfyllelse av de opplysningsplikter direktivet pålegger institusjonen overfor kunden. Direktivet er ikke til hinder for at institusjonene priser sine betalingstjenester, for eksempel ved å kreve vederlag for gjennomføring av betalingstransaksjoner. Det skal imidlertid opplyses om slike gebyrer forut for inngåelse av en rammeavtale, jf. artikkel 42 nr. 1 bokstav a, jf. også artikkel 37 nr. 1 bokstav c om enkeltstående betalingstransaksjoner.

8.3.5 Krav til selve avtalen

Direktivet inneholder ikke direkte noen krav til innholdet i rammeavtale eller avtalen eller oppdraget om en enkeltstående betalingstransaksjon. Formålet med bestemmelsene om forhåndsopplysninger er imidlertid at kunden skal få informasjon om hvilke vilkår som institusjonen tilbyr kunden. I praksis må man ut fra sammenhengen i direktivet forstå dette slik at avtalevilkårene må inneholde de samme opplysningene som kreves etter henholdsvis artikkel 42, jf. artikkel 34 nr. 1 for småpengeinstrumenter, eller artikkel 37, eventuelt med endringer kunden og institusjonen har forhandlet seg frem til etter at kunden har satt seg inn i vilkårene. At avtalevilkårene må inneholde opplysningene etter artikkel 42, fremkommer indirekte av direktivet artikkel 43, som krever at kunden skal ha rett til på forespørsel å motta avtalevilkårene samt opplysningene og betingelsene nevnt i artikkel 42 på papir eller varig medium til enhver tid under avtaleforholdet.

8.3.6 Informasjonskrav etter andre direktiver – fjernsalgstilfellene

Etter artikkel 31 første avsnitt er betalingstjenestedirektivets krav til de opplysninger tjenesteyteren skal gi forbrukeren før avtaleinngåelse, uten betydning for annen fellesskapslovgivning som stiller ytterligere krav til forhåndsinformasjon. Slike informasjonskrav må dermed som utgangspunkt opprettholdes fullt ut ved siden av betalingstjenestedirektivets krav. Dette betyr for eksempel at informasjon som skal gis etter e-handelsdirektivet (direktiv 2000/31/EF) hvis det dreier seg om en informasjonssamfunnstjeneste, ikke påvirkes av reguleringen i betalingstjenestedirektivet, men opprettholdes fullt ut, jf. fortalen punkt 22.

Betalingstjenestedirektivet har heller ingen betydning for nasjonal lovgivning som gjennomfører det gamle forbrukerkredittdirektivet, direktiv 87/102/EF, eller for fellesskapslovgivning eller nasjonal lovgivning om betingelser for å yte kreditt til forbrukere som ikke harmoniseres av betalingstjenestedirektivet og som er i samsvar med fellesskapsretten, jf. artikkel 30 nr 3, jf. også artikkel 51 nr. 4. Betalingstjenestedirektivet har enkelte offentligrettslige bestemmelser om adgangen for betalingsforetak til å yte kreditt i artikkel 16 nr. 3. Ellers vil det nye forbrukerkredittdirektivet, direktiv 2008/48/EF, regulere kravene til forhåndsopplysningene som skal gis til forbrukere hvis det dreier seg om en kredittavtale. Hvis et betalingsinstrument inneholder et kreditlement, kan både informasjonskravene etter betalingstjenestedirektivet og kravene etter forbrukerkredittdirektivet etter omstendighetene få

anvendelse, på samme måte som både finansavtaleloven kapittel 2 om innskudd og kapittel 3 om lån kan få anvendelse for en og samme avtale etter gjeldende norsk rett, jf. finansavtaleloven § 9 første ledd annet punktum. For eksempel kan det for rammeavtaler om betalingsinstrumenter med et kreditlement, bli aktuelt med forhåndsopplysninger om renter både etter betalingstjenestedirektivet, jf. artikkel 42 nr. 3 bokstav b, og etter forbrukerkredittdirektivet, jf. dets artikkel 5 nr. 1 bokstav f. Betalingstjenestedirektivet artikkel 31 nr. 1 klargjør at informasjonskravene etter begge direktivene vil få anvendelse i slike tilfeller. Gjennomføringen av opplysningspliktreglene i forbrukerkredittdirektivet utredes som nevnt under punkt 3.3. av et eget utvalg, og arbeidsgruppen går ikke inn på det nærmere innholdet i disse reglene her.

På ett punkt foretas imidlertid med betalingstjenestedirektivet en samordning av kravene til forhåndsopplysninger etter annet regelverk. I fortalen punkt 22 vises det til at også bestemmelsene i direktiv 2002/65/EF om fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere som utgangspunkt fortsatt skal anvendes ved siden av betalingstjenestedirektivet, men at det tas sikte på en viss samordning av kravene til forhåndsopplysninger etter de to direktivene. Etter artikkel 31 annet avsnitt skal opplysningskravene i direktiv 2002/65/EF artikkel 3 nr. 1 erstattes av opplysningskravene i betalings-tjenestedirektivet artikkel 36, 37, 41 og 42 i betalingstjenestedirektivet hvis begge direktivene får anvendelse. Dette gjelder imidlertid ikke kravene i artikkel 3 nr. 1 nr. 2 bokstav c til g, 3) bokstav a, d og e og 4) bokstav b, som fortsatt skal gjelde. Dette innebærer at en del av opplysningene om tjenesteyteren og tjenesten samt om priser mv etter betalingstjenestedirektivet erstatter tilsvarende opplysninger i direktivet om fjernsalg av finansielle tjenester når det dreier seg om en fjernsalgsavtale om en betalingstjeneste. Opplysningskrav etter fjernsalgsdirektivet som knytter seg til fjernsalgs-situasjonen og om angrerett berøres imidlertid ikke av betalingstjenestedirektivet.

8.4 Arbeidsgruppens vurdering

8.4.1 Innledning

Direktivet er fullharmoniserende når det gjelder tjenesteyterens prekontraktuelle opplysningsplikt, jf. artikkel 86 nr. 1. Innenfor direktivets virkeområde kan det ikke opprettholdes andre krav til den informasjon kunden skal få forut for avtaleinngåelse enn den som er fastsatt i direktivet, jf. også fortalen punkt 21 siste setning hvor det fremkommer klart at medlemsstatene skal benytte informasjonskravene som er nedfelt i direktivet og kun disse. Dette betyr at finansavtalelovens gjeldende regler om opplysningsplikt må endres i tråd med det som følger av direktivet. Det er særlig for enkeltstående betalingstransaksjoner at dette vil innebære en utvidet opplysningsplikt sammenlignet med gjeldende rett, ettersom det i dag ikke stilles krav om forutgående opplysninger for slike betalinger når de skjer innenlands, jf. finansavtaleloven § 11 første ledd og punkt 8.2.1.1. Det blir også en endring for forhåndsbetalte kort, som i dag ikke er underlagt krav om at forutgående opplysninger skal gis kunden. For kort som faller inn under definisjonen av småpengeinstrumenter vil det imidlertid pålegges mindre omfattende krav enn for rammeavtaler om andre betalingsinstrumenter, jf. punkt 8.3.1.3.

Direktivet vil medføre en viss samordning med opplysningskrav etter andre direktiver. I den grad direktivet innebærer en slik harmonisering, må man også gjennomføre dette i norsk rett, noe som også foreslås i punkt 8.4.7.

Direktivets bestemmelser om opplysningsplikt forut for avtaleinngåelse gjelder etter direktivet overfor alle kunder. Dette vil formelt sett innebære en endring i norsk rett sammenlignet med finansavtaleloven § 15 annet ledd, som bare gjelder overfor forbrukere. Imidlertid følger det av direktivet artikkel 30 nr. 1 at opplysningskravene kan fravikes når kunden ikke er forbruker, jf. også punkt 7.3. I praksis vil arbeidsgruppen derfor anta at forskjellen på dette punktet vil bli liten sammenlignet med gjeldende rett.

Direktivet inneholder ikke regler om at tjenesteyterne skal veilede kundene om de tjenester de tilbyr. En slik nasjonal regel er utslag av mer alminnelige prinsipper om lojalitetsplikt i kontraktsforhold. Arbeidsgruppen antar at slike regler faller utenfor virkeområdet for direktivet, og regelen om veiledningsplikt i forhold til ulike typer av innskuddskontoer i finansavtaleloven § 15 første ledd derfor kan beholdes, med den endring at betegnelsen "innskuddskonto" endres til "konto", jf. punkt 6.6. Arbeidsgruppen foreslår at regelen utvides til å gjelde også veiledning om andre betalings-tjenester enn kontoer som tilbys. Den vil dermed få betydning også for andre foretak enn banker som etter institusjonslovgivningen kan yte betalingstjenester regulert i finansavtaleloven kapittel 2.

8.4.2 Opplysninger som skal gis før avtaleinngåelse

8.4.2.1 Rammeavtaler

Som nevnt i punkt 6.5, foreslår arbeidsgruppen at finansavtalelovens begrep "kontoavtale" erstattes av direktivets begrep "rammeavtale". Rammeavtalebegrepet omfatter også avtaler som ikke inneholder noen forpliktelse til å opprette konto, selv om det mest vanlige nok vil være at slike avtaler innebærer et kontohold. På denne bakgrunn er det naturlig å erstatte kravene til forhåndsopplysninger i finansavtaleloven § 15 annet ledd og forskriften om kontoavtaler § 1 om opplysningsplikt før inngåelse av kontoavtale (som etter forslaget her nå skal kalles rammeavtale) med bestemmelsene om krav til forutgående opplysninger ved rammeavtaler i direktivet artikkel 42, jf. artikkel 41.

I punkt 6.6 har arbeidsgruppen lagt til grunn at innskuddskontoer etter finansavtaleloven i utgangspunktet er å regne som betalingskontoer i direktivets forstand. Direktivets fullharmoniseringskrav medfører at man for slike kontoer bare kan pålegge tjenesteyteren plikt til å gi de opplysninger som kreves for rammeavtaler etter direktivet, og at eventuelle supplerende opplysningskrav etter gjeldende norsk rett ikke kan opprettholdes, med mindre de har grunnlag i annet EU-regelverk enn betalingstjenestedirektivet, jf. direktivet artikkel 31 første avsnitt.

Arbeidsgruppen ser heller ikke problemer med at reglene i betalingstjenestedirektivet legges til grunn for alle kontoer. Betalingstjenestedirektivet krever i artikkel 42 nr. 3 bokstav b at det skal gis opplysninger om renter. Direktivet er bare ikke så spesifikt utformet som de norske reglene. Etter arbeidsgruppens syn er det i alle tilfeller hensiktsmessig at man anvender de samme opplysningskravene for alle kontoer. Dette

vil være hensiktsmessig for institusjonene, som kan forholde seg til at de samme krav gjelder ved utarbeidelse av sine standardkontrakter. Dette vil også gi et langt enklere og mer oversiktlig regelverk, noe som også er viktig for kundene.

Bestemmelsen om markedsføring i finansavtaleloven § 15 tredje ledd og forskriften om kontoavtaler § 2 første punktum regulerer hvilke av de prekontraktuelle opplysningene som også skal gis i institusjonenes markedsføring. Etter arbeidsgruppens syn er det hensiktsmessig at disse kravene tilpasses reglene om prekontraktuell opplysningsplikt i direktivet, og arbeidsgruppen foreslår derfor dette. Forskriften om kontoavtaler § 2 annet punktum berøres ikke av betalingstjenestedirektivet, og foreslås videreført i finansavtaleloven § 15 nytt femte ledd sammen med det som blir igjen av bestemmelsen i § 15 nåværende tredje ledd. Dermed vil kundene uansett få opplysninger om effektiv rente i markedsføringen.

Hvis rammeavtalen gjelder et betalingsinstrument som det er knyttet kreditt til, vil reglene i finansavtaleloven kapittel 3 kunne få supplerende anvendelse, jf. forslaget til presisering av dette i finansavtaleloven § 9 første ledd, jf. også opplysningspliktreglene i direktiv 2008/48/EF artikkel 5 og henvisningen til slike bestemmelser i betalingstjenestedirektivet artikkel 31 nr. 1 og 30 nr. 3.

For kontoavtaler og andre rammeavtaler som faller inn under direktivets definisjon av "rammeavtale", blir det nødvendig å endre finansavtaleloven § 15 annet ledd slik at opplysningskravene etter direktivet artikkel 42 inntas i denne bestemmelsen. Kravene etter artikkel 42 gjelder bare for rammeavtaler, jf. artikkel 40. På en god del punkter er det innholdsmessig stor grad av samsvar mellom kravene etter direktivet og den informasjon som kreves gitt etter finansavtaleloven i dag, slik at gjennomføringen av direktivet ikke vil innebære store endringer. Informasjonskravene etter direktivet er imidlertid mer detaljert utformet enn den norske lovteksten, slik at det blir behov for en del tekniske justeringer og lovteksten vil bli noe mer omfattende. Ettersom direktivet er et fullharmoniseringsdirektiv, er det etter arbeidsgruppens syn nødvendig å utforme de norske reglene nært opp til direktivteksten. Dette innebærer at opplysningsplikten blir noe mer detaljert utformet enn i dag, og dermed mindre fleksibel enn den gjeldende norske regulering. Samtidig er direktivets regler på flere punkter samsvarende med opplysningsplikter pålagt tjenesteytere ved fjernsalg av finansielle tjenester etter direktiv 2002/65/EF. Ved gjennomføring av betalingstjenestedirektivet vil opplysningsplikten etter finansavtaleloven § 15 annet ledd på flere punkter bli samordnet med opplysningskravene etter angrerettloven. Dette er hensiktsmessig og vil gjøre det enklere for tjenesteyterne å forholde seg til regelverket, samtidig som det sikres at kundene på forhånd får alle sentrale opplysninger om tjenesten som tilbys.

En innholdsmessig endring sammenlignet med finansavtaleloven § 15 annet ledd er at det etter direktivet skal gis opplysninger om institusjonen og dens tilsynsmyndigheter, jf. direktivet artikkel 42 nr. 1. Tilsvarende opplysninger skal imidlertid allerede i dag gis ved fjernsalg av finansielle tjenester etter angrerettloven § 7a første ledd bokstav a og b. Det vil dermed innebære en ønskelig samordning at det nå vil bli påkrevd å gi slike opplysninger også etter finansavtaleloven § 15 annet ledd, se forslaget til bokstav a.

Når det gjelder opplysninger om bruk av betalingstjenesten og dens egenskaper, jf. direktivet artikkel 42 nr. 2, tilsvarer bestemmelsen innholdsmessig i stor grad finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav d om opplysninger om hvordan kontoen og betalingsinstrument knyttet til kontoen kan brukes, men direktivets regler er mer detaljerte. Arbeidsgruppen foreslår at disse inntas i § 15 annet ledd bokstav b. Etter angrerettloven § 7a bokstav c skal det også i dag ved fjernsalg gis opplysninger om tjenestens viktigste egenskaper. Også på dette punktet vil det ved gjennomføring av betalingstjenestedirektivet skje en samordning.

Opplysninger om priser og renter mv. gis i dag etter finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav b og c. Disse bestemmelsene vil erstattes av direktivet artikkel 42 nr. 3. På samme måte som etter gjeldende rett vil det kreves at kunden skal få forhåndsopplysning om alle kostnader knyttet til tjenesten, jf. artikkel 42 nr. 3 bokstav a, eventuelt i form av en prislister. En lignende regel finnes i angrerettloven § 7a bokstav e. Betalingstjenestedirektivets bestemmelse foreslås gjennomført i finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav c.

Finansavtaleloven § 15 annet ledd inneholder ikke krav til at det skal gis opplysninger om hvordan kommunikasjonen mellom kunden og institusjonen under avtaleforholdet skal skje. Lignende regler finnes i angrerettloven § 7a første ledd bokstav p. Direktivets regler om dette, jf. artikkel 42 nr. 4 bokstav a, må derfor tas inn i loven, se forslaget til bokstav d. Etter finansavtaleloven § 8 første ledd er det et krav for at institusjonen skal kunne kommunisere med kunden elektronisk at kunden samtykker til dette. Tilsynelatende kunne artikkel 42 nr. 4 anses å gi uttrykk for at institusjonen kan velge kommunikasjonsform for avtaleforholdet og opplyse kunden som forhåndsopplysning for eksempel at elektronisk kommunikasjon vil bli benyttet i avtaleforholdet. Imidlertid står det i bestemmelsen at det skal opplyses om de kommunikasjonsmetoder som er "agreed between the parties". Dette må anses å innebære en forutsetning om at kunden må godta elektronisk kommunikasjon for at dette skal kunne benyttes. Etter arbeidsgruppens syn kan dermed regelen i finansavtaleloven § 8 første ledd om at elektronisk kommunikasjon krever kundens samtykke opprettholdes etter gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet.

Også de øvrige opplysningskravene relatert til kommunikasjon i artikkel 42 nr. 4 må inntas i finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav d. Når det gjelder kravet etter artikkel 42 nr. 4 bokstav c om at det skal opplyses om hvilket språk avtalen skal inngås på og hvilket språk partene skal kommunisere under avtaleforholdet, viser arbeidsgruppen til at forhåndsopplysningene etter artikkel 42 ved tjenester som tilbys i Norge, skal gis på norsk eller et annet språk avtalt mellom partene, jf. artikkel 41 nr. 1 siste punktum. I praksis må det anses lite sannsynlig at tjenesteyteren i forhåndsopplysningene inntar en klausul om at avtaleinngåelsen eller videre kommunikasjon skal skje på et annet språk, selv om direktivet i prinsippet synes å åpne for dette. Et lignende opplysningskrav finnes allerede for fjernsalgstilfellene i angrerettloven § 7a første ledd bokstav p.

Artikkel 42 nr. 5 krever at institusjonen skal gi en rekke opplysninger om sikkerhetstiltak, blant annet knyttet til oppbevaring av sikkerhetsanordninger knyttet til betalingsinstrument og om kundens og institusjonens ansvar for urettmessige transaksjoner foretatt av tredjepersoner. Denne typen opplysninger må i dag gis i

medhold av finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav e og g. Arbeidsgruppen foreslår at disse reglene erstattes av direktivets mer detaljerte bestemmelser, se forslaget til § 15 annet ledd bokstav e.

Direktivet har i artikkel 42 nr. 6 regler om opplysninger om endringer og opphør av rammeavtaler. At det skal opplyses om denne typen forhold, følger for fjernsalgstilfellene allerede av angrerettloven § 7a første ledd bokstav l og m. Hvis institusjonen ønsker at kunden skal gå med på en ordning der han eller hun anses å ha akseptert endringer institusjonen varsler med mindre kunden aktivt protesterer før iverksettelsestidspunktet, må det gis forhåndsopplysning om dette, jf. direktivet artikkel 42 nr. 6 bokstav a. Finansavtaleloven § 15 annet ledd inneholder ingen tilsvarende regel. Etter finansavtaleloven § 19 første ledd er det ikke noe krav om at kunden aktivt aksepterer endringen for at den skal kunne iverksettes, så lenge kunden er varslet om endringen. Direktivets ordning medfører imidlertid behov for justering både av § 19 (se forslaget til § 18 fjerde ledd) og § 15 annet ledd på dette punktet, se forslaget til § 15 annet ledd bokstav f nr. 1. Direktivets krav om at kunden skal opplyses om avtalens varighet og rettigheter med hensyn til oppsigelse, jf. nr. 6 bokstav b og c, har ikke noe direkte motsvar i finansavtaleloven § 15 annet ledd, som imidlertid krever i bokstav f at kunden gjøres kjent med eventuelle begrensninger i adgangen til å si opp avtalen og ta ut midler fra kontoen. Denne bestemmelsen må erstattes av direktivets regel, se forslaget til § 15 bokstav f nr. 2 og 3. Se likevel nærmere drøfting om kontoer som i visse perioder ikke er å anse som betalingskontoer i punkt 6.6 og 11.4.1.

Endelig må direktivets krav etter artikkel 42 nr. 7 om at det skal opplyses om eventuelle lovvalgs- og vernetingsklausuler og om utenrettslige tvisteløsnings- og klagemuligheter, tas inn i § 15 annet ledd. Det stilles i dag ikke krav om slike opplysninger etter denne bestemmelsen, men en lignende regel finnes i angrerettloven § 7a første ledd bokstav o. Slike regler vil i praksis ha mindre betydning i forbrukerforhold på grunn av begrensningene etter finansavtaleloven § 2 annet ledd, jf. § 3, og § 5 annet ledd, jf. også angrerettloven §§ 4 og 5. Direktivets regler må imidlertid gjennomføres i finansavtaleloven § 15 annet ledd, se bokstav g.

8.4.2.2 Opplysning om innskuddsgaranti

Etter finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav i skal institusjonen opplyse kunden om hvilke regler som gjelder for innskuddsgaranti. Betalingstjenestedirektivet inneholder ikke noe slikt krav, men en slik opplysningsplikt følger av direktiv 94/19/EF av 30. mai 1994 artikkel 9, jf. banksikringsloven § 2-3. Etter arbeidsgruppens vurdering vil denne opplysningsplikten dermed kunne opprettholdes i finansavtaleloven § 15 annet ledd etter gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet, ettersom direktivet i artikkel 31 første avsnitt slår fast at direktivet ikke tilsidesetter opplysningsplikter etter andre direktiver som inneholder tilleggskrav til informasjon kunden skal gis. Det vises til forslaget til § 15 annet ledd bokstav h i finansavtaleloven.

8.4.2.3 Enkeltstående betalingstransaksjoner

Ettersom finansavtaleloven i dag ikke stiller krav om spesifikke forhåndsopplysninger ved enkeltstående betalingstransaksjoner innenlands, jf. punkt 8.2.1.1, må loven endres i samsvar med de krav direktivet stiller til opplysninger som skal gis før

kunden blir bundet av en avtale om en slik enkeltstående transaksjon. Kravene etter direktivet er på flere punkter sammenfallende med kravene til betalingsoppdrag til og fra utlandet etter forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 5. Det vil bli stilt krav om at overføringstiden opplyses, om gebyrer som skal betales, om hvilken informasjon eller entydig identifikasjonskode kunden skal oppgi for å iverksette gjennomføring av betalingstransaksjonen og om hvilken vekslingskurs som skal anvendes der dette er relevant.

Arbeidsgruppen foreslår at opplysningskravene til enkeltstående betalingstransaksjoner tas inn i en egen bestemmelse om slike transaksjoner i § 23 i finansavtaleloven, jf. forslaget til nytt sjettede ledd i § 9.

8.4.2.4 Småpengeinstrumenter

Direktivets regler om småpengeinstrumenter vil innebære en endring sammenlignet med gjeldende norsk rett, ettersom slike instrumenter i hovedsak er unntatt fra finansavtalelovens regulering, jf. § 11 annet ledd når det gjelder forhåndsbetalte kort. For rammeavtaler om slike instrumenter må det gjøres unntak fra de informasjonskrav som ellers gjelder slik at de mindre omfattende kravene etter direktivet artikkel 34 nr. 1 gis anvendelse. Arbeidsgruppen foreslår at dette gjøres ved et nytt fjerde ledd i § 15.

8.4.3 Hvordan opplysningene skal gis

For rammeavtaler kreves det etter direktivet artikkel 41 nr. 1 at forhåndsopplysningene gis på ”papir eller annet varig medium”. Dette gjelder også for de obligatoriske opplysningene ved rammeavtaler om småpengeinstrumenter. Opplysningsplikten kan oppfylles ved å gi kunden kopi av et avtaleutkast inneholdende opplysningene, jf. artikkel 41 nr. 3. Kravet om papir eller annet varig medium må gjennomføres i finansavtaleloven, se forslaget til § 15 endret tredje ledd, og erstatte dagens krav om at opplysninger skal gis ”skriftlig”.

Det blir spørsmål om det at direktivet sier at forhåndsopplysningene skal gis på papir eller annet varig medium, innebærer noe annet enn det gjeldende kravet i § 15 annet ledd om at opplysningene skal gis ”skriftlig”. Etter finansavtaleloven § 8 første ledd innebærer skriftlighetskravet at elektronisk kommunikasjon kan brukes ved kundens samtykke. Etter arbeidsgruppens syn må uttrykket ”papir eller annet varig medium” forstås slik at det forutsetter at opplysningene gis på en måte som kunden kan nyttiggjøre seg. Dette må bety at institusjonen ikke kan gi opplysningene elektronisk dersom kunden ikke ønsker dette. Dermed reiser bestemmelsen om at opplysningene skal gis på papir eller annet varig medium, ingen motstridsspørsmål i forhold til finansavtaleloven § 8 første ledd.

Når det gjelder enkeltstående betalingstransaksjoner, kreves ikke at opplysningene gis på varig medium. Muntlige opplysninger eller oppslag vil være tilstrekkelig. Dette reiser ikke problemer i forhold til finansavtaleloven § 8 første ledd, som bare gjelder der loven krever at opplysninger skal gis skriftlig.

Det følger av direktivet at opplysningene skal gis på klar og forståelig måte og på det offisielle språket i det land der tjenesten tilbys eller på annet avtalt språk. For betalingstjenester som tilbys i Norge vil det førstnevnte alternativet være norsk, og arbeidsgruppen har derfor presisert dette i lovteksten i § 15 tredje ledd.

8.4.4 Når opplysningene skal gis

Direktivet krever at opplysningsplikten for rammeavtaler skal oppfylles ”i rimelig tid” før kunden blir bundet av en avtale eller et tilbud. Dette må forstås slik at kunden skal gis tilstrekkelig tid til å motta informasjonen og forstå den, slik at han eller hun kan treffe en velinformert beslutning. Etter arbeidsgruppens syn vil dette i realiteten ikke innebære noen endring sammenlignet med gjeldende norsk rett, selv om det etter finansavtaleloven § 15 annet ledd ikke stilles noe nærmere krav til hvor lenge før avtaleinngåelsen opplysningene skal gis. Direktivets krav foreslås uansett inntatt i lovteksten, se innledningen til § 15 annet ledd i lovforslaget.

For enkeltstående betalingstransaksjoner foreslår arbeidsgruppen å gjennomføre kravet etter direktivet artikkel 36 nr. 1 om at opplysningsplikten skal oppfylles ”før” avtaleinngåelse. Forskjellen i tidskrav i dette direktivet må ses i sammenheng med forskjellen i økonomisk betydning og kompleksitet av en rammeavtale og en avtale om enkeltstående betalingstransaksjon.

Når det gjelder unntaket fra kravet om at opplysninger må gis før avtaleinngåelsen for visse fjernsalgstilfeller, jf. direktivet artikkel 36 nr. 2 og 41 nr. 2, følger et slikt unntak allerede av angrerettloven § 9a annet punktum. Det er derfor ikke nødvendig å foreslå noen særskilt gjennomføring av disse bestemmelsene i direktivet.

8.4.5 Bevisbyrde og gebyrer for oppfylning av opplysningsplikt m.v.

I det danske forslaget til ny lov om betalingstjenester foreslås det ikke å gjennomføre direktivets valgfrie bevisbyrde-regel i artikkel 33. I utredningen gis det uttrykk for at en slik regel ikke er nødvendig, da spørsmålet overlates til dansk retts alminnelige regler om bevisbyrde, jf. side 89. I den svenske utredningen med forslag til ny lov om betaltjenester foreslås heller ikke å gjennomføre artikkel 33. Det vises til at det allerede av alminnelige rettsprinsipper følger at bevisbyrden ligger på institusjonen, da det ikke kan ligge på kunden å bevise at institusjonen ikke har oppfylt informasjonskravene, ettersom det er institusjonen som har ressurser og teknikk tilgjengelig for å finne frem til de opplysninger som er nødvendig for å bevise dette, jf. den svenske utredningen punkt 6.5.4.2 side 77.

Arbeidsgruppen foreslår at artikkel 33 ikke gjennomføres i norsk rett. Dette bør overlates til alminnelige bevisbyrde-regler, på samme måte som man har foreslått i Danmark og Sverige. Normalt vil det være institusjonen som vil ha tilgang til den nødvendige dokumentasjonen for å påvise at opplysningene etter direktivets del III er gitt, men det anses ikke nødvendig å gi noen særskilt bevisbyrde-regel i denne forbindelse. Ved gjennomføringen av direktiv 2002/65/EF om fjernsalg av finansielle tjenester ble den valgfrie bestemmelsen i artikkel 15 om bevisbyrde på institusjonen for blant annet oppfyllelse av opplysningsplikt, ikke inntatt i norsk rett, på samme måte som i andre nordiske land, jf. Ot.prp. nr. 36 (2004-2005) punkt 3.5.4 side 70. På nevnte sted i proposisjonen gis det uttrykk for at alminnelige prinsipper for bevisvurdering må legges til grunn. Etter arbeidsgruppens syn blir vurderingen den samme i forhold til betalingstjenestedirektivet artikkel 33.

Når det gjelder regelen i direktivet artikkel 31 om gebyrer, har denne ikke noe motstykke i finansavtaleloven. Dette betyr imidlertid ikke at institusjonene i praksis

krever gebyrer fra kundene for denne typen informasjon i dag. Direktivets regel må gjennomføres i norsk rett. Den vil innebære at institusjonen ikke kan kreve gebyrer for den informasjon den er pålagt å gi etter loven, men at det kan kreves gebyr hvis det avtales med kunden en slags "ekstraservice" om tilleggsinformasjon mv. Selv om regler om gebyrer har et offentligrettslig preg, mener arbeidsgruppen at det kan være viktig for brukerne av loven å kunne se disse gebyrene i sammenheng med institusjonens sivilrettslige plikter etter finansavtaleloven. Regelen vil ha betydning for bestemmelser om forhåndsinformasjon i kapittel 2 avsnitt II, om kontoinformasjon i avsnitt III når det gjelder informasjon om gjennomførte betalingstransaksjoner, og for reglene som gjennomfører reglene om varsler om endring av avtaler og om oppsigelse i artikkel 44 og 45. Den foreslås derfor plassert blant de alminnelige bestemmelsene i avsnitt I som ny § 14 a om priser for informasjon, se forslaget til § 14a første ledd.

Etter arbeidsgruppens syn bør også direktivet artikkel 52 nr. 1, som med visse unntak setter tilsvarende forbud mot gebyrer når det gjelder informasjonskrav mens avtaleforholdet løper, samt opprettende og forebyggende tiltak etter direktivet del IV, også gjennomføres i ny § 14 a, se § 14a annet ledd i lovforslaget. Unntakene fra gebyrforbudet i artikkel 52 nr. 1 vil gjennomføres i de bestemmelsene som gjennomfører de reglene i direktivet som unntaket fra gebyrforbudet relaterer seg til, se punkt 14 om avvisning av betalingsordre (artikkel 65 nr. 1), punkt 12 om tilbakekall av betalingsordre (artikkel 66 nr. 5) og punkt 18 om manglende eller mangelfullt gjennomførte betalingstransaksjoner (artikkel 74 nr. 2). Utover bestemmelsene som uttrykkelig åpner for å kreve gebyrer av kunden, vil institusjonen ikke kunne kreve vederlag for oppfyllelse av informasjonskrav, korrigerende og forebyggende tiltak etter bestemmelsene i direktivet del IV.

Betalingstjenestedirektivets regler om forbud mot å kreve betalt for oppfyllelse av informasjonsplikter har ikke betydning for spørsmålet om det kan kreves betalt for opplysninger som skal gis etter andre direktiver, som for eksempel direktiv 2002/65/EF om fjernsalg av finansielle tjenester, jf. punkt 26 i fortalen til betalings-tjenestedirektivet. Det er ikke gitt regler om at det kan kreves slike gebyrer verken i det nevnte direktivet om fjernsalg eller i angrerettloven.

8.4.6 Krav til selve avtalen

8.4.6.1 Rammeavtaler

Etter finansavtaleloven § 16 første ledd første punktum skal en kontoavtale være skriftlig. Arbeidsgruppen foreslår som nevnt i punkt 6.5 at begrepet kontoavtale erstattes av direktivets rammeavtalebegrep. Det blir dermed spørsmål om hvilke krav som etter direktivet kan stilles til rammeavtaler. Direktivet stiller ikke formkrav til hvordan selve rammeavtalen skal inngås. Regulering av form for selve avtalen synes å falle utenfor virkeområdet til direktivet, utover at kunden skal kunne be om å få vilkårene på papir eller annet varig medium, jf. artikkel 43. Etter arbeidsgruppens syn kan man på denne bakgrunn videreføre skriftlighetskravet i finansavtaleloven § 16 for rammeavtaler om betalingstjenester. Etter § 8 annet ledd vil et slikt krav ikke være til hinder for at avtalen inngås ved hjelp av elektronisk medium så lenge vilkårene i denne bestemmelsen er oppfylt.

Paragraf 16 første ledd inneholder også en viss opplysningsplikt for kunden når det gjelder at navn mv. skal være inntatt i avtalen. Slike forhold synes å falle utenfor betalingstjenestedirektivets virkeområde, som ikke regulerer kundens opplysningsplikt ved avtaleinngåelsen. Plikten til å gi slike identifikasjonsopplysninger kan videreføres for alle rammeavtaler ettersom direktivet ikke regulerer krav til hvilke opplysninger om kunden avtalen skal inneholde. Dette har også en side til hvitvaskingsregelverket. At det inntas opplysninger om kunden i avtalen, er også viktig i forhold til å bringe på det rene om avtalen inngås med en fysisk person eller med en næringsdrivende. Det er videre nødvendig for institusjonen å ha kundeinformasjon for å kunne oppfylle sine varslingsplikter overfor kunden.

Etter arbeidsgruppens syn er direktivet ikke til hinder for at de øvrige nåværende bestemmelsene i § 16 opprettholdes fordi direktivet ikke regulerer hvilke nærmere opplysninger om kunden som skal inntas i rammeavtalen eller hvilken form rammeavtalen skal ha. Det foreslås likevel enkelte justeringer som følge av endringene i § 15, slik at henvisningen til hvilke opplysninger som skal regnes som del av avtalen blir korrekt. Regelen i direktivet artikkel 43 om at kunden skal kunne få avtalevilkårene og forhåndsopplysningene foreslås gjennomført i § 16 fjerde ledd, se forslaget til nytt annet punktum i denne bestemmelsen.

8.4.6.2 Enkeltstående betalingstransaksjoner

Finansavtaleloven stiller ikke krav til form og innhold for enkeltstående betalingsoppdrag, men slike stilles for betalingsoppdrag til eller fra utlandet i forskriften om dette § 6. Avtalen skal være skriftlig og inneholde en del opplysninger, så fremt kunden ikke uttrykkelig har avstått fra dette. Spørsmålet er om disse reglene kan og bør videreføres etter gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet.

Arbeidsgruppen legger til grunn at det etter norsk avtalerett vil være slik at opplysningene som etter lovforslaget § 23, jf. direktivet artikkel 37, skal gis kunden på forhånd ved avtaler om enkeltstående betalingstransaksjoner, vil regnes som de avtalte vilkårene for transaksjonen når kunden aksepterer disse, jf. avtalelovens regler om tilbud og aksept. Etter arbeidsgruppens vurdering er det på denne bakgrunn for så vidt ikke nødvendig å innta noen særskilt bestemmelse om krav til avtalen om enkeltstående transaksjoner i finansavtaleloven. Direktivet kan ikke sies å være direkte til hinder for slike regler, ettersom krav til form for selve avtalen om enkeltstående betalingstransaksjoner ikke er regulert i direktivet. Samtidig legger direktivet opp til at avtaler om slike enkeltstående transaksjoner skal være enklere enn rammeavtaler, og at forhåndsopplysninger skal kunne gis muntlig, jf. artikkel 36 nr. 1 og fortalen punkt 25. På denne bakgrunn anser arbeidsgruppen det best i samsvar med direktivet om det ikke stilles nærmere krav til form eller innhold av avtaler om enkeltstående betalingstransaksjoner. Som nevnt vil krav til avtalens innhold implisitt følge av forhåndsopplysningene som direktivet krever at institusjonen skal gi.

8.4.7 Informasjonskrav i andre direktiver - endringer i angreterretten

Som nevnt i punkt 8.3.6, er utgangspunktet etter betalingstjenestedirektivet at informasjonskrav etter andre direktiver opprettholdes fullt ut. Det behøver derfor for eksempel ikke foretas endringer i opplysningskravene etter ehandelsloven ved gjennomføringen av direktivet. Imidlertid foretas ved betalingstjenestedirektivet visse

endringer i opplysningskravene etter direktiv 2002/65/EF om fjernsalg av finansielle tjenester, jf. direktivet artikkel 31 annet avsnitt, jf. artikkel 90. Disse endringene må gjennomføres i norsk rett. Som nevnt i punkt 8.4.2.1 vil det ved gjennomføring av betalingstjenestedirektivet skje en samordning mellom opplysningskravene etter finansavtaleloven og angrerettloven. De gjeldende bestemmelsene om opplysningsplikt i angrerettloven er imidlertid ikke fullt ut samsvarende med bestemmelsene i betalingstjenestedirektivet, selv om det innholdsmessig er stor grad av likhet. For å oppnå fullt samsvar i opplysningskravene ved avtaler om fjernsalg av betalingstjenester, endrer betalingstjenestedirektivet informasjonskravene for fjernsalgsavtaler om slike tjenester i tråd med kravene etter betalingstjenestedirektivet.

Endringene innebærer at enkelte av opplysningskravene ved fjernsalgsavtaler om betalingstjenester i angrerettloven § 7a må erstattes av opplysningskrav etter finansavtaleloven § 15 annet ledd, men ikke alle. De opplysningskrav i angrerettloven § 7a som ikke har med betalingstjenesten å gjøre, påvirkes ikke av betalingstjenestedirektivet. Heller ikke påvirkes opplysningskravene ved andre finansielle tjenester enn betalingstjenester, som for eksempel lån eller forsikring. Dette er ikke regulert i betalingstjenestedirektivet, og her vil angrerettlovens gjeldende regler fortsatt måtte gis anvendelse. Dette gir en viss lovteknisk utfordring ved gjennomføringen. Det er klart at endringene for fjernsalgstilfellene bør gjennomføres i angrerettloven, slik at kravene ved fjernsalg av betalingstjenester kommer til uttrykk der, sammen med de øvrige reglene om fjernsalg av finansielle tjenester. Samtidig kan ikke hele § 7a endres, da endringene ved betalingstjenestedirektivet bare gjelder fjernsalgsavtaler om betalingstjenester og ikke om andre finansielle tjenester. Betalingstjenestedirektivet må dessuten forstås slik at endringene bare gjelder opplysningenes innhold, og ikke påvirker øvrige regler i direktiv 2002/65/EF om hvordan opplysninger skal gis og opplysninger ved taletelefoni, jf. § 7a annet og tredje ledd og § 9a. Bestemmelsene om dette i direktivet om fjernsalg av finansielle tjenester er ikke endret i betalings-tjenestedirektivet.

Arbeidsgruppen har etter dette kommet til at det bør inntas et nytt annet ledd i angrerettloven § 7a. Denne bestemmelsen vil slå fast at dersom fjernsalgsavtalen gjelder en betalingstjeneste, skal visse av opplysningskravene i bestemmelsen erstattes av opplysningskravene etter henholdsvis finansavtaleloven § 15 annet ledd eller § 23.

Angrerettloven § 7a fjerde ledd bestemmer at hvis det utføres flere separate transaksjoner av samme type mellom de samme partene uten noen innledende avtale om tjenesten, skal opplysningskravene etter § 7a bare gjelde for den første transaksjonen, med mindre det går mer enn ett år mellom transaksjonene. Bestemmelsen vil være aktuell for flere enkeltstående betalingstransaksjoner utført av samme tjenesteyter for samme kunde som ikke er omfattet av en rammeavtale. Den gjennomfører artikkel 1 nr. 2 annet avsnitt i direktiv 2002/65/EF, som ikke endres ved betalingstjenestedirektivet. Den må dermed bli stående i angrerettloven. Forut for inngåelsen av hver enkelt avtale om en enkeltstående betalingstransaksjon vil det uansett om opplysninger ikke må gis på nytt etter angrerettloven, måtte gis de opplysninger som kreves etter finansavtaleloven ny § 23.

Ved den nye markedsføringsloven (lov 9. januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår) blir det innført et krav om skriftlig aksept ved telefonsalg, jf.

ny § 10 a i angrerettloven, jf. den nye markedsføringsloven § 51 nr. 1 om endringer i andre lover. Etter denne bestemmelsen skal kunden gis forhåndsopplysning om kravet om skriftlig aksept ved fjernsalg av finansielle tjenester, jf. angrerettloven § 7a nytt siste ledd som gis ved den nye markedsføringsloven. Arbeidsgruppen er i tvil om et krav om slik forhåndsopplysning etter betalingstjenestedirektivet kan opprettholdes når det gjelder fjernsalg av betalingstjenester. Direktivet gjør det klart i artikkel 31 nr. 1 at det ikke tilsesetter annet EU-regelverk som inneholder krav om forhåndsopplysninger. Et krav om forhåndsopplysning om at et tilbud gitt per telefon må aksepteres skriftlig for å være bindende, finnes imidlertid, etter det arbeidsgruppen er kjent med, ikke i noe EU-regelverk. Etter arbeidsgruppens syn kan dette kravet om forhåndsopplysning ikke gjøres gjeldende ved fjernsalg av betalingstjenester, og dette er presisert i forslaget til § 7a nytt annet ledd. Dette får ikke betydning for andre finansielle tjenester som for eksempel lån og forsikring.

Det vises ellers til forslaget til nytt annet ledd i angrerettloven § 7a.

9 Opplysninger i forbindelse med betalingstransaksjoner

9.1 Innledning

I tillegg til at kunden bør få opplysninger før avtale inngås, er det også behov for at kunden får opplysninger om gjennomførte transaksjoner. Dette er nødvendig for å gi kunden oversikt over sin økonomi og for å gi mulighet til å avdekke feil og eventuelle urettmessige transaksjoner. Både betalingstjenestedirektivet og finansavtaleloven med forskrifter har bestemmelser om hvilke opplysninger kunden skal få i forbindelse med gjennomføring av konkrete betalingstransaksjoner, enten disse har bakgrunn i et kontoforhold eller ikke. I det følgende skal det vurderes hvilke endringer som må gjøres i de norske reglene ved gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet.

9.2 Gjeldende rett

Finansavtaleloven § 30 regulerer hvilken informasjon en innehaver av en konto skal få om bevegelser på kontoen. I første ledd finnes en oppfølging av veiledningsplikten etter § 15 første ledd, jf. punkt 8.2.1.1, ved at det fastsettes at institusjonen minst en gang i året skal informere kunden om rente- og gebyrsatser for de ulike typer innskuddskontoer som den tilbyr. Etter § 30 annet ledd skal kunden som utgangspunkt få kontoutskrift etter årets utgang, men for brukskontoer som lønnskonto mv. skal slik utskrift gis kunden hver måned hvis det har vært bevegelse på kontoen.

Hva kontoutskriften skal inneholde, reguleres i § 30 tredje ledd. Her fremgår blant annet at kunden skal ha opplysning om navn på betalingsmottakere hvis dette er mulig. Kunden skal også ha opplysning om saldo, bevegelser på kontoen, tidspunktet for valuterings for de ulike bevegelsene og om gebyrer og renter.

Hvis institusjonen i kontoutskrift gir kunden feil opplysninger om disponibelt beløp på kontoen, og kunden deretter i villfarelse belaster den for mer enn disponibelt beløp, følger det av § 24 fjerde ledd at institusjonen ikke kan kreve overtrekksrente før kontohaveren har fått rimelig tid til å rette på forholdet.

Finansavtaleloven oppstiller ingen plikt for institusjonen til å gi kunden informasjon i tilknytning til enkeltstående betalingsoppdrag som ikke er tilknyttet innskuddskonto, jf. § 11 første ledd. Men forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 7 stiller krav om at det for slike oppdrag skal gis en skriftlig bekreftelse til kunden, som skal gjøre det mulig å identifisere betalingsoppdraget og som skal angi det overførte beløpets størrelse, summen av provisjoner og gebyrer kunden skal betale, valuteringsdatoen og eventuelt om vekslingskursen som er anvendt. Hvis betaleren har angitt at omkostningene ved transaksjonen skal bæres av mottakeren, skal bekreftelsen fra mottakerens institusjon opplyse om dette. Bekreftelsen skal gis i rimelig tid etter at oppdraget er utført, jf. § 7 fjerde ledd, og kan tas inn i kontoutskrift for brukskonto, jf. finansavtaleloven § 30 annet ledd annet punktum.

9.3 Direktivet

9.3.1 Rammeavtaler

9.3.1.1 *Opplysninger før gjennomføring av en betalingstransaksjon*

Etter artikkel 46 skal kunden ha rett til å få visse opplysninger fra institusjonen i forbindelse med en konkret betalingstransaksjon kunden ønsker utført under en rammeavtale, før betalingstransaksjonen gjennomføres. Hvis kunden henvender seg til institusjonen han eller hun har en rammeavtale med og spør hvor lang tid det vil ta før mottakeren har pengene som skal overføres, og hvor mye overføringen vil koste, pålegger direktivet altså institusjonen plikt til å opplyse kunden om dette. Institusjonen skal gi kunden en nærmere spesifisering av enkeltelementene i gebyrene der dette er relevant. Det stilles ikke nærmere krav til på hvilken måte opplysningene skal gis kunden.

Ettersom artikkel 34 nr. 1 gjør unntak fra artikkel 46, må det legges til grunn at kunden for betalingstransaksjoner med småpengeinstrumenter ikke kan be om slik informasjon om konkrete betalingstransaksjoner som ellers kan kreves etter artikkel 46.

9.3.1.2 *Opplysninger til betaleren om gjennomførte transaksjoner*

Direktivet skiller mellom opplysninger som skal gis henholdsvis betaleren og betalingsmottakeren. Opplysninger til betaleren er regulert i artikkel 47, mens opplysninger til mottakeren er regulert i artikkel 48.

Direktivet pålegger i artikkel 47 betalerens institusjon å gi denne en rekke opplysninger om gjennomførte betalingstransaksjoner. Informasjonen skal i utgangspunktet gis straks transaksjonen er belastet betalerens konto, eller der betaleren ikke har noen konto, straks betalingsordren er mottatt av institusjonen. Opplysningene skal gis på den i artikkel 42 fastsatte måte, dvs. på papir eller annet varig medium.

Det følger imidlertid av artikkel 47 nr. 2 at det kan avtales i rammeavtalen at opplysningene skal gis periodisk, minst en gang i måneden, på en avtalt måte som gjør det mulig for betaleren å lagre og reprodusere informasjonen uendret. Dette åpner for at institusjonen og kunden kan avtale at all informasjon gis på en enklere måte enn ved bruk av varig medium, for eksempel slik at det i rammeavtalen kan avtales at ved bruk

av nettbank skal all informasjon gis ved å gjøres tilgjengelig i nettbanken, jf. fortalen punkt 24. Et annet alternativ er at det sendes en månedlig kontoutskrift til kunden på papir. Bestemmelsen må forstås slik at partene kan avtale at det bare skal sendes en kontoutskrift der det faktisk er opplysninger å gi, dvs. der det har vært bevegelser på kontoen. Det kan for eksempel avtales at månedlig utskrift ikke skal gis hvis det bare har skjedd godskriving av renter og ingen betalingstransaksjoner den aktuelle måneden.

Hvis det først avtales at kunden skal gis månedlig informasjon etter artikkel 47 nr. 2, skal den være gratis, da dette ikke kan regnes som hyppigere informasjon enn det direktivet krever etter artikkel 32 nr. 2, jf. også fortalen punkt 28 hvor det står at "the subsequent monthly information on payment transactions under a framework contract should be given free of charge".

Etter artikkel 47 nr. 3 kan statene fastsette at institusjonen må gi kunden informasjon etter artikkel 47 nr. 1 gratis på papir en gang i måneden. Bestemmelsen forutsetter at informasjonen gis på papir, dvs. at hvis institusjonen pålegges en slik plikt kan den ikke oppfylles ved bruk av elektronisk medium.

Den informasjonen institusjonen skal gi betaleren etter artikkel 47 nr. 1, er for det første en referanse så betalingstransaksjonen og eventuelt opplysninger om betalingsmottakeren kan identifiseres, eventuelt ytterligere opplysninger som fulgte betalingsstransaksjonen, jf. bokstav a. Hvis det følger et transaksjonsnummer med transaksjonen, vil dette oppfylle kravet om identifikasjon av transaksjonen. Videre skal institusjonen opplyse om det overførte beløp i den valuta betalerens konto er belastet eller valutaen angitt i betalingsordren, jf. bokstav b, og om alle gebyrer betaleren skal betale for transaksjonen, eventuelt med en spesifisering av enkeltelementene i gebyrene, eller om rentene betaleren skal betale. Dette kan omfatte renter knyttet til en underliggende kredittavtale hvis betaleren har en slik avtale med den institusjonen som er part i rammeavtalen.

Hvis det foretas en valutaomregning, skal det opplyses om vekslingskursen som er benyttet og beløpet for betalingstransaksjonen etter denne valutaomregningen, jf. bokstav d. I tillegg skal det opplyses om valuteringsdatoen. Dette tidspunktet er nærmere regulert i artikkel 73, se punkt 16. Hvis betaleren ikke har noen betalingskonto, skal det i stedet opplyses om datoen da betalingsordren ble mottatt.

9.3.1.3 Opplysninger til betalingsmottakeren om gjennomførte transaksjoner

Opplysningene betalingsmottakeren skal få om gjennomførte betalingstransaksjoner er regulert i artikkel 48 i direktivet. Bestemmelsen er svært lik bestemmelsen om informasjon til betaleren i artikkel 47. Når det gjelder hvordan informasjonen skal gis, muligheten for å avtale i rammeavtalen at den skal gis periodisk, jf. artikkel 48 nr. 2, og muligheten for statene til å fastsette at den skal gis månedlig på papir og gratis, jf. artikkel 48 nr. 3, vises det til fremstillingen under punkt 9.3.1.2.

Betalingsmottakeren skal på samme måte som betaleren få en referanse så han eller hun kan identifisere betalingstransaksjonen, og i tillegg identifikasjon av betaleren der det er relevant og eventuelle ytterligere opplysninger som fulgte transaksjonen, jf. bokstav a. I tillegg skal det gis opplysning om beløpet for betalingstransaksjonen i den

valutaen som betalingsmottakerens konto er godskrevet, jf. bokstav b. Hvis dette er en annen valuta enn kontoen føres i, skal det opplyses om beløpet før valutaomregningen og vekslingskursen som er benyttet ved omregningen, jf. bokstav d.

Det skal også opplyses om gebyrer mottakeren skal betale, eventuelt med en spesifisering av enkeltelementene, og om eventuelle renter mottakeren skal betale, jf. bokstav c. Det skal også gis opplysning om valuteringsdatoen, jf. bokstav e. Denne skal være i overensstemmelse med kravene etter artikkel 73, jf. punkt 16.

9.3.2 Enkeltstående betalingstransaksjoner

Bestemmelsene om hvilke opplysninger institusjonen skal gi kunden i forbindelse med gjennomføring av enkeltstående betalingstransaksjoner som ikke er knyttet til en rammeavtale, er regulert i artikkel 38 og 39. Også her skiller det mellom informasjon som skal gis henholdsvis betaleren og betalingsmottakeren, men opplysningskravene er så vidt like at de i det følgende presenteres under ett.

Direktivet krever at informasjonen skal gis straks etter mottak av betalingsordren for betaleren, og straks etter at betalingstransaksjonen er gjennomført når det gjelder betalingsmottakeren. For betaleren innebærer dette at opplysningene skal gis rett etter at betalingsordren er mottatt. Ved pengeoverføringer ("money remittance") betyr dette at betaleren må få informasjonen før han forlater institusjonens lokaler. For betalingsmottakeren må institusjonen gi informasjonen straks institusjonen har mottatt betalingstransaksjonen.

Ettersom det dreier seg om enkeltstående transaksjoner som ikke er del av noen rammeavtale, inneholder direktivet naturlig nok ingen bestemmelser om at opplysninger om dem kan gis periodisk, som for rammeavtaler. Informasjonen skal gis på samme måte som bestemt i artikkel 36 nr. 1, dvs. at den bare må gis på papir eller annet varig medium om kunden ber om dette.

Betaleren skal få opplyst en referanse som gjør mulig å identifisere betalingstransaksjonen, og hvor det er relevant, informasjon om betalingsmottakeren, jf. artikkel 38 bokstav a. Betalingsmottakeren skal få tilsvarende opplysninger, samt eventuelle ytterligere opplysninger som fulgte betalingstransaksjonen, jf. artikkel 39 bokstav a. Både betaleren og mottakeren skal få opplyst beløpet for transaksjonen, betaleren i den valuta som ble brukt i betalingsordren, betalingsmottakeren i den valuta midlene er stilt til rådighet for ham eller henne, jf. artikkel 38 bokstav b og 39 bokstav b. Det skal videre opplyses om gebyrer som skal betales av partene, eventuelt med en oppdeling av disse i enkeltelementer, jf. artikkel 38 bokstav c og artikkel 39 bokstav c. Hvis for eksempel det bes om et vekslingsgebyr i tillegg til gebyret for utførelsen av transaksjonen, skal gebyrene skilles fra hverandre i informasjonen som gis den parten som betaler disse to gebyrene.

Hvis det skjer en valutaomregning i forbindelse med betalingstransaksjonen, skal betaleren få opplysning om vekslingskursen hvis denne er en annen enn opplyst på forhånd etter artikkel 37 nr. 1 bokstav d. Betaleren skal også få opplyst beløpets størrelse etter vekslingen, jf. artikkel 38 bokstav d. Betalingsmottakeren skal få opplyst en eventuell vekslingskurs benyttet av sin institusjon hvis denne har foretatt

en valutaomregning, og om transaksjonsbeløpet før valutaomregningen ble foretatt, jf. artikkel 39 bokstav d.

Betaleren skal i tillegg opplyses om datoen da betalingsordren ble mottatt av institusjonen, jf. artikkel 38 bokstav e. Mottakstidspunktet er definert i direktivet artikkel 64, se punkt 13. Betalingsmottakeren skal på sin side opplyses om valuteringsdatoen, jf. artikkel 39 bokstav e. Denne bestemmelsen er bare relevant hvis mottakeren har en betalingskonto hos institusjonen.

9.3.3 Småpengeinstrumenter

For småpengeinstrumenter er utgangspunktet at institusjonen skal gi den samme informasjon som for andre rammeavtaler etter artikkel 47 og 48. Artikkel 34 nr. 1 bokstav c åpner imidlertid for at partene kan avtale at institusjonen skal stille mindre omfattende informasjon til rådighet for slike instrumenter. Her er informasjonskravene de samme både for betaleren og mottakeren. Hvis det inngås slik avtale, skal institusjonen stille til rådighet en referanse som gjør det mulig for kunden å identifisere betalingstransaksjonen, beløpet og gebyrer. Hvis det gjelder flere betalingstransaksjoner av samme art til samme betalingsmottaker, skal det bare opplyses om det samlede beløp og de samlede gebyrer for transaksjonene, jf. artikkel 34 nr. 1 bokstav c (i). Hvis instrumentet brukes anonymt eller det ikke er teknisk mulig for institusjonen å gi opplysninger som nevnt, stilles det ikke krav til at institusjonen skal gi opplysninger om transaksjonen. Kunden må imidlertid gis mulighet til å kontrollere instrumentets saldo, jf. artikkel 34 nr. 1 bokstav c (ii).

Når det gjelder måten informasjonen skal gis på for småpengeinstrumenter, må det antas at kravene i artikkel 47 og 48 gjelder, da artikkel 34 nr. 1 bokstav c ikke gir partene mulighet til å avtale unntak fra disse. Dette blir imidlertid ikke aktuelt i tilfeller der bare kravet om mulighet til å kontrollere saldo får anvendelse, noe som typisk vil være tilfelle for forhåndsbetalte kort som gjerne er anonyme.

9.4 Arbeidsgruppens vurdering

De kravene direktivet stiller til opplysninger som skal gis om utførte betalingstransaksjoner, må gjennomføres både for rammeavtaler, herunder rammeavtaler om småpengeinstrumenter, og for enkeltstående betalingstransaksjoner. Gjennomføringen av direktivet vil innebære at kravene til de opplysninger institusjonene skal gi blir mer detaljert beskrevet enn de er i lovteksten i dag for kontoavtaler, men innholdsmessig er det stor grad av samsvar mellom gjeldende rett og direktivet. For betalingstransaksjoner til og fra utlandet følger allerede i dag opplysningskrav som tilsvarer direktivet artikkel 36 og 37 av forskriften om slike oppdrag § 7.

Reglene som gjennomfører direktivet vil bare være ufravikelige i forbrukerforhold. Utenfor forbrukerforhold kan informasjonskravene fravikes ved avtale, jf. direktivet artikkel 30 nr. 1 og punkt 7.3.2. Dette tilsvarer reguleringen i den gjeldende finansavtaleloven, jf. § 2 første ledd.

Arbeidsgruppen foreslår at kravene til opplysninger som betaleren skal kunne be om før den enkelte betalingstransaksjonen under en rammeavtale gjennomføres, inntas i finansavtaleloven § 15 som nytt annet punktum i første ledd. Bestemmelsen passer

innholdsmessig godt sammen med institusjonens veiledningsplikt etter denne bestemmelsen.

Når det gjelder opplysningskravene for gjennomførte betalingstransaksjoner under rammeavtaler, foreslår arbeidsgruppen en endring av finansavtaleloven § 30. Reglene vil gjelde for alle kontotyper, jf. at alle kontotyper i utgangspunktet ble ansett å være betalingskontoer i direktivets forstand i punkt 6.6. Som nevnt i punkt 9.3.1.2 vil det imidlertid kunne avtales at informasjon om gjennomførte transaksjoner ikke skal gis hver måned hvis det ikke har vært bevegelser på kontoen. Dette kan være praktisk for sparekontoer der det ikke foretas hyppige betalingstransaksjoner til og fra kontoen.

Kravene til opplysninger til henholdsvis betaler og mottaker om gjennomførte transaksjoner foreslås inntatt i ny § 30 henholdsvis annet og tredje ledd. De særlige reglene om småpengeinstrumenter foreslås gjennomført i § 30 fjerde ledd.

Det vil være mulig å avtale at opplysningene skal gis månedlig på en måte som gjør det mulig for kunden å lagre og reprodusere informasjonen uendret, jf. direktivet artikkel 47 nr. 2. Ettersom dette etter direktivet forutsetter avtale mellom partene, vil opplysningene bare kunne gis ved elektronisk kommunikasjon hvis kunden samtykker til dette. Dette er i samsvar med finansavtaleloven § 8 første ledd. Opplysningene vil kunne inntas i kontoutskrift om kunden har konto hos institusjonen. Det vil ikke kunne kreves gebyr for slik månedlig informasjon, jf. punkt 9.3.1.2. om forholdet til artikkel 32.

Muligheten for å pålegge institusjonene å gi informasjon månedlig på papir foreslås ikke utnyttet. Dette ville innebære at institusjonen måtte gi informasjonen i papirform, dvs. at det ikke kunne benyttes elektronisk kommunikasjon selv om kunden ønsket dette. En slik regel anser arbeidsgruppen ikke for å være hensiktsmessig. I Danmark er det ikke foreslått å utnytte denne muligheten, jf. den danske utredningen side 104. I den svenske utredningen foreslås å utnytte muligheten delvis, ved at informasjonen skal måtte gis i papirform der kunden krever dette, se utredningen side 121. En slik løsning synes ikke fullt i samsvar med ordlyden i direktivet artikkel 47 og 48 nr. 3. I tillegg synes det allerede etter artikkel 47 og 48 nr. 2 at informasjonen må gis i papirform hvis ikke kunden samtykker til en avtale om at informasjonen skal gis elektronisk, jf. ovenfor. Arbeidsgruppen står derfor fast ved ikke å foreslå at denne muligheten etter direktivet utnyttes.

Kravene til opplysninger kunden skal gis ved enkeltstående betalingstransaksjoner som ikke er omfattet av en rammeavtale, foreslås gjennomført i bestemmelsen om slike transaksjoner i ny § 23 a i finansavtaleloven. For innenlandske betalingstransaksjoner som ikke er knyttet til innskuddskonto vil informasjonskravene innebære en utvidelse sammenlignet med dagens rettstilstand, jf. at kravene til opplysninger om transaksjoner etter finansavtaleloven § 30 ikke gjelder for slike transaksjoner i dag, jf. finansavtaleloven § 11 første ledd.

Arbeidsgruppen tilføyer at direktivets artikkel 33 om at institusjonen kan pålegges bevisbyrden for at opplysningsplikten er oppfylt, og artikkel 32 om forbud mot å ta betalt for den informasjonen som direktivet krever at institusjonen skal gi etter direktivet del III, også gjelder for opplysningene som skal gis i forbindelse med de

enkelte betalingstransaksjonene. Vurderingen av disse bestemmelsene blir de samme her som i punkt 8.4.5, og det vises til dette punktet. Som der nevnt foreslås regelen om bevisbyrde ikke gjennomført, mens reglene om gebyrer foreslås tatt inn som ny § 14a i finansavtaleloven.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven §§ 23 og 30.

10 Endring av rammeavtale

10.1 Innledning

Utgangspunktet etter norsk rett er at en gjensidig bebyrdende avtale ikke kan endres uten at partene er enige om dette. En adgang for en av partene til å forbeholde seg rett til ensidig å kunne endre avtalevilkår, må derfor være akseptert av avtalemotparten ved avtaleinngåelsen eller ha annet rettslig grunnlag.

Ved løpende avtaler om betalingstjenester kan det være behov for institusjonen å forbeholde seg rett til ensidig å endre avtalen. For eksempel vil institusjonen ha behov for å endre rentesatsene som benyttes for en kontoavtale med en kunde hvis institusjonens egne rentevilkår endrer seg, og det kan også være behov for å øke kostnadene for kundeforholdet hvis kostnadsnivået ellers i samfunnet endrer seg over tid. På denne bakgrunn inneholder finansavtaleloven regler om adgang til ensidige endringer fra institusjonens side, og om varsel ved slike endringer. Også direktivet inneholder regler om endringer i artikkel 44, og det blir spørsmål om hvilke endringer som må gjøres i norsk rett for å gjennomføre direktivets bestemmelser.

10.2 Gjeldende rett

10.2.1 Endringer ved enighet mellom partene

Adgangen til endring av avtaler om innskuddskonto er regulert i finansavtaleloven § 18. I § 18 første ledd reguleres endringer partene er enige om. Bestemmelsen slår fast at avtalen kan endres ved enighet mellom partene, og at bestemmelsene i § 15 og 16 i så fall gjelder tilsvarende så langt de passer. Det må dermed gis opplysninger om endringen i samsvar med kravene etter § 15 annet ledd, og avtalen om endringen må være skriftlig og ellers oppfylle kravene etter § 16. I noen tilfeller kan det være spørsmål om det foreligger en ny avtale eller en endring av en opprinnelig avtale. Hvis kunden for eksempel ønsker en ny type tjeneste inntatt i avtalen, som nettbank, kan det enten opprettes en ny avtale om dette, eller lages et tillegg til den opprinnelige avtalen. Om man kaller dette en endring eller en ny avtale har imidlertid liten betydning ettersom kravene i §§ 15 og 16 uansett får anvendelse. Hvis endringen gjøres ved et tillegg til den opprinnelige avtalen, kreves det bare at institusjonen gir opplysning i om de punktene i avtalen som skal endres, med mindre endringen kan ha betydning også for avtalevilkår som ikke blir endret, jf. NOU 1994: 19 side 118.

10.2.2 Begrensninger med hensyn til ensidige endringer

Som nevnt i punkt 10.1, må en rett til ensidig å endre avtalevilkår ha grunnlag i avtalen mellom partene. Finansavtaleloven § 18 annet ledd begrenser institusjonens

rett til å forbeholde seg muligheten for ensidige endringer når det gjelder avtaler med forbrukere. For slike avtaler kan institusjonen bare forbeholde seg rett til ensidig å nedsette rentesatsen for kontoen og øke gebyrer og andre kostnader. For avtaler med andre enn forbrukere gjelder ikke begrensninger i institusjonens mulighet til å forbeholde seg rett til ensidige endringer. En slik rett må imidlertid også i slike tilfeller ha grunnlag i avtalen mellom partene.

Paragraf 18 tredje ledd gjør unntak fra utgangspunktet om at ensidige endringer krever grunnlag i avtalen mellom partene. Etter denne bestemmelsen kan institusjonen, både overfor forbrukere og andre kunder, ensidig øke satsene for overtrekksrente og purregebyr ved urettmessig overtrekk selv om det ikke er tatt forbehold om en slik endringsadgang i kontoavtalen.

10.2.3 Institusjonens varslingsplikt

I § 19 oppstilles plikt for institusjonen til å varsle kunden før iverksettelse av ensidige endringer til kundens skade for kunden. Regelen er fravikelig utenfor forbrukerforhold, jf. § 2 første og annet ledd. Regelen gjelder alle endringer til skade for kunden, men må ses i sammenheng med at det etter § 18 annet ledd bare er nedsettelse av rentesats og økning av gebyrer som kan endres ensidig av institusjonen i forbrukerforhold, samt satsene for overtrekksrente og purregebyr ved urettmessig overtrekk etter § 18 tredje ledd. Kunden må etter § 19 første ledd varsles senest to uker før endringen iverksettes. Varslet skal være skriftlig, men dette er ikke til hinder for elektronisk kommunikasjon der kunden har samtykket i dette, jf. § 8 første ledd. Varslet kan inntas i kontoutskrift, jf. § 19 tredje ledd. Formålet med varselet er å gi kunden mulighet til å vurdere å si opp avtalen og flytte sine midler til en annen institusjon før endringen trer i kraft. På denne bakgrunn skal varsler om endring av rentesatser og gebyrer, i tillegg til å redegjøre for hva endringene går ut på, gjøre kunden oppmerksom på retten til å si opp avtalen og om eventuelle kostnader forbundet ved dette, jf. § 19 annet ledd.

Det må legges til grunn at en endring som ikke er varslet, ikke vil kunne gjøres gjeldende overfor kunden.

For andre kontoer enn brukskonto kan varsel om ensidige endringer unnlates når saldo på konto utgjør mindre enn kr 1000, med mindre Kongen i forskrift fastsetter et annet beløp, jf. § 19 fjerde ledd. Slik forskrift er ikke gitt.

10.3 Direktivet

10.3.1 Hvilke endringer som reguleres

I betalingstjenestedirektivet er regler om varsling av endring i rammeavtaler gitt i artikkel 44. Utgangspunktet etter direktivet er at alle endringer må foreslås av institusjonen med en viss frist for kunden til å akseptere dem. Reglene er ufravikelige i forbrukerforhold, jf. artikkel 30 nr. 1. Endringsreglene er ikke aktuelle for enkeltstående betalingstransaksjoner, ettersom slike transaksjoner ikke knytter seg til noe løpende avtaleforhold mellom partene.

Direktivet synes å ha en noe annen innfallsvinkel til spørsmålet om endringer enn gjeldende norsk rett, hvor utgangspunktet er at en adgang til ensidige endringer krever grunnlag i den opprinnelige avtalen. Direktivet slår i stedet i artikkel 44 nr. 1 fast at institusjonen kan foreslå "any changes" overfor kunden på den måten bestemmelsen fastsetter. Samtidig må endringer også etter direktivet få kundens aksept for å få virkning, men slik aksept trenger ikke foreligge på forhånd allerede ved inngåelsen av rammeavtalen. Etersom bestemmelsen taler om "any changes", kan det synes som at den gir institusjonen en helt generell rett til å foreslå endringer i rammeavtalens vilkår. Direktivets motstykke til dette er at kunden kan nekte å akseptere endringen og si opp avtaleforholdet, jf. artikkel 45 nr. 2 om at tidsbegrensede rammeavtaler eller avtaler inngått for en periode på mer enn tolv måneder, kan si opp avtalen vederlagsfritt etter at avtalen har løpt i tolv måneder.

Formuleringen "any changes" i artikkel 44 nr. 1 kunne videre tyde på at også endringer kunden er enig i må varsles av institusjonen på den måten bestemmelsen fastslår. Etter artikkel 86 nr. 3 er imidlertid direktivets bestemmelser ikke til hinder for at institusjonen tilbyr sine kunder bedre betingelser enn det som fremgår av direktivet. Det følger dessuten av artikkel 44 nr. 2 siste setning, om renteendringer og endringer i vekslingskurser, at slike endringer som er til gunst for kunden, kan anvendes uten forhåndsvarsel. På denne bakgrunn er det naturlig å tolke direktivet slik at det bare er endringer til ugunst for kunden som må varsles før iverksettelsen. Formålet med bestemmelsen er nettopp å beskytte kunden mot ensidige endringer som settes i verk uten at kunden får mulighet til å si opp avtalen og finne en mer konkurransedyktig leverandør av betalingstjenester. På denne bakgrunn er det grunn til å forstå direktivet slik at endringer til gunst for kunden, for eksempel gebyrnedsettelse, eller avtaler om nye tjenester kan tre i kraft straks, uten forhåndsvarsel. I det danske forslaget til lov om betalingstjenester § 54 er det også lagt til grunn at det bare er endringer til ugunst for kunden som direktivet krever at varsles før de trer i kraft, se også utredningen side 99.

En avtale om et betalingsinstrument som det er knyttet kreditt til, vil være en rammeavtale i betalingstjenestedirektivets forstand. Etter ordlyden kunne artikkel 44 forstås slik at den regulerer spørsmål om renteendringer når det gjelder rentesatsene benyttet for kredittyttingen i et slikt avtaleforhold, ettersom ordlyden i artikkel 44 nr. 1 generelt taler om "any changes", og renteendringer er særskilt nevnt i artikkel 44 nr. 2. Imidlertid følger det av artikkel 30 nr. 3 at betalingstjenestedirektivet skal være uten betydning for nasjonale regler og EU-regelverk om yting av kreditt til forbrukere. Spørsmål om fremgangsmåten ved renteendringer i forbrukerkredittforhold er regulert i direktiv 2008/48/EF artikkel 11. Privatrettslige sider knyttet til yting av kreditt er ikke regulert i betalingstjenestedirektivet, jf. at artikkel 16 nr. 3 bare gjelder offentligrettslige begrensninger i betalingsforetaks adgang til yting av kreditt i forbindelse med betalingstjenester. På denne bakgrunn legger arbeidsgruppen til grunn at artikkel 44 ikke kan forstås slik at den regulerer renteendringer i forbindelse med selve kredittyttingen når det gjelder betalingsinstrumenter som det er knyttet kreditt til, men bare renteendringer som har tilknytning til betalingstjenesten, dvs. typisk endringer i rentesatsen for eventuelle midler som står på en konto. Dette støttes ytterligere opp av artikkel 44 nr. 3, som taler om endringer i rentesatser "used in payment transactions", dvs. rentesatser som knytter seg til betalingstjenester, forutsetningsvis ikke til kredittytting.

Når det gjelder kredittforhold som ikke er knyttet til betalingsinstrumenter, for eksempel boliglån, berøres ikke nasjonale regler om dette av betalingstjenestedirektivet overhodet, og artikkel 44 har dermed ingen betydning for spørsmål om renteendringer i slike kredittforhold.

10.3.2 Institusjonens varslingsplikt

Etter artikkel 44 nr. 1 skal endringer i rammeavtalen eller i opplysningene og betingelsene gitt etter artikkel 42 foreslås av institusjonen med to måneders varsel før iverksettelsesdatoen. Varselet skal skje på den måten som er bestemt i artikkel 41 nr. 1, dvs. på papir eller annet varig medium mv, jf. om innholdet i begrepet ”varig medium” i punkt 8.3.2.

Det kan avtales i rammeavtalen at kunden skal anses for å ha akseptert endringer hvis han eller hun ikke protesterer innen iverksettelsesfristen, jf. artikkel 42 nr. 6 bokstav a. Hvis dette er avtalt, skal varselet om endringer inneholde opplysning om dette samt om at kunden kan si opp avtalen straks og vederlagsfritt innen iverksettelsesdatoen for endringene.

Hvis en kunde ikke aksepterer en endring institusjonen varsler, vil endringen ikke kunne anvendes for denne kunden.

Når det gjelder småpengeinstrumenter, er utgangspunktet at endringer i rammeavtaler om slike instrumenter skal varsles på samme måte som for andre rammeavtaler og med to måneders varsel. Imidlertid åpner artikkel 34 nr. 1 bokstav b for at partene kan avtale at institusjonen ikke må varsle endringer individuelt på papir eller annet varig medium hvis det er avtalt at det kan varsles på annen måte. Tomånedersfristen kan imidlertid ikke fravikes ved slik avtale.

10.3.3 Endringer basert på referanserentesats eller -vekslingskurs

Direktivet inneholder i artikkel 44 nr. 2 en særlig regulering av endringer i rente- eller vekslingskurs som bygger på referanserentesats eller referansevekslingskurs. Slike endringer kan anvendes straks og uten varsel hvis dette er avtalt i rammeavtalen. Det følger av artikkel 42 nr. 3 bokstav b at det kan avtales at de faktiske rentene eller vekslingskursene som benyttes for avtaleforholdet, skal beregnes på grunn av en referanserente eller referansekurs som kommer fra en offentlig tilgjengelig kilde, jf. også artikkel 4 nr. 18 og 20. I så fall kan endringer iverksettes straks og uten varsel når kunden har akseptert dette i rammeavtalen. Som nevnt ovenfor følger det uttrykkelig av denne bestemmelsen at også endringer i renter og vekslingskurser som er til gunst for kunden kan anvendes straks uten å varsle.

Etter artikkel 44 nr. 3 skal endringer i renter og vekslingskurser som institusjoner benytter i betalingstransaksjoner beregnes og anvendes på en nøytral måte som ikke diskriminerer kundene. For eksempel vil en institusjon bare kunne heve vekslingskursen for en betalingskorttype for visse grupper av kortholdere hvis dette er forretningsmessig begrunnet.

10.4 Arbeidsgruppens vurdering

10.4.1 Endringer ved enighet mellom partene

I likhet med de nåværende reglene om endring av kontoavtaler i finansavtaleloven, er direktivets regler om endring av rammeavtaler ufravikelige i forbrukerforhold, jf. artikkel 30 nr. 1. Det blir dermed på dette punktet ingen forskjell sammenlignet med gjeldende rett.

I tillegg til endringer av avtaler om konto, vil reglene om endring av rammeavtaler gjelde også for rammeavtaler om betalingstjenester som ikke omfatter opprettelse av noen konto for kunden, som for eksempel en avtale om et forhåndsbetalt betalingsinstrument, men se omtalen av de særlige reglene om varsel for småpengeinstrumenter i punkt 10.4.4. Som nevnt i punkt 6.6, legger arbeidsgruppen til grunn at alle kontotyper etter finansavtaleloven kapittel 2 er å anse som betalingskontoer i direktivets forstand. Det blir dermed ikke spørsmål om adgang til å ha særlige regler om endringer for visse kontoer. Dette er uansett ikke noen aktuell problemstilling, ettersom reglene om endringer av avtaler er de samme for alle kontotyper også etter gjeldende rett, med unntak for regelen i finansavtaleloven § 18 fjerde ledd om at varsel om ensidig endring kan unnlates for kontoer med en saldo på mindre enn kr. 1000 som ikke er brukskontoer. Denne regelen kan ikke opprettholdes etter gjennomføringen av direktivet, og foreslås derfor opphevet.

Som nevnt i punkt 10.3, må direktivet artikkel 44 anses for bare å stille krav om varsel mv. ved endringer til ugunst for kunden. Etter arbeidsgruppens vurdering kan derfor bestemmelsene i finansavtaleloven § 18 første ledd om endringer ved enighet mellom partene opprettholdes uendret etter gjennomføring av direktivet. Slike endringer kan partene altså fortsatt bli enige om uten at institusjonen må gi noe forhåndsvarsel før de iverksettes.

Bestemmelsen i § 18 første ledd foreslås imidlertid slått sammen med bestemmelsene i nåværende § 19, ettersom resten av § 18 foreslås opphevet, jf. punkt 10.4.3.

10.4.2 Ensidige endringer

Direktivet synes å gi institusjonen en generell rett til foreslå endringer, jf. punkt 10.3. Arbeidsgruppen har på denne bakgrunn kommet til at begrensningene i finansavtaleloven § 18 annet ledd med hensyn til hvilke endringer institusjonen kan forbeholde seg rett til å foreta ensidig overfor forbrukere, ikke kan opprettholdes etter gjennomføringen av direktivet.

I praksis vil en generell endringsadgang antakelig ikke medføre særlig store forskjeller sammenlignet med begrensningene for ensidige endringer etter gjeldende rett, ettersom det er endringer i rente og gebyrer som er de vesentlige elementer i de avtaler det er tale om, og som institusjonen derfor vil anse som de sentrale elementer å kunne endre ensidig.

På denne bakgrunn foreslår arbeidsgruppen at bestemmelsen i finansavtaleloven § 18 annet ledd oppheves. Også bestemmelsen i finansavtaleloven § 18 tredje ledd om rett til å øke satsene for overtrekksrente og purregebyr ved urettmessig overtrekk blir

overflødig når institusjonen gis en generell rett til å foreslå ensidige endringer uavhengig av forbehold i rammeavtalen. Denne bestemmelsen foreslås derfor også opphevet.

10.4.3 Varslingsplikt for institusjonen

Bestemmelsene om varsel av ensidige endringer i finansavtaleloven § 19 må endres for å bringes i overensstemmelse med direktivets krav.

Kravet om varsel av endringer vil etter gjennomføringen av direktivet, som i dag, bare gjelde endringer til ugunst for kunden. Varslingsfristen må utvides til to måneder i stedet for to uker. Kunden vil dermed få en sterkere stilling enn etter gjeldende rett, ved at han eller hun får lenger tid til å vurdere om avtalen bør sies opp til fordel for en bedre tjenestetilbyder. Reglene om mulighet til umiddelbar iverksettelse av endringer basert på referanserentesats eller referansevekslingskurs må gjennomføres i norsk rett. Reglene kan medføre en raskere tilpasning til renteendringer i pengemarkedet dersom institusjonene i praksis går inn for å basere renteendringer i rammeavtalene på slike referansesatser. Endringene skal varsles på papir eller annet varig medium. For drøftelsen av forholdet til kravet om at kunden må samtykke til elektronisk kommunikasjon i finansavtaleloven § 8 første ledd, se punkt 8.4.3.

Det må også gis en regel om at kunden skal kunne anses for å ha akseptert endringene institusjonen varsler, hvis han eller hun ikke protesterer innen iverksettelsesfristen og dette har grunnlag i rammeavtalen. Denne regelen foreslås inntatt i § 18 tredje ledd.

Adgangen til å avtale at varsel om endringer for småpengeinstrumenter skal kunne skje på annen måte enn ved bruk av papir eller annet varig medium, foreslås gjennomført i § 18 annet ledd annet punktum.

Arbeidsgruppen tilføyer at direktivets artikkel 33 om at institusjonen kan pålegges bevisbyrden for at informasjonen etter del III er gitt, og artikkel 32 om forbud mot å ta betalt for den informasjonen som direktivet krever at institusjonen skal gi etter direktivet del III, også må anses å gjelde for opplysningene som skal gis i forbindelse med varsel om endringer. Vurderingen av disse bestemmelsene blir de samme her som i punkt 8.4.5, og det vises til dette punktet. Som der nevnt foreslås regelen om bevisbyrde ikke gjennomført, mens reglene om gebyrer foreslås tatt inn som ny § 14a i finansavtaleloven.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven §§ 18 og 19.

11 Opphør av rammeavtaler

11.1 Innledning

Det kan være behov for en adgang for kunden til å si opp løpende avtaler om betalingstjenester, for eksempel fordi kunden finner en institusjon som tilbyr bedre betingelser. Et slikt behov vil særlig kunne foreligge hvis avtalen er inngått på ubestemt tid, noe avtaler om betalingstjenester gjerne vil være. Finansavtaleloven gir på denne bakgrunn regler om oppsigelsesrett for kunden i § 21.

For institusjonen foreligger ikke det samme behov for å kunne si opp avtalen. Etter norsk rett stilles krav om saklig grunn for at institusjonen skal kunne si opp avtaler, jf. finansavtaleloven § 22 første ledd, på samme måte som det etter finansavtaleloven § 14 stilles krav om saklig grunn for at kunder skal kunne avvises hvis de ber institusjonen om å ta imot innskudd eller utføre betalingstjenester på vanlige vilkår.

I tillegg til reglene om oppsigelse, vil både institusjon og kunde kunne heve avtalen hvis vilkårene for dette er oppfylt. Heving skiller seg imidlertid fra oppsigelse ved at det bare kan skje dersom det foreligger vesentlig mislighold av avtalen fra motparten.

Betalingstjenestedirektivet inneholder regler om oppsigelse av rammeavtaler i artikkel 45. I det følgende vil det bli vurdert i hvilken grad det er nødvendig med endringer i finansavtaleloven for å gjennomføre denne bestemmelsen i direktivet.

11.2 Gjeldende rett

11.2.1 Oppsigelse fra kunden

Etter finansavtaleloven § 21 første ledd har kunden rett til å si opp en kontoavtale uten forhåndsvarsel. Dette gjelder ikke hvis oppsigelsesretten er begrenset ved avtale, noe som avtales for andre kontoer enn brukskontoer ved at det fastsettes bindingstid for innskudd, jf. finansavtaleloven § 24 tredje ledd. En slik avtalt begrensning gjelder imidlertid ikke hvis institusjonen ensidig endrer avtalevilkårene til kundens skade og kunden sier opp avtalen innen fire uker etter at varsel om endringen er sendt kunden, jf. § 21 annet ledd. Formålet med disse reglene er å hindre at kontohaveren forblir bundet i tilfeller der institusjonen kan endre avtalevilkårene ensidig, jf. finansavtaleloven § 18 annet ledd og NOU 1994: 19 side 86. Hvis en slik endring av rentesats eller gebyr er ikke uvesentlig, og kunden sier opp innen fire uker etter å ha fått varsel om endringen, kan institusjonen ikke kreve gebyr for avvikling av kontoforholdet, jf. § 21 fjerde ledd annet punktum. Kunden har i tillegg rett til å få tilbakebetalt forholds- messig del av forhåndsbetalt periodeavgift, § 21 fjerde ledd tredje punktum.

Utgangspunktet i loven er altså at institusjonen ikke kan kreve vederlag med mindre dette er avtalt. I andre tilfeller enn der kunden sier opp etter at institusjonen har foretatt slike ikke uvesentlige endringer av renter eller gebyrer som nevnt, kan institusjonen kreve vederlag for avviklingen av kontoforholdet eller deler av dette i den utstrekning dette har grunnlag i kontoavtalen, jf. § 20 første punktum. Også utenfor forbrukerforhold er det et absolutt krav om at vederlaget må ha grunnlag i avtalen, jf. § 2 annet ledd annet punktum. Et eksempel på avvikling av deler av et kontoforhold, vil være avvikling av et betalingskort knyttet til kontoen, jf. NOU 1994: 19 side 119.

Et eventuelt vederlag kan ikke overstige institusjonens antatte kostnader ved avviklingen, jf. finansavtaleloven § 20 tredje punktum. Når kunden er forbruker, må opplysning om vederlagets størrelse dessuten være gitt på forhånd, jf. § 15 annet ledd bokstav b og § 20 annet punktum. Ettersom vederlaget skal tilsvare institusjonens ”antatte kostnader”, er det et visst rom for skjønn på institusjonens side ved at vederlaget må beregnes før det er klart hva de faktiske kostnadene ved avviklingen vil være.

11.2.2 Oppsigelse fra institusjonen

Institusjonens adgang til å si opp en kontoavtale er underlagt begrensninger og regulert i finansavtaleloven § 22 første ledd. Institusjonen kan si opp avtalen med minst fire ukers varsel, hvis det ikke er avtalt lengre bindingstid. Kunden vil med en slik varslingsfrist gis tid til å vurdere ulike alternativer med hensyn til valg av ny institusjon og kontotype. I tillegg til varslingsfristen, kreves det at institusjonen har saklig grunn for oppsigelsen. Oppsigelsen må dessuten være skriftlig, men se her finansavtaleloven § 8 første ledd.

Grunnen til oppsigelsen skal opplyses kunden. Det vil være institusjonen som etter alminnelige prinsipper om bevisbedømmelse har bevisbyrden for at grunnen er saklig. Et eksempel på en saklig grunn kan være at institusjonen ikke lenger skal tilby den aktuelle tjenesten, jf. NOU 1994: 19 side 122.

Hvis institusjonen sier opp avtalen, har kunden krav på å få utbetalt pengene på kontoen uavkortet, på samme måte som der institusjonen foretar ikke uvesentlige endringer av rente- og gebyrsatser etter § 21 fjerde ledd, jf. tredje ledd, jf. § 22 annet ledd tredje punktum. Institusjonen kan heller ikke kreve avviklingsvederlag, og må tilbakebetale en forholdsmessig del av forhåndsbetalt periodeavgift.

11.2.3 Heving og ugyldighet

Finansavtaleloven §§ 21 tredje ledd og 22 annet ledd gir regler om henholdsvis kundens og institusjonens adgang til å heve avtalen. Reglene om dette lovfester det alminnelige kontraktsrettslige prinsipp om at avtaler kan heves ved vesentlig mislighold hos den andre parten. Regelen om kundens hevingsrett er ufravikelig også utenfor forbrukerforhold, jf. § 2 annet ledd annet punktum.

Hvis vilkårene for heving er oppfylt, er parten som hever ikke bundet av avtalevilkår om oppsigelsestid eller bindingstid, jf. NOU 1994: 19 side 120. Adgangen til å heve avtalen kan ikke begrenses ved vilkår i kontoavtalen. For institusjonen kreves at heving skjer skriftlig, og kunden må opplyses om hevingsgrunnen.

Hvis kunden kan heve avtalen etter § 21 tredje ledd, gjelder § 21 fjerde ledd om rett til å få utbetalt pengene på kontoen uavkortet, samt om at institusjonen ikke kan kreve avviklingsvederlag og må tilbakebetale en forholdsmessig del av forhåndsbetalt periodeavgift.

I tillegg til reglene om heving i finansavtaleloven, kan også avtalelovens alminnelige regler om ugyldighet påberopes av begge parter i avtaleforholdet hvis det er grunnlag for dette, jf. for eksempel § 33 og § 36.

11.3 Direktivet

11.3.1 Oppsigelse fra kunden

Direktivets regler om oppsigelse gjelder, på samme måte som reglene om endring, bare for rammeavtaler og ikke for enkeltstående betalingstransaksjoner. Det er bare for rammeavtaler at oppsigelse er aktuelt.

Etter direktivet artikkel 45 nr. 1 kan kunden si opp en rammeavtale uten forhåndsvarsel, med mindre det er avtalt en oppsigelsesfrist. En slik frist kan i så fall ikke overstige en måned. Avtaler om lengre oppsigelsesfrist vil altså ikke ha virkning for kunden.

Etter artikkel 45 nr. 2 kan institusjonen ikke kreve vederlag for avviklingen av kontoforholdet hvis kunden sier opp en rammeavtale som er inngått på ubestemt tid eller for en periode på mer enn tolv måneder, og kunden sier opp avtalen etter utløpet av tolv måneder. Reglene tar sikte på å fremme kundemobilitet, jf. fortalen punkt 29.

Hvis det kan kreves vederlag ved avvikling, fordi kunden sier opp før det har gått tolv måneder, skal vederlaget være passende og stå i et rimelig forhold til institusjonens kostnader ved oppsigelsen, jf. artikkel 45 nr. 2 annet punktum. Periodeavgifter som oppkreves i avtaleforholdet kan bare kreves frem til rammeavtalens opphør, slik at forhåndsbetalte gebyrer skal tilbakebetales forholdsmessig, jf. artikkel 45 nr. 4. Bestemmelsen gjelder kun løpende vederlag, slik at kostnader knyttet til den opprinnelige avtaleinngåelsen ikke kan kreves tilbakebetalt av kunden. Direktivet inneholder ingen uttrykkelig regulering av spørsmålet om innestående på konto eller eventuell saldo på forhåndsbetalte instrumenter kan kreves tilbakebetalt ved oppsigelse. Antakelig må dette likevel legges til grunn, jf. både direktivets regel om tilbakebetaling av forhåndsbetalte gebyrer, og mer alminnelige synspunkter om at pengene på kontoen eller saldoen på instrumentet er midler som tilhører kunden, ikke tjenesteyteren.

Direktivet gir ingen særlige regler om oppsigelse når det gjelder småpengeinstrumenter, slik at de alminnelige reglene i artikkel 45 vil gjelde også for disse.

Etter artikkel 45 nr. 6 kan statene gi regler som er gunstigere for kundene enn det som følger av direktivet.

11.3.2 Oppsigelse fra institusjonen

Institusjonen kan etter direktivet artikkel 45 nr. 3 bare si opp rammeavtalen hvis det er avtalt en oppsigelsesrett. I så fall kan en avtale inngått på ubestemt tid sies opp med minst to måneders varsel. Varslet skal gis på måten som er bestemt i artikkel 41 nr. 1, dvs. på papir eller annet varig medium og på klar og forståelig måte mv.

Direktivets krav om at oppsigelsesrett må være avtalt, vil ikke være til hinder for at institusjonen sier opp avtalen uten slikt grunnlag i avtalen hvis det foreligger en forpliktelse til dette etter regler om hvitvasking, finansiering av terrorisme eller lignende regler rettet mot forebygging og etterforskning av kriminalitet, jf. fortalen punkt 29.

Ettersom direktivet i artikkel 45 nr. 2 bestemmer at det ikke kan kreves vederlag ved oppsigelse etter utløpet av tolv måneder, må dette gjelde også ved oppsigelse fra institusjonens side. Reglene om tilbakebetaling av forhåndsbetalt periodeavgift i artikkel 45 nr. 4 må også få tilsvarende anvendelse.

11.3.3 Heving og ugyldighet

Det fremgår av direktivet artikkel 45 nr. 5 at det ikke har betydning for nasjonale rettsregler som gir partene adgang til å erklære en avtale ”unenforceable and void”. Bestemmelsen må forstås slik at statene gis adgang til å opprettholde gjeldende regler om heving og ugyldighet.

11.4 Arbeidsgruppens vurdering

11.4.1 Oppsigelse fra kunden

Reglene i direktivet artikkel 45 om kundens rett til oppsigelse av rammeavtaler må gjennomføres i finansavtaleloven. Arbeidsgruppen foreslår at reglene om oppsigelsesretten gjennomføres i § 20, og reglene om vederlag ved avvikling i § 19. Reglene skal etter direktivet være ufravikelige i forbrukerforhold, jf. artikkel 30 nr. 1 og punkt 7.3. Dette innebærer ingen endring sammenlignet med gjeldende norsk rett, jf. finansavtaleloven § 2 første ledd.

Direktivets regler om oppsigelse gjelder for alle rammeavtaler. De vil dermed gjelde for alle kontoer som er betalingskontoer. Dette begrepet ble i punkt 6.6 i utgangspunktet lagt til grunn å omfatte alle kontotyper etter finansavtaleloven kapittel 2. Det finnes imidlertid noen kontoforhold hvor en slik adgang for kunden til å si opp avtalen som følger av direktivet artikkel 45, ikke passer. Dette gjelder såkalte fastrenteinnskudd, hvor reglene om oppsigelse i direktivet ikke passer i bindingstiden, jf. finansavtaleloven § 24 tredje ledd. Fordi institusjonen ved slike innskudd har plassert midlene på en bestemt måte, vil den ved førtidige uttak lide tap om kunden kan gjøre dette vederlagsfritt. Arbeidsgruppen la i punkt 6.6 til grunn at slike fastrenteinnskuddskontoer er å anse som betalingskontoer i direktivets forstand, ettersom det kan foretas innskudd på og uttak fra kontoen. Samtidig ble det lagt til grunn at disse kontoene i bindingstiden rent midlertidig ikke kan anses som betalingskontoer, fordi det i denne perioden ikke kan foretas betalingstransaksjoner til eller fra kontoen. På denne bakgrunn foreslår arbeidsgruppen at regelen i finansavtaleloven § 24 tredje ledd, jf. §§ 21 første og annet ledd, beholdes for fastrenteinnskudd i bindingsperioden. Bestemmelsen om begrensninger i oppsigelsesretten foreslås inntatt i § 20 annet ledd, som vil erstatte nåværende § 24 tredje ledd, jf. § 21 første ledd. Bestemmelsene i § 21 annet ledd, jf. fjerde ledd annet punktum, foreslås videreført i § 20 annet og fjerde ledd.

Direktivets regel om at kunden kan si opp avtalen vederlagsfritt etter tolv måneder uansett hva som er avtalt, foreslås ellers gjennomført for alle rammeavtaler, jf. forslaget til § 19 første ledd. Gjennomføringen av direktivet vil gi kunden en noe sterkere stilling enn etter gjeldende rett, ved at institusjonen ikke vil kunne betinge seg noen rett til avviklingsvederlag når kunden sier opp avtalen etter utløpet av en 12-månedersperiode. Direktivet medfører dessuten at det i lovteksten vil bli fastsatt at en måned er den lengste fristen for kundens oppsigelse som kan avtales, jf. forslaget til § 20 første ledd.

Arbeidsgruppen foreslår at det presiseres i lovteksten, på samme måte som i dag, at kunden ved avvikling skal få tilbake pengene på kontoen med påløpte renter eller eventuelt saldoen på et forhåndsbetalt betalingsinstrument, jf. forslaget til § 19 annet

ledd tredje punktum. Som nevnt i punkt 11.3.1, må direktivet antakelig forstås slik at kunden skal ha rett til dette. I alle tilfeller gir artikkel 45 nr. 6 statene mulighet til å fastsette betingelser som er mer fordelaktige for kundene, slik at regler om rett til tilbakebetaling uansett kan gis i medhold av denne bestemmelsen.

Det vises ellers til forslagene til endring av finansavtaleloven §§ 19 og 20.

11.4.2 Oppsigelse fra institusjonen

Reglene om oppsigelse fra institusjonens side må gis anvendelse for alle rammeavtaler, herunder for alle kontoavtaler. Reglene i direktivet foreslås gjennomført i finansavtaleloven § 21. På dette punktet ser arbeidsgruppen ikke grunn til å drøfte eventuelle særlige regler for visse kontoer slik det ble gjort i punkt 11.4.1. Det gjelder ingen slike særlige regler i dag. Ved gjennomføringen av direktivet vil oppsigelsesfristen for institusjonen bli utvidet fra fire uker til to måneder. Dette innebærer en betydelig styrking av kundens stilling. Varselet vil måtte gis på papir eller annet varig medium, se drøftelsen om skriftlighetskrav og finansavtaleloven § 8 første ledd i punkt 8.4.3. Det at bestemmelsens skriftlighetskrav erstattes av et krav om papir eller varig medium mv., vil følgelig måtte forstås slik at opplysningene fortsatt bare kan gis elektronisk der kunden har samtykket til slik elektronisk kommunikasjon.

Institusjonen vil ikke kunne kreve vederlag hvis oppsigelsen skjer etter utløpet av tolv måneder, jf. § 19 første ledd i lovforslaget. De øvrige bestemmelsene i artikkel 45 nr. 2 og 4 vil gjelde også ved institusjonens oppsigelse.

Adgangen etter direktivet artikkel 45 nr. 6 til å fastsette bestemmelser som er mer fordelaktige for kundene, foreslås utnyttet slik at det fortsatt skal kreves at institusjonen må ha saklig grunn for oppsigelsen og skal opplyse denne overfor kunden, jf. forslaget til § 21 første ledd.

Arbeidsgruppen tilføyer at direktivets artikkel 33 om at institusjonen kan pålegges bevisbyrden for at informasjonen som kreves etter del III er gitt, og artikkel 32 om forbud mot å ta betalt for den informasjonen som direktivet krever at institusjonen skal gi etter direktivet del III, også må anses å gjelde for opplysningene som skal gis i forbindelse med varsel om oppsigelse. Vurderingen av disse bestemmelsene blir de samme her som i punkt 8.4.5, og det vises til dette punktet. Som der nevnt foreslås regelen om bevisbyrde ikke gjennomført, mens regelen om gebyrer foreslås tatt inn som ny § 14a i finansavtaleloven.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven § 21 første ledd, jf. § 20 fjerde ledd.

11.4.3 Heving og ugyldighet

I medhold av artikkel 45 nr. 5 i direktivet foreslår arbeidsgruppen at de gjeldende reglene i finansavtaleloven §§ 21 tredje ledd og § 22 annet ledd om heving fra henholdsvis kundens og institusjonens side, opprettholdes etter gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet, jf. henholdsvis § 20 tredje og fjerde ledd og § 21 annet ledd i lovforslaget. Heller ikke muligheten for anvendelse av avtalelovens ugyldighetsregler vil påvirkes av direktivgjennomføringen.

12 Samtykke til og tilbakekall av betalingstransaksjoner

12.1 Innledning

Det er en forutsetning for gjennomføring av en betalingstransaksjon at kunden har gitt samtykke til transaksjonen. Dette er regulert i betalingstjenestedirektivet del IV artikkel 54. Hvis ikke kunden selv, eller noen som har rett til å handle på hans eller hennes vegne, har samtykket til en betalingstransaksjon, vil gjennomføring av transaksjonen ikke være rettmessig overfor kunden. I så fall blir det spørsmål om gjennomføringen skyldes misbruk fra tredjepersoner eller feil på institusjonens side, og hva konsekvensene av dette skal bli, jf. punkt 17.

Forutsetningen om kundens samtykke til gjennomføring av betalingstransaksjoner har også en side til tilbakekall av en betalingsordre. Hvis det er gitt et rettmessig samtykke til en transaksjon, blir det spørsmål om dette kan kalles tilbake. Begrunnelsen for å tilbakekalle betalingsoppdraget kan være at det er en feil ved oppdraget, eller at betaleren ombestemmer seg av andre grunner. Betaleren kan for eksempel ønske å utøve tilbakeholdsrett overfor betalingsmottakeren etter det underliggende rettsforholdet mellom dem. Samtidig er det klart at det må gå en tidsmessig grense for når betalingsoppdrag kan tilbakekalles, på grunn av hensynet til effektivitet i betalings-systemet, og hensynet til at en mottaker som vet at pengene kommer, skal kunne innrette seg på dette.

12.2 Gjeldende rett

Finansavtaleloven inneholder ingen uttrykkelige bestemmelser om at det må foreligge samtykke fra betaleren for at en betalingstransaksjon skal kunne gjennomføres, eller noen nærmere regulering av hvordan kunden skal gi et slikt samtykke. Loven bygger imidlertid på en forutsetning om at kunden må samtykke til transaksjonen for at den skal anses godkjent, ettersom det vil være kunden eller noen som handler på vedkommendes vegne som gir institusjonen et betalingsoppdrag, for eksempel ved å taste sin PIN-kode ved bruk av betalingskort i en betalingsterminal. Det underliggende kravet om at kunden må autorisere de betalingstransaksjoner som utføres, kommer indirekte til uttrykk for eksempel i reglene om andres misbruk av konto og betalingsinstrument i avsnitt V.

Ettersom finansavtaleloven ikke inneholder noen nærmere regulering av dette, vil det være opp til avtalen mellom kunden og institusjonen å definere hvordan samtykke skal gis.

Adgangen til å tilbakekalle eller endre et gitt betalingsoppdrag er regulert i finansavtaleloven § 28. En endring kan i realiteten betraktes som et tilbakekall av det opprinnelige oppdraget. Tilbakekall kan skje frem til betaling har skjedd i samsvar med § 39 første ledd, dvs. frem til beløpet er godskrevet mottakerens institusjon eller, hvis overføringen skjer innenfor samme institusjon, frem til beløpet er godskrevet mottakerens konto. Etter § 28 første ledd har institusjonen en plikt til å medvirke til tilbakekallet. Denne medvirkningsplikten gjelder uavhengig av om det er rettmessig av kunden overfor betalingsmottakeren å stoppe betalingen. Institusjonen blandes ikke inn i det underliggende forholdet mellom partene.

Tilbakekall av det enkelte oppdraget i en rekke av faste betalingsoppdrag eller avtalegirobetalinger eller andre direkte debiteringsordninger omfattet av finansavtaleloven § 26, er også regulert av § 28. Tilbakekall av selve belastningsfullmakten er imidlertid særskilt regulert i finansavtaleloven § 26 sjette ledd. Betaleren kan endre eller tilbakekalle fullmakten ved melding til institusjonen, som skal gjennomføre tilbakekallet senest første virkedag etter at meldingen er kommet frem, jf. definisjonen av virkedag i § 12 bokstav e, se også nærmere om definisjonen av virkedag i direktivet i punkt 16.3.

Selv om utgangspunktet er at kunden kan tilbakekalle et betalingsoppdrag, kan det avtales at bestemte typer av oppdrag ikke skal kunne tilbakekalles, jf. § 28 første ledd annet punktum. Dette kan være praktisk, for eksempel for betalingstransaksjoner som skjer ved bruk av betalingskort. I nettbank er det vanlig å avtale at kunden må tilbakekalle et betalingsoppdrag senest dagen før avtalt betalingsdag, jf. NOU 2008: 21 punkt 5.5.2 side 63.

Bestemmelsene i § 28 om tilbakekall gjelder også for betalingsoppdrag som ikke belastes innskuddskonto, jf. § 11 første ledd.

12.3 Direktivet

12.3.1 Samtykke til betalingstransaksjoner

Etter betalingstjenestedirektivet artikkel 54 nr. 1 skal statene sørge for at en betalingsstransaksjon bare anses autorisert hvis betaleren har gitt samtykke til transaksjonen. I likhet med de øvrige reglene i direktivets del IV, gjelder reglene både enkeltstående betalingstransaksjoner og transaksjoner som skjer med grunnlag i en rammeavtale. Reglene er ufravikelige i alle kunderelasjoner, med unntak av artikkel 54 nr. 2 annet avsnitt.

Spørsmålet om kunden har gitt samtykke slik at en transaksjon er å anse som autorisert, har betydning for bestemmelsene om ansvar for uautoriserte transaksjoner i artikkel 60 og 61, jf. at artikkel 54 nr. 2 annet avsnitt slår fast at hvis det ikke er gitt samtykke, skal transaksjonen anses som uautorisert.

Betaleren kan autorisere transaksjonen før den gjennomføres, eller i ettertid hvis dette er avtalt med hans tjenestetilbyder, jf. artikkel 54 nr. 1 annet punktum. Etter artikkel 54 nr. 2 og nr. 4 skal samtykket meddeles i den form og ved bruk av den prosedyre som er avtalt mellom kunden og tjenestetilbyderen. Direktivet overlater altså dette til avtale mellom partene. Samtykket kan gjelde en enkeltstående betalingstransaksjon, eller gjentatte transaksjoner, som for eksempel en rekke direkte debiteringer.

12.3.2 Tilbakekall

I artikkel 54 nr. 3 sammenholdt med artikkel 66 om ugjenkallelighet av betalingsordre, reguleres adgangen for en bruker av betalingstjenester til å tilbakekalle et samtykke til en betalingstransaksjon. Reglene kan fravikes hvis kunden ikke er forbruker, jf. artikkel 51 nr. 1.

Et tilbakekall av samtykke innebærer at betalingsordren tilbakekalles, jf. artikkel 66 nr. 1. Det er tilbakekallsadgangen i forholdet mellom kunden og institusjonen som reguleres. Direktivets regler har ikke betydning for ugjenkalleligheten av transaksjoner i betalingssystemene, jf. fortalen punkt 38 nest siste og siste setning. Direktivets regler innebærer heller ikke at institusjonen skal involveres i det underliggende forholdet mellom betaleren og betalingsmottakeren, jf. fortalen punkt 39 siste setning.

Det følger av artikkel 54 nr. 3 at betaleren som utgangspunkt står fritt til å tilbakekalle sitt samtykke, dvs. betalingsordren. Dette kan imidlertid ikke skje etter at ordren er blitt ugjenkallelig etter artikkel 66, jf. artikkel 54 nr. 3. Det følger av denne bestemmelsen at ordren som utgangspunkt blir ugjenkallelig når den er mottatt av betalerens institusjon, jf. artikkel 66 nr. 1. Tidspunktet for når en betalingsordre anses mottatt, er regulert i artikkel 64 nr. 1, jf. punkt 15. Hvis betaleren for eksempel godkjenner en betalingstransaksjon i sin nettbank ved bruk av et passord og/eller en kode, er betalingsordren mottatt av institusjonen straks etter at dette er skjedd. Hvis tidspunktet da betalingsordren blir mottatt ikke er på en virkedag for betalerens institusjon, følger det av artikkel 64 nr. 1 at ordren skal anses som mottatt den påfølgende virkedagen. I tillegg kan institusjonen fastsette en såkalt "cut-off time" nær slutten av en virkedag, slik at betalingsordre som mottas etter dette tidspunktet anses mottatt først den påfølgende virkedagen.

Utgangspunktet etter artikkel 66 nr. 1, jf. artikkel 54 nr. 3, er altså at betalingsordren ikke kan tilbakekalles etter at betalerens institusjon har mottatt den. Ettersom betalingstransaksjoner i dag ofte skjer automatisert og svært raskt, og stansing av transaksjonen etter visse tidspunkter ikke kan skje uten høye kostnader, ble det ansett nødvendig at direktivet stiller opp en klar tidsmessig grense for når betalingsordrer blir ugjenkallelige, jf. fortalen punkt 38.

Utgangspunktet om at ordren blir ugjenkallelig når den er mottatt av betalerens institusjon, modifiseres for visse typer av betalingstransaksjoner av de øvrige bestemmelsene i artikkel 66. For det første bestemmer artikkel 66 nr. 2 at en betalingsordre iverksatt av eller via betalingsmottakeren, ikke kan tilbakekalles etter at betaleren har avgitt betalingsordren eller gitt sitt samtykke til gjennomføring av betalingstransaksjonen til betalingsmottakeren. Et eksempel på en situasjon der denne bestemmelsen vil få anvendelse, er der betaleren meddeler sitt samtykke til en transaksjon ved å godkjenne en betalingsordre ved bruk av betalingskort og PIN-kode i en butikk. Artikkel 66 nr. 2 ville i utgangspunktet også omfatte direkte debiteringer, men dette er særskilt regulert i artikkel 66 nr. 3. Her bestemmes at betalingsordren for slike tjenester kan tilbakekalles senest innen utgangen av virkedagen før dagen da beløpet skal belastes betalerens konto. Dette berører ikke retten til tilbakebetaling etter artikkel 62 og 63, jf. punkt 19. Tilbakekall av den enkelte betalingsordre medfører heller ikke at selve avtalen eller fullmakten som ligger til grunn for debiteringen opphører å gjelde, jf. nedenfor.

Hvis kunden som iverksetter en betalingsordre, enten dette er betaleren eller mottakeren, har avtalt med sin institusjon at betalingsordren skal iverksettes på en bestemt dag eller ved utløpet av en bestemt periode, eller på den dagen da kunden har stilt midler

til disposisjon for institusjonen, kan kunden tilbakekalle betalingsordren senest innen utgangen av virkedagen før den avtalte belastningsdagen, jf. artikkel 66 nr. 4.

I henhold til artikkel 66 nr. 5 første punktum kan tidsfristene i nr. 1 til 4 fravikes ved avtale mellom kunden og dennes betalingstjenestetilbyder. Hvis det er avtalt i rammeavtalen, kan institusjonen kreve gebyr for slikt senere tilbakekall. I tilfeller der betalingstransaksjonen iverksettes av eller via betalingsmottakeren, herunder direkte debiteringer, kreves også betalingsmottakerens samtykke til slikt tilbakekall etter utløpet av fristene i nr 2 og 3.

Artikkel 66 regulerer bare adgangen til tilbakekall av den enkelte betalingsordren. Det følger imidlertid av artikkel 54 nr. 3 annet punktum at også en fullmakt til å foreta en serie av betalingstransaksjoner kan tilbakekalles, slik at fremtidige transaksjoner skal anses som ikke autorisert av betaleren. Form og prosedyre for slikt tilbakekall er imidlertid ikke nærmere regulert i direktivet. Tilbakekall av den enkelte betalingsordre er for direkte debiteringer regulert i artikkel 66 nr. 3.

Etter artikkel 53 nr. 1 bokstav d kan det for småpengeinstrumenter avtales at betaleren ikke kan tilbakekalle betalingsordren etter at ordren er avgitt av betaleren eller etter at betaleren har gitt betalingsmottakeren samtykke til å gjennomføre betalingstransaksjonen. En slik avtale kan innebære at hvis betalingsmottakeren har godkjent transaksjonen ved bruk av et forhåndsbetalt kort i en terminal hos mottakeren, blir transaksjonen straks deretter ugjenkallelig og kan ikke tilbakekalles.

12.4 Arbeidsgruppens vurdering

12.4.1 Samtykke til betalingstransaksjoner

Arbeidsgruppen foreslår å gjennomføre direktivets regler i artikkel 54 om samtykke til betalingstransaksjoner i finansavtaleloven kapittel 2. Reglene må gis anvendelse både for enkeltstående betalingstransaksjoner og for transaksjoner som utføres med grunnlag i en rammeavtale. Reglene må gjøres ufravikelige i alle kunderelasjoner. Selv om loven i dag bygger på en forutsetning om samtykke fra kundens side, bør reglene om dette komme direkte til uttrykk i lovteksten. Gjennomføring av direktivets regler vil på dette punktet bare innebære en konkretisering av hva som allerede følger av gjeldende rett, nemlig at en transaksjon må godkjennes av kunden for å anses autorisert. I likhet med etter gjeldende rett overlater direktivet det til avtale mellom institusjon og kunde å definere formen samtykke skal gis i, for eksempel om det skal være skriftlig, og den nærmere prosedyren for å gi samtykke.

Betalingstjenestedirektivets regler om samtykke fra kunden kan ikke anses til hinder for at en representant for kunden, for eksempel en fullmektig, kan samtykke til betalingstransaksjoner på kundens vegne. Slike representanter må anses å utlede sin rett fra kunden, og dermed for å kunne samtykke etter direktivet på dennes vegne så lenge de handler innenfor fullmakten de er gitt.

Reglene om samtykke må gjøres ufravikelige uavhengig av om kunden er næringsdrivende eller forbruker, jf. direktivet artikkel 51 nr. 1. Dette har imidlertid mindre

betydning ettersom reglene om samtykke uansett overlater mye til avtalen mellom partene.

Det vises ellers til forslaget til ny § 24 annet til fjerde ledd i finansavtaleloven.

12.4.2 Tilbakekall

Direktivets regler om tilbakekall medfører at finansavtaleloven § 28 må endres. I motsetning til de gjeldende norske reglene, jf. finansavtaleloven § 2 annet ledd annet punktum, vil reglene om tilbakekall etter gjennomføringen av direktivet være fravikelige utenfor forbrukerforhold. I dag er reglene ufravikelige i alle kunderelasjoner.

I stedet for dagens utgangspunkt om at tilbakekall som utgangspunkt kan skje helt frem til betaling har skjedd, vil utgangspunktet bli at tilbakekall ikke kan skje etter at institusjonen har mottatt betalingsordren. Regelen i direktivet artikkel 64 som definerer tidspunktet for mottak av betalingsordre, foreslår arbeidsgruppen å gjennomføre i en egen ny bestemmelse i finansavtaleloven § 26a, jf. punkt 13. Dette gir et noe tidligere skjæringstidspunkt for når en betalingsordre blir ugjenkallelig enn etter dagens lov. Det vil imidlertid være mulig å fravike dette ved avtale med institusjonen, jf. direktivet artikkel 66 nr. 5. For transaksjoner i nettbank der kunden legger inn en betalingsordre som først skal gjennomføres på et senere tidspunkt, vil regelen i artikkel 66 nr. 4 medføre at kunden kan tilbakekalle transaksjonen senest dagen før forfallsdagen, dvs. samme regel som i dag avtales for de fleste nettbanktjenester, jf. punkt 12.2..

For korttransaksjoner er det i dag vanlig å avtale at tilbakekall ikke kan skje etter at betaleren har godkjent transaksjonen, jf. finansavtaleloven § 28 første ledd annet punktum. Her vil løsningen i realiteten bli den samme etter direktivet, jf. artikkel 66 nr. 2.

Når det gjelder direkte debiteringer, vil de enkelte betalingsordre kunne tilbakekalles frem til virkedagen før den avtalte belastningsdagen, på samme måte som betalingsordre lagt inn av betaleren til forfall på et senere tidspunkt. Kunden vil altså kunne tilbakekalle en betalingsordre i nettbanken senest virkedagen før belastning skal skje. Artikkel 66 regulerer ikke tilbakekall av selve avtalen om direkte debitering, dvs. av belastningsfullmakten. Det fremgår imidlertid av artikkel 54 nr. 3 at samtykke til en serie av betalingstransaksjoner kan tilbakekalles, uten at direktivet inneholder noen regulering av hvordan dette kan skje. Siden direktivet åpner for slikt tilbakekall, og ikke stiller krav til den nærmere reguleringen, kunne man se det slik at det er opp til partene å avtale den nærmere fremgangsmåten for tilbakekall av en fullmakt til gjentatte belastninger, både faste betalingsordre og direkte debiteringer, jf. at form og prosedyre for selve avgivelsen av et samtykke er overlatt til avtale etter artikkel 54 nr. 4. På den annen side kan man like gjerne se det slik at spørsmålet om fremgangsmåten ved tilbakekall faller utenfor direktivet, og at statene derfor står fritt til å regulere dette, jf. tilsvarende synspunkter om krav til innholdet i rammeavtalen under punkt 8.4.6.1. Arbeidsgruppen er noe i tvil, men vil anta at man kan beholde bestemmelsen i finansavtaleloven § 26 sjetten ledd om melding om tilbakekall og frist for institusjonen til å gjennomføre tilbakekallet. Det foreslås imidlertid å flytte bestemmelsen til femte

ledd, da nåværende femte ledd foreslås opphevet, se nærmere omforholdet mellom direktivet og de øvrige bestemmelsene i § 26 i punkt 19.

Direktivet åpner i artikkel 66 nr. 5 for at institusjonen kan kreve vederlag av kunden for tilbakekall etter utløpet av de ellers gjeldende fristene, hvis dette er avtalt i rammeavtalen. Denne bestemmelsen gjør unntak fra den generelle bestemmelsen i artikkel 52 nr. 2 om at institusjonen ikke kan kreve vederlag av kunden for å oppfylle sine opplysningsplikter eller plikt til å foreta korrigerende eller forebyggende tiltak etter direktivet del IV, jf. at artikkel 66 nr. 5 er uttrykkelig nevnt som et unntak i denne bestemmelsen. Den generelle bestemmelsen i artikkel 52 nr. 2 foreslår arbeidsgruppen å gjennomføre i finansavtaleloven ny § 14 a sammen med bestemmelsen i artikkel 32, jf. punkt 8.4.5. Det vil fremgå av § 14 a i lovforslaget at for at det kan kreves vederlag i samsvar med direktivet, må vederlaget være passende og i samsvar med betalingstjenestetilbyderens faktiske kostnader, jf. artikkel 52 nr. 1 annet punktum. Adgangen til å avtale vederlag for tilbakekall etter de ellers gjeldende fristene foreslås regulert i paragrafen som gjennomfører artikkel 66.

Den særlige regelen om utvidet adgang til å avskjære tilbakekall for småpengeinstrumenter foreslås gjennomført som et eget ledd i bestemmelsen som gjennomfører artikkel 66.

Det vises ellers til forslaget til endring av § 28i finansavtaleloven.

13 Mottak av betalingsordre

13.1 Innledning

Betalingstjenestedirektivet definerer skjæringstidspunktet for en betalingstjenestetilbyders mottak av betalingsordre i artikkel 64. Regelen gjelder både for enkeltstående betalingstransaksjoner og transaksjoner som utføres med grunnlag i en rammeavtale. Foruten å ha en side til reglene om tilbakekall av betalingsordre, jf. punkt 12, vil definisjonen av tidspunktet for når en betalingsordre anses mottatt, ha betydning for reglene om overføringstid, se punkt 15, og for reglene om valutering, se punkt 16.

13.2 Gjeldende rett

Finansavtaleloven inneholder ingen definisjon av tidspunktet for mottak av betalingsoppdrag. Dette kan ha sammenheng med at loven ikke fastsetter noen maksimal overføringstid for slike oppdrag.

Forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet inneholder regler om overføringstid og forsinkelse i § 9. Utgangspunktet for beregning av overføringstiden etter denne bestemmelsen er "akseptdagen", og ikke mottakstidspunktet. Akseptdagen kan ligge noe senere enn mottakstidspunktet etter betalingstjenestedirektivet artikkel 64, ettersom definisjonen av "akseptdag" i forskriften § 4 bokstav f, jf. direktiv 97/5/EF artikkel 2 bokstav l, forutsetter at institusjonen har undersøkt om det er tilstrekkelig økonomisk dekning for oppdraget og kontrollert at de nødvendige opplysninger for gjennomføring av oppdraget er oppfylt. Definisjonen av "akseptdag" vil erstattes av

betalingstjenestedirektivets bestemmelser om mottakstidspunkt og avvisning av betalingsordre, jf. punkt 6.10.

Selv om finansavtaleloven ikke inneholder noen definisjon av tidspunktet da et betalingsoppdrag anses mottatt, er tidspunktet da institusjonen mottar et betalingsoppdrag tillagt betydning i bestemmelsen om avbrudd av betalingsfrist i forholdet mellom betaleren og mottakeren i § 39 annet ledd bokstav a. Denne bestemmelsen slår fast at hvis ikke annet er avtalt, avbrytes en betalingsfrist, når betaleren er en forbruker, når betalerens oppdrag er mottatt av en finansinstitusjon. Det følger av tredje ledd at hvis det mottatte oppdraget ikke skal utføres straks, regnes fristavbruddet fra den avtalte betalingsdagen. Om innholdet i begrepet mottatt legges det i NOU 1994:19 side 150 til grunn, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 107 hvor departementet slutter seg til uttalelsene om dette, at begrepet "mottatt" normalt vil være identisk med innlevering eller registrering hos institusjonen. Det gis i NOU'en uttrykk for at der betaleren sender oppdraget til institusjonen per post, vil oppdraget ikke være mottatt før institusjonen eller dennes medhjelper har mottatt dette innenfor åpningstiden for tjenesten. For enkelte tjenester, som for eksempel kontofon, legger Banklovkommissjonen i NOU 1994: 19 side 150 imidlertid til grunn at oppdraget kan innleveres helt frem til kl. 24.00 og likevel anses mottatt den aktuelle dagen. Det samme er det naturlig å legge til grunn når det gjelder innlevering av betalingsoppdrag i nettbank.

13.3 Direktivet

Artikkel 64 definerer på hvilket tidspunkt institusjonens plikter når det gjelder gjennomføring av en betalingstransaksjon oppstår, blant annet med hensyn til overførings- tid, jf. fortalen punkt 37. Fra det tidspunktet betalingsordren regnes som mottatt etter artikkel 64 nr. 1, må den gjennomføres innenfor den maksimale overføringstiden slik at midlene er på betalingsmottakerens konto, eventuelt stilt til rådighet for en betalingsmottaker som ikke har konto, neste virkedag, jf. artikkel 69 nr. 1 og 70 jf. punkt 15.3.

Reglene i artikkel 64 er ufravikelige i alle kunderelasjoner, jf. artikkel 51 nr. 1. Utgangspunktet etter artikkel 64 nr. 1 er at betalingsordren anses mottatt på den dagen den faktisk er mottatt av institusjonen. Det avgjørende er tidspunktet da betalingsordren mottas av betalerens institusjon. Tidspunktet når en betalingsmottaker sender korttransaksjoner eller ordre om direkte debiteringer til sin institusjon, eller får innvilget en kreditt på de tilknyttede beløp fra sin institusjon, er uten betydning for spørsmålet om en betalingsordre er mottatt, jf. fortalen punkt 37 tredje og fjerde setning.

Utgangspunktet i artikkel 64 nr. 1 om den dagen betalerens institusjon faktisk mottar ordren, modifiseres der betalingsordren ikke mottas på en virkedag, jf. artikkel 4 nr. 27, jf. nærmere om innholdet i begrepet "virkedag" i punkt 16.3. I så fall skal den anses mottatt den påfølgende virkedagen. Betalingstjenestetilbyderen kan dessuten fastsette et "cut-off"-tidspunkt nær slutten av en virkedag som et skjæringstidspunkt slik at betalingsordre mottatt etter dette tidspunktet skal anses mottatt først den påfølgende virkedagen, jf. artikkel 64 nr. 1 tredje punktum. Institusjonen kan for eksempel fastsette at en betalingsordre må mottas senest en time før stengetid, ellers vil den bli ansett mottatt den påfølgende virkedagen. Formålet med bestemmelsen er å

gi institusjonen tilstrekkelig tid til å utføre kontroll for eksempel av om det finnes midler på betalerens konto, i tilfeller der en transaksjon godkjennes av kunden rett før virkedagens slutt. Det kan være umulig å gjennomføre en betaling innenfor den maksimale gjennomføringstiden etter direktivet hvis den mottas helt mot slutten av en virkedag. Grensen for hvor tidlig institusjonen kan sette et "cut-off"-tidspunkt vil det være naturlig å vurdere i lys av dette.

Artikkel 64 nr. 1 er imidlertid ikke til hinder for at institusjonen fastsetter et tidligere "cut-off"-tidspunkt for når betalingsordre må mottas hvis transaksjonen skal gjennomføres raskere enn den maksimale overføringstiden etter direktivet, for eksempel innen samme dag. For innenlandske betalinger i Norge må betalingsordre være mottatt innen visse tidspunkter på formiddagen for å kunne gjennomføres samme virkedag. Kundene må gis opplysning om mottakstidspunktet for betalingsordre og om eventuelle "cut-off"-tidspunkter før inngåelsen av en rammeavtale, jf. direktivet artikkel 42 nr. 2 bokstav d og punkt 8.3.1.1.

Når det gjelder betalingsordre der den kunden som iverksetter betalingsordren, enten dette er betaleren eller mottakeren, har avtalt med sin institusjon at gjennomføringen av betalingsordren skal settes i verk på en bestemt dag eller ved utløpet av en bestemt periode, eller på den dagen da betaleren har stilt midler til disposisjon for sin institusjon, skal mottakstidspunktet for bestemmelsen om overføringstid i artikkel 69 anses å være den avtalte datoen. Hvis dette ikke er på en virkedag, skal ordren anses mottatt den påfølgende virkedagen. Bestemmelsen tar sikte på tilfeller der betaleren godkjenner transaksjoner som først skal gjennomføres på et fremtidig tidspunkt, og mottakstidspunktet følgelig er forskjellig fra ordredagen.

13.4 Arbeidsgruppens vurdering

Arbeidsgruppen foreslår å gi en ny bestemmelse i finansavtaleloven § 26a som definerer tidspunktet for mottak av betalingsordre og gjennomfører artikkel 64 i betalingstjenestedirektivet. Bestemmelsen vil være ufravikelig i alle kunderelasjoner, men avtalefrihet vil følge av bestemmelsen som gjennomfører direktivet artikkel 64 nr. 2 om avtale om at gjennomføringen av en betalingstransaksjon skal starte på et visst tidspunkt. En slik bestemmelse som definerer tidspunktet for mottak av betalingsordre, er nødvendig både for reglene om tilbakekall, om overføringstid og forsinkelse og om valuterings.

Etter bestemmelsen vil det faktiske mottakstidspunktet være avgjørende for når en betalingsordre anses mottatt, så lenge dette ligger innenfor en virkedag og innenfor eventuelle "cut-off-tidspunkter" fastsatt av institusjonen i samsvar med bestemmelsen. Hvis kunden sender betalingsordren til institusjonen, vil den først anses mottatt i bestemmelsens forstand når den faktisk er kommet inn til institusjonen eller dennes medhjelper. Ved betalinger i nettbank vil ordren rent faktisk som regel mottas straks kunden har godkjent betalingstransaksjonen i nettbanken. For betalingsordre som gis før belastning skal skje, vil det være det avtalte belastningstidspunktet som er avgjørende for når den maksimale overføringstiden begynner å løpe, og ikke mottakstidspunktet for betalingsordren, jf. artikkel 64 nr. 2. For korttransaksjoner begynner overføringstiden å løpe når betalerens institusjon har mottatt ordren.

Arbeidsgruppen har vurdert om bestemmelsen som definerer tidspunktet for mottak av betalingsordre, må gis betydning for bruken av begrepet ”mottatt av en finansinstitusjon” når det gjelder forholdet mellom betaleren og betalingsmottakeren regulert i finansavtaleloven § 39 annet ledd bokstav a. Hvis forståelsen av begrepet i denne bestemmelsen skulle være den samme som etter direktivet artikkel 64, kunne det medføre at en betalingsordre lagt inn i nettbank kl. 23.00 på forfallsdagen kunne bli ansett mottatt med fristavbrytende virkning først den påfølgende dagen fordi mottakstidspunktet ikke er innenfor en virkedag. I så fall kunne betaleren komme i ansvar for forsinket betaling selv om betalingsordren ble gitt innenfor forfallsdagen. Som nevnt under punkt 13.2, fremgår det klart av forarbeidene at begrepet mottatt ikke er ment å forstås på denne måten i § 39 annet ledd bokstav a.

Betalingstjenestedirektivet artikkel 64 tar sikte på å fastsette utgangspunktet for når institusjonens plikter overfor kunden oppstår, særlig med hensyn til den maksimale overføringstiden for en betalingstransaksjon, jf. fortalen punkt 37. Bestemmelsen tar ikke sikte på å regulere det underliggende forholdet mellom betaleren og betalingsmottakeren, slik finansavtaleloven § 39 annet ledd bokstav a gjør når det gjelder betalingsfristen. Bakgrunnen for at mottakstidspunktet etter direktivet er definert ut fra begrepet ”virkedag”, og at det kan settes ”cut-off”-tidspunkter nær slutten av en virkedag, er institusjonens behov for tid til å kontrollere at det er tilstrekkelig dekning på betalerens konto for transaksjonen og at de nødvendige opplysninger som trengs for å gjennomføre oppdraget er oppfylt før betalingstransaksjonen iverksettes. Disse hensynene gjør seg ikke gjeldende når det gjelder avbrudd av en betalingsfrist i forholdet mellom betaleren og betalingsmottakeren. På denne bakgrunn har arbeidsgruppen kommet til at betalingstjenestedirektivet ikke må gis betydning for forståelsen av begrepet ”mottatt av en finansinstitusjon” i § 39 annet ledd. Begrepet skal derfor etter denne bestemmelsen fortsatt forstås i samsvar med uttalelsene i NOU 1994: 19 side 150.

Arbeidsgruppen legger tilsvarende synspunkter til grunn når det gjelder forholdet mellom bestemmelsen i direktivet artikkel 64 nr. 2 og finansavtaleloven § 39 tredje ledd om avbrudd av betalingsfrist der oppdraget først skal utføres på et senere tidspunkt enn dagen da institusjonen mottar betalingsordren. Selv om artikkel 64 nr. 2 medfører at mottakstidspunktet i forholdet mellom institusjonen og kunden vil utskytes til virkedagen etter den avtalte belastningsdagen hvis denne ikke faller på en virkedag, kan dette ikke få den konsekvens at tidspunktet for avbrudd av betalingsfrist i forholdet mellom betalerens og mottakeren etter § 39 tredje ledd forskyves tilsvarende. Arbeidsgruppen tilføyer at problemstillingen uansett har mindre betydning, ettersom lov 17. februar 1939 om gjeldsbrev § 5 annet ledd medfører at hvis et gjeldsbrev forfaller på lørdag, søndag, annen helligdag eller 1. eller 17. mai, blir forfallsdagen utskutt. For betaleren ville dermed betalingsfristen i henhold til denne bestemmelsen uansett ikke utløpe før virkedagen etter hvis den avtalte belastningsdagen ikke falt på en virkedag.

14 Avvisning av betalingsordre

14.1 Innledning

I visse tilfeller kan det være grunner som gjør at en institusjon ikke kan eller ikke ønsker å motta innskudd eller utføre en betalingsordre for en kunde. Dette kan knytte seg til forhold ved kunden selv, for eksempel at denne anses for å ha dårlige forutsetninger for å oppfylle sine betalingsforpliktelser, eller forhold ved den enkelte betalingsordren, som for eksempel at opplysninger er feil utfylt fra kundens side. Samtidig kan det være svært viktig for kundene å få tilgang til betalingssystemet gjennom institusjonene. En betaler (debitor) vil langt på vei være avhengig av tilgang til slike tjenester for å få brakt betalingsmidler frem til mottakeren (kreditor), jf. NOU 1994: 19 side 111.

Finansavtaleloven inneholder regler om avvisning av kunder i § 14, som gjelder både innskudd og betalingsoppdrag. Betalingstjenestedirektivet regulerer adgangen til å avvise en betalingsordre i artikkel 65. Spørsmålet blir i hvilken grad direktivets regler gjør det nødvendig med endringer i § 14.

14.2 Gjeldende rett

Finansavtaleloven § 14 første ledd bestemmer at det kreves saklig grunn for at institusjonen skal kunne avslå å ta imot innskudd eller utføre betalingsoppdrag på vanlige vilkår. Et eksempel på saklig grunn for avvisning av et betalingsoppdrag kan være at en blankett er feil utfylt, jf. NOU 1994: 19 side 113.

Institusjonen skal varsle kunden om avslaget uten ugrunnet opphold hvis ikke annet er bestemt i lov eller i medhold av lov, jf. § 14 annet ledd første punktum. I underretningen skal kunden gis opplysning om muligheten for å klage avslaget inn for Bankklagenemnda, jf. § 14 annet ledd annet punktum. Bankklagenemnda vil kunne prøve om avvisningen var saklig begrunnet.

Finansavtaleloven § 14 er ufravikelig i alle kunderelasjoner, jf. § 2 annet ledd annet punktum.

14.3 Direktivet

Betalingstjenestedirektivet regulerer bare betalingstjenester, ikke institusjoners mottak av innskudd fra allmennheten. Virkeområdet er dermed noe snevrere enn for bestemmelsen i finansavtaleloven § 14, selv om enhver innskuddskonto er å anse som en betalingskonto i direktivets forstand, jf. punkt 6.6. Reglene i artikkel 65 er, på samme måte som finansavtaleloven § 14, ufravikelige i alle kunderelasjoner, jf. artikkel 51 nr. 1.

Artikkel 65 nr. 1 bestemmer at institusjonen skal varsle kunden om en eventuell avvisning av en betalingsordre og om grunnene til avvisningen, og dessuten gi kunden opplysninger om prosedyren for å rette eventuelle faktiske feil ved betalingsordren. Bestemmelsen gjelder både enkeltstående betalingstransaksjoner og transaksjoner som har grunnlag i en rammeavtale. Den gjelder imidlertid bare selve den konkrete betalingsordren, og ikke mer generelt adgangen for en kunde til å få en rammeavtale om betalingstjenester med en institusjon, for eksempel om opprettelse av en konto. Dette reguleres ikke i direktivet.

Selv om utgangspunktet er at institusjonen skal varsle kunden om en avvisning, behøver ikke underretning foretas der annet relevant EU-regelverk eller nasjonal lovgivning er til hinder for dette. For småpengeinstrumenter bestemmer artikkel 53 nr. 1 bokstav c at partene kan avtale unntak fra artikkel 65 nr. 1 slik at institusjonen heller ikke behøver å varsle kunden der avvisningen av betalingsordren fremgår tydelig av sammenhengen. Dette vil for eksempel være tilfellet der et forhåndsbetalt kort avvises fra bruk i en betalingsterminal fordi det ikke er tilstrekkelig dekning på kortet for den konkrete betalingstransaksjonen.

Hvis institusjonen først har plikt til å varsle kunden etter artikkel 65 nr. 1 første avsnitt, følger det av annet avsnitt at underretning skal skje på avtalt måte og så snart som mulig, og senest innenfor fristene etter artikkel 69, dvs. innenfor rammen av den maksimale overføringstiden denne bestemmelsen fastsetter. Hvis betalingsordren mottas på en virkedag, vil kunden dermed i samsvar med artikkel 69 nr. 1 normalt måtte varsles innen virkedagen etter.

Artikkel 65 inneholder ikke noe krav om at betalingstjenestetilbyderen må ha saklig grunn for å kunne avvise en betalingsordre. Bestemmelsen krever bare at institusjonen skal underrette kunden om avslaget. Artikkel 65 nr. 1 tredje avsnitt bestemmer at institusjonen kan kreve gebyr for å varsle kunden hvis avvisningen er objektivt begrunnet og det er avtalt i rammeavtalen at det kan kreves vederlag for slik underretning. Dette kan forstås slik at institusjonen ikke behøver å ha noen saklig begrunnelse for å avvise en betalingsordre, og at den eneste begrensningen er at det bare er ved saklig grunn at det eventuelt kan kreves gebyr for å underrette kunden.

På den annen side bestemmer imidlertid artikkel 61 nr. 2 at hvis alle vilkårene i betalerens rammeavtale er oppfylt, kan institusjonen ikke avvise en autorisert betalingsordre, uansett om ordren initieres av betaleren eller mottakeren, med mindre det er forbudt etter annet relevant EU-regelverk eller nasjonal lovgivning. Denne bestemmelsen kan tas til inntekt for at artikkel 65 må forstås mer snevert, slik at den ikke regulerer institusjonens adgang til å avvise kunder fra å få etablert et kundeforhold og få utført betalingstjenester mer generelt, men bare gjelder mer konkret muligheten for å avvise de enkelte betalingsordre som inngår i et allerede etablert kundeforhold. Dette understøttes av det faktum at direktivet ikke regulerer spørsmålet om adgang til å nekte kunder opprettelse av en rammeavtale, jf. ovenfor. Artikkel 65 nr. 1 viser til at institusjonen skal gi kunden beskjed om fremgangsmåten for å rette eventuelle faktiske feil ved en betalingsordre, noe som kan tyde på at hensikten har vært at avvisning av en betalingsordre skal forutsette at det er noe galt med ordren som gjør at den ikke kan gjennomføres, og ikke at institusjonen generelt kan avvise å gjennomføre betalingsordre for eksempel på grunn av forhold ved kunden. En slik forståelse støttes av direktivets fortale punkt 37, hvor det kommer til uttrykk at "Users should be able to rely on the proper execution of a complete and valid payment order if the payment service provider has no contractual or statutory ground for refusal". Dette synes å tale for at artikkel 65 ikke er til hinder for et krav om saklig grunn for at en betalingstjenestetilbyder skal kunne avvise kunder fra å få utført betalingstjenester mer generelt. For individuelle betalingsordre synes imidlertid direktivet å være til hinder for et uttrykkelig krav om saklig grunn for avvisningen, selv om det synes å forutsette at avvisningen av ordren må knytte seg til faktiske forhold for eksempel

knyttet til feil ved ordren eller at det ikke er dekning for betalingstransaksjonen på kundens konto.

14.4 Arbeidsgruppens vurdering

Direktivets regler i artikkel 65 om avvisning av kunder må gjennomføres i norsk rett. Etter arbeidsgruppens vurdering bør dette skje ved endringer i den gjeldende § 14 i finansavtaleloven om avvisning av kunder. Bestemmelsen vil fortsatt være ufravikelig i alle kunderelasjoner.

Artikkel 65 regulerer ikke mottak av innskudd, og ikke adgangen til å få et kunde-forhold med en institusjon i form av en rammeavtale om betalingstjenester. Når det gjelder slike tjenester, kan derfor § 14 første ledd beholdes som i dag, men det må skje visse redaksjonelle endringer av bestemmelsen som følge av innarbeidingen av artikkel 65.

Arbeidsgruppen foreslår på denne bakgrunn å endre finansavtaleloven § 14 første ledd til et forbud mot å avvise å motta innskudd eller utføre *betalingstjenester* for kunder uten saklig grunn. Regelen i § 14 annet ledd om underretning om avslag mv. foreslås beholdt for disse forholdene. I nytt tredje, jf. annet ledd, foreslår arbeidsgruppen å regulere avvisning av betalingsordre i tråd med reguleringen i artikkel 65 i direktivet. For slik avvisning av konkrete betalingsordre må direktivets kriterier legges til grunn, dvs. at det ikke kan stilles opp noe uttrykkelig krav i lovteksten om at avvisningen av betalingsordren må være saklig begrunnet.

Bestemmelsen i artikkel 53 nr. 1 bokstav c om småpengeinstrumenter foreslås gjennomført i § 14 tredje ledd fjerde punktum.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven § 14.

15 Overføringstid

15.1 Innledning

Overføringstid er et mål for hvor lang tid det tar å overføre et beløp fra en betaler til en betalingsmottaker. Denne tidsperiodens utgangspunkt vil etter gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet være tidspunktet da betalerens institusjon mottar en betalingsordre, jf. artikkel 64 og drøfting i punkt 13. Lengden på overføringstiden kan være viktig for kundene, som kan ha behov for å få overført pengebeløp raskt, og i hvert fall innenfor eventuelle frister satt av betalingsmottakeren. Overføringstiden vil imidlertid ha mindre interesse for en betaler som er forbruker og betaler til en betalingsmottaker i Norge, ettersom betalingsfristen avbrytes allerede når oppdraget mottas av en finansinstitusjon, jf. finansavtaleloven § 39 annet ledd bokstav a.

Arbeidsgruppen er delt i synet med hensyn til hvordan direktivets valuteringsbestemmelse skal gjennomføres, se punkt 16. Fordi reglene om overføringstid får direkte innvirkning på tidspunktet for når beregning av renter på kundenes midler skal starte og opphøre (valutering) i punkt 16, viser arbeidsgruppen til at de enstemmige

forslagene om overføringstid til dels kan være basert på forutsetninger om bestemte løsninger om gjennomføring av valuteringsbestemmelsene i punkt 16.

15.2 Gjeldende rett

Finansavtaleloven inneholder ikke regler om overføringstid for betalingstransaksjoner. Dette er overlatt til avtale mellom partene og dermed til konkurransen mellom institusjonene. Det følger imidlertid av finansavtaleloven § 13 annet ledd at institusjonen i sine alminnelige vilkår for betalingsoppdrag skal opplyse om det høyeste antall virkedager en overføring vil ta. Det norske betalingssystemet er i praksis svært effektivt. I alminnelighet vil en betalingsordre som er mottatt elektronisk av en institusjon innen visse tidspunkter på formiddagen en virkedag, kunne behandles så raskt i systemet at beløpet vil være overført til mottakerens konto i løpet av samme dag. Tidspunktet betalingsordren må være mottatt for å kunne utføres samme dag, kan variere noe mellom ulike institusjoner og med typen betalingstjeneste som benyttes. Ved papirbaserte betalingsoppdrag vil overføringstiden normalt være en virkedag mer enn for betalingsoppdrag som er mottatt elektronisk.

Når det gjelder betalingsoverføringer til utlandet, er det fastsatt fravikelige regler om overføringstid i forskriften 2. juli 1999 nr. 719 om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 9, som gjennomfører direktiv 97/5/EF. Det følger av denne at overføringstiden ved overføring til land innenfor EØS-området skal være maksimalt fem bankdager, hvis ikke det er avtalt noe annet, jf. § 9 annet ledd bokstav a. For betalingsoppdrag til land utenfor EØS-området kan overføringstiden maksimalt være åtte bankdager hvis det ikke er avtalt noe annet, jf. § 9 annet ledd bokstav b.

15.3 Direktivet

Betalingstjenstedirektivet regulerer overføringstiden for betalingstransaksjoner i artikkel 69. I likhet med de øvrige bestemmelsene i direktivets del IV, gjelder den både for enkeltstående betalingstransaksjoner og transaksjoner som har grunnlag i en rammeavtale.

Det følger av artikkel 69 nr. 1 at betalerens betalingstjenestetilbyder skal sørge for at beløpet for en betalingstransaksjon overføres innen utløpet av virkedagen etter at betalerens tjenestetilbyder mottok betalingsordren i samsvar med artikkel 64. Regelen innebærer at hvis betalerens institusjon mottar betalingsordren innenfor en virkedag, og før eventuelle "cut-off"-tidspunkter fastsatt av institusjonen i samsvar med artikkel 64 nr. 1, skal den sørge for at mottakerens institusjon har pengene på sin konto innen utløpet av virkedagen etter. Formålet med direktivet er å forbedre effektiviteten av betalingsoverføringer innenfor EØS-området, jf. fortalet punkt 43.

For transaksjoner som iverksettes ved bruk av en betalingsordre i papirform, for eksempel en papirgiro, kan overføringstiden forlenges med én virkedag. Hensikten med dette er i følge fortalet punkt 43 å muliggjøre fortsatt bruk av papirdokumenter for de kunder som ønsker dette. Artikkel 69 nr. 1 fastsetter en overgangsregel om at overføringstiden frem til 1. januar 2012 kan settes til maksimum tre virkedager ved avtale mellom partene.

Direktivet setter bare en maksimumsgrense for overføringstidens lengde, jf. fortalen punkt 43 om "a maximum one-day execution time" og artikkel 86 nr. 3 annet avsnitt om at betalingstjenestetilbydere kan tilby sine kunder bedre vilkår enn det som følger av direktivet. I tillegg følger det av artikkel 72 at statene for nasjonale betalings-transaksjoner kan fastsette kortere overføringstider enn den som følger av artikkel 69. Denne bestemmelsen er tatt inn i direktivet for å gi statene mulighet til å fastsette kortere overføringstider enn én virkedag, for eventuelt å forhindre at tjenestenes nivå blir dårligere enn før ved gjennomføring av direktivet, jf. fortalen punkt 43.

Når det gjelder betalingstransaksjoner som iverksettes av eller via betalingsmottakeren, følger det av artikkel 69 nr. 3 at tiden betalingsmottakerens institusjon kan benytte for å overføre en slik betalingsordre til betalerens institusjon, skal avtales mellom betalingsmottakeren og dennes institusjon, for direkte debiteringer slik at det muliggjør oppgjør på den avtalte forfallsdato. Regelen vil for eksempel gjelde for oversendelsen av betalingsordren til betalerens institusjon der det betales med betalingskort i en butikk. Det er altså opp til betalingsmottakeren og dennes institusjon å avtale hvor raskt betalingsmottakerens institusjon skal videreformidle slike betalingsordrer til betalerens institusjon for oppgjør, og dette trenger ikke å skje innen én virkedag. Når betalerens institusjon først har mottatt ordren fra betalingsmottakerens institusjon, vil imidlertid regelen om én dags overføringstid i artikkel 69 nr. 1 få anvendelse slik at overføringen må skje innen utløpet av neste virkedag, eventuelt på forfallsdag hvis dette er senere, jf. artikkel 69 nr. 3. Enkelte av betraktningene i fortalens punkt 43 kunne tas til inntekt for at regelen om én virkedags overføringstid er fravikelig der transaksjonen er iverksatt av eller via betalingsmottakeren, men dette fremgår ikke av ordlyden i artikkel 69. Selv om dette ikke er opplagt, vil arbeidsgruppen anta at det må være slik at hovedregelen i artikkel 69 nr. 1 vil gjelde for betalerens institusjon også i slike tilfeller når det ikke er avtalt en senere forfallsdag for betalingen.

Beløpet anses etter direktivet for overført når beløpet er godskrevet betalingsmottakerens institusjon, jf. artikkel 69 nr. 1. Denne regelen gjelder altså forhold mellom institusjonene involvert i overføringen. Etter tidspunktet angitt i artikkel 69 nr. 1 kan betalerens institusjon ikke holdes ansvarlig for at transaksjonen ikke gjennomføres korrekt, jf. artikkel 75 nr. 1. For betalingsmottakeren er imidlertid det interessante ikke når hans institusjon har mottatt midlene, men når de er disponible for ham. Når betalingsmottakeren ikke har en betalingskonto hos den mottakende institusjonen, bestemmer artikkel 70 at institusjonen skal gjøre pengene tilgjengelige for mottakeren innen fristene etter artikkel 69. Dette vil si at straks midlene er godskrevet mottakerens institusjon, har mottakeren krav på å få utbetalt pengene hos institusjonen. Hvis betalingsmottakeren har en betalingskonto hos institusjonen som mottar pengene, skal beløpet være disponibelt for betalingsmottakeren umiddelbart etter at beløpet er godskrevet mottakerens institusjon, jf. artikkel 73 nr. 1 annet avsnitt, jf. artikkel 69 nr. 2. Hvis betalingsmottakerens institusjon ikke gjør beløpet tilgjengelig innen disse fristene, kan institusjonen bli ansvarlig etter artikkel 75 nr. 1.

For småpengeinstrumenter kan det avtales andre overføringstider enn dem som følger av artikkel 69 og 70, jf. artikkel 53 nr. 1 bokstav e.

Adgangen til å fravike bestemmelsene om overføringstid og andre bestemmelser i direktivet del IV avsnitt 2 er regulert i artikkel 68. På dette punktet kan derfor ikke den generelle bestemmelsen om ufravikelighet i artikkel 51 nr. 1 anses for å ha noen selvstendig betydning. Artikkel 68 må sammenholdes med den generelle reguleringen av betalingstjenestedirektivets geografiske virkeområde i artikkel 2, som begrenser direktivets obligatoriske virkeområde til betalingstransaksjoner der begge de involverte institusjoner befinner seg i EØS og der transaksjonen skjer i euro eller valutaen i et EØS-land utenfor euroområdet. Artikkel 68 snevrer inn virkeområdet for reglene i artikkel 69 til 72 ytterligere.

Det følger av artikkel 68 at bestemmelsene i artikkel 69, 70 og 71 ikke kan fravikes for betalingstransaksjoner i euro, jf. artikkel 68 nr. 1 bokstav a. Dette vil for Norges del omfatte både innenlandske og grensekryssende betalingstransaksjoner i euro, men for grensekryssende transaksjoner bare de som skjer innenfor EØS, jf. artikkel 2. I tillegg er direktivets regler ufravikelige for innenlandske betalingstransaksjoner i valutaen i den staten der transaksjonen skjer, jf. artikkel 68 nr. 1 bokstav b. For Norges del vil dette være innenlandske betalingstransaksjoner i norske kroner. I tillegg følger det av artikkel 68 nr. 1 bokstav c, jf. artikkel 2, at reglene om overføringstid heller ikke kan fravikes for betalingstransaksjoner innenfor EØS som bare omfatter en valutaomregning i Norge mellom euro og norske kroner, og der en eventuell grensekryssende overføring skjer i euro, jf. artikkel 68 nr. 1 bokstav c. Dette innebærer motsetningsvis at der en betaling fra et EØS-land til Norge skjer i norske kroner, er reglene i direktivet fravikelige. Det er bare for betalinger ut av Norge der det veksles fra norske kroner til euro før overføringen skjer, at direktivet på dette punktet er ufravikelig.

For andre betalingsoverføringer internt i Norge eller innenfor EØS enn de som omfattes av artikkel 68 nr. 1 bokstav a til c, er bestemmelsene om overføringstid og når beløp skal være disponible, fravikelige, jf. artikkel 68 nr. 2. Dette vil for eksempel omfatte innenlandske betalingstransaksjoner i britiske pund. Bestemmelsene vil også være fravikelige ved en overføring fra Norge til et EØS-land i en annen valuta enn euro, for eksempel i britiske pund eller norske kroner. For betalingstransaksjoner innenfor EØS-området kan det likevel ikke avtales en overføringstid på mer enn fire virkedager fra tidspunktet da betalerens institusjon mottar betalingsordren, jf. artikkel 69 nr. 2 siste setning.

15.4 Arbeidsgruppens vurdering

Betalingstjenestedirektivets regler om overføringstid og når beløp skal være disponible for betalingsmottakeren, må gjennomføres i finansavtaleloven. Arbeidsgruppen foreslår at reglene gjennomføres i ny § 26b. Reglene er nye når det gjelder innenlandske betalingstransaksjoner, og vil for betalingsoppdrag til og fra utlandet erstatte reglene i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 9.

Hovedregelen om én virkedags overføringstid vil innebære at betalingstransaksjoner som mottas av betalerens institusjon for eksempel på en mandag, må være på betalingsmottakerens konto tirsdag. En regulering av dette vil innebære noe nytt for innenlandske betalingstransaksjoner, hvor overføringstiden i dag ikke er regulert. I praksis skjer imidlertid betalingsoverføringer i Norge minst så raskt som dette, jf.

nedenfor. For korttransaksjoner og andre transaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren, vil det være opp til betalingsmottakeren og dennes institusjon å bli enige om overføringstiden ved avtale. Reglene om småpengeinstrumenter vil innebære at partene her vil stå fritt til å avtale lengre overføringstider enn de som følger av bestemmelsene som gjennomfører artikkel 69 nr. 1.

Reglene i direktivet er ikke til hinder for at det oppstilles kortere overføringstider for nasjonale betalingstransaksjoner, jf. direktivet artikkel 72. I Norge blir betalingstransaksjoner i flere banker gjennomført innen samme virkedag hvis betalingsordren mottas av betalerens institusjon innen et tidspunkt på formiddagen, i mange banker før klokken 12.00. Arbeidsgruppen foreslår likevel ikke å utnytte muligheten for å fastsette kortere overføringstider for innenlandske transaksjoner. Den effektive praksisen i Norge i dag skjer uten at det er fastsatt regler om overføringstid for innenlandske transaksjoner. Direktivet er ikke til hinder for at kundene tilbys kortere overføringstider enn det som fremgår av direktivet, jf. artikkel 86 nr. 3 annet avsnitt. Etter dagens praksis vil det dessuten ikke være mulig å gjennomføre alle betalingstransaksjoner innen samme virkedag med mindre det defineres en særskilt forståelse av virkedag som er spesifikt relatert til innmelding av betalingstransaksjoner, jf. at bare transaksjoner mottatt før et visst tidspunkt vil bli gjennomført samme dag.

Arbeidsgruppen har for øvrig også vurdert spørsmålet om å fastsette kortere overføringstid for nasjonale betalingstransaksjoner i sammenheng med reglene om tidspunkt for renteberegning på kontoer i direktivet artikkel 73. Det vises til punkt 16.4, der det vil fremgå at et flertall i arbeidsgruppen (medlemmene Behringer, Gjedrem, Kvam og Sletner) subsidiært vil foreslå å fastsette null dagers overføringstid for innenlandske betalingsoverføringer i norske kroner for å opprettholde dagens norske "nullfloat"-system for renteberegning ved godskriving og belastning av kundekontoer.

Betalingstransaksjoner til land utenfor EØS-området kan ta lengre tid enn overføringer innen EØS. For slike overføringer er det fastsatt i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet at overføringstiden kan være lengre enn for overføringer innenfor EØS, nemlig 8 bankdager eller en annen tidsperiode avtalt mellom partene, jf. forskriften § 9 første ledd bokstav b. Det ville være vanskelig å gjennomføre én dags overføringstid i samsvar med direktivets hovedregel for slike transaksjoner. Direktivets virkeområde er begrenset til transaksjoner innenfor EØS-området og i euro eller EØS-valutaer, jf. artikkel 2 nr. 1 og 2. Arbeidsgruppen foreslår å regulere adgangen til å fravike bestemmelsen om overføringstid for overføringer i andre valuta enn euro og norske kroner innenfor EØS, og til land utenfor EØS-området, direkte i lovbestemmelsen som gjennomfører direktivet artikkel 68, i samsvar med reguleringen i den nevnte direktivbestemmelsen og direktivet artikkel 2, se lovforslaget § 26b femte ledd, jf. også punkt 5.4.3. Når overføring skjer til et land utenfor EØS, foreslår arbeidsgruppen å videreføre den fravikelige regelen om 8 virkedagers overføringstid for slike betalingstransaksjoner, jf. den gjeldende regelen i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 9 første ledd bokstav b. Når det gjelder transaksjoner innenfor EØS-området som ikke er omfattet av artikkel 69 nr. 1, som for eksempel en innenlandsk overføring i britiske pund, følger det av artikkel 68 nr. 2 at det maksimalt kan avtales en overføringstid på fire virkedager.

Det vises ellers til forslaget til ny § 26b i finansavtaleloven. Regelen i artikkel 69 nr. 1 annet punktum om at det frem til 1. januar 2012 kan avtales en overføringstid på tre virkedager, foreslår arbeidsgruppen at ikke inntas i § 26b, men i en egen overgangsbestemmelse, se lovforslaget del III.

16 Tidspunkt for beregning av renter på kundekontoer

16.1 Innledning

Ved renteberegning av midler på kontoer er et sentralt spørsmål fra hvilket tidspunkt renteberegningen tar til og opphører ved innskudd, uttak og betalingsoverføringer – også kalt valuteringsdato. For kunden har dette betydning for hvilke renteinntekter som opp tjenes, og dette har sin motpost i institusjonenes rentekostnader. Institusjonene vil plassere både kundemidler og egne midler til forrentning, og vil ha renteinntekter av alle midler som forvaltes.

Dersom et beløp kan gjøres rentebærende for institusjonen uten at det er rentebærende for kunden, vil netto inntekt ved dette være en besparelse for institusjonen som kalles en "flytinntekt" (float income) – i det videre bare benevnt som float eller floatinntekt. Hvis institusjonen må godskrive renter på kundens konto på et tidspunkt da det aktuelle beløpet ikke kan gjøres rentebærende for institusjonen selv, vil institusjonen få et tap som kalles negativ float.

Betalingsstjenestedirektivet gir regler om valuteringsdatoer som knytter tidspunktet for renteberegningen til tidspunktene da beløp blir debitert (belastet) eller kreditert (godskrevet) kundens konto. Ettersom tidspunktet for kreditering vil avhenge av overføringstiden, har overføringstiden betydning for institusjonenes mulighet til å oppnå floatinntekter. Etter gjeldende norsk rett er renteberegningen ved betalingsoverføringer ikke knyttet til tidspunktene for belastning eller godskriving av konto, men til tidspunktet da transaksjonene gjøres opp institusjonene i mellom.

Direktivet bygger altså på et noe annet system for valuteringsdatoer enn de norske reglene, og det vil her bli vurdert hvilke konsekvenser dette får når direktivet skal gjennomføres i norsk rett. I vurderingen av dette har arbeidsgruppens medlemmer på visse punkter ulike syn på tolkingen av direktivet samt på vurderingen av gjennomføringen i norsk rett. På visse punkter er det imidlertid enighet i arbeidsgruppen, nemlig når det gjelder valuteringsdatoer og gjennomføring av direktivets definisjoner av "virkedag" og "valuteringsdag".

Arbeidsgruppen står samlet bak fremstillingen av gjeldende rett i punkt 16.2 nedenfor. I punkt 16.3 og 16.4 vil det fremkomme på hvilke punkter det er uenighet og hva de ulike medlemmene av arbeidsgruppen mener.

16.2 Gjeldende rett

Før finansavtaleloven var tidspunktet for institusjonenes renteberegning ved godskriving og belastning av kundekontoer ikke regulert. Institusjonene fastsatte reglene for dette blant annet ut fra konkurransemessige vurderinger. For elektroniske betalingsoverføringer var floattiden gjennomsnittlig på én dag, jf. NOU 1994: 19 side 79.

Ved finansavtaleloven ble det gitt regler om tidspunktet for renteberegning i finansavtaleloven § 27. Reglene gjelder for alle typer av innskuddskontoer. De bestemmer ikke hvordan selve renten skal beregnes. Dette vil være opp til avtalen mellom banken og kunden. Bestemmelsen regulerer bare tidspunktet for når renteberegning skal ta til og opphøre ved godskriving og belastning av konto.

Når det gjelder transaksjoner fra konto til konto, innebærer finansavtaleloven § 27 at tidspunktet for renteberegning på kontoene knyttes til oppgjørsdagen. Det er den kalenderdagen da posisjoner som skriver seg fra godskriving og belastning av kundekonti, kan gjøres opp mellom de berørte institusjonene i Norges Bank eller på annen måte, jf. § 27 tredje ledd første punktum. Ved overføring innen samme institusjon er oppgjørsdagen den dagen godskriving eller belastning skjer, jf. § 27 tredje ledd annet punktum. Det følger av § 27 annet ledd tredje punktum at renter for betaleren skal godskrives til og med kalenderdagen før oppgjørsdagen. Etter § 27 første ledd annet punktum skal betalingsmottakeren godskrives renter fra og med oppgjørsdagen. Dette innebærer at beløpet som overføres hele tiden er rentebærende for enten betaleren eller betalingsmottakeren, slik at det ikke blir mulig for institusjonene å oppnå positivt float ved betalingsoverføringer. Samtidig unngås negativ float for institusjonene, ved at tidspunktene for renteberegning på kundekontoene sammenfaller med muligheten for institusjonene til å gjøre beløpet rentebærende for seg. På denne bakgrunn kan man kalle det systemet finansavtaleloven § 27 etablerer ved kontooverføringer for et ”nullfloat”-regime.

Ved innskudd og uttak av kontanter fra konto gjelder andre regler. Etter § 27 annet ledd første punktum skal kunden ved uttak i kontanter godskrives renter til og med kalenderdagen før uttaket. Ved lørdag, helligdag eller offentlig høytidsdag skal kunden etter annet ledd annet punktum godskrives renter til og med siste kalenderdag før siste virkedag før uttaket. Reglene er begrunnet med at institusjonene må ha kontanter tilgjengelig i minibank før uttak. Ved helligdager kan de ikke plasseres til forrentning fra siste virkedag før helgen. Reglene om kontantuttak omfatter ikke kontantuttak ved varekjøp (”cash-back” eller ”cash-out”). Dette regnes som en kontooverføring.

Ved innskudd i kontanter på konto skal kunden godskrives renter fra og med første kalenderdag etter at innskuddet ble foretatt, jf. § 27 første ledd første punktum. Bestemmelsen kan gi en viss mulighet for positiv float for institusjonene, men normalt ikke fordi institusjonene bare kan gjøre beløpene rentebærende for seg i Norges Bank samme dag som innskuddet skjer hvis innskuddet foretas før et visst tidspunkt som Norges Bank setter som skjæringspunkt for renteberegning samme dag, jf. NOU 1994: 19 side 127. Eventuelle floatinntekter vil også reduseres av institusjonenes behov for kontanter for utbetaling til kunder.

Reglene om renteberegning i finansavtaleloven § 27 gjelder bare for innenlandske betalingstransaksjoner, jf. at forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 3 bestemmer at reglene ikke gjelder ved betalingsoppdrag til og fra utlandet. Reglene gjelder heller ikke innenlandske valutatransaksjoner, jf. finansavtaleloven § 9 fjerde ledd annet punktum. Reglene gjelder for utenlandske institusjoners virksomhet i Norge, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 37, dvs. at filialer av utenlandske banker i

Norge må følge reglene i finansavtaleloven § 27 for innenlandske betalingsoverføringer.

I tillegg til spørsmålet om når beløp blir rentebærende for betalingsmottakeren, er det også sentralt for kunden når beløpet kan disponeres. Dette er i norsk rett regulert i finansavtaleloven § 24 annet ledd, som bestemmer at beløpet kan disponeres når det er godskrevet kontoen. Innskudd i kontanter kan straks heves på institusjonens ekspedisjonssteder.

16.3 Direktivet

En samlet arbeidsgruppe viser til at betalingstjenestedirektivet regulerer overføringstiden for betalingstransaksjoner i artikkel 69, jf. punkt 15.3 over. Tidspunktet for når et beløp skal være disponibelt på betalingsmottakerens konto, er regulert i artikkel 73 nr. 1 annet avsnitt. Det følger av denne bestemmelsen at det overførte beløpet skal være tilgjengelig – disponibelt – for mottakeren umiddelbart etter at betalingsmottakerens institusjon har mottatt beløpet. Dette må forstås slik at beløpet skal godskrives mottakerens konto virkedagen etter at betalerens institusjon mottok betalingsordren, jf. at artikkel 69 nr. 1 bestemmer at mottakerens institusjon skal motta beløpet virkedagen etter at betalerens institusjon har mottatt betalingsordren. Hvis betalerens institusjon mottar en betalingsordre på mandag, innebærer dette altså at beløpet skal godskrives mottakerens konto og være disponibelt senest i løpet av tirsdagen. Betalerens institusjon kan altså vente en dag med å sende betalingsordren til oppgjør, forutsatt at systemet som benyttes er så raskt at transaksjonsbeløpet i så fall vil kunne godskrives kontoen til mottakerens institusjon innenfor fristen etter artikkel 69 nr. 1.

Det som er sagt ovenfor, gjelder selve overføringstiden og når beløpene skal stilles til rådighet, og sier ikke direkte noe om hvordan renteberegningen skal skje. Artikkel 73 har imidlertid regler om valuteringsdatoer ("value dates"). Begrepet er definert i artikkel 4 nr. 17 som "a reference time used by the payment service provider for the calculation of interest on the funds debited from or credited to a payment account". Et flertall i arbeidsgruppen, medlemmene *Behringer, Gjedrem, Kvam, Pedersen og Sletner*, forstår dette slik at det siktes til det tidspunktet et beløp føres på konto med den virkning at beløpet tas med i den bokførte sluttsaldoen som danner grunnlaget for den aktuelle dags renteberegning. Renteberegning basert på daglig sluttsaldo er den etablerte praksisen i sentralbanker og finansinstitusjoner gjennom lang tid. Medlemmet *Veel Midtbø* har problemer med å se hvilke holdepunkter i direktivet flertallet bygger sin forståelse av begrepet valuteringsdag på, og forstår på sin side direktivets definisjon slik at den sikter til det tidspunktet et beløp rentemessig skal stilles til disposisjon eller belastes en konto, dvs. til det tidspunktet renteberegningen på kundens konto tar til eller opphører, jf. at tidspunktet skal benyttes "for the calculation of interest on the funds" i henhold til direktivets definisjon.

Selv om arbeidsgruppen har en noe ulik forståelse av definisjonen av valuteringsdag, er en samlet arbeidsgruppe likevel enig om at det følger av direktivet artikkel 73 nr. 1 første avsnitt at valuteringsdatoen for mottakeren (kreditvaluteringsdato) skal være samme dag som mottakerens institusjon mottar midlene ("no later than the business day on which the amount of the payment transaction is credited to the payee's

payment service providers account”). Godskriving av renter for mottakeren skal altså begynne fra og med den virkedagen beløpet mottas.

Artikkel 73 nr. 2 fastslår at valuteringsdatoen for betaleren (debetvaluteringsdato) ikke skal være tidligere enn tidspunktet betalingen er foretatt (“the point in time at which the amount is debited to that payment account”). Arbeidsgruppen er delt i forståelsen av denne bestemmelsen. Etter flertallets syn (dvs. *medlemmene Behringer, Gjedrem, Kvam, Pedersen og Sletner*) er bestemmelsen et forbud mot det som har vært praksis i mange land med tilbakevaluering, dvs. at institusjonen velger en annen og tidligere dato enn belastningsdagen som debetvaluteringsdato. En slik forståelse harmonerer også med direktivets fortale punkt 45, der det står at bruken av valuteringsdatoer til skade for kunden ikke bør være tillatt. Bestemmelsen i artikkel 73 nr. 2 skal etter flertallets syn hindre at institusjonen for eksempel benytter den dato betalingskortet blir brukt eller sjekken skrives ut som debetvaluteringsdato. Noen institusjoner har hatt sistnevnte praksis, i det man mener at når kortet er brukt eller sjekken levert, så har kunden disponert over midlene sine og skal derfor heller ikke få renter av disse. Direktivet er ikke til hinder for at betaleren får renter *etter* at beløpet er belastet kontoen, men renteberegningen kan ikke opphøre *før* dette tidspunktet, jf. ordlyden i artikkel 73 nr. 2 ”no earlier than”. Direktivet må dermed forstås slik at ved reservasjon av et beløp på konto for eksempel ved bruk av et betalingskort, kan heller ikke reservasjonsdatoen benyttes som debetvaluteringsdato. Datoen kontoen belastes må legges til grunn. Ut fra direktivets regulering av overføringstiden og når beløp skal være disponible ved betalingstransaksjoner, jf. ovenfor, innebærer dette etter flertallets syn at en betalingsordre som blir mottatt av betalerens institusjon for utføring på en mandag, skal belastes betalerens konto (debiteres) denne mandagen. Valuteringsdatoen for beløpet som omfattes av ordren kan etter direktivet ikke settes tidligere enn denne mandagen. Betalingsmottakerens tjenesteyter vil motta beløpet seinest dagen etter, dvs. tirsdag, og skal godskrive beløpet (kreditere) til mottakerens konto og gjøre beløpet disponibelt for ham eller henne samme dag, jf. artikkel 73 nr. 1 første avsnitt. Tirsdag skal være mottakerens valuteringsdato etter artikkel 73 nr. 2. Mottakeren får altså renter av beløpet fra og med dagen kontoen godskrives.

Arbeidsgruppens flertall legger til grunn at det i forhold til direktivets regler om debetvaluering er den saldo som står på kontoen ved slutten av dagen som er grunnlaget for beregning av renter for den aktuelle dagen. Siden sluttsaldoen gjøres opp etter at dagens betalinger ut fra kontoen er trukket fra, inngår midlene som er belastet kontoen denne datoen ikke i renteberegningen på bokføringsdatoen (debetvaluteringsdatoen). Direktivets debetvaluteringsregel må på denne bakgrunn etter flertallets syn forstås slik at ved belastning av konto på en tirsdag, skal institusjonen beregne renter av dette beløpet til og med mandag, men kunden får ikke renter av det beløpet som har gått ut av kontoen på den dagen beløpet er belastet konto; da er det jo heller ikke med i kontoens sluttsaldo. At debetvaluteringsdato skal være dato for belastning av konto, betyr altså etter flertallets syn at kunden skal ha renter på midlene som disponeres til og med dagen før denne datoen. Det vises også til at det i den danske utredningen om gjennomføring av direktivet er sagt følgende om debetvaluteringsdato i merknadene til § 76 på side 128: ”I stk. 3 fastsettes, at valørdatoen for debitering af betalerens bankkonto ikke må ligge tidligere end den arbejdsdag, hvor beløbet for betalingstransaksjonen debiteres betalingskontoen. Dette betyder, at der med denne

lov fremover bliver sammenfald mellem den dato, hvor et beløb hæves på kontoen og den dato, hvor renteberegningen ophører.”

Etter flertallets syn åpner direktivet dermed for en dags float, ved at direktivets begrep debetvaluteringsdato må forstås slik at betaleren ikke skal ha renter av beløp som er trukket ut av kontoen. Etter direktivet vil floatinntekten alltid være hos betalerens institusjon. I tillegg til at tilbakevaluering forbys i de landene der dette har vært praktisert, reduseres overføringstiden for betalingsoverføringer innenfor hele EØS-området til en dag med direktivet. Etter en overgangsregel, som ikke er nevnt i framstillingen over, vil det kunne avtales tre dagers overføringstid og derved tre dagers float hos betalerens institusjon fram til 1. januar 2012. Tidligere har det i enkelte land ikke vært uvanlig med flere dager float innenlands og hele fem dager for grensekryssende overføringer. Dette illustrerer hvordan direktivet i flere land sterkt vil redusere bruk av valuteringsregler som er ugunstige for kundene, jf. fortalen punkt 45.

Når det gjelder debetvaluering ved uttak av kontanter, legger flertallet til grunn samme forståelse av artikkel 73 nr. 2 som for annen belastning, det vil si at kunden skal ha renter til og med dagen før uttaket debiteres (belastes) kontoen.

Arbeidsgruppens medlem *Veel Midtbø* har en annen forståelse av begrepet debetvaluteringsdato. Som nevnt over, forstår dette medlemmet direktivets definisjon i artikkel 4 nr. 17 slik at den sikter til det tidspunktet et beløp rentemessig skal stilles til disposisjon eller belastes en konto. Dette tidspunktet er nærmere definert gjennom reglene om renteberegning i artikkel 73. Som nevnt over, er medlemmet *Veel Midtbø* enig med arbeidsgruppens flertall i at direktivet artikkel 73 nr. 1 første avsnitt må forstås slik at betalingsmottakerens institusjon må godskrive betalingsmottakeren renter av det mottatte beløpet fra og med den virkedagen institusjonen mottar beløpet. Når det gjelder debetvaluteringsdato, viser imidlertid medlemmet *Veel Midtbø* til at det følger av ordlyden i artikkel 73 nr. 2 at valuteringsdatoen for betaleren ikke skal være tidligere enn tidspunktet ”at which the amount is debited to that payment account”. Opphør av rentegodskriving knyttes her altså ikke til en dato, men til tidspunktet da beløpet blir trukket fra betalerens konto. Medlemmet *Veel Midtbø* er på denne bakgrunn enig med flertallet i at renteberegningen ikke kan opphøre allerede på tidspunktet da et beløp reserveres på kontoen, men først på dagen da belastning faktisk skjer. Direktivet er videre ikke til hinder for at betaleren får renter etter at beløpet er trukket fra kontoen. I motsetning til flertallet, legger imidlertid *Veel Midtbø* til grunn at direktivet fastslår at renteberegningen ikke kan opphøre før belastningstidspunktet, jf. ordlyden i artikkel 73 nr. 2 ”no earlier than”. Betaleren skal altså etter dette medlemmets forståelse av artikkel 73 nr. 2 ha renter til og med belastningsdagen. Dette gjelder etter ordlyden i direktivet ved alle former for belastninger av konto, både ved uttak i kontanter og betalingsoverføringer til en annen konto. Ordlyden åpner ikke, slik flertallet legger til grunn, for en praksis der betaleren bare gis renter til og med dagen før belastningsdagen, dvs. slik at renter beregnes av saldoen dagen før betalingsstransaksjonen skjer. Artikkel 73 nr. 2 slår uttrykkelig fast at renteberegningen skal opphøre ”no earlier than” tidspunktet da beløpet trekkes fra kontoen, altså i praksis belastningsdagen ettersom renter beregnes i dager.

Flertallet har ovenfor vist til den danske utredningen om gjennomføring av betalings-tjenestedirektivet som argument for sitt syn. Etter medlemmet *Veel Midtbø*s

oppfatning gir denne utredningen imidlertid uttrykk for samme forståelse av direktivet som dette medlemmet legger til grunn, ettersom det i utredningen uttrykkelig gis uttrykk for at gjennomføringen av direktivet vil innebære at det "bliver sammenfald mellem den dato, hvor et beløb hæves på kontoen og den dato, hvor renteberegningen ophører". Den danske utredningen gir altså, etter det dette medlemmet kan forstå, uttrykk for at renter skal godskrives til og med belastningsdagen, ettersom det sies at renteberegningen først skal opphøre nettopp den dagen beløpet "hæves", og ikke dagen før, slik flertallet i arbeidsgruppen legger til grunn. Medlemmet Veel Midtbø oppfatter det slik at flertallet har lagt stor vekt på en fast praksis i banknæringen der kunden ved betalingsoverføringer får renter på sin konto frem til og med dagen før debetvaluteringsdato. En slik praksis har imidlertid svært liten vekt holdt opp mot en klar ordlyd i direktivet, som i artikkel 73 nr. 2 slår fast at renteberegningen ikke skal opphøre før den dagen da belastning faktisk skjer. Dette innebærer at det må beregnes renter på beløp som går ut av betalerens konto til og med belastningsdagen, på grunnlag av saldoen ved begynnelsen av denne dagen. Dette vil innebære at institusjonene etter gjennomføringen av direktivet må legge om sine systemer noe, slik at de i samsvar med direktivets løsning vil måtte beregne renter på grunnlag av saldoen på kundens konto ved begynnelsen av belastningsdagen.

Slik medlemmet Veel Midtbø forstår begrepet debetvaluteringsdato, som redegjort for over, åpner direktivet ikke for floatinntekter for institusjonene ved betalingsoverføringer som skjer fra en virkedag til en annen virkedag. Dette medlemmet er ikke enig med flertallet i at direktivet åpner for én dags float hos betalerens institusjon. Hvis beløpet belastes betalerens konto en mandag, skal betaleren ha renter til og med denne dagen. Betalingsmottakerens institusjon vil motta beløpet dagen etter, dvs. tirsdag, og skal godskrive mottakerens konto og gjøre beløpet disponibelt for ham eller henne samme dag, jf. artikkel 73 nr. 1 første avsnitt. Tirsdag skal også være mottakerens valuteringsdato etter artikkel 73 nr. 2. Det blir dermed etter direktivet ikke rom for at institusjonene får inntekter fra float ved overføring fra en virkedag til den neste, ettersom beløpet da enten vil være rentebærende for betaleren (til og med mandag i eksempelet foran) eller for mottakeren (fra og med tirsdag). I slike tilfeller gir direktivets løsning, selv om den teknisk sett er annerledes enn det norske regimet, samme nullfloatløsning ved betalingsoverføringer.

Etter det norske systemet vil betalingsoverføringer via de fleste banker bli gjennomført samme dag hvis betalingsordren mottas før et tidspunkt på formiddagen på en dag da betalingssystemene er åpne. Overføringer innenfor samme institusjon vil dessuten gjennomføres relativt umiddelbart, selv om de bakenforliggende systemene er stengte, så lenge institusjonen ikke benytter en ekstern oppgjørsmedhjelper. Skulle man legge til grunn direktivets regler om renteberegning der overføringen skjer innenfor samme virkedag, kunne det synes som at dette ville lede til mulighet for negativ float for institusjonene ved at betaleren og mottakeren måtte godskrives renter på samme dag, jf. at betalerens valuteringsdato etter artikkel 73 nr. 2 ikke skal være tidligere enn da beløpet blir belastet kontoen, mens betalingsmottakeren skal godskrives renter fra den virkedagen da beløpet blir godskrevet kontoen til mottakerens institusjon.

En slik dobbeltberegning av renter er ikke hensikten med direktivet, da det ville gi et incentiv for institusjonene til å gjennomføre overføringer langsommere for å unngå negativ float. Overføring innen samme dag vil være å tilby betaleren bedre betingelser

enn det som kreves etter direktivet artikkel 69 nr. 1, jf. artikkel 86 nr. 3. Når institusjonen tilbyr bedre betingelser enn direktivet krever, må dette, slik medlemmet Veel Midtbø forstår direktivet, også kunne skje på vilkår som avviker fra direktivets regler. Hvis en betaling gjennomføres innen samme virkedag, må institusjonen i tråd med dette kunne sette som betingelse at renteberegningen for betaleren skal opphøre dagen før betalingsdagen. Institusjonen vil ikke kunne sette som vilkår at betaleren må akseptere en tilbakeberegning av renter som går lengre tilbake i tid enn dette, jf. fortalen punkt 45 om at bruk av valuteringsdatoer til ulempe for kunden ikke skal være tillatt. Én dags tilbakevaluering vil være fordelaktig for betaleren siden det medfører at betalingen kan skje svært raskt. Skulle valuteringen ta utgangspunkt i et tidligere tidspunkt, ville det være mer fordelaktig for kunden å holde seg til direktivets hovedregel om én dags overføringstid. Dette kan dermed ikke anses som å gi kunden bedre vilkår enn direktivet krever, og vil derfor ikke være tillatt slik medlemmet Veel Midtbø forstår direktivet.

For betalingsmottakeren vil regelen i artikkel 73 nr. 1 gjelde også ved overføringer innenfor samme virkedag, slik at han skal ha renter fra og med virkedagen da beløpet er på kontoen til hans institusjon.

Når det gjelder overføringer innen samme institusjon, vil det være mulig å gjennomføre betalingstransaksjoner slik at midlene kommer inn på mottakerens konto også på helligdager, så lenge institusjonen ikke benytter en ekstern oppgjørsmedhjelper. For slike overføringer blir det ikke mulighet for positiv float for institusjonen slik medlemmet Veel Midtbø forstår direktivet. Dette skyldes at når transaksjonen kan gjennomføres den aktuelle helligdagen, må institusjonen anses åpen for gjennomføring av denne typen betalingstransaksjoner også på helligdager, slik at helligdager blir å regne som virkedager i direktivets forstand når det gjelder slike overføringer, jf. nærmere om begrepet "virkedag" i arbeidsgruppens felles fremstilling nedenfor.

Som det er redegjort for ovenfor, forstår medlemmet Veel Midtbø betalingstjenestedirektivet slik at det vil lede til nullfloat ved de fleste betalingsoverføringer. Veel Midtbø vil påpeke at denne forståelsen av direktivet dermed vil gi en løsning som er mye nærmere den gjeldende norske nullfloatløsningen enn den tolkningen av direktivet flertallet har lagt til grunn, og dermed en bedre løsning for kundene. Det vil imidlertid være enkelte transaksjoner der det kan bli mulighet for float, nemlig hvis overføringen iverksettes på en virkedag og den påfølgende dagen ikke er en virkedag. I så fall vil institusjonen få float i de dagene som ligger mellom virkedagene da henholdsvis betalernes ordre mottas og mottakerens institusjon blir godskrevet overføringsbeløpet.

Ved uttak av kontanter innebærer direktivets regel at kunden skal ha renter til og med dagen da belastningen av kontoen skjer. Veel Midtbø viser til at direktivet ikke inneholder særlige regler om kontantuttak, slik at den generelle regelen om belastning av konto i artikkel 73 nr. 2 vil få anvendelse også i slike tilfeller. Det blir dermed ikke muligheter for floatinntekter for institusjonen ved uttak i kontanter. Dette vil være en bedre løsning for kunden enn etter gjeldende norsk rett, der kunden bare vil få renter til og med kalenderdagen før uttaket, eller siste kalenderdag før siste virkedag før uttaket, jf. finansavtaleloven § 27 annet ledd. Dette er også en bedre løsning enn den

som følger av flertallets tolkning av direktivet, der det legges til grunn at kunden bare skal få renter til og med dagen før uttaket belastes kontoen.

En samlet arbeidsgruppe peker på at direktivet knytter overføringstiden etter artikkel 69 nr. 1 til begrepet "virkedag", jf. definisjonen av dette begrepet i artikkel 4 nr. 27. "Virkedag" er i artikkel 4 nr. 27 definert som dager der den relevante betalings-tjenestetilbyderen "involved in the execution of a payment transaction is open for business as required for the execution of a payment transaction". Det kan være noe uklart hvordan dette begrepet skal forstås. En mulig forståelse kunne være å legge til grunn at så lenge kunden har tilgang til systemet gjennom sin betalingstjenestetilbyder, for eksempel via en nettbank, må systemet regnes som åpent. I så fall ville enhver dag, også helligdager, være å regne som virkedager i direktivets forstand. Imidlertid krever direktivet at institusjonen skal være åpen "as required for the execution of a payment transaction". Dette taler for å forstå direktivet slik at bare dager der transaksjoner faktisk kan gjennomføres slik at midlene kommer frem til mottakeren, dvs. der systemene for oppgjør mellom institusjoner er åpne, kan regnes som virkedager i direktivets forstand. Disse systemene er bare åpne på hverdager, dvs. fra mandag til fredag. Hvis direktivet forstås på denne måten, vil løsningen bli at der betalerens institusjon mottar en betalingsordre på en fredag, vil neste virkedag være mandag og beløpet må etter direktivet først være disponibelt og rentebærende for betalingsmottakeren fra dette tidspunktet. I så fall blir det mulighet for float på lørdag og søndag. Det samme vil gjelde i andre tilfeller der overføringen iverksettes dagen før en dag som ikke er en virkedag i direktivets forstand.

For papirbaserte transaksjoner kan overføringstiden etter artikkel 69 nr. 1 forlenges med én virkedag. Dette forutsetter avtale om slik forlenget overføringstid mellom institusjonen og kunden. Det blir dermed etter direktivet mulighet for en dags ekstra float for institusjonen ved slike transaksjoner. Ytterligere mulighet for float åpnes gjennom den ovenfor nevnte overgangsregelen om mulighet for å avtale tre dagers overføringstid frem til 1. januar 2012.

Reglene i artikkel 73 om valuteringsregler og om når beløp skal være disponible på betalingsmottakerens konto, er absolutt ufravikelige uansett hvilken valuta overføringen skjer i, jf. artikkel 68 nr. 3 første punktum. Anvendelsesområdet for disse reglene kan heller ikke begrenses til transaksjoner innenfor EØS, jf. artikkel 2 nr. 1. Disse reglene må dermed gis anvendelse uansett om transaksjonen skjer til et land utenfor EØS. Reglene knytter seg imidlertid til reglene om overføringstid, som bare er obligatoriske for transaksjoner innenfor EØS-området, jf. artikkel 2, og i de valutaer som er angitt i artikkel 68 nr. 1. For overføringer til land utenfor EØS-området vil det være en fravikelig regel om overføringstid på åtte virkedager, jf. punkt 15.4. Dermed kan det bli float ved slike overføringer. For slike transaksjoner er det imidlertid mulighet for floatinntekter for institusjonene også etter gjeldende norsk rett, siden finansavtaleloven § 27 bare gjelder innenlandske transaksjoner, jf. punkt 16.2.

En samlet arbeidsgruppe forstår direktivet slik at det ved innskudd i kontanter på konto gir en bedre regel for forbrukerne enn gjeldende norske regler. Artikkel 71 bestemmer at midlene skal stilles til rådighet for kunden og gis valuteringsdato umiddelbart etter at de er mottatt av institusjonen når innskuddet skjer i valutaen kontoen lyder på. Ved innskudd på kontoer der kontohaveren ikke er forbruker, skal

midlene etter direktivet være tilgjengelige og renter skal beregnes fra virkedagen etter at innskuddet ble foretatt. At midlene skal være til rådighet for kunden, må imidlertid leses i lys av avtalevilkårene for den kontotypen det er tale om. Dreier det seg om tidsinnskudd eller fastrenteinnskudd, kan det være begrensninger med hensyn til kundens mulighet for å disponere over pengene, jf. punkt 11.4.1. Artikkel 71 kan ikke forstås slik at den setter til side slike begrensninger. Bestemmelsen sikrer bare at beløpet godskrives kundens konto og at renter skal beregnes fra det aktuelle tidspunktet.

Hvis innskuddet skjer i en annen valuta enn den kontoen lyder på, gjelder ikke artikkel 71. I så fall må man falle tilbake på de generelle reglene om overføringstid og valuterings etter artikkel 69, jf. artikkel 73. Dette betyr at pengene må være disponible og beregnes rente av virkedagen etter at innskuddet ble mottatt av betalingstjenestetilbyderen, jf. artikkel 69 nr. 1, jf. artikkel 73 nr. 1. Kunden vil imidlertid kunne unngå en slik løsning ved å be om at pengene veksles til den valutaen kontoen lyder på før innskuddet foretas. I så fall vil regelen i artikkel 71 gjelde.

16.4 Arbeidsgruppens vurdering

Arbeidsgruppen er delt i synet på gjennomføringen av direktivets regler om debetvalutering, jf. punkt 16.3. Det er imidlertid enighet i gruppen når det gjelder reglene om valuterings ved innskudd og når det gjelder gjennomføring i norsk rett av direktivets definisjoner ”valuteringsdag” og ”virkedag”.

En samlet arbeidsgruppe viser til at betalingstjenestedirektivet er et fullharmoniseringsdirektiv, jf. artikkel 86 nr. 1. Når det gjelder reglene i artikkel 73 om renteberegning og om når beløp skal være disponible for betalingsmottakere, gir ikke direktivet noen valgfrihet med hensyn til den nasjonale gjennomføringen. Man må altså legge til grunn direktivets regulering i norsk rett. Direktivet vil i flere EØS-land gi bedre vilkår for kundene når det gjelder overføringstid og valuterings, ved at det stilles krav om rask overføringstid og ved at tilbakevalutering forbys.

Direktivets definisjoner av ”valuteringsdag” og ”virkedag” må gjennomføres i finansavtaleloven, og arbeidsgruppen foreslår at de inntas blant definisjonsbestemmelsene i § 12. Begge definisjonene vil ha betydning også i forhold til andre bestemmelser enn dem som direkte gjelder renteberegningen, jf. at ”valuteringsdag” skal opplyses kundene i forbindelse med gjennomførte betalingstransaksjoner etter direktivet artikkel 39 bokstav e og artikkel 47 nr. 1 bokstav e og 48 nr. 1 bokstav e, og ”virkedag” vil ha betydning blant annet i forhold til bestemmelsene om mottak av betalingsordre, jf. artikkel 64 og punkt 13.

Begrepet ”valuteringsdag” er ikke definert i finansavtaleloven i dag, mens definisjonen av ”virkedag” vil erstatte den gjeldende definisjonen i finansavtaleloven § 12 bokstav e. Den gjeldende definisjonen av virkedag omfatter hver av ukedagene fra og med mandag til og med fredag med unntak av helligdager og offentlige høytidsdager. Definisjonen har blant annet betydning for bestemmelsen om i § 13 annet ledd om at institusjonen skal opplyse kundene om antall virkedager for å gjennomføre betalingsoppdrag og for § 31 om feilaktig godskriving av konto. Den sistnevnte bestemmelsen berøres ikke av betalingstjenestedirektivet, den andre berøres indirekte ved at det vil bli fastsatt regler om overføringstid som vil bli avgjørende for innholdet i de

opplysningene institusjonen gir etter § 13 annet ledd. Arbeidsgruppen er av den oppfatning at man av retts tekniske hensyn bør legge til grunn den samme definisjonen av begrepet "virkedag" for alle bestemmelsene i kapittel 2. Dette kan ikke ses å ha særlig realitetsbetydning i forhold til reglene i § 31.

Ettersom arbeidsgruppen i punkt 6.6 har lagt til grunn at enhver kontotype etter finansavtaleloven kapittel 2 i utgangspunktet er å anse som en betalingskonto i direktivets forstand, blir det ikke spørsmål om å fastsette eventuelle andre regler om renteberegning for eventuelle kontoer som ikke omfattes av denne definisjonen. Reglene om renteberegning i finansavtaleloven § 27 er i dag de samme for alle kontotyper, og dette er retts teknisk den enkleste løsningen. I tillegg kommer at det er for kontoer det foretas betalingstransaksjoner til og fra at reglene om renteberegning har størst praktisk interesse og betydning.

Arbeidsgruppen viser til at gjennomføringen av direktivet vil medføre at reglene om valuter og dermed om renteberegning vil få et bredere geografisk virkeområde enn i dag. De vil gjelde for transaksjoner til alle land, enten disse er innenfor eller utenfor EØS, jf. artikkel 2 nr. 1. Reglene vil heller ikke være fravikelige for noen typer av transaksjoner, jf. artikkel 68 nr. 2. Imidlertid vil reglene om overføringstid være fravikelige ved visse transaksjoner innenfor EØS, og ved alle overføringer til land utenfor EØS, jf. punkt 15.4. Ettersom renteberegningstidspunktet vil være avhengig av overføringstiden, vil det i praksis være mulighet for float for institusjonene ved betalingsoverføringer til land utenfor EØS og overføringer innenfor EØS i andre valutaer enn dem omfattet av artikkel 69 nr. 1. Dette innebærer imidlertid ingen forskjell sammenlignet med gjeldende norsk rett, ettersom nullfloatsystemet etter finansavtaleloven § 27 bare gjelder innenlandske betalingsoverføringer i norske kroner, jf. punkt 16.2. Reglene som gjennomfører artikkel 71 om innskudd vil etter ordlyden i artikkel 71 vil være fravikelige for innskudd i andre valutaer enn det kontoen lyder på. Arbeidsgruppen ser på denne bakgrunn ingen grunn til å begrense anvendelsesområdet for denne bestemmelsen i tråd med direktivet artikkel 2.

Arbeidsgruppen er enig om at direktivet har en annen regulering av tidspunktet for renteberegning enn de gjeldende bestemmelsene i finansavtaleloven § 27. Mens finansavtaleloven knytter renteberegningen til tidspunktet for oppgjør mellom institusjonene, legger direktivet til grunn tidspunktene da beløpene henholdsvis blir belastet og godskrevet betaleren og mottakeren. Renteberegningen vil dermed etter direktivet variere noe med overføringstiden for den aktuelle betalingstransaksjonen.

Arbeidsgruppen er videre enig om forståelsen av direktivet artikkel 73 nr. 1 om valuter og godskriving av konto (kreditvaluteringsdato). Etter artikkel 73 nr 1 skal godskrevne beløp valuter mottakerens konto samme virkedag som mottakerens institusjon blir godskrevet beløpet gjennom oppgjørssystemet. Det blir dermed ingen mulighet for float for betalingsmottakerens institusjon. En enstemmig arbeidsgruppe foreslår å gjennomføre direktivets regel om kreditvaluter og om når beløp skal stilles til rådighet for betalingsmottakeren, i samsvar med ordlyden i artikkel 73 nr. 1, jf. § 27 første ledd i lovforslaget.

Arbeidsgruppen er også enstemmig når det gjelder forståelsen og gjennomføringen av direktivets regler om valuter og plassering av kontanter på konto, jf. punkt 16.3.

Ved plassering av kontanter på en konto vil forbrukere etter gjennomføringen av direktivet få renter straks midlene er mottatt av institusjonen, dvs. fra og med innskuddsdagen, dvs. en dag tidligere enn etter gjeldende norsk rett. Andre kunder enn forbrukere vil få renter fra virkedagen etter dagen da midlene ble plassert på kontoen, dvs. den samme regelen som i dag med unntak av tilfeller der den påfølgende dagen ikke er en virkedag, jf. at finansavtaleloven § 27 første ledd knytter renteberegningen til "kalenderdag" og ikke til virkedag. Reglene om renteberegning ved plassering av midler på en konto vil bare gjelde der innskuddet foretas i den valutaen kontoen lyder på, jf. direktivet artikkel 71. Ved innskudd i andre valutaer vil institusjonen kunne benytte andre tidspunkter for renteberegning. Det vises ellers til lovforslaget § 27 første ledd.

Det er imidlertid ikke enighet i arbeidsgruppen når det gjelder gjennomføringen av direktivets regler om valuteringsdag av midler som belastes en konto ved uttak av kontanter eller ved overføring. Arbeidsgruppen har her delt seg på tre ulike synspunkter. Fire medlemmer av gruppen forstår direktivet slik at det åpner for float, men ønsker å hindre dette ved å foreslå at debetvaluteringsdag fastsettes til oppgjørsdag. To medlemmer av arbeidsgruppen går inn for å gjennomføre direktivet i samsvar med ordlyden, men har ulik forståelse av hva dette vil innebære. Medlemmet Veel Midtbø mener dette vil gi nullfloat ved de fleste betalingsoverføringer, mens medlemmet Pedersen mener dette vil åpne for en dags float, jf. nærmere nedenfor.

Arbeidsgruppens flertall, *medlemmene Behringer, Gjedrem, Kvam og Sletner* vil innledningsvis fremheve at det gjeldende norske systemet uten floatinntekter gir effektivitet i betalingsoverføringen og er hensiktsmessig for kundene. Det er derfor av stor viktighet å kunne opprettholde det etablerte systemet i størst mulig grad. Selv om direktivets systematikk er en annen, vil flertallets forslag til gjennomføring av direktivet lede til samme resultat som det gjeldende norske systemet, nemlig nullfloat.

Flertallet forstår direktivet slik at det åpner for positiv float for betalers institusjon. Betalerens institusjon kan etter hovedregelen vente en dag med å sende betalingen til oppgjør. Floatinntektene vil vanligvis gjelde for en dag, men når den påfølgende dagen ikke er en virkedag vil det bli flere. Når det gjelder valuteringsdato for debitering er kravet til medlemslandene i artikkel 73 nr. 2 at de skal sørge for at debitering ikke skal valuterer *før* tidspunktet da beløpet blir debiteret (belastet) betalers konto. Flertallet foreslår at Norge gjennomfører dette ved å kreve at debitering valuterer samme virkedag som mottakerens institusjon mottar midlene gjennom oppgjørssystemet. Denne virkedagen vil aldri kunne være før dagen da midlene blir belastet betalers konto.

Med flertallets løsning blir kredit- og debetvaluteringsdagen den samme, nemlig dagen da mottakerens institusjon mottar det overførte beløpet. Med flertallets forslag blir dette den samme dagen som i gjeldende finansavtalelovs § 27 kalles oppgjørsdagen. Ettersom flertallet forstår begrepet debetvaluteringsdag i direktivet slik at renteberegningen for betaleren skal opphøre denne dagen, vil betaleren etter flertallets løsning få renter til og med dagen før oppgjørsdagen, mens mottakeren vil få renter fra og med oppgjørsdagen. Dette er samme løsning som etter gjeldende norsk rett, og sikrer at floatinntekter ikke blir gjeninnført i det norske betalingssystemet. Det er dermed ikke behov for å utnytte muligheten artikkel 72 gir til å fastsette kortere

overføringstider ved nasjonale betalingstransaksjoner. Institusjonene vil gjennom dette ikke ha noen økonomisk gevinst ved å la betalinger gå langsommere gjennom systemene, og det er ikke grunn til å tro at institusjonene vil påta seg kostnader til ombygging av systemene for å gi kundene et dårligere tjenestetilbud.

Flertallet foreslår at denne bestemmelsen om valuteringsdato for debiteringer gjøres gjeldende for oppgjør av betalinger i norske kroner. For å gi samme vilkår for norske institusjoner ved betalinger i andre EØS-valutaer som tjenesteytere hjemmehørende i andre EØS-land vil få, foreslås det at valuteringsdatoen kan settes til dagen beløpet debiteres (belastes) betalerens konto for betalinger i andre EØS-valutaer. Med flertallets forståelse av debetvaluteringsdato vil dette innebære at renteberegningen kan opphøre dagen før belastningsdagen i slike tilfeller. Overføringsfristen for betalinger på én dag er felles for alle EØS-valutaer når det bare er én omregning mellom euro og valutaen.

Et spørsmål er om ulike regler for valuteringsdato for debiteringer avhengig av valutaslag kan anses som korrekt gjennomføring av direktivet. Artikkel 73 nr 2 lyder (på dansk): ”Medlemsstaterne sikrer, at valørdatoen for debitering af betalerens betalingskonto ikke ligger tidligere end det tidspunkt, hvor beløpet for betalingstransaksjonen debiteres den betalingskonto.” Direktivet gir ikke medlemslandene ytterligere pålegg. Bestemmelsen om overføringstid vil sikre at betalinger gjennomføres ved at betalerens tjenesteyter senest dagen etter mottak av en betalingsordre overfører ordren til mottakerens tjenesteyter som igjen samme dag skal videreføre og kreditvalutere midlene. Om debitering av betalerens konto valuterer på denne samme virkedagen som krediteringen av mottakerens konto valuterer, vil dermed forpliktelsen i artikkel 73 nr. 2 være oppfylt. Den vil også være oppfylt med denne bestemmelsen for betalingsordre innlevert på papir og som kan gjennomføres en dag senere. Det er ingen bestemmelse i direktivet som forhindrer at bestemmelsen gjennomføres på annen måte for nasjonale betalinger enn for andre betalinger. Det kan tvert om argumenteres for at dette er rimelig ettersom artikkel 72 hjemler at nasjonale betalinger kan stilles overfor strammere betingelser enn betalinger i andre valutaer. Arbeidsgruppen har merket seg at betalinger i andre valutaer enn norske kroner i andre EØS-land vil kunne valuterer den dagen beløpet belastes, og det foreslås altså gjort gjeldende for slike betalinger utført i Norge.

Flertallet peker på at slik det norske betalingssystemet i dag fungerer, vil betalingsoverføringer via de fleste institusjonene bli gjennomført samme dag hvis betalingsordren mottas før midt på dagen på virkedager ettersom betalings- og oppgjørssystemene da er åpne. Overføringer innenfor samme institusjon kan også gjennomføres relativt umiddelbart og også på dager som ikke er virkedager om ikke institusjonen benytter en ekstern oppgjørsmehjelper. Om institusjonen gjør dette, vil valuteringsdatoen for kreditering og debitering med forslagene som her fremmes av arbeidsgruppens flertall bli den dato da konteringene (debiteringene og krediteringene) hos betaler og mottaker skjer.

Flertallet har med sin løsning søkt å videreføre det norske nullfloatsystemet samtidig som en oppfyller formkravene i direktivet, og viser til flertallets forslag til § 27 annet ledd i finansavtaleloven. Flertallet antar at den løsningen som er foreslått ovenfor, er

den som vil innebære minst omleggingskostnader i form av endringer i institusjonenes datasystemer.

Flertallet vil videre peke på at en alternativ løsning for å nå samme resultat vil være å fastsette at det skal være null dagers overføringstid for innenlandske betalingstransaksjoner, jf. artikkel 72, samtidig som det fastsettes i loven at virkedagen opphører på det tidspunktet på dagen hvor en mottatt betalingsordre ikke lenger kan gjennomføres innen samme virkedag. En tidligere avslutning av virkedagen sett i sammenheng med en kortere gjennomføringstid vil aldri gi verken betaler eller mottaker dårligere vilkår enn spesifisert gjennom direktivets hovedregel, og flertallet legger derfor til grunn at en slik mulig presisering av virkedagen vil være uproblematisk. Medlemmet Veel Midtbø argumenterer nedenfor for at en slik løsning ikke er korrekt og vil måtte medføre float. Flertallet fastholder at det ikke blir float, og at løsningen er korrekt etter direktivet siden ingen kunder får sin stilling svekket i forhold til hovedregelen der.

Ved uttak av kontanter legger flertallet til grunn at direktivet artikkel 73 nr. 2 innebærer at renten til kunden opphører fra og med den dagen da kontantuttaket debiteres (belastes) kontoen. Ved dette blir kundens stilling ved direktivet uendret i forhold til gjeldende rett, eventuelt forbedret ved uttak på dager som ikke er virkedager eller der debitering av konto faktisk skjer på et senere tidspunkt enn uttaket. [Det vises til flertallets forslag til § 27 tredje ledd.](#)

Medlemmet *Veel Midtbø* viser til at flertallet hevder å foreslå å gjennomføre direktivet på en måte som vil medføre at det norske nullfloatsystemet kan opprettholdes. Flertallets forslag vil imidlertid ikke være en korrekt gjennomføring av direktivet, da direktivet ikke åpner for å knytte renteberegningen for betaleren til dagen da betalingsmottakeren godskrives beløpet, dvs. i realiteten til oppgjørsdagen, slik som flertallet foreslår. Flertallet angir imidlertid selv at de forstår direktivet slik at det åpner for float, men foreslår likevel en løsning som skal innebære at det i praksis ikke blir float. Hvis man først legger til grunn at direktivet åpner for float, kan man ikke i lovgivningen fastsette at institusjonene ikke skal ha mulighet for float, slik flertallet går inn for. Medlemmet Veel Midtbø forstår som nevnt under punkt 16.3 betalingstjenestedirektivet slik at ikke blir mulighet for float verken for betalerens eller mottakerens institusjon ved betalingsoverføringer, med mindre overføringen iverksettes på en virkedag og den påfølgende dagen ikke er en virkedag. Veel Midtbø forstår altså direktivet slik at det i de fleste tilfeller gir nullfloat. Institusjonen vil imidlertid få float i de dagene som ligger mellom virkedagene da henholdsvis betalerens ordre mottas og mottakerens institusjon blir godskrevet overføringsbeløpet. Ved overføringer innenfor samme dag eller innenfor samme institusjon blir det ikke mulighet for float etter den tolkningen av direktivet medlemmet Veel Midtbø har lagt til grunn i punkt 16.3.

Medlemmet Veel Midtbø viser til at betalingstjenestedirektivet baserer seg på et annet system for renteberegning enn finansavtaleloven. Mens finansavtaleloven knytter renteberegningen til tidspunktet for oppgjør mellom institusjonene, legger direktivet til grunn tidspunktene da beløpene blir belastet og godskrevet henholdsvis betaleren og mottakeren, knytning mot oppgjørstidspunktet mellom institusjonene. Renteberegningen kan dermed etter direktivet variere noe med overføringstiden for den aktuelle betalingstransaksjonen. Det gjeldende norske nullfloatsystemet gir effektivitet i

betalingsoverføringen og er hensiktsmessig for kundene. Man kan imidlertid ikke opprettholde den norske systematikken når betalingstjenestedirektivet innfører en annerledes regulering, jf. at det dreier seg om et fullharmoniseringsdirektiv. Medlemmet Veel Midtbø foreslår derfor at reglene i direktivet gjennomføres i norsk rett i samsvar med sin ordlyd, jf. dette medlemmets forslag § 27 annet ledd i finansavtaleloven.

Selv om direktivet innebærer en annen systematikk for reguleringen av renteberegning enn den som er lagt til grunn i gjeldende norsk rett, vil imidlertid direktivet ved svært mange betalingsoverføringer lede til samme resultat som det gjeldende norske systemet, nemlig nullfloat, jf. redegjørelsen for hvordan medlemmet Veel Midtbø forstår direktivet under punkt 16.3. Når det gjelder innskudd og uttak av kontanter, blir dessuten stillingen for kundene forbedret med direktivets regler om renteberegning sammenlignet med gjeldende norske regler slik Veel Midtbø forstår direktivet, jf. samme punkt.

Man kan etter medlemmet Veel Midtbøs syn ikke basere det norske regelverket på et annet system for valuteringsregulering enn direktivets. Etter dette medlemmets syn er det nettopp dette flertallet i arbeidsgruppen går inn for når det ovenfor foreslås å knytte debetvaluteringen for betalinger i norske kroner til dagen da betalingsmottakerens institusjon mottar og godskriver betalingsmottakeren beløpet, dvs. til oppgjørsdagen. Etter medlemmet Veel Midtbøs syn er direktivet klart til hinder for en slik løsning. Direktivet forbyr i artikkel 73 nr. 2 at institusjonene tilbakevaluterer beløp som overføres ved å sette valuteringsdagen til et tidligere tidspunkt enn belastningsdagen. Direktivet åpner imidlertid ikke for at statene kan pålegge institusjonene å benytte et senere debetvaluteringsdagspunkt enn belastningsdagen. Det er nettopp dette flertallet går inn for når de foreslår at debetvaluteringen skal knyttes til dagen da beløpet mottas av betalingsmottakerens institusjon og godskrives betalingsmottakeren. Dette kan i tid ligge senere enn belastningsdagen for betaleren, og en slik løsning er etter medlemmet Veel Midtbøs syn klart i strid med ordlyden i direktivet artikkel 73 nr. 2.

Medlemmet Veel Midtbø vil dessuten påpeke at det ikke kan være adgang etter direktivet til å fastsette ulike regler for valuteringsregulering av betalinger i henholdsvis norske kroner og andre EØS-valutaer, slik flertallet foreslår. Reglene i artikkel 73 skal etter direktivet gjelde for alle betalingstransaksjoner uansett valuta og uansett hvilket land transaksjonen skjer til, jf. artikkel 2 og artikkel 68. Regelen i artikkel 72 gjelder overføringstid, ikke valuteringsregulering, og kan derfor ikke benyttes som noe argument for en adgang til å forskjellsbehandle betalinger i norske kroner og andre valutaer når det gjelder valuteringsregulering. Ulike regler for valuteringsregulering av betalingsoverføringer i ulike valutaer vil etter medlemmet Veel Midtbøs syn ikke gi en korrekt gjennomføring av direktivet. Direktivet bygger på at de samme valuteringsreglene skal gjelde for alle betalingsoverføringer. Heller ikke på dette punktet kan medlemmet Veel Midtbø følge flertallets argumentasjon om at den løsning som foreslås vil være i samsvar med direktivet.

Når det gjelder det andre mulige alternativet flertallet skisserer, nemlig å fastsette null dagers overføringstid for nasjonale betalingsoverføringer i medhold av direktivet artikkel 72, vil medlemmet Veel Midtbø vise til at den forutsetning dette løsningsalternativet bygger på om at det i lovgivningen kan fastsettes "cut-off"-tidspunkter som betalingsordre må leveres innenfor for å kunne gjennomføres samme dag, ikke

kan være en korrekt forståelse av direktivet. Etter medlemmet Veel Midtbøs syn åpner direktivet, jf. blant annet bestemmelsene i artikkel 64 om "cut-off"-tidspunkter i forhold til mottak av betalingsordre, for at *institusjonen* kan fastsette at betalingsordre må komme inn innen visse frister for å kunne gjennomføres samme dag. Direktivet åpner imidlertid ikke for at *statene* kan fastsette slike "cut-off"-frister i lovgivningen, og dette medlemmet kan derfor ikke se annet enn at en slik løsning ville være i strid med direktivet. Det tilføyes at med den forståelse av direktivets bestemmelse om debetvalutering som flertallet legger til grunn, ville en ordning som skissert av flertallet etter hennes mening heller ikke gi nullfloat i tilfeller der betalingsordren ble mottatt etter et eventuelt fastsatt "cut-off"-tidspunkt for gjennomføring samme dag. Dette vil imidlertid komme an på om man i slike tilfeller skal anse betalingsordren som mottatt først dagen etter, men dette åpner ikke artikkel 64 for, jf. at en "cut-off" som forskyver mottakstidspunktet på denne måten uansett må ligge "tæt på slutningen" av en virkedag for å være i samsvar med direktivet. Direktivets definisjon av virkedag, jf. artikkel 4 nr. 27, slår fast at virkedagen skal vare så lenge institusjonen er åpen for gjennomføring av betalingstransaksjoner, og man kan dermed ikke fastsette i lovgivningen at virkedagen skal opphøre på mye tidligere tidspunkt enn institusjonenes stengetid. Uansett gjentar Veel Midtbø at direktivet etter hennes syn ikke åpner for at man kan fastsette "cut-off" bestemmelser i lovgivningen, jf. foran.

Medlemmet Veel Midtbø står altså fast ved den oppfatning at direktivets bestemmelser om valutering må gjennomføres i samsvar med ordlyden, og at dette vil lede til nullfloat ved de fleste betalingsoverføringer. Dette medlemmet vil ellers peke på at dersom man ønsker å unngå float i tilfeller der en betalingsordre iverksettes før en dag som ikke er en virkedag, kan dette oppnås ved å endre de praktiske systemene for betalingsoverføringer slik at de blir åpne for gjennomføringer av betalingstransaksjoner alle dager. Dersom man sørger for at betalingssystemene er åpne alle dager slik at oppgjør mellom institusjonene kan foretas, ville enhver dag bli en virkedag i direktivets forstand. I så fall ville systemet for elektroniske betalingsoverføringer bli fullstendig floatfritt, på samme måte som i dag. Spørsmålet om dette bør gjøres, er et rent økonomisk spørsmål.

Medlemmet Veel Midtbø er klar over at den tolkningen av direktivet artikkel 73 nr. 2 om debetvalutering som hun legger til grunn, vil medføre at bankene må legge om sin praksis med hensyn til debetvalutering, jf. punkt 16.3 om at artikkel 73 nr. 2 er til hinder for en praksis der renteberegning skjer på grunnlag av saldoen dagen før belastningsdagen. Denne kostnaden følger imidlertid direkte av direktivets regulering, og kan ikke unngås ved en korrekt gjennomføring av direktivet i norsk rett.

Medlemmet Veel Midtbø viser ellers til sitt forslag til finansavtaleloven § 27 annet ledd. Når det gjelder kontantuttak, må den samme regelen etter dette medlemmets syn legges til grunn som for andre belastninger, ettersom direktivets regel i artikkel 73 nr. 2 er den samme. Også ved uttak må kunden derfor etter dette medlemmets syn få renter til og med belastningsdagen, noe som vil være en bedre løsning for kunden enn etter gjeldende rett.

Arbeidsgruppens medlem *Pedersen* har et annet syn på gjennomføringen av direktivets bestemmelser om valutering ved betalingsoverføringer enn beskrevet av de øvrige medlemmene i arbeidsgruppen over. Medlemmet *Pedersen* har atskillig sym-

pati for et ønske om å opprettholde bestemmelser som innebærer en videreføring av nullfloatregimet for nasjonale betalingstransaksjoner i norske kroner i Norge. Systemet med nullfloat basert på beregning av renter knyttet til oppgjørslag, har siden innføringen av finansavtaleloven vært den norske ordningen og har fungert godt. Pedersen deler de synspunkter og den argumentasjon som ligger til grunn for dagens norske ordning. Det vil etter dette medlems oppfatning være fordelaktig med et regelverk som innebærer minst mulig endringer i de tekniske løsninger for gjennomføring av betalingstransaksjoner. Endringer i bankenes systemer for beregning av renter, slik medlemmet Veel Midtbøs forståelse av direktivet vil innebære, vil medføre betydelige kostnader for finansnæringen.

Medlemmet Pedersen skulle gjerne sett at direktivet også hadde sin basis i et tidspunkt som var felles for de involverte institusjoner og som var grunnlag for valuterings av henholdsvis betalere og betalingsmottakers kontoer. Medlemmet må konstatere at det ikke er slik. Problemstillingen er at betalingstjenestedirektivet baserer seg på et annet system. Direktivet tar utgangspunkt i gjennomføringstid uten noen form for knytning mot oppgjørslag. Direktivet er i henhold til artikkel 86 et fullharmoniseringsdirektiv, og medlemmet Pedersen har derfor vanskelig for å se at direktivet gir rom for å basere regelverket på et annet system enn direktivets.

Medlemmet Pedersen mener at direktivet må gjennomføres i tråd med ordlyden. Dette vil innebære at det rettslig sett kan åpnes for en dags floatinntekter ved innenlandske betalingstransaksjoner i norske kroner. Medlemmet Pedersen kan for en stor del slutte seg til medlemmet Veel Midtbøs syn på hvordan direktivet er å forstå, herunder at direktivet ikke åpner for den løsningen som flertallet foreslår med å legge debetvaluteringsdato til oppgjørslag.

Medlemmet Pedersen er ikke enig med medlemmet Veel Midtbø hvordan direktivets bestemmelse om debetvalutering er å forstå. Det vises til redegjørelsen i punkt om dette begrepet i kapittel 16.3. Det er derfor ikke nødvendig for medlemmet Pedersen å gå inn på en argumentasjon eller beskrivelse av hvordan man skal unngå negativ float. Medlemmet Pedersen vil allikevel vise til at definisjonen av valuteringsdag i direktivets artikkel 4 nr. 17 der det fremkommer at valuteringsdag er et *referansetidspunkt* [dette medlems uthevelse] som benyttes for beregning av renter på de midler som debiteres eller krediteres en konto. Det står intet om at renteberegningen skal starte eller opphøre på valuteringsdagen, men at referansetidspunktet for beregning av renter skal ta utgangspunkt i valuteringsdagen. Ved å benytte begrepet referansetidspunkt legger direktivet opp til at selve renteberegningen kan starte eller opphøre på et annet tidspunkt, så lenge utgangspunkt tas i valuteringsdagen.

Medlemmet Pedersen kan etter dette slutte seg til medlemmet Veel Midtbøs forslag til innarbeiding av direktivteksten i loven, men har likevel en annen forståelse av denne lovteksten fordi hun har en annen forståelse av hva som ligger i debetvaluteringsdato.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven § 27, jf. på visse punkter de ulike forslagene fra et flertall og et mindretall i arbeidsgruppen.

17 Andres misbruk av konto og betalingsinstrument

17.1 Innledning

Som nevnt i punkt 12, er det en forutsetning for gjennomføring av en betalings-transaksjon at kunden samtykker til transaksjonen. Hvis en kunde gjør gjeldende at en konto har blitt urettmessig belastet eller at midler lagret på et betalingsinstrument har blitt brukt opp uten kundens samtykke, kan dette skyldes at en tredjeperson har misbrukt kontoen eller instrumentet. Feilaktig belastning kan også skyldes feil fra institusjonens side, men dette skal ikke behandles nærmere her.

Hvis en tredjeperson stjeler eller på annen måte urettmessig tilegner seg et betalingsinstrument, vil dette kunne være straffbart. Vedkommende vil også være ansvarlig for eventuelt tap som oppstår ved misbruk av en konto ved hjelp av for eksempel falsk legitimasjon eller bruk av et stjålet betalingskort. Det som skal diskuteres i denne sammenheng er imidlertid ikke forholdet til denne tredjepersonen, men forholdet mellom institusjonen og kunden. Spørsmålet er hvem i forholdet mellom dem som skal bære et slikt tap påført av en tredjeperson, og dermed eventuelt ta byrden med å forsøke å kreve pengene tilbakebetalt fra personen som urettmessig har belastet kontoen.

Det kan tenkes at kunden selv ved en feil utilsiktet samtykker til en betalings-transaksjon, og ved dette blir påført et tap. Medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø vil påpeke at dette er en annen situasjon enn tilfellene der belastningen skyldes at en tredjeperson har handlet urettmessig. Der kunden gir samtykke til en betalingstransaksjon ved en feil, er det bare kunden som opptrer og det foreligger samtykke fra kunden til transaksjonen. I NOU 2008: 21 foreslår en enstemmig Banklovkommisjon en felles regulering av tapsfordelingen mellom kunde og institusjon i tilfeller av andres misbruk og kundens egne feil ved nettbaserte betalingsoverføringer. Situasjoner der kunden selv gjør feil, er imidlertid vesensforskjellige fra tilfeller der en tredjeperson ved misbruk gir samtykke til en transaksjon kunden selv ikke har noe med å gjøre, jf. også merknaden fra et mindretall i Banklovkommisjonen i NOU 2008: 21 punkt 6.1.3 side 82 som likevel slutter seg til flertallets forslag.

Banklovkommisjonen foreslår i NOU 2008: 21 at kundens ansvar skal være begrenset til visse beløp både i tilfeller av andres misbruk og kundens egne feil ved slike overføringer. Banklovkommisjonen viser imidlertid i punkt 6.2.3 side 88 til at betalingstjenestedirektivet gjennomgås av denne arbeidsgruppen. Etter medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø sitt syn er betalingstjenestedirektivet, som bygger på en annen systematikk, til hinder for en slik felles regulering som Banklovkommisjonen foreslår, jf. at det dreier seg om et fullharmoniseringsdirektiv hvor man bør velge løsninger som ligger relativt nært opp til ordlyden i direktivet. Direktivet regulerer tapsfordelingen mellom kunden og institusjonen ved tilfeller av andres misbruk i artikkel 60 og 61. Her er reguleringen basert på et system der kundens ansvar kan begrenses til visse beløp. Når det gjelder kundens egne feil og institusjonens ansvar for betalingstransaksjoner som ikke gjennomføres korrekt, er dette regulert på en annen måte i direktivet artikkel 74 og 75. Hvis kunden oppgir feil kontonummer, følger det av artikkel 74 at kunden selv, ikke institusjonen, må bære hele tapet ved dette. Det er etter disse medlemmene sitt syn at et forslag om beløpsbegrensninger for kundens ansvar i tilfeller der feil identifikasjonskode mv. er oppgitt av kunden, ikke kan anses å være i tråd med direktivet, jf. punkt 18.5.2.

Medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner er ikke enig i at direktivet nødvendigvis er til hinder for en felles regulering av tilfeller av andres misbruk og kundens ansvar for egne feil. Det er direktivets innhold som må gjennomføres i norsk rett. Hvis dette ivaretas står man innenfor denne rammen relativt fritt til å velge ordlyd og systematikk ved gjennomføringen. Disse medlemmene finner likevel at andres misbruk og kundens egne feil behandles hver for seg. Grunnen til dette er hovedsaklig at gruppen er enig om innholdet i reguleringen av andres misbruk og går inn for regler med et innhold som er svært likt det Banklovkommisjonen har foreslått. Når det gjelder reguleringen av egne feil er det imidlertid uenighet i gruppen, og det er da ut fra hensynet til et mest mulig samlet forslag naturlig å behandle dette for seg.

Gjennomføringen av betalingstjenestedirektivets regler om tilfeller der kunden selv gjør feil i forbindelse med en betalingstransaksjon, vil bli behandlet i punkt 18. I punktet her er det gjennomføring av reglene om tredjepersoners misbruk som skal diskuteres, og her er arbeidsgruppens forslag som nevnt enstemmig. På bakgrunn av den felles reguleringen av tilfellene som foreslås i den nevnte utredningen fra Banklovkommisjonen, var det imidlertid nødvendig allerede i punktet her å gi uttrykk for at tre medlemmer av arbeidsgruppen vil foreslå en annen regulering av kundens egne feil enn den Banklovkommisjonen har gått inn for. Forslaget er også noe annerledes når det gjelder tredjepersoners misbruk, men her er realitetsforskjellene mindre. Forslagene fra Banklovkommisjonen vil bli drøftet i punktet her når det gjelder tredjepersoners misbruk, og under punkt 18 når det gjelder kundens egne feil.

17.2 Gjeldende rett

17.2.1 Hovedregelen om misbruk av konto

Hovedregelen om misbruk av konto er finansavtaleloven § 34. I § 35 finnes en særlig regel om misbruk av betalingskort. Reglene i avsnitt V om andres misbruk gjelder tilsvarende for betalingsoppdrag som ikke skal belastes innskuddskonto, jf. § 11 første ledd. Reglene er ufravikelige i forbruckerforhold, jf. finansavtaleloven § 2 første ledd. Utenfor forbruckerforhold kan partene bli enige om en annen tapsfordeling enn den som følger av lovens regler.

Finansavtaleloven § 34 gjelder misbruk av konto og betalingsinstrumenter knyttet til kontoen (unntatt betalingskort, jf. § 35, jf. § 34 femte ledd). Paragraf 34 første ledd slår fast det klare utgangspunktet om at kontohaveren ikke er ansvarlig for andres misbruk av kontoen. Det er altså institusjonen som i utgangspunktet må bære tapet ved urettmessige belastninger foretatt av tredjepersoner.

Hovedregelen om at institusjonen er ansvarlig, gjelder imidlertid ikke der den som har belastet kontoen, har legitimert seg i samsvar med reglene i kontoavtalen og belastningen har vært mulig som følge av grov uaktsomhet eller forsett hos kontohaveren eller noen som etter kontoavtalen har rett til å disponere kontoen. I så fall blir kontohaveren ansvarlig for tapet. Ved lavere grader av uaktsomhet blir kontohaveren ikke ansvarlig. Banklovkommisjonen gir i NOU 2008: 21 punkt 6.1.2 side 78 uttrykk for at gjeldende ansvarsregulering etterlater ”det inntrykk at kundene i flere typetilfeller vil kunne holdes ansvarlig også ved andres misbruk av nettbankkonto”. Arbeidsgruppen presiserer at det ikke kan legges til grunn at kunden har vært grovt uaktsom uten at

kunden har utvist markert avvik fra vanlig forsvarlig handlemåte, jf. uttalelsen i NOU 1994: 19 side 144 i tilknytning til finansavtaleloven § 35 annet ledd. Det må være klart at der en utenforstående for eksempel bryter seg inn, dvs. "hacker" seg inn, i en nettbank uten kundens vitende, vil kunden gjennomgående ikke kunne anses å ha muliggjort dette ved grov uaktsomhet. Institusjonen, ikke kunden, vil da etter hovedregelen i finansavtaleloven § 34 måtte erstatte tapet ved dette.

Det som er sagt ovenfor, viser at det bare er der kunden ved grov uaktsomhet eller forsett har muliggjort misbruket av kontoen at kunden kan måtte dekke noe av tapet selv. Har kunden først handlet grovt uaktsomt eller forsettlig, gjelder ingen lovbestemt beløpsbegrensning for kundens ansvar. Det følger imidlertid av § 34 annet ledd første punktum at ansvaret i slike tilfeller er begrenset til disponibelt beløp på kontoen på belastningstidspunktet. For elektroniske betalingsinstrumenter kan ansvaret heller ikke overstige avtalte belastningsgrenser for den bruksmåte som er benyttet, jf. § 34 annet ledd annet punktum. Med dette menes for eksempel beløpsgrenser som er fastsatt per uke for bruk av betalingsinstrumentet. Et elektronisk betalingsinstrument er i forarbeidene forklart som et instrument hvor dataene innsamles elektronisk, jf. NOU 1994: 19 side 143. Hvis misbrukeren har klart å overskride belastningsgrenser lagt inn i systemet, er kundens altså ikke ansvarlig for dette tapet. I nettbank vil det ofte være mulig for kunden selv å legge inn slike periodemessige belastningsgrenser, og disse vil i så fall virke som en ansvarsbegrensning for kunden selv i tilfeller der han eller hun har opptrådt grovt uaktsomt. Begrensningene gjelder ikke hvis kontohaveren forsettlig har medvirket til at noen kunne legitimere seg, jf. § 34 annet ledd tredje punktum.

Selv om kunden i utgangspunktet er ansvarlig for hele tapet hvis han har utvist forsett eller grov uaktsomhet, er hun likevel ikke ansvarlig for urettmessig bruk som finner sted etter at institusjonen har fått varsel om forhold som skaper særlig fare for misbruk, som for eksempel at kunden har mistet passordet til sin nettbank, jf. § 34 tredje ledd første punktum. Heller ikke denne begrensningen gjelder hvis kunden, eller en som har rett til å belaste kontoen etter kontoavtalen, forsettlig har muliggjort bruken, jf. tredje ledd annet punktum.

Hvis kunden har utvist svik mot institusjonen, gjelder ingen av ansvarsbegrensningene som ellers følger av første til tredje ledd, jf. § 34 fjerde ledd.

I finansavtaleloven § 36 er det uansett gitt regler om at et eventuelt ansvar for kunden etter §§ 34 og 35 kan lempes hvis måten kontoen kan disponeres på ikke er betryggende, eller dersom betalings- eller kontokortsystemet ikke oppfyller forsvarlige standarder for identifikasjons-, kontroll- og varslingsrutiner og den urettmessige belastning har sammenheng med dette, jf. § 36 første ledd. Det kan også tas hensyn til manglende aktsomhet eller andre forhold på institusjonens side som har medvirket til at den urettmessige belastningen eller misbruket kunne skje. Eksempler på tilfeller der lemping kan skje, er der det ikke foreligger tilfredsstillende identitetskontroll eller andre mangelfulle rutiner på institusjonens side, jf. NOU 1994: 19 side 146.

Etter § 36 annet ledd kan ansvaret til kontohaveren også lempes der en leverandør av varer eller tjenester som har mottatt betalingen, forsto eller burde forstått at bruken av betalingsinstrumentet var urettmessig. Dette kan for eksempel åpne for lemping i

tilfeller av dårlig legitimasjonskontroll hos betalingsmottakeren. Bestemmelsen legger til rette for at institusjonene i avtaler med brukerstedene ta inn bestemmelser om at betalingsmottakeren er ansvarlig i slike tilfeller, jf. NOU 1994: 19 side 146. Brukerstedene blir imidlertid i dag i liten grad stilt til ansvar for sin egen uaktsomme opptreden, jf. NOU 2008: 21 punkt 2.6.4 side 35. Dette viser bare at man i så fall ikke benytter de muligheter loven i dag gir for å holde brukerstedene ansvarlige.

Lempingsregelen i § 36 er en "kan"-regel, det vil si at lemping ikke må skje selv om vilkårene i bestemmelsen er oppfylt. Det vil måtte foretas en vurdering også av kundens forhold. Hvis kunden har opptrådt særlig klanderverdig, vil det ikke nødvendigvis være rimelig å lempe ansvaret selv om også institusjonen er å bebreide, jf. NOU 1994: 19 side 146. Hvor mye ansvaret skal lempes, kan også tilpasses graden av partenes skyld.

Etter finansavtaleloven § 37 er prosessbyrden i saker om andres misbruk av konto og betalingsinstrument lagt på institusjonen. Kunden må etter § 37 første ledd sette frem krav om tilbakeføring uten ugrunnet opphold etter at hun ble eller burde ha blitt kjent med misbruket. Hvis kunden er for sent ute med å reklamere tapes ikke tilbakeføringskravet, men de særlige reglene om prosessbyrde i § 37 får ikke anvendelse. Hvis kunden reklamerer i tide etter § 37 første ledd, må institusjonen enten tilbakeføre beløpet for den urettmessige belastningen, med fradrag for eventuell egenandel etter § 35 første ledd, eller innen fire uker fra mottaket av reklamasjonen bringe saken inn for nemnd eller domstol. Institusjonen har altså fire uker på seg til å avgjøre om kundens krav om tilbakebetaling av pengene er berettiget. En periode på fire uker ble ansett å gi tilstrekkelig tid til å unngå unødige prosesser, slik at tvistene i størst mulig grad kan løses i minnelighet, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 45.

17.2.2 Den særlige regelen om misbruk av betalingskort

Misbruk av betalingskort er særskilt regulert i finansavtaleloven § 35. Reglene gjelder også for kontokort som er utstedt i forbindelse med kontokredittavtale, jf. kredittkjøpsloven § 13.

Årsaken til at det ble gitt egne regler som er særlig fordelaktige for kunden ved misbruk av kort, var en erkjennelse av at betalingskort i mange henseende er mer utsatt for misbruk enn andre betalingsinstrumenter, jf. NOU 1994: 19 side 144. Betalingskort omfatter både debet- og kredittkort, samt andre kort som kan benyttes for overføring av betalingsmidler, jf. finansavtaleloven § 12 bokstav d. Forhåndsbetalte elektroniske kort som ikke er knyttet til en innskuddskonto, faller imidlertid utenfor på grunn av unntaket i finansavtaleloven § 11 annet ledd.

Som nevnt i punkt 17.2.1, er utgangspunktet at institusjonen må bære ansvaret for tredjepersoners misbruk av konto og betalingsinstrumenter. Som unntak fra dette utgangspunktet bestemmer finansavtaleloven § 35 første ledd at kunden alltid er ansvarlig for en objektiv egenandel på kr 800 ved misbruk av betalingskort der personlig kode tilknyttet kortet (PIN) eller annen lignende sikkerhetsprosedyre er brukt. Tap utover kr. 800 bæres av institusjonen med mindre kunden har utvist grov uaktsomhet eller grovere grader av skyld, jf. nedenfor. Regelen om objektiv selvrisko

kan opprettholde og skjerpe korthaverens aktsomhet og verdipapirfølelse knyttet til kortet og personlig kode knyttet til det.

Bestemmelsen gjelder bare der det er benyttet en form for legitimasjon som ikke er personavhengig. Den gjelder ikke der det er benyttet for eksempel en personavhengig signatur, stemmeprøve eller fingeravtrykk, jf. NOU 1994: 19 side 144. Bakgrunnen for dette er ifølge utredningen at man ved disse typene personavhengig identifikasjon som utgangspunkt ikke vil få tilgang til systemene uten å være berettiget.

Det er et åpent spørsmål om bestemmelsen om objektiv egenandel på kr 800 gjelder i tilfeller der det skjer misbruk av kort ved fjernsalgsavtaler på internett der det benyttes passord eller annen personlig kode knyttet til kortet, jf. Ot.prp. nr. 36 (2004-2005) side 61-62. Tilfeller der bare kortnummer og eventuelle sikkerhetskoder innskrevet på selve kortet er benyttet, omfattes uansett ikke av § 35 første ledd da koder innskrevet på kortet neppe kan anses som noen personlig sikkerhetsprosedyre.

Ved misbruk av betalingskort fastsetter finansavtaleloven § 35 annet ledd bokstav a en bestemmelse som er mer fordelaktig for kunden enn den generelle regelen i § 34 første ledd, ved at det gjelder en beløpsbegrensning for ansvaret selv i tilfeller der kunden har vært grov uaktsom, på kr 8000. Denne ansvarsbegrensningen gjelder også der kunden har utvist alminnelig uaktsomhet i forhold til å underrette institusjonen snarest mulig etter at kortet har kommet bort, jf. § 35 annet ledd bokstav b. Ansvarsbegrensningen etter § 35 annet ledd gjelder for alle betalingskort, dvs. også dem som det ikke er knyttet noen særlig sikkerhetsprosedyre til.

For at kunden skal anses for å ha vært grovt uaktsom, kreves det et markert avvik fra vanlig forsvarlig handlemåte, jf. NOU 1994: 19 side 144 og Rt. 2004 side 499. Ved vedtakelsen av finansavtaleloven ble det vurdert å fastsette en regel om at institusjonen skulle ha bevisbyrden for de faktiske forhold omkring misbruket, men dette ble forkastet ettersom kunden gjerne vil være den som har best kjennskap til de faktiske forholdene knyttet til misbruket, blant annet om hvordan PIN-koden knyttet til et betalingskort har blitt oppbevart, jf. NOU 1994: 19 side 75 og Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 44. Det ble lagt til grunn at det ikke uten videre vil være rimelig å pålegge institusjonen bevisbyrden for slike forhold, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 44, og i stedet la man prosessbyrden på institusjonen etter finansavtaleloven § 37.

Bevisvurderingen følger dermed alminnelige regler om bevisbyrde og fri bevisbedømmelse, men det ble i Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 44 lagt til grunn ”selv uten en lovfestet bevisbyrde-regel vil en nemnd eller en domstol ikke kunne legge til grunn at kunden har opptrådt grovt uaktsomt uten at det foreligger særskilte holdepunkter for dette.” For tilfeller der kort og tilhørende PIN-kode blir benyttet, ble det lagt til grunn at det at PIN-koden er brukt uten at korthaveren har en forklaring på hvordan koden er blitt kjent for uvedkommende, ikke skal være tilstrekkelig til å legge til grunn at kunden har opptrådt grovt uaktsomt, fordi dette for eksempel kan skyldes at misbrukeren har iaktatt kundens inntasting av kode ved bruk av kortet uten at kunden har merket det, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) side 44. I NOU 1994: 19 side 145 gis det uttrykk for at det må foretas en konkret vurdering av spørsmålet om uforsiktig oppbevaring av kort og kode er tilstrekkelig til å bringe korthaveren i ansvar.

Det samme ble lagt til grunn av Høyesterett i Rt. 2004 side 499, der det ble uttalt at ”vurderingen av spørsmålet om grov uaktsomhet må bero på en samlet bedømmelse av hvor godt koden var kamuflert og hvordan den ved anledningen ble oppbevart”. I den konkrete saken ble kortholderen ansett for å ha opptrådt uaktsomt, men ikke grovt uaktsomt, ved å oppbevare koden kamuflert i en syvende sans i samme koffert som betalingskortet. Tyver fant frem til koden på fjerde forsøk. Høyesterett foretok en konkret vurdering av omstendighetene i saken, og la blant annet vekt på at det dreide seg om en midlertidig oppbevaring av kort og kode på avreisedagen, og ga uttrykk for at vurderingen kunne blitt en annen om korthaveren hadde latt kort og kode ligge i nærheten av hverandre i sitt hjem.

Det foreligger også en omfattende praksis fra Bankklagenemnda når det gjelder misbruk av betalingskort. I tilfeller hvor PIN-kode er brukt relativt kort tid etter at kortet ble stjålet og der kortet ikke var i bruk like før dette, har et flertall i nemnda som hovedregel holdt kunden ansvarlig, jf. NOU 2008: 21 punkt 2.6.5 side 36, jf. også gjennomgåelsen av en del avgjørelser fra Bankklagenemnda i samme utredning punkt 6.3.2 punkt 2). Hvis korrekt kode er funnet på svært få tasteforsøk, kort tid etter kortet er stjålet, og kortet ikke har vært benyttet på en måte som gjør ”kikk over skulderen” aktuelt, har flertallet lagt til grunn at dette er et holdepunkt for grov uaktsomhet, i den forstand at koden mest sannsynlig har vært nedskrevet, enten i klartekst eller dårlig kamuflert. Dette er i samsvar med uttalelsen fra Høyesterett referert ovenfor. I den nevnte Høyesterettsavgjørelsen ble det lagt vekt på at omstendighetene rundt oppbevaringen av koden var særegne, og at det derfor etter en konkret helhetsvurdering ikke var grunnlag for å konstatere grov uaktsomhet hos kunden. Dette viser imidlertid bare at vurderingen av grov uaktsomhet beror på en samlet bedømmelse i det enkelte tilfellet, og det synes derfor ikke å være holdepunkter for at Høyesteretts avgjørelse gir uttrykk for noen annen terskel for grov uaktsomhet enn Bankklagenemndas praksis.

Avtaler mellom kunde og institusjon om betalingskort vil inneholde bestemmelser om bruk og oppbevaring av kortet og eventuell tilhørende personlig kode, jf. også at det skal gis forhåndsopplysninger om ansvar og risiko knyttet til kortet etter finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav g. Handlings- og atferdsreglene i kontoavtalen vil ligge i bunnen for aktsomhetsvurderingen etter § 35 annet ledd bokstav a og b, jf. NOU 1994: 19 side 145.

Av § 35 tredje ledd følger at kontohaverens ansvar uansett ikke kan overstige belastningsgrenser for de bruksmåter som er benyttet når det gjelder elektroniske betalingskort benyttet innenlands. Ansvar kan altså ikke overstige periodebeløpet på transaksjonstidspunktet eller annen fastsatt beløpsgrense.

Ansvarsbegrensningene etter § 35 annet og tredje ledd gjelder ikke der kontohaveren eller noen kortet er overlatt til, forsettlig har muliggjort bruken av kortet eller unnlatt å underrette institusjonen snarest mulig etter å ha fått kjennskap til irregulær bruk. Paragraf 34 tredje og fjerde ledd om at kontohaveren ikke er ansvarlig for bruk etter at institusjonen er varslet og om fullt ansvar ved svik gjelder tilsvarende for betalingskort, jf. § 35 femte ledd.

Paragraf 35 sjette ledd gir hjemmel for forskrift om at ansvarsreguleringen for betalingskort skal gis helt eller delvis anvendelse for andre betalingsinstrumenter. Hjemmelen har ikke vært benyttet.

Reglene i § 36 om lemping og § 37 om reklamasjon og tilbakeføring gjelder på samme måte ved misbruk av betalingskort som ved annet misbruk av konto, og det vises til fremstillingen under punkt 17.2.1.

17.3 Direktivet

17.3.1 Innledning

Betalingstjenestedirektivet regulerer henholdsvis institusjonens og kundens plikter i forbindelse med betalingsinstrumenter samt deres ansvar for tap ved uautoriserte eller urettmessige betalingstransaksjoner i artikkel 56 til 61.

En urettmessig betalingstransaksjon er en transaksjon som kunden ikke har gitt samtykke til i samsvar med reglene om autorisasjon av betalingstransaksjoner i artikkel 54, jf. punkt 12. Dette omfatter tilfeller der en tredjeperson urettmessig har gitt samtykke til og dermed fått gjennomført en betalingstransaksjon. En tredjeperson i denne sammenheng kan også være betalingsmottakeren.

For bestemmelsene om autorisasjon av transaksjoner og urettmessige transaksjoner vil imidlertid betaleren måtte identifiseres med personer som har et rettmessig grunnlag for å opptre på hans eller hennes vegne, for eksempel en fullmektig, jf. punkt 12.4.1 om at direktivet ikke kan anses til hinder for at andre kan samtykke til betalingsstransaksjoner på kundens vegne. Hvis kunden har gitt en annen fullmakt til å samtykke til en betalingstransaksjon på hans eller hennes vegne, vil transaksjonen altså måtte anses som autorisert etter artikkel 54. I så fall blir det heller ikke tale om en urettmessig transaksjon i forhold til bestemmelsene om tapsfordeling i artikkel 60 og 61. Har en person som rettmessig opptre på kundens vegne utvist grov uaktsomhet i forbindelse med en annen persons misbruk, vil det ut fra samme synspunkter kunne bli aktuelt å ilegge kunden ansvar for tapet i samsvar med bestemmelsene i artikkel 61.

En transaksjon som iverksettes ved en feil fra institusjonens side, vil også være uautorisert av kunden i direktivets forstand, siden kunden ikke har samtykket til transaksjonen. I slike tilfeller blir det imidlertid ikke tale om å ilegge kunden ansvar for noe av tapet etter artikkel 61. Artikkel 60 om at institusjonen må dekke tapet vil alltid få anvendelse i slike tilfeller. Tilfeller der kunden selv ved en feil har gitt samtykke til en transaksjon, reguleres når det gjelder angivelse av feil identifikasjonskode i artikkel 74.

Reglene om ansvarsfordelingen ved andres misbruk i direktivet er, i likhet med bestemmelsene i finansavtaleloven §§ 34 og 35, ufravelige bare i forbrukerforhold, jf. artikkel 51 nr. 1. De vil imidlertid gjelde også overfor næringskunder der ikke annet er avtalt mellom partene. I motsetning til den norske loven regulerer direktivet ikke bare partenes ansvar, men også deres underliggende rettigheter og plikter knyttet til betalingsinstrumenter, jf. artikkel 56 og 57. Disse bestemmelsene kan ikke fravikes

selv der kunden er næringsdrivende, jf. artikkel 51 nr. 1. Bestemmelsen om reklamasjonsplikt i artikkel 58 er også absolutt ufravikelig, men partene kan utenfor forbrukerforhold avtale en annen frist enn fastsatt i bestemmelsen, jf. artikkel 51 nr. 1 annet punktum.

Direktivets regler om ansvarsfordeling i artikkel 60 og 61 gjelder som utgangspunkt alle urettmessige betalingstransaksjoner. De er ikke begrenset til transaksjoner som skjer ved en viss type betalingsinstrument. Reglene vil dermed få anvendelse for alle former for urettmessig uttak og betalingsoverføringer som ikke er autorisert av kunden i samsvar med artikkel 54, uavhengig av om transaksjonen er skjedd over internett, med bruk av mobiltelefon, betalingskort eller forhåndsbetalte kort og andre elektroniske penger. Transaksjonen trenger heller ikke ha tilknytning til konto.

For småpengeinstrumenter som benyttes anonymt, eller der betalingstjenestetilbyderen av andre grunner knyttet til instrumentets art ikke er i stand til å bevise at en betalingstransaksjon ble godkjent av kunden, kan partene imidlertid avtale at reglene om ansvar for urettmessige betalingstransaksjoner ikke skal gjelde, jf. artikkel 53 nr. 1 bokstav b. Det følger videre av artikkel 53 nr. 1 bokstav a at det kan avtales at reglene om partenes forpliktelser og om at betaleren ikke skal være ansvarlig etter underretning om at betalingsinstrumentet er kommet bort mv., ikke skal få anvendelse for småpengeinstrumenter. Hvis mulighetene etter artikkel 53 nr. 1 bokstav a og b utnyttes, vil det være opp til partene å avtale hvilke plikter og ansvar som skal gjelde for urettmessige betalingstransaksjoner.

Artikkel 53 nr. 3 gjør imidlertid unntak fra bestemmelsene i artikkel 53 nr. 1 bokstav a og b når det gjelder elektroniske penger, jf. definisjonen av elektroniske penger i lov 13. desember 2002 nr. 74 om e-pengeforetak § 1-1 annet ledd, som gjennomfører direktiv 2000/46/EF artikkel 1 nr. 3 bokstav b. Etter artikkel 53 nr. 3 i betalings-tjenestedirektivet skal reglene om tapsfordeling i artikkel 60 og 61 gjelde for elektroniske penger, med mindre betalingskontoen eller betalingsinstrumentet ikke kan sperres av institusjonen. Av artikkel 53 nr. 3 annet punktum fremgår det at statene kan begrense unntaket til betalingskontoer eller betalingsinstrumenter av en bestemt verdi.

17.3.2 Plikter for kunde og institusjon

Forpliktelsene for brukere og tilbydere av betalingstjenester som ligger til grunn for ansvarsreguleringen i artikkel 60 og 61, er regulert i henholdsvis artikkel 56 og 57. Når det gjelder kunden, er han eller hun forpliktet til å bruke betalingsinstrumentet i samsvar med vilkårene for utstedelse og bruk, jf. artikkel 56 nr. 1 bokstav a. Dette gjelder alle de avtalte vilkårene for bruk av instrumentet. Kunden skal i denne henseende særlig ta alle rimelige skritt for å beskytte betalingsinstrumentets personlige sikkerhetsanordninger, jf. artikkel 56 nr. 2. Denne plikten inntreder så snart betalingsinstrumentet er mottatt av kunden. Det følger av artikkel 57 nr. 1 bokstav a og b at institusjonen har ansvaret for at de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til instrumentet ikke er tilgjengelige for andre enn kunden, og for at det ikke sendes betalingsinstrumenter til kunder unntatt for å erstatte et tidligere gitt slikt instrument. Når denne bestemmelsen sammenholdes med artikkel 57 nr. 2 om at institusjonen er ansvarlig for sending av betalingsinstrumenter og sikkerhetsanordninger, og artikkel 56 om kundens forpliktelser, blir det klart at institusjonen er ansvarlig for at de per-

sonlige sikkerhetsanordningene ikke gis ut til andre enn kunden og for sendingen av instrumentet og sikkerhetsanordningene. Samtidig er det slik at når kunden først har mottatt instrumentet og sikkerhetsanordningene fra institusjonen, er det kunden som har ansvaret for å sørge for å beskytte disse.

Hvilke skritt kunden skal ta for å beskytte betalingsinstrumentet, kan defineres i rammeavtalen, jf. artikkel 42 nr. 5 bokstav a. Direktivet inneholder ingen definisjon av begrepet "personlig sikkerhetsanordning", men det må antas at dette omfatter legitimasjon og rutiner som en kunde har fått fra betalingstjenestetilbyderen for å kunne bevise sin rett til å ta ut penger eller gjennomføre betalingsoverføringer. Dette vil typisk være en kode som er ment å identifisere den som anvender et betalingsinstrument, som for eksempel en kombinasjon av sifre.

At sikkerhetsanordningen skal være personlig, må antas å henvise til at den etter avtalen med institusjonen ikke skal oppgis til uvedkommende, jf. den svenske utredningen om gjennomføringen av artikkel 61 i direktivet, Ds 2008:86 punkt 4.3 side 22. En kode som er skrevet på selve betalingsinstrumentet, som for eksempel et CVC-nummer som er trykket på et betalingskort, vil ikke være en personlig sikkerhetsanordning i direktivets forstand ettersom den vil være tilgjengelig for enhver som ser kortet og dermed kan den ikke anses som "personlig", jf. Ds 2008:86 side 38.

At anordningen skal være "personlig" betyr ikke at den er personavhengig. En typisk personavhengig legitimasjon som underskrift vil ikke være en personlig sikkerhetsanordning etter direktivet, ettersom det er en forutsetning i artikkel 56 nr. 2 at en slik sikkerhetsanordning skal være noe kunden mottar fra institusjonen i forbindelse med utstedelse av et betalingsinstrument og som kunden ikke har rett til å oppgi for noen annen, jf. Ds 2008: 86 side 39.

I tillegg til å beskytte personlige sikkerhetsanordninger, skal kunden etter artikkel 56 nr. 1 bokstav b uten unødig opphold underrette betalingstjenestetilbyderen, for eksempel en bank eller den som banken har oppgitt at underretning skal gis til, så snart kunden har fått kunnskap om at betalingsinstrumentet er tapt, stjålet, misbrukt eller brukt uten samtykke. Formålet med bestemmelsen er å redusere risikoen for og konsekvensene av urettmessige transaksjoner, jf. fortalen punkt 31. Forpliktelsen for kunden gjelder uavhengig av om den er nedfelt i rammeavtalen med institusjonen eller ikke. Kunden har plikt til å underrette uansett hvordan betalingsinstrumentet har kommet bort og uavhengig av om også en personlig sikkerhetsanordning samtidig har kommet på avveie. Plikten gjelder også der kunden fortsatt har betalingsinstrumentet i sin besittelse, men der han blir klart over at det har blitt misbrukt, for eksempel ved inngåelse av en fjernsalgsavtale over internett eller ved at et betalingskort har blitt kopiert ("skimmet") og brukt. Når kunden pålegges en plikt til å underrette betalingstjenestetilbyderen, forutsetter dette at tjenesteyteren tilbyr en hensiktsmessig måte som kunden kan foreta slike underretninger på. Det følger i tråd med dette av artikkel 57 nr. 1 bokstav c at tilbyderen av betalingstjenester må sørge for at kunden kan gi underretning til enhver tid, og gi kunden mulighet til å kunne bevise at underretningen ble foretatt i 18 måneder etter at den ble gitt.

Betalingstjenestetilbyderen må også sørge for at betalingsinstrumentet ikke kan brukes etter at det er gitt slik underretning fra kunden, jf. artikkel 57 nr. 1 bokstav d.

17.3.3 Ansvarsreguleringen

Som etter den norske finansavtaleloven, er utgangspunktet etter betalingstjenestedirektivet at det er institusjonen, ikke kunden, som skal bære tapet ved urettmessige betalingstransaksjoner. Dette følger av artikkel 60 nr. 1, som bestemmer at betalingstjenestetilbyderen umiddelbart skal tilbakebetale til kunden beløpet for en uautorisert transaksjon, og eventuelt bringe kundens konto tilbake til den tilstand den var i før den urettmessige betalingstransaksjonen fant sted.

Betalingstjenestetilbyderen kan også gjøres ansvarlig for ytterligere økonomisk kompensasjon til kunden hvis dette eventuelt følger av loven som er anvendelig for avtaleforholdet deres, jf. artikkel 60 nr. 2.

Utgangspunktet om at institusjonen er ansvarlig, modifiseres av bestemmelsene om kundens ansvar i artikkel 61, som gjør unntak fra hovedregelen i artikkel 60, jf. artikkel 61 nr. 1. Artikkel 61 nr. 1 gir mulighet til å pålegge kunden ansvar for en viss egenandel. Formålet med bestemmelsen er å gi kunden et incentiv til å melde fra så snart som mulig hvis et betalingsinstrument blir borte og dermed redusere risikoen for urettmessige betalingstransaksjoner, jf. fortalen punkt 32.

Etter artikkel 61 nr. 1 skal en betaler bære et tap på opp til maksimum 150 euro ved enhver urettmessig betalingstransaksjon som er en følge av at et tapt eller stjålet betalingsinstrument blir benyttet eller om betalingsinstrumentet har blitt misbrukt ("misappropriated") og dette skyldes at betaleren ikke har beskyttet de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til instrumentet.

Utgangspunktet etter direktivet artikkel 61 nr. 1 synes å være at kunden skal ha en objektiv egenandel ved enhver betalingstransaksjon når transaksjonen er skjedd ved bruk av et tapt eller stjålet betalingsinstrument. I tillegg skal kunden ha et ansvar i andre tilfeller der personlige sikkerhetsanordninger ikke er beskyttet. Hensikten med bestemmelsen synes imidlertid å være at det uansett må kreves at personlig sikkerhetsanordning er benyttet ved transaksjonen, altså også i tyveri- og tapstilfellene, for at kunden skal kunne pålegges en egenandel etter bestemmelsen. I Sverige er det foreslått at egenandelen generelt bare skal gjelde i slike tilfeller, jf. Ds 2008: 86 side 25, og det er vist til at artikkel 61 nr. 3 uansett åpner for en slik løsning.

Når det gjelder tilfeller der et betalingsinstrument ikke er tapt eller stjålet, dvs. typisk tilfeller der en tredjeperson har fått tilgang til personlige sikkerhetsanordninger uten fysisk å inneha det aktuelle betalingsinstrumentet, synes direktivet å forutsette at kunden bare skal bli ansvarlig for en egenandel hvis kunden har unnlatt å beskytte de personlige sikkerhetsanordningene tilknyttet instrumentet. Dette vil innebære at i tilfeller der en tredjeperson hacker seg inn i en nettbank, skal kunden bare bli ansvarlig for egenandel hvis han har unnlatt å beskytte sikkerhetsanordningene. Hvis hackingen har skjedd uten at kunden på noen måte kan sies å ha avslørt sikkerhetsanordningene for en tredjeperson, vil kunden dermed ikke bli ansvarlig for en egenandel. Hvis i stedet tredjepersonen for eksempel har brutt seg inn hos kunden og dermed skaffet seg adgang til passord eller koder som kunden ikke har beskyttet tilstrekkelig, og ved dette kommet seg inn i nettbanken, vil kunden være ansvarlig for en egenandel.

Hvis kunden hevder at han ikke har godkjent en betalingstransaksjon, skal det etter artikkel 59 nr. 1 være betalingstjenestetilbyderen, ikke kunden, som skal måtte bevise at betalingstransaksjonen ble autentisert, dvs. at et bestemt betalingsinstrument, inkludert dets personlige sikkerhetsanordninger, har vært benyttet ved transaksjonen, jf. direktivet artikkel 4 nr. 19, jf. punkt 6.7. Institusjonen skal videre måtte bevise at transaksjonen ble korrekt registrert og bokført og ikke påvirket av teknisk svikt eller annen feil i systemet. Meningen med denne bestemmelsen må være at hvis kunden nekter for å ha godkjent en betalingstransaksjon, er det institusjonen som må bevise at en slik transaksjon rent faktisk har skjedd. Denne bestemmelsen sier imidlertid ingenting om bevisbedømmelsen for forholdene knyttet til om kunden har beskyttet de personlige sikkerhetsanordningene tilhørende instrumentet.

Ansvarssubjektet etter artikkel 61 er ”betaleren”, jf. definisjonen i artikkel 4 nr. 7, jf. punkt 6.4. Dette vil være en kunde som innehar en betalingskonto og godkjenner betalingstransaksjoner fra denne kontoen, eller, dersom det ikke finnes noen betalingskonto, kunden som gir en betalingsordre. Dette vil være identisk med kontohaveren etter norsk rett.

Betaleren skal etter direktivet bære ethvert tap ved en urettmessig betalingstransaksjon hvis han eller hun har handlet svikaktig, jf. artikkel 61 nr. 2. Av artikkel 61 nr. 2 første punktum følger det at betaleren også skal bære ethvert tap ved en urettmessig betalingstransaksjon hvis tapet er oppstått ved at betaleren forsettlig eller ved grov uaktsomhet har unnlatt å oppfylle sine forpliktelser etter artikkel 56. Ved grov uaktsomhet skal kunden altså bære hele tapet ved den urettmessige transaksjonen. Det gjelder ingen beløpsbegrensning slik som det gjør ved misbruk av betalingskort etter gjeldende norsk rett, jf. artikkel 61 nr. 2 annet punktum.

Av henvisningen til artikkel 56 følger det at aktsomhetsvurderingen skal skje på bakgrunn av avtalevilkårene. Det skal imidlertid foretas en helhetsvurdering, og graden av uaktsomhet og bevis for uaktsomhet skal vurderes i samsvar med nasjonal rett, jf. fortalen punkt 33. Tilbyderne av betalingstjenester skal ikke kunne operere med avtalevilkår om bruk av betalingsinstrumenter som øker bevisbyrden på en forbruker eller minsker bevisbyrden på institusjonen, jf. samme sted. Ettersom direktivet for vurderingen av grov uaktsomhet henviser til avtalevilkårene, vil tilbyderne av betalingstjenester, ved å definere kravene til kunden i avtalevilkårene, kunne styre hvilke forpliktelser kunden skal ha, innenfor de begrensninger som følger av alminnelige kontraktsrettslige prinsipper. Kunden vil imidlertid ikke være ansvarlig for ethvert avvik fra avtalevilkårene, det kreves at det er utvist grov uaktsomhet med hensyn til forpliktelsene de oppstiller. Det følger av artikkel 59 nr. 2 at hvis betaleren nekter for å ha gitt samtykke til en betalingstransaksjon, skal det at et betalingsinstrument er blitt benyttet, ikke i seg selv være tilstrekkelig til å bevise at betaleren har godkjent transaksjonen, handlet svikaktig eller med forsett eller grov uaktsomhet har unnlatt å oppfylle sine forpliktelser med hensyn til bruk av betalingsinstrumentet og beskyttelse av sikkerhetsanordninger etter artikkel 56. Det skal altså ikke være tilstrekkelig til å pålegge kunden ansvar etter artikkel 61 nr. 2 at betalingsinstrumentet er brukt. Dette er i samsvar med norsk rett, hvor det kreves særskilte holdepunkter for å legge til grunn at kunden har vært grovt uaktsom. Som angitt i fortalen punkt 33, vil dette bero på en helhetsvurdering der alle omstendigheter skal tas i betraktning.

I artikkel 61 nr. 3 gir direktivet statene mulighet til å begrense ansvaret som ellers påligger betaleren etter artikkel 61 nr. 1 og 2 i tilfeller der betaleren ikke har handlet svikaktig eller med forsett unnlatt å oppfylle sine forpliktelser etter artikkel 56. Ved svik eller forsettlig opptreden fra betaleren gir direktivet ikke mulighet for reduksjon av betalerens ansvar. I slike tilfeller har betaleren handlet svært klanderverdig og må pålegges et ubegrenset ansvar for tapet. Løsningen er i samsvar med gjeldende norsk rett.

Artikkel 61 nr. 3 gir imidlertid mulighet for å begrense betalerens ansvar både etter artikkel 61 nr. 1 og 61 nr. 2. Formålet med bestemmelsen er å gi medlemsstatene mulighet til å opprettholde eksisterende forbrukervernnivå, og å fremme tilliten til sikker bruk av elektroniske betalingsinstrumenter, jf. fortalen punkt 34. Etter artikkel 61 nr. 3 skal det ved vurderingen av om betalerens ansvar bør reduseres, tas i betraktning arten av de personlige sikkerhetsanordningene som er knyttet til betalingsinstrumentet og omstendighetene rundt hvordan det ble tapt, stjålet eller misbrukt.

Ordlyden kan tale for å forstå artikkel 61 nr. 3 som en regel om mulighet for konkret lemping av betalerens ansvar, og ikke som en bestemmelse som åpner for å fastsette faste og generelle beløpsbegrensninger for ansvaret utover de begrensninger som fremgår av artikkel 61 nr. 1 og 2. Av direktivets fortale punkt 34 fremgår det imidlertid at hensikten med bestemmelsen har vært å gi statene mulighet til å redusere ansvaret eller la det bortfalle helt, unntatt i tilfeller der betaleren har opptrådt svikaktig. Dette kan tale for at mer generelle begrensninger for ansvaret utover de som er fastsatt i direktivet, kan fastsettes i lovgivningen som gjennomfører direktivet i nasjonal rett. Både i den danske og svenske utredningen om gjennomføring av direktivet er det lagt til grunn at artikkel 61 nr. 3 åpner for at man i lovgivningen generelt kan begrense kundens ansvar ved grov uaktsomhet, se den danske utredningen side 110 og Ds 2008: 86 side 24 og 27. I begge lovforslagene er dessuten direktivet forstått slik egenandelsansvaret etter artikkel 61 nr. 1 kan begrenses til tilfeller der personlig kode tilknyttet et betalingsinstrument er benyttet ved den urettmessige belastningen, se det danske lovforslaget § 62 stk. 2 og 4 § i det svenske (Ds 2008: 86 side 39).

Som nevnt over, har tilbyderer av betalingstjenester plikt til å sørge for at betaleren kan foreta underretning om at et betalingsinstrument er blitt borte mv. etter artikkel 57 nr. 1 bokstav c. Etter artikkel 61 nr. 4 og 5 skal betaleren ikke være ansvarlig for tap etter at slik underretning er foretatt, eller for tap i tilfeller der tilbyderer av betalingstjenester ikke har gjort det mulig for betaleren å foreta slik underretning. Kunden skal likevel være ansvarlig i tilfeller der han eller hun har opptrådt svikaktig.

Det følger av artikkel 55 nr. 1 i direktivet at det kan avtales belastningsgrenser for betalingsinstrumenter som benyttes til å gi samtykke til betalingstransaksjoner. Hvis det er avtalt slike belastningsgrenser, vil disse utgjøre en grense for hvilke beløp betaleren kan holdes ansvarlig for etter artikkel 61. I rammeavtalen kan institusjonen også reservere retten til å sperre instrumenter for bruk av saklige grunner knyttet til sikkerheten ved instrumentet, mistanke om urettmessig eller svikaktig bruk av det eller, hvis det gjelder et betalingsinstrument det er knyttet kreditt til, en vesentlig forhøyet risiko for at betaleren ikke kan oppfylle sine betalingsforpliktelser, jf. artikkel 55 nr. 2. Dette innebærer at også der kunden ennå ikke har underrettet

institusjonen om at et betalingsinstrument er kommet bort eller lignende, vil institusjonen, hvis den blir klar over mistenkelige transaksjoner, av eget tiltak kunne sperre instrumentet og dermed hindre urettmessige belastninger. Kunden skal i så fall innføres om sperringen og om grunnene for den på avtalt måte, jf. artikkel 55 nr. 3. Dette skal i utgangspunktet skje før betalingsinstrumentet blokkeres hvis dette er mulig, eller umiddelbart etterpå, unntatt hvis dette ville medføre en sikkerhetsrisiko som er saklig begrunnet, eller underretning er forbudt etter annet relevant EU-regelverk eller nasjonal lovgivning. Kunden vil for eksempel ikke nødvendigvis ha krav på underretning der institusjonen mistenker at kunden selv forsøker å svindle institusjonen. Sperringen av instrumentet skal oppheves når grunnene til sperring ikke lenger gjør seg gjeldende, eller kunden skal få et nytt betalingsinstrument, jf. artikkel 55 nr. 4. Institusjonen må gi kunden mulighet til å be om at sperring oppheves, jf. artikkel 57 nr. 1 bokstav c.

Etter artikkel 78 skal ansvar etter direktivet del IV kapittel 2 og 3 ikke gjelde der tapet skyldes uvanlige og uforutsette omstendigheter utenfor kontroll for den part som påberoper seg dem, og som ikke kunne ha vært unngått selv med den størst mulige påpasselighet, eller hvis det skyldes plikter etter nasjonal lovgivning eller EU-regelverk. Denne bestemmelsen gjelder etter sin ordlyd også for bestemmelsene om andres misbruk av konto. Når det gjelder kundens forhold, er det klart at ansvar forutsetter enten at kunden ikke har passet på personlige sikkerhetsanordninger eller at kunden har opptrådt grovt uaktsomt eller utvist forsett eller svik. Alle disse forhold må utvilsomt anses å ligge innenfor kundens kontroll. Når det gjelder institusjonens forhold, vil en slik regel heller ikke ha betydning for andres misbruk, fordi direktivet artikkel 60 forutsetter at institusjonen alltid skal være ansvarlig i de tilfeller der det ikke er kunden som er ansvarlig etter artikkel 61. Artikkel 78 vil derfor ikke ha betydning i praksis når det gjelder andres misbruk. Dette er også lagt til grunn i den danske utredningen om gjennomføring av direktivet, se utredningen side 120, hvor det uttales om at artikkel 78 at bestemmelsen i praksis bare vil ha betydning for tilfeller av manglende eller mangelfull gjennomføring av betalingstransaksjoner i artikkel 75 og 77.

17.3.4 Reklamasjon og tilbakebetaling

Hvis det foreligger en urettmessig betalingstransaksjon, er utgangspunktet etter artikkel 60 nr. 1 at tilbydereren av betalingstjenester umiddelbart skal tilbakebetale beløpet for transaksjonen til kunden. Etter artikkel 58 må imidlertid betaleren melde fra om sitt krav om tilbakebetaling til institusjonen uten ugrunnet opphold etter at han eller hun har fått kjennskap til en urettmessig betalingstransaksjon, og senest 13 måneder etter belastningsdagen. Dette gjelder imidlertid ikke der institusjonen ikke har gitt betaleren informasjon om transaksjonen i samsvar med direktivets del III, se artikkel 38 og 47 om opplysninger kunden skal få om gjennomførte betalingsstransaksjoner.

Institusjonens plikt til å betale tilbake beløpet vil altså bare inntre hvis kunden oppfyller sin reklamasjonsplikt etter artikkel 58. Dette er samme løsning som etter finansavtaleloven § 37. Direktivet inneholder ellers ingen nærmere regler om prosedyren for å avgjøre om det er kunden eller institusjonen som skal bære tapet. Det skal imidlertid etter artikkel 83 etableres utenrettslige tvisteløsningsordninger for løsning

av tvister mellom institusjoner og kunder etter direktivet, og disse må kunne benyttes også når det gjelder tvister om tapsfordeling etter artikkel 60 og 61.

17.4 Forslaget fra Banklovkommissjonen i NOU 2008: 21

Ved brev 13. mars 2007 fra Finansdepartementet ble Banklovkommissjonen gitt i mandat å vurdere hvordan en eventuell regulering av tapsfordelingen mellom kunden og institusjonen kan skje i tilfeller der kunden selv gjør feil ved betalingsoverføringer, se utdraget fra mandatet gjengitt i NOU 2008: 21 punkt 1.1 side 15. Selv om mandatet gjaldt kundens egne feil, la Banklovkommissjonen etter en brevveksling med Finansdepartementet likevel til grunn at den også kunne ta for seg spørsmål knyttet til andres misbruk av konto og betalingsinstrument, jf. utredningen side 17.

Det hører under arbeidsgruppens mandat å utrede spørsmål om andres misbruk av konto og betalingsinstrument ettersom betalingstjenestedirektivet inneholder regler om dette. Arbeidsgruppen blir som ledd i dette nødt til å vurdere hvordan Banklovkommissjonens forslag forholder seg til direktivet, jf. punkt 17.5.

Banklovkommissjonen foreslår å beholde den gjeldende generelle regelen i finansavtaleloven § 34 om misbruk av konto, og den vurderer denne regelen som tilfredsstillende ved betalingsoverføring ved giro som ikke innleveres ved bruk av et nettbasert system, jf. NOU 2008: 21 punkt 3.5.2 side 45. Videre foreslår Banklovkommissjonen å videreføre den gjeldende regelen i finansavtaleloven § 35 om misbruk av betalingskort uendret, dvs. fortsatt med en egenandel på 800 kroner og en beløpsgrense på 8000 kroner ved grov uaktsomhet. Kommisjonen mener at de gjeldende bestemmelsene om misbruk av kort representerer en tilfredsstillende løsning for andres misbruk, jf. NOU 2008: 21 punkt 4.6 side 53, og mener det faller utenfor oppdraget å vurdere endringer i beløpene i § 35, jf. punkt 6.2.3 side 87. Banklovkommissjonen går i utredningen ikke nærmere inn på forholdet til bestemmelsene i betalingstjenestedirektivet ved vurderingen av reglene for giro eller betalingskort.

Når det gjelder nettbaserte betalingsoverføringer foreslår Banklovkommissjonen et nytt kapittel Va i finansavtaleloven som skal regulere både feilbruk og misbruk av ordninger for slik overføring. Nettbasert betalingsoverføring er i forslaget til ny § 37a annet ledd definert som overføring av betalingsmidler fra innskuddskonto i henhold til betalingsoppdrag sendt til og mottatt av institusjonen gjennom internett eller annet elektronisk nettverk, som for eksempel via mobiltelefon. Forslaget er basert på prinsippene i finansavtaleloven § 35 om beløpsbegrensninger for kundens ansvar. Banklovkommissjonen legger til grunn at betalingstjenester basert på brukerlegitimasjon som inngangskriterium har markerte iboende risikoer i seg fra kundens side, selv om det gis uttrykk for at det foreligger få dokumenterte tilfeller hvor nettbankkunder er påført tap ved misbruk eller feilbruk, jf. NOU 2008: 21 punkt 6.1.3 side 79. I lys av at bruken av nettbaserte tjenester antakelig vil øke i årene fremover, og av den praktiske og kommersielle betydning betalingstjenester har, mener kommisjonen det er viktig å ha regelsett på plass som kan håndtere tilfelle av tap som vil kunne ramme den enkelte kunde urimelig hardt, jf. utredningen side 80. Banklovkommissjonen mener på denne bakgrunn at en ansvarsregulering basert på prinsippene i finansavtaleloven § 35 bør utgjøre et velegnet utgangspunkt for utformingen av ansvarsreguleringen for tilfelle av brukerfeil og andres misbruk i forbindelse med nettbaserte

betalingstjenester, og viser til at denne ansvarsreguleringen er velprøvd i praksis og generelt akseptert av de ulike partsinteresser.

Banklovkommisjonen foreslår en ny § 37b første ledd i finansavtaleloven om en egenandel for kunden på 1 200 kroner ved utilsiktede eller urettmessige betalingsoverføringer ved feilbruk eller misbruk av nettbasert betalingstjeneste der personlig kode eller annen lignende sikkerhetsprosedyre (nødvendig brukerlegitimasjon) er benyttet. Egenandelsansvaret skal ikke gjelde der tapet skyldes at den nettbaserte betalingstjenesten ikke tilbyr den sikkerhet mot misbruk eller feilbruk som en bruker eller allmennheten med rimelighet kunne vente, eller at en tredjeperson ved inn-trenging i elektronisk nettverk, grov tvang eller lignende handlemåte urettmessig har skaffet seg tilgang til nødvendig brukerlegitimasjon eller endret det betalingsoppdrag kunden har gitt. Banklovkommisjonen viser til egenandelsgrensen på 150 euro i betalingstjenestedirektivet artikkel 61 nr. 1.

Videre foreslår Banklovkommisjonen å innføre en ansvarsbegrensning for kunden på 12 000 kroner i tilfeller der nødvendig brukerlegitimasjon er benyttet ved en urettmessig eller utilsiktet betalingsoverføring og kunden har muliggjort betalingsoverføringen ved grov uaktsomhet eller der kunden har unnlatt å underrette institusjonen snarest mulig etter å ha fått kjennskap til at brukerlegitimasjonen er kommet bort eller må ha kommet på avveie innen rimelig tid etter at dette burde ha vært oppdaget. Det vises til punkt 32 og 34 i fortalen til betalingstjenestedirektivet. Banklovkommisjonen mener at en regel om ansvarsbegrensning på 12 000 kroner ved grov uaktsomhet er i samsvar med direktivet, jf. NOU 2008: 21 punkt 6.2.3 side 87. Den viser ellers til at direktivet gjennomgås av denne arbeidsgruppen, jf. side 88 i utredningen.

I ny § 37b tredje ledd foreslås en bestemmelse om hva det skal legges vekt på ved vurderingen av om kunden har opptrådt grovt uaktsomt. Det skal blant annet legges vekt på om slike krav til forsiktighet og egenkontroll som kan stilles til brukere av nettbaserte betalingstjenester er blitt tilsidesatt, og på om betalingstjenesten gir slik sikkerhet mot feilbruk eller misbruk som en bruker eller allmennheten med rimelighet kunne vente. I fjerde og femte ledd foreslås regler som innebærer at kunden ikke skal være ansvarlig for tap som oppstår etter institusjonen er underrettet, men likevel skal være fullt ut ansvarlig for tapet hvis kunden har opptrådt forsettlig eller utvist svik. Kunden skal også bære hele tapet ved overføringen hvis han eller hun unnlatt å underrette institusjonen etter å ha fått kunnskap om feilbruk eller misbruk. I sjettede ledd foreslås en bestemmelse om at institusjonen kan kreve tilbakebetaling av tredjeperson for midler som denne urettmessig har mottatt som følge av feilbruk eller misbruk av betalingstjeneste, og eventuelt slikt tilbakebetalt beløp som overstiger institusjonens tap, skal benyttes til å dekke kundens andel av tapet.

I ny §§ 37c og 37d foreslås regler om henholdsvis lemping og reklamasjon og tilbakeføring som i det vesentlige svarer til bestemmelsene i §§ 36 og 37 i den gjeldende finansavtaleloven. Banklovkommisjonen går i denne forbindelse ikke nærmere inn på reglene i artikkel 58 og 59 i betalingstjenestedirektivet. Kommisjonen går heller ikke inn i noen drøftelse av partenes plikter etter henholdsvis artikkel 56 og 57 i direktivet.

17.5 Arbeidsgruppens vurdering

17.5.1 Generelt

Direktivets regler om plikter og ansvar for kunde og institusjon ved urettmessige betalingstransaksjoner må gjennomføres i norsk rett. Reglene vil gjelde alle urettmessige uttak og betalingsoverføringer. Gjennomføring av direktivets regler om småpengeinstrumenter vil imidlertid gi adgang til å avtale unntak fra reglene for slike instrumenter.

Når det gjelder betalingsinstrumenter som er elektroniske penger etter lov om e-pengeforetak § 1-1 annet ledd, følger det imidlertid av artikkel 51 nr. 3 at artikkel 60 og 61 om tapsfordelingen ved misbruk skal gjelde, altså at det ikke kan avtales unntak fra disse bestemmelsene, med mindre instrumentet eller betalingskontoen det er knyttet til, ikke kan sperres. Etter artikkel 53 nr. 3 annet punktum kan det i de sistnevnte tilfellene begrenses til å gjelde instrumenter og kontoer av en viss verdi. Arbeidsgruppen foreslår ikke noen slik begrensning da en slik regel vil være retts teknisk vanskelig og gjelde instrumenter av mindre økonomisk verdi. I Sverige er det ikke foreslått noen slik regel, jf. utredningen punkt 6.6.3.3 side 84, og heller ikke i Danmark, se forslaget til § 62 stk. 11.

Utenfor forbrukerforhold vil reglene være fravikelige, på samme måte som etter gjeldende rett. Reglene vil gjelde både enkeltstående betalingstransaksjoner og transaksjoner som har grunnlag i en rammeavtale. De vil gjelde også for betalingsinstrumenter som det er knyttet kreditt til, jf. for så vidt også henvisningen til finansavtalelovens regler i kredittkjøpsloven § 13.

I direktivet benyttes uttrykket ”bruker av betalingstjenester” (artikkel 56) og ”betaleren” (artikkel 61). I lovforslaget her vil arbeidsgruppen i stedet bruke uttrykket ”kunden”, som ellers benyttes i finansavtaleloven, jf. punkt 6.4. Dette passer bedre enn ”kontohaveren” som benyttes i gjeldende lov, ettersom reglene ikke er begrenset til kontoer, men gjelder også for betalingsinstrumenter som ikke er knyttet til noen konto.

Når det gjelder kontoer, er anvendelsesområdet for direktivets regler begrenset til ”betalingskonto”. Dette er et vidt begrep, og arbeidsgruppen har i punkt 6.6 lagt til grunn at det vanskelig kan tenkes kontoer som ikke er å regne som betalingskontoer i direktivets forstand. I forhold til reglene om urettmessige transaksjoner ville en eventuell slik avgrensning uansett ha mindre betydning, ettersom det bare kan bli tale om urettmessige betalingstransaksjoner for kontoer som det kan foretas uttak og betalingsoverføringer fra. Spørsmålet om det eventuelt kunne finnes kontoer som ikke er å anse som betalingskontoer, oppstår dermed ikke i praksis for disse reglene. Direktivets regler vil ikke gjelde for betalingsinstrumenter som bare kan benyttes innenfor begrensede nettverk, jf. punkt 5.4.2. Arbeidsgruppen foreslår imidlertid at reglene om misbruk fortsatt skal gjelde for kort som omfattes av kredittkjøpsloven § 13, altså en videreføring av gjeldende rett. Dette vil omfatte også slike kort som benyttes i begrensede nettverk.

Banklovkommisjonen har i NOU 2008: 21 foreslått en felles regulering av tilfeller av kundens egne feil og andres misbruk, jf. punkt 17.4. Arbeidsgruppen står samlet bak et annet forslag til regulering av andres misbruk enn det Banklovkommisjonen har foreslått, jf. også punkt 17.1. I realiteten er arbeidsgruppens forslag relativt likt Banklovkommisjonens, selv om det er en del forskjeller i utformingen.

Medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø vil påpeke at en felles regulering av andres misbruk og egne feil som Banklovkommisjonen har foreslått, vil være en for utydelig og usystematisk gjennomføring av direktivet, og disse medlemmene finner derfor ikke å kunne foreslå dette. Betalingstjenestedirektivet bygger på en helt ulik systematikk når det gjelder henholdsvis egne feil og andres misbruk. Der kunden oppgir feil identifikasjonskode i betalingsordren, innfører direktivet ikke noe egenandelsansvar for kunden, men legger ansvaret på kunden fullt ut i artikkel 74. Verken i Danmark eller Sverige har man i utredningene om gjennomføring av direktivet drøftet noen felles regulering av tilfeller av egne feil og andres misbruk.

De samme medlemmene viser til at betalingstjenestedirektivet som utgangspunkt er et fullharmoniseringsdirektiv, jf. dets artikkel 86 nr. 1. Det er bare artikkel 61 nr. 3 som gir mulighet for å gjøre visse endringer sammenlignet med direktivets utgangspunkter om ansvarsreguleringen for kunden. Utover det handlingsrommet som åpnes i artikkel 61 nr. 3, er det imidlertid klart at det bør søkes å oppnå en nøyaktig tilpasning til direktivet, for å unngå tvil om norsk lovregulering står i motstrid med direktivet. Dette er bakgrunnen for at arbeidsgruppens forslag til regulering av urettmessige betalingstransaksjoner på flere punkter avviker fra Banklovkommisjonens forslag. Dette er etter medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø sitt syn nødvendig for en korrekt gjennomføring av direktivet, jf. også at Banklovkommisjonen i punkt 6.2.3 på side 88 i NOU 2008: 21 henviser til at betalingstjenestedirektivet gjennomgås av arbeidsgruppen. Ved kundens egne feil vil det være betydelig forskjell mellom Banklovkommisjonens forslag og disse medlemmenes forslag til regulering, se punkt 18.5. Når det gjelder andres misbruk, vil imidlertid forskjellen i realiteten være mindre.

Medlemmene *Behringer, Gjedrem og Sletner* er ikke enige i at direktivet fullt ut er til hinder for en felles regulering av egne feil og andres misbruk. Disse medlemmene finner likevel etter en samlet vurdering å kunne slutte seg til forslaget til regulering av andres misbruk. Ettersom innholdet i gruppens forslag til regulering av andres misbruk i realiteten er svært likt det Banklovkommisjonen har foreslått, er dette etter disse medlemmenes syn hovedsaklig et redaksjonelt valg.

Arbeidsgruppen vil etter dette foreslå en samlet regulering i finansavtaleloven § 34 av plikter ved bruk av betalingsinstrument og i § 35 om ansvar ved andres misbruk av alle typer betalingsinstrumenter og kontoer. Det foreslås et eget ledd i § 35 som begrenser kundens ansvar for tap ved misbruket også ved grov uaktsomhet når det gjelder misbruk som skjer ved bruk av elektroniske betalingsinstrumenter, i det betalingstjenestedirektivet artikkel 61 nr. 3 antas å åpne for en slik regel, se punkt 17.3.3 og punkt 17.5.2.4. Den særlige regelen om misbruk av betalingskort som i dag står i finansavtaleloven § 35 blir med arbeidsgruppens forslag overflødig og foreslås ikke videreført.

Regelen i direktivet artikkel 78 om kontrollansvar får som nevnt under punkt 17.3.3 i praksis bare anvendelse for situasjoner der betalingstransaksjoner ikke gjennomføres korrekt. Artikkel 78 foreslås gjennomført i finansavtaleloven kapittel II avsnitt VII om forsinkelse mv., jf. punkt 18.5. På grunn av direktivets ordlyd er det sikrest å innta en henvisning til denne bestemmelsen også i paragrafen om misbruk, men som nevnt ovenfor vil bestemmelsen ikke ha praktisk betydning for slike tilfeller.

Tilfeller der institusjonen feilaktig belaster en konto, og transaksjonen dermed er uautorisert i direktivets forstand, er regulert i finansavtaleloven § 32, som bestemmer at institusjonen skal rette opp feilen og erstatte eventuelt tap for kunden på objektivt grunnlag. Denne bestemmelsen er i samsvar med artikkel 60 i direktivet om institusjonens ansvar, og arbeidsgruppen foreslår derfor ingen endring av bestemmelsen.

Arbeidsgruppens forslag til ny regulering av andres misbruk av konto og betalingsinstrument, vil gi et enhetlig vern for kundene. Det vil også gi en retts teknisk enklere regulering med en felles bestemmelse om tapsfordeling som vil gjelde alle urettmessige betalingstransaksjoner. Det vil også gi et styrket vern sammenlignet med gjeldende rett, ved at ansvarsbegrensningen ved grov uaktsomhet utvides til å gjelde alle elektroniske betalingsinstrumenter, dvs. også for eksempel nettbank, hvor det i dag ikke gjelder noen slik ansvarsbegrensning.

17.5.2 De enkelte elementene i arbeidsgruppens forslag

17.5.2.1 Institusjonens og kundens plikter

Arbeidsgruppen foreslår for det første å lovfeste partenes plikter i forbindelse med betalingsinstrumenter etter direktivet artikkel 56 og 57 i egne nye bestemmelser i finansavtaleloven. Det vil innebære at handlingsnormer som i dag er nedfelt i avtaler, og som uaktsomhetsvurderingen bygger på, vil komme til uttrykk direkte i loven. Både i det danske lovforslaget §§ 59 og 60 og det svenske forslaget til lag om betalingstjänster 4. kap. 3 § og 4 § er forpliktelsene for kunde og institusjon foreslått tatt inn.

Forpliktelsene bør komme til uttrykk i loven, siden de følger av betalingstjenstedirektivet og ansvarsvurderingen etter reglene i artikkel 61 bygger på dem. I tillegg foreslår arbeidsgruppen å lovfeste bestemmelsen i artikkel 55 om adgangen til å avtale belastningsgrenser og om sperring av betalingsinstrumenter. Det er nødvendig for å gjennomføre direktivet at regler om dette kommer til uttrykk i lovteksten, og ikke bare i institusjonenes avtaler med kundene.

Det vises til forslaget til ny § 24a i finansavtaleloven om belastningsgrenser og sperring og til § 34 hvor plikter for kunde og institusjon foreslås lovfestet.

17.5.2.2 Utgangspunktet om institusjonens ansvar

Utgangspunktet etter artikkel 60 nr. 1 i direktivet er at institusjonen må betale tilbake beløpet for enhver urettmessig betalingstransaksjon, dvs. transaksjoner der kunden ikke har gitt samtykke til at det skal gjennomføres en betalingstransaksjon overhodet. Dette er samme løsning som etter §§ 34 og 35 i den gjeldende finansavtaleloven. Arbeidsgruppen foreslår en uttrykkelig lovfesting av dette utgangspunktet, selv om det ikke vil innebære noen endringer i forhold til det som allerede gjelder, jf. lovforslaget § 35 første ledd første punktum.

Artikkel 60 nr. 2 bestemmer at det kan fastsettes ytterligere økonomisk kompensasjon i den grad dette følger av nasjonale regler som får anvendelse for avtaleforholdet. Dette vil i praksis være aktuelt for renter. I norsk rett følger det av finansavtaleloven § 37 første ledd at institusjonen i tillegg til å betale tilbake beløpet, skal erstatte rentetap fra belastningstidspunktet. Dette er det altså allerede regler om i norsk rett, som direktivet åpner for å beholde. Arbeidsgruppen foreslår derfor at de norske reglene om dette videreføres.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven § 35 første ledd.

17.5.2.3 Egenandelsansvar for kunden

Regelen i artikkel 61 nr. 1 om et egenandelsansvar for kunden må gjennomføres i norsk rett. Som nevnt i punkt 17.3.3, legges det til grunn at direktivet artikkel 61 nr. 1 i lys av 61 nr. 3 må forstås slik at bestemmelsen tar sikte på transaksjoner der personlig kode eller lignende personlig sikkerhetsanordning er benyttet. I Danmark og Sverige er det i utredningene om gjennomføring av direktivet foreslått en regulering som innebærer at personlig kode eller lignende sikkerhetsanordning må være benyttet for at kunden skal bli ansvarlig for en egenandel, se det danske lovforslaget § 62 stk. 2 og 4 § i det svenske lovforslaget i Ds 2008:86 side 39.

Arbeidsgruppen foreslår en tilsvarende regel. For betalingskort blir regelen i realiteten da den samme som etter gjeldende rett, dvs. at egenandelsansvaret bare vil gjelde der personlig kode eller lignende sikkerhetsanordning knyttet til et betalingsinstrument er benyttet. Til forskjell fra den nåværende bestemmelsen i finansavtaleloven § 35 første ledd, vil bestemmelsen som foreslås ha et videre anvendelsesområde fordi den vil gjelde alle betalingsinstrumenter, noe direktivet krever. Regelen vil gjelde alle betalingstransaksjoner, dvs. også transaksjoner over internett. En CVC-kode og lignende koder skrevet inn på et betalingskort, vil imidlertid ikke være å anse som en personlig sikkerhetsanordning. Kunden vil dermed ikke bli ansvarlig for en egenandel hvis bare slike koder er benyttet ved transaksjonen. Hvis imidlertid betaling på internett skjer ved misbruk av en personlig sikkerhetsanordning som for eksempel en digipasskode eller lignende, vil regelen om egenandel gjelde.

En viktig reservasjon er imidlertid at regelen om egenandel bare skal gjelde der kunden har unnlatt å beskytte de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til instrumentet, jf. om tolkingen av direktivet i punkt 17.3.3. Hvis en tredjeperson har "hacket" seg inn i en nettbank uten fysisk å ha fått tilgang til de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til nettbanken, vil kunden dermed ikke bli ansvarlig for noen egenandel. Dette er en lignende løsning som etter det svenske lovforslaget 4 § annet punktum, se Ds 2008: 86 side 39. For betalingskort vil denne reservasjonen formelt sett innebære en endring til kundens fordel sammenlignet med gjeldende rett, ettersom det etter gjeldende rett ikke er noen betingelse for å holde kunden ansvarlig for en egenandel at kunden har unnlatt å beskytte de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til kortet. I praksis antar arbeidsgruppen likevel at reservasjonen vil ha mindre betydning for betalingskort. Er et kort misbrukt med bruk av personlig kode og hendelsesforløpet uklart, vil man på samme måte som etter dagens praksis måtte falle ned på en konkret vurdering for å fastslå om kunden skal svare med egenandel.

Den svenske løsningen som det er referert til foran forutsetter at bevisbyrden for at personlige sikkerhetsanordninger ikke har blitt beskyttet, skal ligge på kunden. Arbeidsgruppen finner det ikke aktuelt å gi en tilsvarende regel om bevisbyrde i Norge. Slike bevisbyrderegler er ikke vanlige i norsk rett. Arbeidsgruppen mener at man i tråd med dette bør basere seg på alminnelige ulovfestede bevisbyrderegler da dette vil gi mulighet for å vurdere hvert enkelt tilfelle ut fra omstendighetene i saken. En slik regel vil sikre at man vil kunne nå mest mulig rimelige resultater i enkeltsaker. I tråd med de alminnelige prinsippene for bevisbyrde i norsk rett, vil bevisvurderingen måtte skje ut fra de konkrete omstendighetene i saken, som kan ligge forskjellig an. Dette taler for at man ikke lovfester noen særskilte bevisbyrderegler om dette.

For å gjennomføre direktivet artikkel 59 nr. 1, må det imidlertid lovfestes at hvis kunden benekter å ha godkjent en betalingstransaksjon, er det institusjonen som har bevisbyrden for at transaksjonen ble autentisert, korrekt registrert og bokført og ikke påvirket av teknisk svikt eller lignende. Denne regelen gjelder imidlertid ikke spørsmålet om kunden har beskyttet de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til betalingsinstrumentet, men bare at institusjonen må påvise at en transaksjon faktisk har blitt gjennomført.

I realiteten går arbeidsgruppens forslag i det vesentlige ut på samme løsning som Banklovkommisjonen har foreslått i NOU 2008: 21, se Banklovkommisjonens lovforslag § 37b første ledd første punktum og forslaget om videreføring av finansavtaleloven § 35 første ledd. Som nevnt under punkt 17.5.1 gir arbeidsgruppens forslag en retts teknisk enklere løsning, som etter medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbøs syn også er nødvendig for en tydelig gjennomføring av direktivet, jf. at Banklovkommisjonen viser til arbeidsgruppens vurdering av direktivet på side 88 i utredningen. Det dreier seg om et direktiv som i utgangspunktet er fullharmoniserende, og man bør derfor legge seg nært opp til direktivets ordlyd og systematikk for å sikre at de norske reglene som gjennomfører direktivet innholdsmessig blir fullt ut samsvarende med direktivet. Banklovkommisjonen har i § 37b første ledd annet punktum foreslått særskilte unntak fra egenandelsansvaret for kunden i tilfeller der tapet skyldes at institusjonens nettbaserte betalingstjeneste ikke byr den sikkerhet mot misbruk som en bruker eller allmennheten med rimelighet kunne vente, eller at en tredjeperson ved inntregning i elektronisk nettverk, grov tvang eller lignende handlemåte urettmessig har skaffet seg tilgang til nødvendig brukerlegitimasjon eller endret det betalingsoppdrag kunden har gitt. Medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø vil påpeke at Banklovkommisjonen med dette opererer med andre kategorier av unntak enn de som følger av direktivet, og som vanskelig lar seg forene med direktivets ordlyd i artikkel 61 nr. 1. Disse medlemmene mener det kunne skape tvil om man har gjennomført direktivet korrekt dersom det oppstilles slike kategorier av unntak. En slik tvil ville være uheldig. Videre er det i seg selv noe uklart hva som nærmere er forholdet mellom de ulike begrensningene som er foreslått av Banklovkommisjonen. Disse medlemmene går på denne bakgrunn inn for at man legger seg nærmere opp til systematikken og ordlyden i direktivet.

Medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner er ikke enige i synspunktene gjengitt i avsnittet over. Disse medlemmene mener at Banklovkommisjonens unntak som nevnt over, vil være forenlig med direktivet. Det er ikke krav om at man følger direktivets ordlyd ved gjennomføringen. Det er direktivets innhold som må gjennomføres i norsk

rett. Disse medlemmene slutter seg derfor til forslaget om å legge lovteksten nærmere opp til direktivets systematikk, og viser til at realiteten i et slikt forslag ikke vil være så forskjellig fra Banklovkommisjonens. Arbeidsgruppen står altså, som også tidligere nevnt, samlet bak lovforslaget om andres misbruk.

Hvis det er holdepunkter for at en betalingstransaksjon skyldes feil i systemet eller at en tredjeperson har tvunget kunden eller trengt seg inn i et elektronisk nettverk, vil tapet ikke kunne sies å skyldes at kunden ikke har beskyttet de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til betalingsinstrumentet og kunden vil ikke bli ansvarlig for en egenandel etter arbeidsgruppens forslag.

Direktivet artikkel 61 nr. 1 bestemmer at egenandelen skal settes til maksimum 150 euro. Egenandelen for kunden kan altså ikke settes høyere enn dette. Arbeidsgruppen foreslår at egenandelen for kunden settes til 1 200 kroner. Dette vil sikre at ansvaret med stor sannsynlighet aldri vil overstige 150 euro uavhengig av svingninger i vekslingskurs. Banklovkommisjonen har foreslått å sette grensen til 1 200 kroner for nettbaserte betalingstjenester, og reiser spørsmålet om grensen bør heves også for betalingskort, men anser dette å ligge utenfor kommisjonens mandat, jf. NOU 2008: 21 punkt 6.2.3 side 87. Arbeidsgruppen mener at det i lys av tiden som er gått siden finansavtalelovens ikrafttredelse er grunn til å justere beløpsgrensen også for kort, og når man nå får en generell regel om egenandel for alle betalingsinstrumenter er det naturlig å sette samme beløpsgrense for alle. Dette innebærer også en forenkling av regelverket.

Det vises til forslaget til endring av finansavtaleloven § 35 annet ledd.

17.5.2.4 Kundens ansvar ved grov uaktsomhet mv.

I tredje ledd i finansavtaleloven § 35 foreslår arbeidsgruppen å innta en bestemmelse om kundens ansvar der han eller hun har muliggjort tapet ved en urettmessig betalingstransaksjon ved grov uaktsomhet eller forsett, eller ved å handle svikaktig. Direktivets utgangspunkt i artikkel 61 nr. 2 er at kunden skal bære hele tapet ved urettmessige betalingstransaksjoner hvis tapet skyldes at kunden har utvist svik, eller forsettlig eller uaktsomt brutt sine plikter etter artikkel 56, dvs. plikten til å følge avtalevilkårenes bestemmelser om bruk av betalingsinstrumentet og beskyttelse av personlig kode, samt plikten til å underrette institusjonen uten ugrunnet opphold ved oppdagelse av at betalingsinstrumentet er kommet bort eller blitt misbrukt. Selv om det ikke er opplagt ut fra ordlyden i direktivet, som kan tale for at ansvaret bare kan settes ned etter konkret lempingsvurdering, har arbeidsgruppen under punkt 17.3.3 lagt til grunn at artikkel 61 nr. 3, i samsvar med vurderingen i Sverige og Danmark, åpner for å sette en generell beløpsbegrensning for kundens ansvar ved grov uaktsomhet.

Har kunden handlet forsettlig eller svikaktig, kan ansvaret ikke begrenses i medhold av artikkel 61 nr. 3. Dette vil ikke medføre noen endring sammenlignet med gjeldende rett, hvor kunden også i dag er fullt ut ansvarlig for tap som skyldes forsett eller svik.

I utgangspunktet er det rimelig at en kunde som har handlet grovt uaktsomt, må ta et stort ansvar for økonomisk tap som oppstår på grunn av dette. Dette er reflektert i hovedregelen i finansavtaleloven § 34 første ledd, som bestemmer at kunden må bære

hele tapet hvis andres misbruk er muliggjort ved grov uaktsomhet. Det er imidlertid for misbruk av betalingskort gitt særlige regler, som begrenser kundens ansvar til 8000 kroner selv i slike tilfeller. Finansavtaleloven § 35 sjettede ledd gir hjemmel for å utvide anvendelsesområdet for reglene til andre betalingsinstrumenter, men dette har ikke vært gjort. Selv om en kunde som har opptrådt grovt uaktsomt har opptrådt svært klanderverdig, kan det samtidig pekes på samfunnsøkonomiske grunner som kan tale for en ansvarsbegrensning selv i slike tilfeller. Ved bruk av andre kort og andre betalingsinstrumenter fremfor kontanter, begrenses kostnadene for institusjonene ved kontanthåndtering og risikoen for ran. Det er gunstig for samfunnet å legge til rette for at man kan benytte elektroniske betalingsinstrumenter uten å risikere å rammes av store tap. Institusjonene kan pulverisere sitt tap ved spredning på kundene.

I Danmark er det ved gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet foreslått å beholde den gjeldende ansvarsgrensen for kunden på 8000 danske kroner ved grov uaktsomhet, se det danske forslaget til § 62 stk. 3 og 4. De danske reglene gjelder alle betalingsinstrumenter, dvs. de er ikke begrenset til betalingskort. I Sverige er det i dag ingen ansvarsbegrensning for kunden ved grov uaktsomhet, jf. Ds. 2008: 86 punkt 4.4 side 26. Ved gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet foreslås imidlertid å innføre en ansvarsbegrensning på 12 000 svenske kroner ved grov uaktsomhet hos kunden. Regelen foreslås å skulle gjelde uansett hva slags betalingsinstrument som er benyttet ved transaksjonen, jf. Ds 2009:86 punkt 4.4 side 25 der det angis at reglene bør være nøytrale med hensyn til ulike måter å betale på, og derfor bør gjelde for alle betalingsinstrumenter. Etter det arbeidsgruppen har forstått om finsk rett, er kunden i dag ansvarlig for hele tapet allerede i tilfeller der vedkommende har utvist alminnelig uaktsomhet. Ved gjennomføring av direktivet vil det derfor sannsynligvis bli en endring i finsk rett ved at kunden blir fullt ansvarlig først ved grov uaktsomhet. Det synes på denne bakgrunn ikke aktuelt for Finland å innføre noen ansvarsbegrensning for kunden ved grov uaktsomhet.

Etter arbeidsgruppens syn bør den gjeldende norske regelen om begrensning av ansvaret for kunden ved grov uaktsomhet når det gjelder betalingskort, videreføres med de tilpasninger betalingstjenestedirektivets regulering krever, nemlig at aktsomhetsvurderingen i lovteksten knyttes til kundens forpliktelser etter artikkel 56. Regelen om ansvarsbegrensning ved grov uaktsomhet har fungert godt i praksis, og gir en balansert helhetsløsning. Også Banklovkommisjonen foreslår i NOU 2008: 21 å videreføre ansvarsbegrensningen for kunden ved grov uaktsomhet, jf. redegjørelsen for forslaget i punkt 17.4. I Ot.prp. nr. 41 (1998-99) punkt 8.7.4 side 43 ble det vurdert om regelen burde gis anvendelse også for andre elektroniske betalingsinstrumenter enn kort, og vist til at de hensynene som begrunner en særlig regulering for betalingskort, også i stor grad gjør seg gjeldende for andre elektroniske betalingsinstrumenter som bruk av telefon eller datanett. Det har i dag vært enkelte tilfeller i praksis av misbruk av konto ved bruk av nettbank, se omtalen av praksis fra Bankklagenemnda i NOU 2001: 28 punkt 6.3.2 side 95. Som nevnt i punkt 17.4, legger Banklovkommisjonen til grunn at det er en reell risiko for misbruk av nettbaserte betalingstjenester, jf. NOU 2008: 21 punkt 6.1.3 side 79. Arbeidsgruppen antar at risikoen ikke er like stor for misbruk av slike instrumenter som for misbruk av betalingskort. Gruppen er likevel enig med Banklovkommisjonen i at det kan ventes en utvikling der stadig flere vil benytte nettbaserte betalingstjenester, og i lys av dette kan det være rimelig å fastsette de samme reglene for slike instrumenter som for

betalingskort. I likhet med betalingskort vil det for andre elektroniske betalingsinstrumenter kunne være personlige sikkerhetsanordninger knyttet til instrumentet, som kan være utsatt for misbruk. Risikoen for at slike sikkerhetsanordninger skal komme på avveie fra kunden er nok noe mindre enn for koder knyttet til betalingskort. Arbeidsgruppen vil likevel anta at vilkårene for å sette ned ansvaret ved grov uaktsomhet etter direktivet artikkel 61 nr. 3 er oppfylt også for andre elektroniske betalingsinstrumenter enn kort. Det vises til at dette er foreslått både i Sverige og Danmark, jf. ovenfor.

Med elektroniske betalingsinstrumenter mener arbeidsgruppen instrumenter som muliggjør at betalingsordre kan leveres til betalingsinstitusjoner via elektroniske nettverk, som for eksempel internett eller mobilnett. Når det gjelder betalingsinstrumenter som ikke er elektroniske, for eksempel bankgiro og brevgiro, synes direktivet å være til hinder for en ansvarsbegrensning for kunden ved grov uaktsomhet. Etter direktivet artikkel 61 nr. 3 må en nedsetting av ansvaret skje ut fra en vurdering av de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til betalingsinstrumentet. Det er ingen sikkerhetsanordninger av denne typen knyttet til papirbaserte giroer, i motsetning til elektroniske betalingsinstrumenter som kort, telefonbank, nettbank og lignende. Direktivet synes dermed ikke å gi grunnlag for en ansvarsbegrensning ved grov uaktsomhet for slike betalingsinstrumenter. I tillegg kommer at risikoen for misbruk er betydelig mindre for slike instrumenter, jf. at Banklovkommisjonen i NOU 2008:21 punkt 3.5.2 side 45 legger til grunn at dagens regler om misbruk i finansavtaleloven § 34, som pålegger fullt ansvar for kunden ved grov uaktsomhet, fungerer godt for betalingsoverføringer ved bruk av giro som ikke innleveres over et nettbasert system. Banklovkommisjonen foreslår ingen ansvarsbegrensning ved grov uaktsomhet for slike betalingsinstrumenter. Etter dette foreslår arbeidsgruppen at ansvarsbegrensningen ved grov uaktsomhet bare skal gjelde ved misbruk av elektroniske betalingsinstrumenter. Dette er i tråd med Banklovkommisjonens forslag i realiteten, siden kommisjonens forslag bare gjelder nettbaserte betalingsoverføringer samtidig som bestemmelsen om betalingskort, som også er et elektronisk betalingsinstrument, foreslås videreført.

Etter dette foreslår arbeidsgruppen at hvis kunden har lidt tap ved en urettmessig betalingstransaksjon fordi han eller hun har handlet svikaktig, eller forsettlig unnlatt å oppfylle sine forpliktelser etter bestemmelsen om plikter i § 34 i lovforslaget, skal kunden bære hele tapet ved den urettmessige transaksjonen. Denne bestemmelsen skal gjelde alle betalingsinstrumenter. Har betalingstransaksjonen skjedd ved bruk av et elektronisk betalingsinstrument, og kunden har brutt sine plikter etter § 34 ved grov uaktsomhet, skal ansvaret likevel være begrenset til 12 000 kroner. Dette er den samme beløpsbegrensningen som er foreslått i Sverige, se lovforslaget 5 § i Ds 2008: 86 punkt 7.1 side 41. Det er også den samme grensen som Banklovkommisjonen foreslår i NOU 2008: 21, se forslaget til ny § 37b annet ledd i finansavtaleloven. Etter arbeidsgruppens syn kan det være rimelig at man ved gjennomføringen av betalingstjenstedirektivet oppjusterer den gjeldende beløpsbegrensningen på 8000 kroner etter finansavtaleloven § 35 annet ledd bokstav a. Beløpsbegrensningen ved grov uaktsomhet vil ikke gjelde ved bruk av betalingsinstrumenter som ikke er elektroniske, jf. over.

Arbeidsgruppen bemerker at når det gjelder tilfeller der kunden unnlater å underrette institusjonen om at et betalingsinstrument har kommet bort eller har blitt misbrukt, vil

kunden etter gjennomføringen av direktivet bare kunne bli ansvarlig der det er utvist grov uaktsomhet, i motsetning til etter gjeldende rett for betalingskort, der kunden blir ansvarlig for 8000 kroner allerede ved alminnelig uaktsomhet i slike tilfeller, jf. finansavtaleloven § 35 annet ledd bokstav b, jf. NOU 1994: 19 side 145. For annet misbruk, regulert i finansavtaleloven § 34, er det ingen særlig regel om ansvarsbegrensning ved manglende underretning. I slike tilfeller vil kunden bli fullt ansvarlig uten beløpsbegrensning, men bare hvis det foreligger grov uaktsomhet.

Direktivet gjør ansvar utover egenandelen etter artikkel 61 nr. 1 generelt betinget av at kunden har utvist grov uaktsomhet eller mer alvorlige skyldgrader, dvs. også for plikten til å underrette institusjonen, jf. artikkel 61 nr. 2, jf. artikkel 58 nr. 1 bokstav b. Etter direktivet kan kunden ilegges et ubegrenset ansvar hvis det først er utvist grov uaktsomhet med hensyn til slik underretning. Arbeidsgruppen foreslår likevel at ansvaret for kunden på samme måte som i andre tilfeller av grov uaktsomhet begrenses til 12 000 kroner, jf. artikkel 61 nr. 3. Kundens stilling blir altså forbedret ved gjennomføringen av direktivet ved at beløpsbegrensningen for ansvaret ved manglende underretning beholdes, samtidig som terskelen for ansvar heves til grov uaktsomhet.

Banklovkommisjonen foreslår å regulere i ny § 37b tredje ledd i finansavtaleloven enkelte momenter som det skal legges vekt på ved aktsomhetsvurderingen, blant annet sikkerheten ved den nettbaserte betalingstjenesten.

Medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø finner at direktivet er til hinder for å lovfeste noen slik angivelse av elementer i aktsomhetsvurderingen, jf. at fortalen til direktivet punkt 33 viser til at det skal foretas en helhetsvurdering av alle relevante omstendigheter. Etter direktivet artikkel 61 nr. 3 skal videre vurderingen av om kunden har vært grovt uaktsom, knyttes til kundens forpliktelser etter artikkel 56, dvs. blant annet til forpliktelsene etter avtalen og plikten til å beskytte de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til betalingsinstrumentet. Banklovkommisjonens forslag til angivelse av momenter er av en helt annen karakter. De samme medlemmene finner ikke holdepunkter i direktivet for å lovfeste slike momenter. Fortalen punkt 33 viser imidlertid til at den konkrete uaktsomhetsvurderingen overlates til nasjonal rett. På samme måte som etter gjeldende rett vil vurderingen av grov uaktsomhet bero på en helhetsvurdering ut fra forholdene i det enkelte tilfellet. I denne konkrete vurderingen vil også slike elementer som Banklovkommisjonen nevner etter omstendighetene kunne komme inn, men direktivet er til hinder for å lovfeste konkrete enkeltelementer som det skal legges vekt på ved vurderingen.

Medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner mener at direktivet ikke er til hinder for å lovfeste slike momenter som Banklovkommisjonen har foreslått. Elementene vil helt naturlig inngå i en slik helhetsvurdering direktivet legger opp til og må derfor anses å ligge innenfor rammene av direktivet. Listen med kriterier som er foreslått av Banklovkommisjonen er ikke ment å være uttømmende, slik at det åpnes for at også andre momenter vil kunne vektlegges, gitt den konkrete situasjonen. Det vises igjen til at det ikke er direktivets ordlyd, men direktivets innhold som skal gjennomføres i norsk rett. Medlemmene finner likevel å kunne slutte seg til at de ikke lovfestes i sammenheng med reguleringen av andres misbruk, når gruppen har valgt å skille reguleringen av andres misbruk og egne feil.

En samlet arbeidsgruppe foreslår å lovfeste bestemmelsen i artikkel 59 nr. 2, som sier at det ikke skal være tilstrekkelig for å bevise at kunden har opptrådt grovt uaktsomt, forsettlig eller utvist svik, at et betalingsinstrument er benyttet. I likhet med etter gjeldende norsk rett vil man altså ikke kunne legge til grunn at det foreligger grov uaktsomhet alene av den grunn at et betalingsinstrument er benyttet, det må kreves særskilte holdepunkter for dette, jf. punkt 17.2.2 om forarbeidene til finansavtaleloven.

Videre foreslår arbeidsgruppen å gjennomføre direktivet artikkel 61 nr. 4 om at kunden ikke er ansvarlig for tap som oppstår etter at institusjonen er underrettet om at betalingsinstrumentet er kommet bort eller misbrukt i finansavtaleloven § 35 fjerde ledd, første punktum. Dette er samme regel som følger av nåværende § 34 tredje ledd, jf. § 35 fjerde og femte ledd. Begrensningen skal etter direktivet ikke gjelde der betaleren har opptrådt svikaktig. Dette vil innebære en viss oppmyking av den norske reguleringen, der begrensningen ikke gjelder allerede der kunden har opptrådt forsettlig, jf. finansavtaleloven § 34 tredje ledd annet punktum og § 35 femte ledd.

Direktivets regler i artikkel 55 om at det kan avtales belastningsgrenser for betalingsinstrumenter, må lovfestes i norsk rett, jf. også punkt 17.5.2.1. Dette innebærer ingen realitetsendring ettersom slike belastningsgrenser kan avtales også i dag. Direktivet inneholder imidlertid ikke bestemmelser om at kunden ikke skal bære tap ved urettmessige belastninger som overstiger belastningsgrenser for betalingsinstrumentet eller kontoen, sml. finansavtaleloven §§ 34 annet ledd og 35 tredje ledd. Disse bestemmelsene kan ikke opprettholdes etter gjennomføringen av direktivet. Ved at arbeidsgruppen foreslår en ansvarsbegrensning for kunden på 12 000 kroner også ved nettbasert betalingsoverføring, synes ikke dette å få særlig praktisk betydning.

Finansavtaleloven inneholder ingen bestemmelse som direktivet artikkel 61 nr. 5 om at kunden ikke skal være ansvarlig for tap hvis institusjonen ikke har sørget for at kunden kan melde fra om at et betalingsinstrument er kommet bort eller misbrukt, jf. institusjonens plikt til å sørge for dette etter artikkel 57 nr. 1 bokstav c. Arbeidsgruppen foreslår å innta en slik bestemmelse i finansavtaleloven § 35 fjerde ledd annet punktum. På samme måte som etter artikkel 61 nr. 4 vil kunden likevel være fullt ansvarlig hvis han eller hun har opptrådt svikaktig.

Direktivet må anses å gi grunnlag for en bestemmelse om begrensning av kundens ansvar, jf. artikkel 61 nr. 3 og ovenfor. Denne bestemmelsen synes også å gi grunnlag for lemping i et konkret tilfelle. Arbeidsgruppen antar imidlertid at direktivets ordlyd i artikkel 61 nr. 3 er til hinder for at lempingsregelen gis anvendelse i tilfeller der kunden har utvist forsett eller svik. Med denne endring foreslås det ellers i det vesentlige å videreføre regelen i den gjeldende finansavtaleloven § 36. Dette er i hovedsak i tråd med forslaget fra Banklovkommissjonen i NOU 2008: 21, se lovforslaget § 37c. Ettersom man har foreslått en ansvarsbegrensning i norsk rett på 12 000 kroner selv i tilfeller av grov uaktsomhet og i den vurderingen tatt hensyn til momentene i artikkel 61 nr.3, må det legges til grunn at det vil kreve spesielle omstendigheter for å kunne lempe ansvaret ytterligere etter § 36. Etter § 36 kan det ved vurderingen av lemping tas i betraktning også andre omstendigheter enn dem som er særskilt nevnt som relevante for nedsetting av ansvaret etter artikkel 61 nr. 3. Ettersom direktivet gjør det klart at også andre momenter kan komme i betraktning ved denne vurderingen, jf.

uttrykket ”in particular”, er det etter arbeidsgruppens syn ikke noe i veien for å opprettholde § 36 med den angivelse av relevante forhold som denne bestemmelsen inneholder. For å sikre en tydelig gjennomføring av direktivet bør man imidlertid ta med de momenter som fremgår av artikkel 61 nr. 3 i tillegg til de forhold som er nevnt i bestemmelsen i dag. I den grad disse vil overlape, kan dette ikke anses problematisk.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven §§ 35 og 36.

17.5.2.5 Reklamasjon og tilbakeføring

Direktivets regel om reklamasjon i artikkel 58 må gjennomføres i norsk rett. Bestemmelsen er i det vesentlige samsvarende med finansavtaleloven § 37 første ledd, men bestemmelsen må endres slik at den vil oppstille direktives absolutte reklamasjonsfrist på 13 måneder. I praksis må det antas at endringen vil ha liten betydning, da kunden som regel vil bli oppmerksom på en urettmessig betalingstransaksjon før det har gått så lang tid. Etter direktivets regel er det imidlertid ikke tilstrekkelig for at kundens reklamasjonsplikt skal oppstå at kunden burde ha fått kjennskap til den urettmessige transaksjonen, det kreves at kunden faktisk har fått slik kjennskap. Dette er en bedre regel for kunden enn gjeldende rett.

Finansavtaleloven inneholder i § 37 annet og tredje ledd egne regler om prosessen i saker om andres misbruk av konto. Reglene legger prosessbyrden på institusjonen, som må bringe en sak inn for domstol eller klagenemnd innen fire uker fra mottaket av kundens krav. Etter direktivet artikkel 60 nr. 1 skal institusjonen tilbakebetale til kunden beløpet for en urettmessig betalingstransaksjon ”umiddelbart”. Dette kunne tale mot at man kan ha en regel som den norske om at institusjonen har fire uker på seg til å bringe sak mot kunden hvis den mener at transaksjonen er urettmessig, og mot at institusjonen kan trekke fra egenandelen fra beløpet som tilbakebetales. Samtidig er imidlertid ikke innholdet av begrepet ”umiddelbart” nærmere klarlagt i direktivet, men det følger av artikkel 60 nr. 1 at plikten til å gjennomføre tilbakebetaling innen denne fristen bare gjelder der det foreligger en urettmessig betalings-transaksjon. Av dette sammenholdt med reguleringen av kundens ansvar i artikkel 61 fremgår det at det vil være tilfeller der institusjonen ikke er ansvarlig for en urettmessig betalingstransaksjon, og at institusjonen må gis en mulighet til å undersøke om dette er tilfelle før beløpet for transaksjonen tilbakebetales til kunden. Etter arbeidsgruppens syn kan direktivet, med tanke på en praktisk gjennomføring av oppgjøret mellom partene, forstås slik at man kan beholde de gjeldende reglene om prosessbyrde i finansavtaleloven § 37. Man kan se det slik at direktivet ikke regulerer dette utover å åpne for at institusjonen gis en viss tid til å finne ut om den vil anse en betalingstransaksjon som rettmessig eller ikke. Hvis institusjonen ikke kommer til dette, skal kunden ha pengene tilbake. Hensikten bak direktivet synes således å harmonere med de norske reglene. Reglene har dessuten fungert godt i praksis. Banklovkommisjonen foreslår også å videreføre dem i NOU 2008: 21, men da riktignok uten å drøfte forholdet til direktivet.

Arbeidsgruppen foreslår etter dette å endre finansavtaleloven § 37 første ledd for å gjennomføre betalingstjenestedirektivet artikkel 59 og å videreføre finansavtaleloven § 37 annet og tredje ledd med visse tekniske justeringer i andre ledd.

Banklovkommissjonen foreslår i NOU 2008: 21 en egen bestemmelse i finansavtaleloven ny § 37a sjette ledd om at institusjonen skal kunne kreve tilbake av tredjeperson betalingsmidler som han urettmessig har mottatt som følge av feilbruk eller misbruk av nettbasert betalingstjeneste. Hvis tilbakebetalt beløp overstiger institusjonens tap, skal det overskytende ifølge forslaget benyttes til å dekke kundens egenandel av tapet. Regelen skal ifølge kommisjonen forhindre at kunden blir straffet for sin skjødesløse handlingsmåte når institusjonen har lyktes i å inndrive pengene, jf. merknadene til bestemmelsen i NOU 2008: 21 side 106.

Arbeidsgruppen viser til at forholdet mellom institusjonen og en tredjeperson når det gjelder å få tilbake penger som tredjepersonen urettmessig har kommet i besittelse av, ikke synes å være regulert av direktivet, som på dette punktet bare gjelder forholdet mellom institusjonen og kunden. Etter arbeidsgruppens syn kan man derfor ha en regel som gir institusjonen uttrykkelig hjemmel for å kreve tilbakebetaling fra en tredjeperson som urettmessig har mottatt penger. En annen sak er at man nok vil anta at dette uansett følger av alminnelige rettsprinsipper. Når det gjelder Banklovkommissjonens forslag om oppgjøret mellom institusjonen og kunden når institusjonen har mottatt et slikt beløp fra tredjeperson, forstår arbeidsgruppen dette slik at det bare gjelder tilfeller der ikke hele beløpet blir tilbakebetalt. Hvis hele beløpet tilbakebetales, skal dette selvfølgelig tilfalle kunden i sin helhet og det blir ikke spørsmål om noe tap. I tilfeller der bare deler av beløpet betales tilbake, er arbeidsgruppen enig med Banklovkommissjonen i at institusjonen først kan dekke sitt eget tap før eventuelt kundens eget ansvar dekkes.

Arbeidsgruppen foreslår derfor en regel i samsvar med Banklovkommissjonens forslag når det gjelder andres misbruk. Banklovkommissjonen har imidlertid foreslått at regelen også skal gjelde i tilfeller av kundens egne feil. Her pålegger direktivet i artikkel 74 nr. 2 annet avsnitt institusjonen en plikt til å gjøre rimelige forsøk på å få pengene tilbake. Dette sier imidlertid bare noe om institusjonens plikt når det gjelder å forsøke inndrivelse, og ikke noe om hvilke krav institusjonen i utgangspunktet kan gjøre gjeldende overfor tredjepersonen. Etter arbeidsgruppens syn er det derfor ingenting i veien for at man lovfester den regelen som er foreslått av Banklovkommissjonen og foreslår at man gjør dette også for tilfeller av kundens egne feil. I slike tilfeller blir det ikke aktuelt med prioriteringsregler mellom institusjonens tap og kundens eget ansvar, jf. at tre av arbeidsgruppens medlemmer legger til grunn at kunden i disse tilfeller er fullt ut ansvarlig etter direktivets regler, jf. nærmere under punkt 18.3.2.

Det vises ellers til forslaget om endring av § 37 første og andre ledd og til nytt fjerde ledd.

18 Forsinket eller manglende gjennomføring av betalingstransaksjoner

18.1 Innledning

Det kan være viktig for betaleren at en betalingstransaksjon kommer frem til mottakeren innen et visst tidspunkt, ettersom det gjerne vil være en betalingsfrist som må overholdes for å unngå ansvar for forsinkelse mellom kontraktens parter. Også

betalingsmottakeren kan lide rentetap og tap ved at beløpet ikke kan disponeres som planlagt hvis betalingen blir forsinket.

Betalingstjenestedirektivet gir i artikkel 75 regler om betalingsformidlernes ansvar for betalingstransaksjoner som ikke gjennomføres korrekt. Reglene vil gjelde både der et beløp blir noe forsinket, og der det overhodet ikke kommer frem til betalingsmottakerens konto. Kunden vil også ha forpliktelser i tilknytning til betalingstransaksjoner, jf. direktivet artikkel 37 nr. 1 bokstav a og 42 nr. 2 bokstav b om at avtalen skal definere hvilke opplysninger eller hvilken entydig identifikasjonskode kunden må oppgi for at en betalingsordre skal kunne gjennomføres korrekt. Artikkel 74 gir regler om at kunden selv må svare for visse tap i forbindelse med manglende og mangelfullt gjennomførte transaksjoner.

Finansavtaleloven inneholder regler om institusjonenes ansvar for forsinkelse av betalingsoverføringer, og det er dessuten egne regler om dette for betalingsoppdrag til og fra utlandet i forskriften 2. juli 1999 nr. 719 om slike oppdrag i del III og IV. I det følgende vil arbeidsgruppen vurdere behovet for endringer i de norske bestemmelsene ved gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet.

Banklovkommisjonen har i NOU 2008: 21 foreslått en felles regulering av tilfeller av andres misbruk av konto og betalingsinstrument og tilfeller der kunden selv gjør feil ved betalingsoverføringer, jf. punkt 17.1 og 17.4. Som det fremgår i punkt 17.5.1, går ikke arbeidsgruppen inn for en slik felles regulering. Etter medlemmene *Kvam, Pedersen og Veel Midtbø* sitt syn ville en felles regulering ikke gi en tilstrekkelig tydelig gjennomføring av betalingstjenestedirektivet. Disse medlemmene mener at når det gjelder kundens egne feil, er et forslag om faste tapsbegrensninger for kunden i tilfeller der kunden oppgir feil kontonummer eller annen entydig identifikasjonskode, slik Banklovkommisjonen har foreslått i strid med direktivet, jf. nærmere i punkt 18.4. Medlemmene *Behringer, Gjedrem og Sletner* er ikke enig i dette, og har utformet et eget forslag til regulering av kundens egne feil som i stor grad er i samsvar med Banklovkommisjonens forslag, jf. nærmere i punkt 18.4. Når det gjelder andres misbruk, har arbeidsgruppen behandlet Banklovkommisjonens forslag i punkt 17.

18.2 Gjeldende rett

18.2.1 Generelt

Finansavtaleloven §§ 40 til 43 regulerer institusjonenes ansvar for forsinkelse ved innenlandske betalingsoverføringer. For betalingsoverføringer til og fra utlandet er regler om ansvaret ved forsinkelse fastsatt i forskriften om slike oppdrag del III og IV, og finansavtaleloven §§ 40 til 43 gjelder ikke for slike betalingsoppdrag, jf. forskriften 2. juli 1999 nr. 719 § 3. Reglene i finansavtaleloven kan fravikes utenfor forbrukerforhold, jf. finansavtaleloven § 2 første og annet ledd. Reglene i forskriften kan fravikes hvis overføringsbeløpet er minst 50 000 euro eller motverdien av dette og kunden ikke er forbruker.

En forsinkelse av en betalingsoverføring vil foreligge hvis overføringen av beløpet tar lengre tid enn det som følger av avtalen, eller der det overhodet ikke kommer frem. De norske reglene tar utgangspunkt i at det er institusjonene som er ansvarlige for

beløpet som overføres fra pengene er stilt til disposisjon av betaleren og til de er kommet frem til mottakeren. Betalerens institusjon vil være ansvarlig for å bringe beløpet frem til mottakerens institusjon, jf. § 40, jf. § 39 første ledd.

Finansavtaleloven kapittel 2 avsnitt VII inneholder ingen direkte regulering av konsekvensene av at betalingsoverføring blir forsinket eller ikke kommer frem på grunn av kundens egne feil. I reglene om forsinkelse ved betalingsoppdrag til og fra utlandet er det imidlertid fastsatt at institusjonen ikke er ansvarlig der forsinkelsen utelukkende skyldes betalerens eget forhold, for eksempel at han eller hun har gitt institusjonen feil instruks, jf. forskriften § 11 tredje ledd bokstav a og § 15 første ledd første punktum. Finansavtaleloven §§ 31 til 33 har regler om institusjonens adgang til å rette feil ved godskrivning eller belastning av konto, men disse bestemmelsene gjelder bare retting av feil gjort av institusjonen, for eksempel der en bankansatt taster feil kontonummer når et beløp skal settes inn på en konto, og ikke kunders egne feil, jf. NOU 1994: 19 side 141-142.

I forbrukerforhold vil forsinkelse av betalingsoverføringer ha mindre betydning for betaleren, ettersom betalingsfristen avbrytes allerede ved mottak av betalingsoppdraget i betalerens finansinstitusjon hvis ikke annet er avtalt, jf. finansavtaleloven § 39 annet ledd bokstav a. Betaleren kan dermed ikke bli ansvarlig for forsinkelsesrente så lenge oppdraget er mottatt av en finansinstitusjon innen betalingsfristens utløp. Betaleren vil imidlertid bli ansvarlig for beløpet hvis det overhodet ikke kommer frem til mottakeren, slik tilfellet vil være der et beløp blir overført til feil mottaker. Utenfor forbrukerforhold vil forsinkelse ved overføringen generelt ha større betydning, ettersom betalingsfristen først avbrytes når beløpet er godskrevet mottakerens institusjon, eventuelt mottakerens konto dersom overføringen skjer innenfor samme institusjon, eller der pengene er stilt til rådighet gjennom bank hvis oppgjøret skal skje ved utbetaling i kontanter, jf. finansavtaleloven § 39 første ledd.

18.2.2 Reglene om forsinkelse av betalingsoverføringer

Etter finansavtaleloven § 40 er betalerens institusjon ansvarlig overfor betaleren for beløpet som skal overføres frem til betaling anses for å være skjedd etter § 39. Betaling anses først for å være skjedd når beløpet er kommet til mottakerens institusjon, eventuelt til mottakerens konto der overføringen skjer innen samme institusjon, jf. § 39 første ledd første og annet punktum. Hvis betaling skal skje ved utbetaling i kontanter, anses betaling skjedd når beløpet er stilt til mottakerens disposisjon gjennom bank på mottakerens sted og melding om dette er kommet frem til mottakeren, jf. § 39 første ledd tredje punktum.

Finansavtalelovens regler innebærer at mottakeren frem til betaling er skjedd kan holde betaleren ansvarlig for forsinkelsen, og betaleren kan igjen holde sin institusjon ansvarlig etter § 39. Etter at beløpet er kommet frem til mottakerens institusjon, er spørsmålet om feil eller forsinkelse et forhold mellom betalingsmottakeren og dennes institusjon, og betalerens institusjon vil bli fri fra ansvar ved å dokumentere at mottakerens institusjon har fått pengene. Betalingsmottakeren vil kunne kreve erstattet rentetap og annet direkte tap av den institusjon som er ansvarlig etter reglene i §§ 41 og 42, jf. nærmere nedenfor. Hvis forsinkelsen skyldes forhold hos betalerens

institusjon, vil betalingsmottakeren etter §§ 41 og 42 kunne gjøre sitt krav direkte gjeldende overfor denne institusjonen.

Ansvar for beløpet som overføres etter § 40 er objektivt. Det samme gjelder ansvaret for rentetap etter § 41. Rentetapet må kunne dokumenteres og være adekvat og påregnelig. Hvis en annen institusjon har forårsaket forsinkelsen, kan institusjonen som dekker rentetap kreve regress hos denne, jf. § 41 tredje ledd. For kurstap og annet direkte tap gjelder kontrollansvar etter § 42. Annet direkte tap kan dreie seg om lovbestemte gebyrer og direkte utgifter betaleren eller mottakeren har hatt for å klargjøre de faktiske forhold knyttet til forsinkelsen, jf. NOU 1994: 19 side 153. Institusjonen svarer også for sine medhjelpere ved transaksjonen, som for eksempel tekniske tjenestetilbydere, jf. § 42 annet ledd. Slike medhjelperes handlinger faller innenfor institusjonens kontrollsfære, jf. NOU 1994: 19 side 153.

For indirekte tap svarer institusjonene bare ved uaktsomhet, jf. § 42 tredje ledd. Dette er mer fjerntliggende tap som bare unntaksvis er aktuelle, som for eksempel tap ved at en kontrakt heves eller ved at kapitalen ikke er til disposisjon, jf. NOU 1994:19 side 154. Etter § 42 fjerde ledd svarer institusjonen for alt tap hvis den har påtatt seg et særlig ansvar overfor kunden.

I § 43 er det nedfelt en regel om lemping av institusjonens ansvar hvis betaleren eller mottakeren har medvirket til at betalingen forsinkes. Lemping forutsetter en konkret vurdering av omstendighetene knyttet til betalingsoverføringen, jf. NOU 1994: 19 side 155.

For forsinkelse av betalingsoppdrag til og fra utlandet gjelder egne regler i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet del III og IV. Reglene i del III gjelder ansvaret for betalerens institusjon, mens del IV gjelder mottakerens institusjon. Bakgrunnen for at det gjelder egne regler for oppdrag til og fra utlandet er at slike er fastsatt i direktiv 97/5/EF om pengeoverføringer over landegrensene, som forskriften gjennomfører. På flere punkter er reglene innholdsmessig samsvarende med bestemmelsene for innenlandske overføringer i finansavtaleloven kapittel II avsnitt VII.

Når det gjelder ansvaret for betalerens institusjon, angir forskriften § 9 når beløpet senest må være godskrevet kontoen til betalingsmottakerens institusjon. Hvis beløpet godskrives kontoen senere enn angitt i bestemmelsen, foreligger forsinkelse uansett om betalerens institusjon kan bebreides for dette og uansett om feilen ligger hos betalerens institusjon eller en formidlende institusjon. Det følger av § 10 at betaleren i så fall kan kreve rentekompensasjon og erstatning, så lenge forsinkelsen ikke skyldes forhold hos betaleren, for eksempel at betaleren har gitt institusjonen feil instruks, jf. nærmere nedenfor om reguleringen av dette i § 11 tredje ledd bokstav a.

Størrelsen på rentekompensasjonen er nærmere regulert i § 17. På samme måte som etter finansavtalelovens regler, kan betaleren etter § 10 annet ledd kreve erstatning for direkte tap og etter tredje ledd for indirekte tap. I motsetning til etter finansavtaleloven § 42 tredje ledd kan det imidlertid ikke kreves erstatning for indirekte tap som skyldes grovt uaktsomme eller forsettlige feil i formidlende institusjoner. Det ble ansett å ville rekke for langt dersom et slikt kontraktshjelperansvar skulle gjelde ved

betalingsoppdrag til og fra utlandet, jf. merknadene til bestemmelsen i foredraget til den kongelige resolusjon som fastsatte forskriften side 15.

Forskriften § 11 gir nærmere regler om ansvaret for betalerens institusjon. Første ledd pålegger institusjonen et objektivt ansvar for at beløpet kommer frem til kontoen til mottakerens institusjon, på samme måte som etter finansavtaleloven § 40. Institusjonen må stille beløpet til betalerens disposisjon innen 14 bankdager etter at kravet ble fremsatt, unntatt der beløpet i stedet godskrives mottakerens institusjon innen denne fristen. Bestemmelsen gjelder bare for overføringer innenfor EØS-området der overføringsbeløpet er under 50 000 euro.

Etter § 11 tredje ledd bokstav a og b hefter ikke betalerens institusjon etter første og annet ledd dersom forsinkelsen skyldes forhold på betalerens side. Dette gjelder for det første dersom forsinkelsen utelukkende skyldes en feil eller unnlattelse i de instruksene betaleren har gitt institusjonen. Videre gjelder dette der forsinkelsen skyldes en formidlende institusjon som er valgt av betaleren, noe som antakelig er mindre praktisk i forbrukerforhold. I de nevnte tilfeller skal institusjonene som har medvirket ved overføringen likevel så vidt mulig prøve å tilbakebetale overføringsbeløpet, jf. fjerde ledd. Dette gjelder imidlertid ikke gebyrer og påløpte renter, og institusjonene kan gjøre fradrag for kostnader som tilbakeføringen medfører for dem. Betalerens institusjon hefter heller ikke der forsinkelsen skyldes en formidlende institusjon valgt av mottakerens institusjon, jf. § 11 tredje ledd bokstav c.

I § 12 er det gitt regler om adgang for institusjonen til å begrense sitt ansvar etter § 11 første ledd. Institusjonen kan ikke begrense ansvaret til et lavere beløp enn 12 500 euro for overføringer innen EØS-området. Denne minimumsgrensen gjelder også ved overføringer til land utenfor EØS hvis betaleren er forbruker. I § 13 reguleres forholdet mellom betalerens institusjon og en formidlende institusjon og mellom formidlende institusjoner. Reglene gjelder bare for overføringer innenfor EØS-området. Bakgrunnen for dette er at det utenfor dette området ikke finnes noen lovbestemt samkjøring av regelverket fra de ulike lands myndigheter, jf. merknaden til bestemmelsen i foredraget til kgl.res. side 18-19.

Ansvaret for betalingsmottakerens institusjon er regulert i forskriftens del IV. Forsinkelse fra mottakerens institusjon foreligger hvis beløpet ikke er stilt til rådighet på det tidspunktet som er avtalt mellom mottakeren og institusjonen etter at mottakerens institusjon har fått beløpet på sin konto, jf. § 14 og § 16 første ledd. I så fall er mottakerens institusjon objektivt ansvarlig for at beløpet stilles til rådighet for betalingsmottakeren, jf. § 16 første ledd. Institusjonen er også ansvarlig for eventuelle formidlende institusjoner valgt av institusjonen selv, jf. § 16 annet ledd. Dette ansvaret kan utenfor forbrukerforhold begrenses ved avtale til 12 500 euro.

Ved forsinkelse kan mottakeren dessuten kreve rentekompensasjon og erstatning, jf. § 15, unntatt der forsinkelsen skyldes mottakerens eget forhold. Erstatning for indirekte tap kan bare kreves hvis tapet er voldt ved grov uaktsomhet eller forsett fra institusjonen selv, dvs. at på samme måte som betalerens institusjon er mottakerens institusjon ikke ansvarlig for indirekte tap forårsaket av formidlende institusjoner.

I forskriften § 19 er det fastsatt et unntak fra ansvaret som gjelder både for betalerens og betalingsmottakerens institusjon. En institusjon kan ikke gjøres ansvarlig for forsinkelse i den grad det godtgjøres at betalingsoppdraget ikke kunne utføres på grunn av en hindring utenfor institusjonens kontroll som den ikke med rimelighet kunne ha tatt i betraktning på avtaletiden eller unngå eller overvinne følgende av. Skyldes feilen en formidlende institusjon, blir institusjonen bare fri for ansvar om også den formidlende institusjonen ville vært fritatt etter den nevnte kontrollansvarsregelen. Bestemmelsen svarer langt på vei til regelen som gjelder for innenlandske betalingsoverføringer i finansavtaleloven § 42 første ledd annet og tredje punktum og annet ledd.

18.3 Direktivet

18.3.1 Institusjonens ansvar

18.3.1.1 Generelt

Direktivet regulerer institusjonenes ansvar for betalingstransaksjoner som ikke gjennomføres korrekt i artikkel 75 flg. Bestemmelsen gjelder både enkeltstående betalingstransaksjoner og transaksjoner som har grunnlag i en rammeavtale. Hvis overføringen blir forsinket, vil den regnes som mangelfullt gjennomført ("defective") i direktivets terminologi. Hvis beløpet overhodet ikke kommer frem til mottakeren, vil transaksjonen være "non-executed" etter språkbruken benyttet i direktivet. Formålet med bestemmelsen er å sørge for at brukerne av betalingstjenester kan stole på at betalingstransaksjoner gjennomføres innen den avtalte tid etter at institusjonen har tatt imot en betalingsordre fra betaleren, jf. fortalen punkt 46. Etersom det er betalingsformidlerne som kan vurdere risikoen ved en betalingstransaksjon og som gir kunden tilgang til betalingssystemet, er det rimelig at institusjonen pålegges ansvaret for at transaksjonene gjennomføres korrekt i systemet, jf. samme sted i fortalen.

Reglene i artikkel 75 kan fravikes ved avtale utenfor forbrukerforhold, jf. artikkel 51 nr. 1. Dette innebærer at institusjonene med næringsdrivende kunder vil kunne avtale en annen regulering av ansvaret for forsinkede og uteblitte betalingsoverføringer enn den som følger av direktivets regler. Overfor forbrukere vil institusjonen ikke kunne begrense sitt ansvar sammenlignet med direktivet, men vil kunne tilby kundene bedre vilkår ved å ta på seg et mer vidtgående ansvar, jf. artikkel 86 nr. 3 annet avsnitt.

18.3.1.2 Overføringer som iverksettes av betaleren

Artikkel 75 nr. 1 gjelder ansvaret for betalingsoverføringer som iverksettes av betaleren, for eksempel ved å gi en betalingsordre i nettbank. For slike overføringer er betalerens institusjon etter direktivet objektivt ansvarlig overfor betaleren for korrekt gjennomføring av betalingstransaksjonen, med mindre institusjonen kan bevise at beløpet ble mottatt av betalingsmottakerens institusjon innenfor overføringstiden fastsatt i artikkel 69 nr. 1. I så fall skal betalingsmottakerens institusjon være ansvarlig overfor betalingsmottakeren for eventuell forsinkelse av overføringen.

Ordningen etter direktivet er altså at betalerens institusjon er ansvarlig frem til beløpet er kommet til mottakerens institusjon i samsvar med direktivets regler om overføringstid, deretter går ansvaret over på mottakerens institusjon, som blir ansvarlig

overfor mottakeren. Når mottakerens institusjon har mottatt beløpet, må institusjonen sørge for å gjøre beløpet disponibelt for mottakeren og godskrive renter av beløpet i samsvar med artikkel 73 nr. 1.

Etter artikkel 75 nr. 1 er det betalerens institusjon som må bevise at mottakerens institusjon har mottatt det overførte beløpet. Normalt vil en formidlende institusjon involvert i overføringen ta vare på transaksjonsopplysninger som vil kunne dokumentere dette, jf. fortalen til direktivet punkt 46.

Hvis betalerens institusjon er ansvarlig etter artikkel 75 nr. 1, skal institusjonen sørge for at det overførte beløpet uten ugrunnet opphold tilbakebetales til betaleren og eventuelt at saldoen på hans eller hennes konto gjenopprettes til den tilstand den var i før den mangelfulle overføringen fant sted. For å få pengene tilbake, må betaleren etter artikkel 58 fremsette krav om dette uten ugrunnet opphold etter å ha blitt klar over den mangelfullt gjennomførte transaksjonen, jf. nærmere punkt 18.3.1.4.

Er mottakerens institusjon i stedet ansvarlig overfor mottakeren, skal institusjonen umiddelbart stille beløpet til rådighet for betalingsmottakeren, eventuelt godskrive beløpet til mottakerens konto.

I tillegg til overføringsbeløpet, skal institusjonen som er ansvarlig også på objektive grunnlag dekke eventuelle gebyrer og renter kunden blir ansvarlig for som følge av den mangelfulle gjennomføringen av betalingsoverføringen, jf. artikkel 75 nr. 3. Arbeidsgruppen legger til grunn at bestemmelsen når det gjelder renter må forstås slik at den dekker alt rentetap.

Artikkel 76 åpner for at kunden kan kreve ytterligere økonomisk kompensasjon i den grad dette følger av den lovgivning som er anvendelig for partenes avtale, jf. fortalen punkt 47 som slår fast at reglene om at institusjonen skal være ansvarlig for overføringsbeløpet, skal være "without prejudice to any other claims which may be made in accordance with national law". Artikkel 76 åpner altså for nasjonale bestemmelser som gir kundene krav på dekning av ytterligere tap, for eksempel kurstap eller lignende.

Uavhengig av eventuelt ansvar etter artikkel 75 nr. 1 skal betalerens institusjon på forespørsel gjøre forsøk på å spore overføringen og gi betaleren beskjed om utfallet, jf. artikkel 75 nr. 1 fjerde avsnitt.

Reglene i artikkel 75 nr. 1 omfatter enhver form for feil som gjør at overføringen ikke blir gjennomført eller gjennomføres for sent, så lenge feilen ikke skyldes forhold betaleren selv må svare for, jf. punkt 18.3.2.

Ansvar etter artikkel 75 er i utgangspunktet objektive, men av artikkel 78, jf. henvisningen til denne bestemmelsen i artikkel 75 nr. 1 første avsnitt, følger det at institusjonen ikke vil være ansvarlig for tap som skyldes uvanlige og uforutsette omstendigheter utenfor institusjonens kontroll, som ikke kunne ha vært unngått selv med den størst mulige påpasselighet, eller hvis det skyldes institusjonens plikter etter nasjonal lovgivning eller EU-regelverk. Direktivet pålegger altså ikke et fullt ut objektive ansvar på institusjonene, men et ansvar som i hovedsak svarer til kontrollansvaret i

norsk rett, jf. finansavtaleloven § 42 første ledd annet punktum og annet ledd. Det må ut fra vilkårene i artikkel 78 antas at institusjonene vil være ansvarlige for formidlende institusjoner som forårsaker en forsinket eller manglende gjennomføring av en betalingstransaksjon, ettersom forhold hos slike institusjoner må anses å ligge innenfor kontrollsfæren til den institusjonen som velger dem som sine kontraktsmedhjelpere.

Etter sin ordlyd får artikkel 78 anvendelse for alle bestemmelser om ansvar i kapittel 2 og 3 i del IV, dvs. også for bestemmelsene om andres misbruk av konto. Det er imidlertid klart at en slik ansvarsbegrensning ikke vil ha betydning for disse reglene, fordi forholdene knyttet til disse reglene alltid ville måtte anses innenfor kontroll, jf. punkt 17.3.3.

18.3.1.3 Overføringer iverksatt av eller via betalingsmottakeren

Overføringer som iverksettes av eller via betalingsmottakeren er regulert i artikkel 75 nr. 2. Dette vil omfatte blant annet direkte debiteringer og korttransaksjoner. Artikkel 75 nr. 2 bestemmer at betalingsmottakeren i slike tilfeller skal være ansvarlig for at betalingsordren oversendes til betalerens institusjon på korrekt måte i samsvar med artikkel 69 nr. 3, dvs. i samsvar med avtalen med betalingsmottakeren og slik at oppgjør kan gjennomføres på avtalt forfallsdato for direkte debiteringer. I tråd med fortalen punkt 46 må dette forstås slik at institusjonen er ansvarlig for selve overføringen av betalingsordren i systemet, etter at den er mottatt fra betalingsmottakeren.

Ordningen etter direktivet er altså at når betalingstransaksjonen iverksettes av eller via betalingsmottakeren, er det dennes institusjon, og ikke betalerens, som er ansvarlig for formidlingen av betalingsordren til betalerens institusjon. Hvis det skjer en feil ved denne oversendingen av betalingsordren, skal betalingsmottakerens institusjon umiddelbart oversende betalingsordren på nytt. Institusjonen vil bli ansvarlig for eventuelle gebyrer og renter som eventuelt må betales av betalingsmottakeren på grunn av dette, jf. artikkel 75 nr. 3.

I tillegg til ansvaret for oversendingen av betalingsordren, skal betalingsmottakerens institusjon også være ansvarlig overfor betalingsmottakeren for oppfyllelse av sine forpliktelser etter artikkel 73, dvs. for at beløpet stilles til rådighet og renter beregnes fra de tidspunkter som følger av denne bestemmelsen, jf. artikkel 75 nr. 2 annet avsnitt. Dette vil institusjonen også være ansvarlig for hvis transaksjonen iverksettes av betaleren, jf. punkt 18.3.1.2.

Utenom det ansvaret som er særskilt lagt på betalingsmottakerens institusjon som nevnt over, er ellers betalerens institusjon ansvarlig for overføringen overfor betaleren også der overføringen er iverksatt av eller via mottakeren, på samme måte som for overføringer iverksatt av betaleren, jf. artikkel 75 nr. 2 tredje avsnitt. Betalerens institusjon vil altså, etter å ha mottatt betalingsordren fra betalingsmottakerens institusjon, være ansvarlig for overføringen frem til beløpet mottas av mottakerens institusjon.

Institusjonens ansvar er avgrenset mot omstendigheter utenfor kontroll etter reglene i artikkel 78, jf. om denne bestemmelsen i punkt 18.3.1.2 .

18.3.1.4 Kundens reklamasjonsplikt. Regress mot formidlende institusjoner

For at institusjonens ansvar for forsinkelse, herunder manglende gjennomføring av en betalingsoverføring, skal kunne gjøres gjeldende, må kunden sette frem krav om utbetaling av overføringsbeløpet og kompensasjon for eventuelt tap innenfor de frister som følger av artikkel 58, jf. henvisningen til denne bestemmelsen i artikkel 75 nr. 1 første avsnitt.

Betaleren må underrette institusjonen om kravet uten ugrunnet opphold etter å ha blitt klar over den mangelfullt gjennomførte transaksjonen, og senest 13 måneder etter datoen da overføringsbeløpet ble belastet kontoen. Dette gjelder imidlertid ikke der institusjonen ikke har gitt informasjon om den aktuelle transaksjonen i henhold til bestemmelsene i direktivet del III, jf. artikkel 38 og 47.

Artikkel 58 vil også gjelde der det er betalingsmottakeren som gjør krav gjeldende mot sin tjenestetilbyder på grunn av forsinkelsen. Den absolutte reklamasjonsfristen på 13 måneder gjelder imidlertid etter ordlyden i direktivet fra belastningsdagen, "the debit date", noe som ikke nødvendigvis passer så godt når det er betalingsmottakeren som gjør et krav gjeldende, ettersom mottakeren ikke vil vite når beløpet ble belastet betalerens konto. Det kan reises spørsmål om man kan forstå bestemmelsen slik at den i slike tilfeller henviser til dagen da beløpet skulle ha blitt kreditert betalingsmottakeren. Dette synes imidlertid ikke forenlig med direktivets ordlyd. Arbeidsgruppen antar at spørsmålet uansett vil ha liten betydning, ettersom mottakeren gjennomgående vil bli klar over at overføringen er forsinket før det har gått 13 måneder fra tidspunktet da beløpet ble belastet betalerens konto. Det vil vanligvis være kravet om reklamasjon uten ugrunnet opphold som vil ha praktisk betydning.

Hvis et tap en institusjon har måttet svare for overfor en betaler eller betalingsmottaker skyldes en annen institusjon eller mellomledd involvert i overføringen, kan institusjonen kreve at den institusjonen som har gjort feilen, betaler tilbake beløp utbetalt i samsvar med artikkel 75, jf. artikkel 77 nr. 1. I direktivets fortale punkt 47 gis det uttrykk for at det er nødvendig av hensyn til tilliten betalingsformidlerne i mellom å sørge for at en betalingsformidler som ikke er ansvarlig for feil som har ledet til mangelfull gjennomføring av en betalingstransaksjon, blir kompensert av den institusjon eller mellomledd involvert i overføringen som har forårsaket feilen.

Ytterligere regulering av økonomisk kompensasjon kan fastsettes i avtalen mellom institusjonene og mellomledd involvert i betalingsoverføringer, jf. artikkel 77 nr. 2, jf. henvisningen i fortalen punkt 47 til at kontraktene mellom betalingsformidler og mellomledd vil regulere slike spørsmål, og at ansvarsreguleringen mellom disse partene bør overlates til kontraktene når det gjelder ansvar utover det som følger av direktivets regler.

18.3.2 Kundens ansvar

Arbeidsgruppen har delt seg på midten i synet på fortolkningen av direktivet artikkel 74. Medlemmene *Kvam, Pedersen og Veel Midtbø* sine vurderinger vil bli presentert først, deretter følger vurderingene til medlemmene *Behringer, Gjedrem og Sletner*.

Medlemmene *Kvam, Pedersen og Veel Midtbø* viser til at artikkel 74 oppstiller et unntak fra utgangspunktet i artikkel 75 om at det er institusjonene som er ansvarlige for gjennomføringen av betalingstransaksjoner, ved å bestemme at det er visse forhold knyttet til betalingsoverføringer som kunden etter direktivet skal svare fullt ut for. Kunden kan i prinsippet etter artikkel 74 være både betaleren og betalingsmottakeren, jf. at uttrykket "payment service user" omfatter begge disse, jf. definisjonen i artikkel 4 nr. 10.

Det følger av artikkel 74 nr. 1 at en betalingsordre som gjennomføres i samsvar med den entydige identifikasjonskoden kunden har oppgitt i betalingsordren, skal betraktes som korrekt gjennomført. En entydig identifikasjonskode er i henhold til direktivet artikkel 4 nr. 21 en kombinasjon av bokstaver, tall eller symboler som institusjonen opplyser til kunden, og som kunden skal benytte for å identifisere den andre brukeren av betalingstjenester og/eller dennes betalingskonto med henblikk på en betalings-transaksjon. Dette er en henvisning til at institusjonen skal opplyse kunden om hvilken type identifikasjonsopplysninger kunden skal benytte i en betalingsordre, for eksempel et kontonummer. Det har dermed ingen betydning for denne bestemmelsen at det konkrete kontonummeret vil bli opplyst betaleren av betalingsmottakeren og ikke av institusjonen. Det konkrete kontonummeret får først betydning når artikkel 74 ses i lys av artikkel 4 nr. 21. Det ligger implisitt i sammenhengen mellom artikkel 74 og artikkel 4 nr. 21 at det i artikkel 74 må dreie seg om et konkret kontonummer eller annen entydig identifikasjonskode.

I den danske utredningen er det lagt til grunn uten nærmere drøftelse at entydig identifikasjonskode vil kunne være et kontonummer, jf. side 118 i utredningen.

Artikkel 74 nr. 2 bestemmer at hvis den entydige identifikasjonskoden kunden oppgir ikke er korrekt, skal institusjonen ikke være ansvarlig etter artikkel 75 for mangelfull gjennomføring av betalingstransaksjonen. Institusjonen skal altså være ansvarsfri hvis kunden oppgir et uriktig kontonummer. Hvis kunden i tillegg har oppgitt andre opplysninger enn den entydige identifikasjonskoden i en betalingsordre, jf. artikkel 37 nr. 1 bokstav a og artikkel 42 nr. 2 bokstav b, følger det av artikkel 74 nr. 3 at institusjonen likevel bare skal være ansvarlig for å utføre betalingstransaksjonen i samsvar med den entydige identifikasjonskoden. Hvis betaleren for eksempel har oppgitt navnet på betalingsmottakeren i tillegg til kontonummeret, og det ikke er overensstemmelse mellom kontonummeret og navnet, er institusjonen allikevel ansvarsfri etter denne bestemmelsen.

Det følger av ordlyden i artikkel 74 nr. 3 at institusjonen ikke har plikt til å kontrollere om den entydige identifikasjonskoden kunden oppgir samsvarer med navnet på betalingsmottakeren. Samtidig står det i fortalen punkt 48 at det kan kreves at institusjonen aktsomt kontrollerer, der hvor dette er teknisk mulig og ikke krever manuell inngripen, at den entydige identifikasjonskoden stemmer, og eventuelt avviser betalingsordren og gir betaleren beskjed om dette. Meningen med denne fortaleuttalelsen må kun være at institusjonene kan pålegges å kontrollere om identifikasjonskoden oppgitt av kunden gir mening, og eventuelt avviser betalingsordren hvis den ikke gjør dette, for eksempel fordi den består av for mange sifre. En slik kontroll vil kunne utføres i en automatisert prosess. Samtidig følger det av sammenhengen med artikkel 74 nr. 3 i selve direktivet at institusjonen ikke kan pålegges å sjekke at

den identifikasjonskoden kunden har oppgitt peker ut den betalingsmottakeren som kunden ønsker å overføre penger til. Institusjonen kan altså etter direktivet ikke pålegges ansvar i tilfeller der kontonummeret oppgitt av kunden utgjør en korrekt sammensatt kode, men peker ut en annen betalingsmottaker enn kunden har ment, jf. også fortalen punkt 48 siste setning om at institusjonens ansvar skal være begrenset til å gjennomføre betalingstransaksjonen i samsvar med de opplysningene som fremgår av betalingsordren gitt av kunden. I slike tilfeller gjelder regelen i artikkel 74 nr. 3, om at institusjonen skal være ansvarsfri.

I tilfeller der institusjonen er ansvarsfri etter artikkel 74 nr. 2, jf. nr. 3, og kunden således selv må bære det fulle tapet ved en feilaktig gjennomført transaksjon, skal institusjonen likevel gjøre rimelige forsøk på å få tilbakeført midlene. Dette kan det kreves vederlag for hvis dette er avtalt i rammeavtalen med kunden, jf. også at artikkel 52 nr. 1 om forbud mot gebyrer gjør unntak for artikkel 74 nr. 2.

Artikkel 74 regulerer kundefeil i form av angivelse av feil entydig identifikasjonskode. Det kan imidlertid også tenkes andre former for feil fra kundens side i forbindelse med betalingstransaksjoner, for eksempel at kunden oppgir feil beløp eller feil belastningsdato i betalingsordren. Slike feil er ikke uttrykkelig regulert i artikkel 74. Medlemmene *Kvam, Pedersen og Veel Midtbø* viser imidlertid til at det følger av fortalen til direktivet punkt 48 siste setning at institusjonens ansvar for gjennomføringen av en betalingstransaksjon etter artikkel 75 er begrenset til utføring av transaksjonen i samsvar med instruksjonene kunden har gitt i betalingsordren. Direktivet forutsetter altså at institusjonens ansvar skal være begrenset til utføring av transaksjonen i samsvar med de opplysningene om beløp, belastningsdato og annen informasjon som kunden har oppgitt. Det må anses som direktivets ordning at kunden selv som utgangspunkt må ta risikoen for de opplysningene som er oppgitt til institusjonen i betalingsordren, jf. også at artikkel 74 uttrykkelig regulerer dette for en type av feilopplysninger kunden kan gi. Disse medlemmene er av den oppfatning at artikkel 74 må anses som utslag av en mer generell forutsetning i direktivet om at kunden selv skal bære risikoen for egne brukerfeil, jf. også siste setning i fortalen punkt 48. Eventuelle feil i beløp som overføres, tidspunktet det overføres på mv., må etter direktivet anses for å være forhold mellom betaleren og betalingsmottakeren som er institusjonen uvedkommende. Denne løsningen er også i samsvar med reguleringen i norsk rett etter forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet, jf. forskriften § 11 tredje ledd bokstav a, som gjør unntak fra institusjonens ansvar for de tilfeller hvor forsinkelse eller tap av et beløp utelukkende skyldes feil i instruksene betaleren har gitt institusjonen.

Medlemmene *Behringer, Gjedrem og Sletner* tolker artikkel 74 på en annen måte. De vil påpeke at artikkel 74 etter sin ordlyd bare regulerer forhold knyttet til den entydige identifikasjonskoden, i praksis kontonummeret. Etter disse medlemmenes syn foretar medlemmene *Kvam, Pedersen og Veel Midtbø* en utvidende fortolkning av artikkelen når det hevdes at den gjelder alle typetilfeller av kundenes egne feil. En slik fortolkning har ikke støtte i direktivets ordlyd. De sist nevnte medlemmene begrunner sin fortolkning i en setning i fortalens punkt 48 og med en henvisning til hva som må anses å være et naturlig utgangspunkt med hensyn til ansvar for egne feil. Medlemmene *Behringer, Gjedrem og Sletner* mener at uttalelsen i fortalen også må ses opp mot direktivets formål om å legge til rette for et sikkert og effektivt betalingssystem i

Europa, jf. fortalens punkter 34 og 46. Punkt 48 i fortalen kan derfor ikke alene begrunne en fortolkning som går langt ut over ordlyden i artikkel 74.

Banklovkomisjonens forslag til ansvarsbegrensning for feilbruk, jf. forslag til ny § 37b, gjelder ”tap som følge av utilsiktet eller urettmessig betalingsoverføring ved feilbruk eller misbruk..”.

Tap som følge av *feilbruk* kan for det første skyldes ukorrekt inntasting av den entydige identifikasjonskoden (kontonummeret), med den følge at betalingen ikke gjennomføres, eller at den overføres til en annen mottaker enn tilsiktet. Dette reguleres av direktivets artikkel 74.

Tap kan imidlertid også oppstå som følge av at det tastes bl.a. *feil beløp, feil dato* eller *feil KID-nummer*. Disse typetilfellene er ikke regulert i direktivets artikkel 74, som kun omtaler forhold knyttet til den entydige identifikasjonskoden (kontonummer). Det finnes heller ikke andre bestemmelser i direktivet som omtaler denne typen feil. Når disse feilene ikke direkte er regulert av direktivet, har medlemsstatene større frihet med hensyn til å fastsette egen regulering.

I tillegg må artikkel 74 etter disse medlemmenes syn forstås innenfor rammene av et kontrollansvar. Til de andre medlemmenes utgangspunkt om at kunden har risikoen for egne feil, må det legges til at betalingstjenesteyteren må ha et ansvar hvis han oppdaget, eller kunne oppdaget, kundens feil.

Dette synspunktet underbygges av at direktivet artikkel 65 fastsetter at institusjonen vil kunne avvise en betalingsordre hvis det oppdages feil i de faktiske opplysningene kunden har oppgitt. Bestemmelsen viser at direktivet ikke utelukker at institusjonen vil kunne bli ansvarlig hvis det er svikt i systemet som er årsaken til at kunden i et konkret tilfelle har oppgitt feil entydig identifikasjonskode. Det fremgår også av fortalen punkt 48 at direktivet ikke skal hindre at medlemsstatene krever at betalings-tilbyderen, når dette er teknisk mulig og ikke krever manuell behandling, stanser betalingsordre som inneholder feil i forholdet mellom entydig identifikasjonskode og andre oppgitte opplysninger.

Ukorrekt angitt identifikasjonskode vil kunne omfattes av betalingstjenestetilbyders kontrollansvar for mangler ved betalingstjenesten. Det kan ikke ledes ut av artikkel 74 at betalingstjenestetilbyder ikke kan holdes ansvarlig for tap som skyldes feil, dersom feilen ligger innenfor det tilbyderen kunne oppdaget og som kan kreves avdekket av kontrollmekanismer i et forsvarlig betalingssystem.

Som også Banklovkomisjonen viser til er det i Olav Torvund, Betalingsformidling, 1993, på side 324, uttalt følgende om ansvarsgrunnlaget for betalingsformidleren: *«I en type [betalings]tjeneste hvor man er avhengig av komplisert teknikk og sikre rutiner, og hvor tjenesteyter kontrollerer systemet, synes kontrollansvar å fremstå som en hensiktsmessig løsning. Det fokuseres mer på at den som har kontroll over systemene og rutinene har ansvaret for at disse er gode nok, enn på om noen har opptrådt uaktsomt. Risiko blir mer fremtredende enn skyld. Den vurdering som kontrollansvaret legger opp til, er mer realistisk enn et skyldansvar med omvendt bevisbyrde og strenge krav til bevis.»*

Banklovkommisjonen uttaler at de *”har imidlertid ikke funnet grunn til å konkludere om kontrollansvaret vil kunne legges til grunn i de tilfeller hvor tap har oppstått som følge av feil fra kundens side. Oppfatningen synes å være at man befinner seg på et usikkert rettsområde hvor en særlig lovregulering uansett bør vurderes. En gjennomgang av øvrige aktuelle erstatningsregler er likevel hensiktsmessig for å danne seg et helhetlig bilde av rettstilstanden.”* Under 6.1.1 uttales det videre at *”(n)år det gjelder spørsmålet om et eventuelt kontrollansvar, er det antatt at institusjonen må pålegges ansvar dersom den ikke har gjort det som var mulig å gjøre for å unngå feilen.”*

Rettstilstanden i andre europeiske land synes også å bygge på et kontrollansvar for institusjonen. Av flere dommer vil medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner et vise til avgjørelsen fra sveitsisk høyesterett 17. desember 1999 ble det uttalt at *”risikoen for feil i internasjonal betalingsformidling skal bæres av den som kan kontrollere den”*. Det ble lagt vekt på at banken hadde mulighet til å kontrollere opplysningene i betalingsoppdraget og at en slik kontroll også kunne forventes av banken i henhold til dens oppdragsrettslige aktsomhetsplikt. På bakgrunn av dette lå feilen ved betalingsoppdraget innenfor bankens kontroll- og ansvarsområde.

Videre kan det vises til finsk Høyesterett som i en avgjørelse avsagt 15. januar 1992, KKO 1992:3. uttalte at *”for betalingsikkerheten er det nødvendig at systemet mestrer slike feil og unøyaktigheter som her nevnes samt at den som opprettholder systemet svarer for at systemet virker.”*

Kontrollansvaret innebærer at det kan forekomme tilfeller av tap som følge av ukorrekt angitt entydig identifikasjonskode som må bæres av betalingsformidleren dersom feilen kunne eller burde vært oppdaget av betalingsformidleren. Dette innebærer som tidligere nevnt at det *faktiske innholdet* i de begrensninger som kan utledes av artikkel 74 også er begrenset til tilfeller som ligger *utenfor betalingsformidlerens kontrollansvar*.

Medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner mener altså at direktivet artikkel 74 må forstås ut fra sin ordlyd, i den forstand at alle andre feil enn de som er knyttet til den entydige identifikasjonskoden ikke er omfattet eller regulert i direktivet. Feil beløp, feil dato og feil KID-nummer faller utenfor. I tillegg regulerer ikke artikkel 74 de tilfeller av feil entydig identifikasjonskode hvor tjenestetilbyderen kunne eller burde oppdaget feilen. Direktivet er dermed etter disse medlemmenes syn ikke til hinder at disse tilfellene reguleres i nasjonal rett.

18.4 Banklovkommisjonens forslag i NOU 2008: 21

Banklovkommisjonen ble i mandatet gitt ved brev 13. mars 2007 fra Finansdepartementet bedt om å vurdere tre ulike løsningsalternativer for en eventuell regulering av tapsfordelingen mellom kunde og institusjon i tilfeller av kundens egne feil ved betalingsoverføringer, jf. gjengivelsen av mandatet i NOU 2008: 21 punkt 1.1. Kommisjonen ble videre bedt om å ta hensyn til det daværende forslaget til direktiv om betalingstjenester med eventuelle senere endringer, og da særlig bestemmelsen i direktivforslaget som gjaldt kundens egne feil (daværende artikkel 66, nå artikkel 74).

Bakgrunnen for Banklovkommisjonens mandat var en konkret sak der en kunde hadde tastet feil kontonummer i nettbanken og overført 500 000 kroner til en person som ikke betalte pengene tilbake. Banklovkommisjonen ble bedt om å vurdere risikoen for at kunden selv gjør feil ved ulike former for betalingsoverføringer. Ved denne vurderingen skulle kommisjonen ta i betraktning de tiltakene finansnæringen selv har iverksatt for å øke sikkerheten ved bruk av nettbank.

Banklovkommisjonen legger i utredningen til grunn at de nevnte tiltakene iverksatt for å øke sikkerheten i nettbank vil ha en klart positiv innvirkning på risikobildet, jf. NOU 2008: 21 punkt 6.2.1 side 83, jf. også punkt 6.1.3. Kommisjonen uttaler videre i punkt 5.5.7 side 68 at det med disse tiltakene er lite som taler for at en lignende sak med lignende utfall vil kunne oppstå igjen. Banklovkommisjonen kommer likevel til at det til nettbaserte betalingstjenester fortsatt vil knytte seg typiske risiko for tap for kunder som følge av utilsiktede betalingsoverføringer, jf. NOU 2008: 21 punkt 6.2.1 side 83, jf. også punkt 6.1.3. For andre betalingsoverføringer legger kommisjonen til grunn at det ikke er behov for en særskilt regulering av kundens egne feil, jf. punkt 3.5.1 side 44 om bank- eller brevgiro, hvor kommisjonen konkluderer med at tap som følge av feiloverføringer bør påhvile den enkelte kunde, og punkt 4.6 side 53 om betalingskort, hvor det vises til at kunden i visse tilfeller etter avtalevilkårene vil ha rett til å få tilbakebetalt feilbelastninger, og at det ellers ikke er behov for noen lovregulering.

Når det gjelder nettbasert betalingsoverføring, foreslår Banklovkommisjonen en felles regulering for tilfeller av egen feilbruk og andres misbruk, basert på at kundens ansvar begrenses til en viss objektiv egenandel i tilfeller der personlig kode eller lignende brukerlegitimasjon er brukt, og i tillegg til et tak på 12 000 kroner der kunden har utvist grov uaktsomhet i forbindelse med den feilaktige overføringen. Det er redegjort nærmere for forslaget i forbindelse med punkt 17.4 om andres misbruk ovenfor.

Banklovkommisjonen vurderer sitt forslag om faste og generelle tapsbegrensninger for kunden i tilfeller av egne feil som å være i samsvar med betalingstjenestedirektivet. Det vises riktignok til at direktivet artikkel 74 nr. 1 ”i og for seg kan tyde på at kontohaveren skal bære det fulle ansvar for tap som måtte oppstå i tilfeller hvor det har skjedd en utilsiktet betalingsoverføring som følge av brukerfeil fra kontohaverens side”. Banklovkommisjonen viser imidlertid videre til fortalen punkt 34 om adgang for medlemsstatene til å etablere mindre strenge regler, og punkt 32 om at direktivet ikke berører betalingstjenestetilbydernes ansvar for egne produkter, og legger på bakgrunn av disse bestemmelsene til grunn at artikkel 74 nr. 1 ikke utgjør ”en uavbeviselig lovpresumsjon”, jf. NOU 2008: 21 punkt 6.2.3 side 87. Det vises ellers til at direktivet gjennomgås av denne arbeidsgruppen.

Et annet løsningsalternativ Banklovkommisjonen ble bedt om å vurdere for tilfeller av kundens egne feil, var om institusjoner kan bli erstatningsansvarlige dersom de tilbyr nettbaserte betalingstjenester med manglende eller utilstrekkelige sikkerhets- og kontrollsystemer. Det vurderes som usikkert om det etter gjeldende rett i et enkelttilfelle kan pålegges en institusjon et objektivt ansvar for tap som en bruker påføres ved utilsiktet eller urettmessig betalingsoverføring, jf. NOU 2008: 21 punkt 6.2.2 side 83, jf. punkt 5.5.7. Banklovkommisjonen foreslår uansett ikke å lovfeste en slik regel, blant annet fordi den ”i praksis vil innby til en nærmere vurdering i enkelttilfelle av

skillet mellom systemrisiko og de krav som generelt også må stilles til brukernes handlemåte ved bruk av nettbaserte betalingstjenester”, jf. utredningen side 85.

Det tredje løsningsalternativet Banklovkommissjonen etter mandatet skulle vurdere, er om institusjonen skal gis en rett til å korrigere betalingsoverføringer som skyldes kundens egne feil. Banklovkommissjonen avviser en slik løsning, blant annet fordi det vil rokke ved grunnleggende hensyn bak utforming og utvikling av nettbaserte betalingsoverføringsmekanismer, jf. NOU 2008: 21 punkt 6.2.4 side 90. Det legges til grunn at dette vil være forbundet med betydelige vanskeligheter og måtte skje svært raskt på grunn av effektiviteten i betalingssystemet, og det er ikke gitt at feilbetalinger vil bli oppdaget raskt nok til at dette kan skje, jf. utredningen side 91. Banklovkommissjonen påpeker også samme sted at institusjonen ikke bør bringes inn i forholdet mellom betaleren og mottakeren. Banklovkommissjonen drøfter ikke regelen i betalingstjenestedirektivet artikkel 74 nr. 2 annet og tredje avsnitt om at betalingstjenestetilbyderen i tilfeller der kunden oppgir feil identifikasjonskode, skal gjøre rimelige forsøk på å få tilbakeført midlene involvert i betalingstransaksjonen.

18.5 Arbeidsgruppens vurdering

18.5.1 Institusjonens forhold – gjennomføring av artikkel 75 til 78

Arbeidsgruppen står samlet i vurderingen i dette punktet av hvordan reglene i direktivet artikkel 75 til 78 skal gjennomføres i norsk rett. Det er når det gjelder kundens forhold at arbeidsgruppen har delt seg, jf. punkt 18.5.2.

Betalingstjenestedirektivets regler om institusjonenes ansvar i forbindelse med forsinkede, herunder uteblitte, betalingsoverføringer må gjennomføres i finansavtaleloven. Arbeidsgruppen foreslår at reglene innarbeides ved endringer i kapittel 2 avsnitt VII. De særlige reglene i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet må oppheves siden direktiv 97/5/EF oppheves ved betalingstjenestedirektivet. Lovens regler vil etter gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet gjelde både innenlandske betalingsoverføringer og overføringer til utlandet, jf. nærmere nedenfor. Dette vil gi et enklere og mer oversiktlig regelverk.

Reglene om institusjonens ansvar er innholdsmessig svært like reglene i finansavtaleloven kapittel 2 avsnitt VII og i forskriften og betalingsoppdrag til og fra utlandet del III og IV. Gjennomføringen av reglene vil derfor innebære svært få realitetsendringer sammenlignet med gjeldende rett. En forskjell er imidlertid at det vil bli lovfestet uttrykkelige regler om at betalingsmottakerens institusjon er ansvarlig for over av betalingsordren i tilfeller der betalingstransaksjonen er iverksatt av eller via betalingsmottakeren. En annen forskjell blir at regelen i finansavtaleloven § 43 om lemping av institusjonens ansvar, ikke kan opprettholdes, jf. nedenfor.

Reglene som gjennomfører direktivet vil gjelde både enkeltstående betalingstransaksjoner og transaksjoner omfattet av en rammeavtale, og vil være fravikelige utenfor forbrukerforhold på samme måte som de gjeldende reglene i finansavtaleloven kapittel II avsnitt VII. Reglene om kundens ansvar etter artikkel 74 er ufravikelige i alle kunderelasjoner, jf. artikkel 51 nr. 1.

Etter arbeidsgruppens syn bør reglene i direktivet som utgangspunkt gjøres gjeldende også for betalingsoverføringer som de ikke er obligatoriske for etter direktivet artikkel 2, dvs. for overføringer som skjer til eller fra land utenfor EØS og i andre valuta enn euro eller valutaen i et EØS-land utenfor euroområdet. Det er hensiktsmessig både for institusjonene og kundene med mest mulig ensartede regler for alle betalingstransaksjoner, jf. arbeidsgruppens generelle synspunkter i punkt 5.4.3. Reglene i artikkel 75 nr. 1 knytter ansvaret for forsinkelse til overføringstiden etter artikkel 69. Ved overføringer til land utenfor EØS-området vil overføringstiden bero på partenes avtale, med en fravikelig maksimumsgrense på 8 virkedager, som etter gjeldende rett, jf. forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 9 annet ledd bokstav b. Spørsmålet om ansvar for forsinkelse vil i slike tilfeller normalt avhenge av hvilken overføringstid som er avtalt. På denne bakgrunn ser ikke arbeidsgruppen problemer med å la reglene om ansvar i artikkel 75 gjelde generelt. Dette er i samsvar med reguleringen i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet, der reglene i del III og IV i hovedsak er gitt anvendelse også for betalingsoverføringer til land utenfor EØS.

I forskriften er regelen etter § 11 annet ledd at betalerens institusjon må stille beløpet til rådighet for betaleren innen 14 bankdager etter at kravet ble fremsatt. Regelen gjelder bare for betalingsoverføringer til land innenfor EØS-området. Etter direktivet artikkel 75 nr. 1 annet avsnitt, jf. artikkel 58, skal slik tilbakebetaling skje uten ugrunnet opphold etter at betaleren har satt frem sitt krav om dette. Arbeidsgruppen kan ikke se at det skulle by på problemer å la denne regelen gjelde også ved transaksjoner til andre land enn EØS-land.

Ettersom direktivet i artikkel 75 nr. 3 regulerer renter, blir finansavtaleloven § 41 avløst av denne bestemmelsen og foreslås opphevet. For å dekke rentetap som eventuelt ikke omfattes av artikkel 75 nr. 3, foreslår arbeidsgruppen å presisere i forslaget til finansavtaleloven § 40 tredje ledd at ansvaret omfatter både renter som må betales og rentetap, jf. at artikkel 76 uansett åpner for nasjonale regler om ytterligere kompensasjon utover det som følger av artikkel 75. Reglene i finansavtaleloven § 42 gjelder tap som knytter seg til annet tap, som for eksempel kurstap. Artikkel 76 i direktivet gjør det mulig å beholde regler om erstatning for ytterligere tap enn det som skal dekkes etter artikkel 75. På denne bakgrunn foreslår arbeidsgruppen å videreføre finansavtaleloven § 42 i realitet uendret, men bestemmelsen justeres noe og flyttes til § 41.

Når det gjelder indirekte tap som skyldes grovt uaktsomme eller forsettlig feil i formidlende institusjoner, foreslår arbeidsgruppen imidlertid å opprettholde begrensningen i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 10 tredje ledd slik at ansvaret bare gjelder feil voldt ved grov uaktsomhet eller forsett av institusjonen selv ved overføringer til og fra utlandet, se forslaget til § 41 annet ledd annet punktum. Det vil altså som i dag bare være ved innenlandske transaksjoner at institusjonene vil være ansvarlige for indirekte tap voldt av formidlende institusjoner. Etter arbeidsgruppens syn ville det rekke for langt dersom et slikt kontraktshjelperansvar skulle gjelde ved betalingsoppdrag til og fra utlandet.

I tillegg foreslår arbeidsgruppen at anvendelsesområdet for regelen som gjennomfører direktivet artikkel 77 om regress mot formidlende institusjoner, § 42 annet ledd i lovforslaget, begrenses til bare å gjelde ved betalingsoverføringer innenfor EØS-området, på samme måte som etter gjeldende rett, jf. forskriften om betalingsoppdrag

til og fra utlandet § 13, jf. forslaget til endring av finansavtaleloven § 9 fjerde ledd. Utenfor dette området foreligger ikke noen lovbestemt samordning av regelverket, og spørsmål om regress bør etter arbeidsgruppens syn derfor overlates til avtaleregulering mellom institusjonene.

Regelen om at institusjonen ikke er ansvarlig der vilkårene i artikkel 78 er oppfylt, må gjennomføres i finansavtaleloven, jf. § 42 første ledd i lovforslaget. Bestemmelsen er for institusjonens ansvar svært lik de nåværende bestemmelsene i finansavtaleloven § 42 første ledd annet punktum og annet ledd, og dette innebærer derfor antakelig ingen realitetsendring sammenlignet med gjeldende rett. Bestemmelsen gjelder etter sin ordlyd også kundens forhold, men vil her ikke få betydning i praksis der kunden selv har oppgitt feil identifikasjonskode, ettersom dette alltid vil måtte anses å være innenfor kundens egen kontroll slik at vilkårene i artikkel 78 ikke vil være oppfylt.

Direktivet inneholder ingen regel tilsvarende bestemmelsen i finansavtaleloven § 43 om lemping. Siden direktivet er fullharmoniserende, jf. artikkel 86 nr. 1, kan man ikke opprettholde en slik særlig regel. Denne foreslås derfor opphevet, og erstattes i lovforslaget fra medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø av bestemmelsen om kundens egne feil mv., jf. punkt 18.5.2.

Reglene om kundens reklamasjonsplikt i direktivet artikkel 58 har ikke noe motstykke i finansavtaleloven, men må gjennomføres i norsk rett på samme måte som de øvrige bestemmelsene i direktivet, jf. § 40 fjerde ledd i lovforslaget. Banklovkommisjonen har i NOU 2008: 21 foreslått at tilsvarende regler om prosedyren for tilbakeføring som etter finansavtaleloven § 37 om andres misbruk, skal gjelde også i tilfeller av feilaktige betalingsoverføringer, kommisjonens lovforslag § 37d. Arbeidsgruppen foreslår ingen slik regel. Direktivet inneholder ingen egne regler om prosedyren for avgjørelsen av krav mellom institusjon og kunde i tilfeller av betalingsstransaksjoner som ikke blir gjennomført korrekt. Siden det ikke finnes slike regler i direktivet, og det heller ikke i norsk rett i dag finnes slike regler, ser medlemmene *Kvam, Pedersen og Veel Midtbø* ingen grunn til å innføre slike regler. Det vil uansett etter gjennomføringen av direktivet være adgang til å bringe saker om dette inn for Bankklagenemnda i tråd med alminnelige regler om dette, på samme måte som i dag. Medlemmene *Behringer, Gjedrem, Sletner* går imidlertid inn for Banklovkommisjonens forslag, jf begrunnelsen under 18.5.2 og disse medlemmenes forslag til ny § 37a, 6 ledd.

Arbeidsgruppen har vurdert reglene i direktivet opp mot bestemmelsene i finansavtaleloven §§ 31 til 33 om institusjonens adgang til å rette feilaktige godskrivinger og belastninger. Disse bestemmelsene gjelder institusjonens retting av egne feil, og arbeidsgruppen anses på denne bakgrunn at bestemmelsene ikke berøres av direktivet. Arbeidsgruppen legger derfor til grunn at disse reglene kan videreføres.

Det vises ellers til forslaget til endring av §§ 40 til 42 i finansavtaleloven.

18.5.2 Særlig om kundens egne feil – gjennomføring av artikkel 74

Arbeidsgruppens medlemmer *Kvam, Pedersen og Veel Midtbø* mener det følger av artikkel 74 i direktivet at kunden selv er ansvarlig for å identifisere betalingsmottakeren ved betalingsoverføringer. I henhold til artikkel 74 nr. 2 kan institusjonen ikke holdes ansvarlig for tap på grunn av feil kunden gjør i den forbindelse, jf. redegjørelsen for direktivbestemmelsen i punkt 18.2.2. Medlemmene *Behringer, Gjedrem og Sletner*, er ikke enige i dette, og vil komme med sine synspunkter og alternative forslag til slutt i dette avsnittet.

Medlemmene *Kvam, Pedersen og Veel Midtbø* viser til at direktivet medfører at reglene i artikkel 74 om at institusjonen ikke skal være ansvarlig for tap som skyldes at den entydige identifikasjonskoden kunden har oppgitt er feil, må gjennomføres i norsk rett. Som nevnt i punkt 18.3.2, må det legges til grunn at artikkel 74 er utslag av en generell forutsetning i direktivet om at kunden selv som utgangspunkt må bære tap som skyldes egne feil, jf. at artikkel 75, lest i lys av fortalen punkt 48 siste setning, bare pålegger institusjonen et ansvar for å overføre beløpet i samsvar med de instruksene kunden har oppgitt. Dette er ikke noen utvidende fortolkning av artikkel 74, slik de øvrige medlemmene legger til grunn i punkt 18.3.2, men en tolkning som bygger på artikkel 74 sett i sammenheng med artikkel 75, fortalen punkt 48 og sammenhengen i direktivet som helhet. Det ville gi liten mening om eventuelle andre tilfeller av kundefeil skulle behandles på annen måte enn tilfeller der kunden oppgir feil entydig identifikasjonskode, som for eksempel kontonummer. Etter medlemmene *Kvam, Pedersen og Veel Midtbø* sitt syn er det heller ikke gitt at ikke KID-nummer kan anses som en form for entydig identifikasjonskode i direktivets forstand. Disse medlemmene vil også påpeke at en tolkning av direktivet som innebærer at man selv må bære ansvaret for feil i opplysninger man gir motparten for at denne skal kunne oppfylle sine forpliktelser i henhold til avtalen, er et helt naturlig utgangspunkt. Dette er også løsningen etter gjeldende norsk rett når det gjelder betalingsoppdrag til og fra utlandet, jf. forskriften om slike betalingsoppdrag § 11 tredje ledd bokstav a. Direktivets løsning vil dermed ikke innebære noe grunnleggende nytt. Medlemmene *Behringer, Gjedrem og Sletner* har i punkt 18.3.2 vist til artikkel 65 om avvisning av betalingsordre som argument for at institusjonen kan bli ansvarlig for at kunden har oppgitt feil entydig identifikasjonskode. Etter medlemmene *Kvam, Pedersen og Veel Midtbø*s syn kan denne bestemmelsen like gjerne tas til inntekt for at institusjonen ikke blir ansvarlig i slike tilfeller, ettersom bestemmelsen nettopp gir institusjonen grunnlag for å avvise betalingsordren der kundens opplysninger er feil, jf. at artikkel 65 nr. 3 gjør det klart at det ikke blir aktuelt med ansvar for institusjonen etter artikkel 75 – dvs. for gjennomføring av en betalingsstransaksjon – der betalingsordren er avvist.

Banklovkommisjonen foreslår i NOU 2008: 21 at kunden bare skal være ansvarlig for visse beløp i tilfeller der et tap skyldes kundens egne feil i forbindelse med en nettbasert betalingsoverføring. Reguleringen i direktivet artikkel 74 og 75, jf. fortalen punkt 48 siste setning, går imidlertid ut på at institusjonen ved alle former for betalingsoverføringer skal være fullt ut ansvarlig for gjennomføring av overføringen i tråd med kundens instruks, mens kunden skal være fullt ut ansvarlig for egne feil, som entydig identifikasjonskode regulert i artikkel 74. Banklovkommisjonens forslag om generelt å fastsette bestemte beløpsbegrensninger for kundens ansvar for tilfeller der kunden etter direktivet ville være fullt ansvarlig etter artikkel 74, vil innebære at

delers av et tap som etter direktivet skal pålegges kunden, ville veltes over på institusjonen. Denne løsningen må etter disse medlemmenes syn anses å ville være i strid med betalingstjenestedirektivet artikkel 74 nr. 2, jf. også artikkel 74 nr. 3 om at institusjonen heller ikke skal være ansvarlig dersom det ikke er overensstemmelse mellom for eksempel det kontonummer og navnet på betalingsmottakeren som kunden har oppgitt. Banklovkommisjonen har ikke foretatt noen inngående vurdering av betalingstjenestedirektivet, men viser til at direktivet vurderes av arbeidsgruppen, jf. NOU 2008: 21 punkt 6.2.3 side 88.

I motsetning til reglene om andres misbruk, der artikkel 61 nr. 3 i direktivet åpner et visst spillerom for statene ved reguleringen, gir direktivet ikke noe slikt spillerom når det gjelder reglene om ansvar for betalingstransaksjoner som ikke gjennomføres korrekt. På dette punktet gjelder direktivets krav om fullharmonisering etter artikkel 86 nr. 1 fullt ut. Som argument for at direktivet åpner for en slik regulering som Banklovkommisjonen foreslår, har kommisjonen i utredningen vist til fortalen til direktivet punkt 34 om at medlemsstatene kan etablere mindre strenge regler for kunden enn det som følger av direktivet og at artikkel 74 nr. 1 derfor ikke kan anses som noen "uavbeviselig lovpresumsjon". Det er noe uklart hva som i denne sammenhengen er ment med dette. Punkt 34 i fortalen knytter seg imidlertid til bestemmelsene om andres misbruk, og må legges til grunn å sikte til handlingsrommet etter artikkel 61 nr. 3. Bestemmelsen i punkt 34 gjelder ikke reglene om feil gjennomførte betalingstransaksjoner, som er behandlet i fortalen punkt 46 til 48. De punktene i fortalen Banklovkommisjonen viser til som argument for at artikkel 74 nr. 1 ikke kan anses for å medføre at kontohaveren skal bære det fulle ansvar for tap som følge av egne brukerfeil, omhandler altså andres misbruk. Feilaktig gjennomførte betalingsstransaksjoner, herunder kundens egne feil, er behandlet i punkt 46 til 48 i fortalen og ikke i de punktene Banklovkommisjonen viser til. Når det gjelder artikkel 74 og 75, åpner ikke disse bestemmelsene for noe tilsvarende handlingsrom som artikkel 61 nr. 3. Man kan etter disse medlemmenes syn derfor ikke benytte punkt 34 i fortalen som noe argument for å gjøre unntak fra direktivets fullharmonisering når det gjelder reglene om manglende eller mangelfullt utførte betalingstransaksjoner.

Ettersom kravet om fullharmonisering gjelder fullt ut for bestemmelsene i artikkel 74 og 75 flg., er det etter disse medlemmenes syn ikke mulig å gå inn for Banklovkommisjonens forslag om å fastsette faste tapsbegrensninger for kunden i tilfeller av egne feil ved nettbaserte betalingsoverføringer. Dette ville klart være i strid med ordlyden i de nevnte bestemmelsene i betalingstjenestedirektivet og forutsetningen i fortalen punkt 48 siste setning om at kunden selv må bære ansvaret for opplysninger oppgitt i betalingsordren. Etter disse medlemmenes mening er det nødvendig å gjennomføre direktivets regler i samsvar med ordlyden i disse bestemmelsene for å oppnå en korrekt gjennomføring i norsk rett.

Når dette er sagt, er det ikke gitt at betalingstjenestedirektivet nødvendigvis kan anses til hinder for at institusjonen etter de konkrete omstendighetene kan bli ansvarlig for forhold som mer generelt gjelder sikkerheten og tilretteleggingen av de systemer for betalingstjenester som institusjonen tilbyr. Dette er noe annet enn regler som generelt fastsetter faste beløpsbegrensninger for kundens ansvar for forhold som direktivet påbyr at kunden skal være fullt ut ansvarlig, slik Banklovkommisjonen foreslår. I norsk rett vil et slikt ansvar for eksempel kunne bygges på bestemmelsen i betalings-

systemloven § 3-1, som slår fast at ”systemer for betalingstjenester [skal] innrettes og drives slik at hensyn til sikker og effektiv betaling og til rasjonell og samordnet utførelse av betalingstjenester ivaretas”.

Betalingstjenestedirektivets krav om fullharmonisering gjelder innenfor dets virkeområde. Direktivet regulerer i del III og IV det kontraktsrettslige forholdet mellom kunde og institusjon, og ikke institusjonens mer generelle ansvar for at systemene som tilbys er tilstrekkelig sikre og gir allmennheten nødvendig veiledning om de tjenestene som tilbys gjennom systemene. Selv om utgangspunktet etter direktivet klart er at kunden selv må bære eventuelt tap som skyldes feil i opplysningene kunden har oppgitt i betalingsordren, må det samtidig tas i betraktning at institusjonen etter artikkel 65 vil kunne avvise en betalingsordre hvis det oppdages feil i de faktiske opplysningene kunden har oppgitt. Denne bestemmelsen må kunne anses som et argument for at direktivet ikke utelukker at institusjonen etter en konkret vurdering vil kunne bli ansvarlig hvis det er svikt i systemet som er årsaken til at kunden i et konkret tilfelle har oppgitt feil beløp, feil dato eller lignende i betalingsordren. Banklovkommisjonen synes for sin del i NOU 2008: 21 punkt 6.2.2 side 84 å legge til grunn at direktivet inneholder mer generelle bestemmelser om sikkerhet tilknyttet systemer for betalingstjenester, som denne arbeidsgruppen må vurdere. Artiklene i direktivet inneholder imidlertid etter det disse medlemmene kan se ingen regulering av hvilke generelle sikkerhetsmessige krav som skal stilles til betalingstjenester, men bare, som nevnt, en regulering av det kontraktsrettslige forholdet mellom institusjon og kunde, og dessuten om krav til betalingsforetak og tilgang til betalingssystemer i del II. Hvis Banklovkommisjonen med sine formuleringer sikter til uttalelser til fortalen punkt 32 siste setning, innebærer denne bestemmelsen i seg selv ingen gjennomføringsforpliktelse og poenget med bestemmelsen synes å være at det er visse forhold som faller utenfor direktivet.

Ettersom direktivet ikke regulerer nærmere krav til sikkerheten tilknyttet betalingstjenester, kan det hevdes at regler om at institusjonen på alminnelige erstatningsrettslig grunnlag kan bli ansvarlig for tap som skyldes manglende sikkerhet i systemene som tilbys mv., faller utenfor direktivets virkeområde og følgelig ikke vil være i strid med direktivet. Samtidig er det klart at direktivets fullharmoniseringskrav begrenser muligheten til å ha nasjonale særregler som i praksis ville medføre at tap som etter direktivet skal ligge på kunden, alltid blir veltet over på institusjonen. Banklovkommisjonens forslag ville nettopp innebære et slikt resultat, ved at tap som etter direktivet skal ligge på kunden, helt generelt veltes over på institusjonen, dvs. den motsatte løsning av direktivets. Man kan derfor etter disse medlemmenes syn ikke ha slike regler i nasjonal rett. Det kan videre hevdes at en internrettslig klassifisering av en slik regel som angående sikkerhets- eller systemfeil og derfor utenfor direktivets virkeområde, er av mindre betydning så lenge den ville lede til at institusjonen, ikke kunden, vil bære tapet til tross for at direktivet legger opp til den motsatte løsningen.

Dersom det i nasjonal rett skal vurderes en regel av mer erstatningsrettslig karakter som kan lede til ansvar for institusjonen i visse tilfeller av systemsvikt, vil det også for en slik regel måtte gå en grense for at man ikke kan undergrave direktivets løsning. En eventuell slik regel av mer erstatningsrettslig karakter må eventuelt begrenses til tilfeller der tapet skyldes utpregede feil ved systemet for betalingstjenester, og ikke forhold som skyldes kunden selv. Dette må bero på en konkret vurdering av

omstendighetene i det enkelte tilfellet. Det er derfor etter disse medlemmenes syn ikke mulig å fastsette konkrete og faste regler om tapsfordelingen i slike tilfeller. Det synes imidlertid mulig å gi en mer skjønnsmessig regel som nettopp sikrer at man etter en konkret vurdering bare rammer de tilfeller som direktivet ikke er til hinder for å ramme. Banklovkommisjonen har i NOU 2008: 21 punkt 6.2.2 vurdert en slik regel som lite hensiktsmessig, men disse medlemmene ser det slik at dette er den eneste muligheten for regulering som synes å være i samsvar med direktivet. På denne bakgrunnen er det vurdert om det bør foreslås en slik lovregel.

Etter disse medlemmenes syn er det i og for seg ikke særlig behov for å lovfeste en slik alminnelig erstatningsrettslig regel, særlig ettersom den uansett vil følge av ulovfestede prinsipper. Disse medlemmene viser til at det bare foreligger ett enkelt kjent tilfelle der en kunde har lidt et tap på grunn av en utilsiktet betalingsoverføring i nettbank. Banklovkommisjonen legger i NOU 2008: 21 punkt 5.5.7 side 68 til grunn at med de nye tiltakene som finansnæringen har iverksatt for å bedre sikkerheten ved bruk av nettbanktjenesten, er det lite som taler for at en lignende sak med et lignende utfall vil kunne oppstå igjen. Til tross for dette legger Banklovkommisjonen i punkt 5.4.1 side 62 likevel til grunn at bruk av nettbank innebærer en reell mulighet for tapssituasjoner foranlediget av forhold på kundens side, og at det derfor er behov for særskilt lovregulering på området. Disse medlemmene kan ikke slutte seg til Banklovkommisjonens vurdering. Ett enkelt tilfelle kan ikke benyttes som argument for at det er en særlig risiko for at feil fra kundens side ved nettbaserte betalingsoverføringer skal lede til tap for et stort antall kunder. Dette gjelder særlig når finansnæringen har iverksatt tiltak som, slik Banklovkommisjonen også legger til grunn, medfører at det er lite sannsynlig at en lignende sak vil oppstå igjen. Etter disse medlemmenes syn er det etter de tiltak som er iverksatt av finansnæringen ingenting som taler for at det er behov for noen særlig regulering. Skulle det mot all formodning oppstå et tilfelle der en kunde lider tap og dette har sammenheng med feil i systemet eller manglende veiledning fra institusjonens side, vil man eventuelt kunne falle tilbake på ulovfestede regler som nevnt ovenfor.

Medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø har allikevel under tvil kommet til å foreslå en mulig lovregel basert på mer erstatningsrettslige synspunkter, jf. lovforslaget § 43 fjerde ledd. Disse medlemmene foreslår at en slik regel kan utformes slik at dersom institusjonen uaktsomt ikke har innrettet sine systemer for betalingstjenester slik at systemene byr den sikkerhet som med rimelighet kan ventes, skal institusjonen bære tap for kunden som følge av dette. Medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner har i punkt 18.3.2 gitt uttrykk for at det gjelder at institusjonene etter gjeldende rett har et kontrollansvar for systemene. Som Banklovkommisjonen legger til grunn i NOU 2008: 21 punkt 6.2.2 side 83, er det usikkert om det etter gjeldende rett i et enkelttilfelle kan pålegges institusjonen et objektivt ansvar for tap som en bruker påføres ved utilsiktet betalingsoverføring. Den finske høyesterettsdommen som det vises til som argument for et kontrollansvar, gjaldt et tilfelle der det ikke var samsvar mellom navnet på betalingsmottakeren og kontonummeret oppgitt av kunden. Det følger nå eksplisitt av betalingstjenestedirektivet artikkel 74 nr. 3 at institusjonen ikke skal være ansvarlig hvis kunden i tillegg til den entydige identifikasjonskoden har oppgitt annen informasjon, som for eksempel betalingsmottakerens navn. Tilfellet den finske dommen gjaldt er altså nå løst i betalingstjenestedirektivet, og dommen har dermed mindre interesse i denne sammenhengen. Etter medlemmene Kvam, Pedersen

og Veel Midtbø sitt syn kan kundens egne feil vanskelig sies å falle innenfor institusjonens kontrollsfære, og det kan i slike tilfeller ikke sies å foreligge noe mislighold fra institusjonens side, jf. også at direktivet artikkel 78 utelukker omstendigheter utenfor institusjonens kontroll fra institusjonens ansvar etter artikkel 75. Medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner sitt forslag ville ikke være i samsvar med direktivet, som bygger på at kunden selv skal ha ansvaret for egne feil. Det synes derfor mer korrekt å basere et eventuelt ansvar for institusjonen på en uaktsomhetsvurdering for systemene institusjonene tilbyr. Samtidig er det klart at en slik culpavurdering vil måtte være streng.

Ved vurderingen av hvilken sikkerhet som kan ventes av et system for betalingstjenester i henhold til den regelen disse medlemmene foreslår, må det ses hen til det til enhver tid gjeldende regelverk og bransjenormer på området. For nettbank vil betalingssystemloven og tiltakene iverksatt av finansnæringen utgjøre en målestokk for hvilken sikkerhet som med rimelighet kan ventes. Vurderingen av sikkerheten ved systemet vil måtte knytte seg til blant annet risikoen for kundefeil og innebygdde muligheter for å avdekke slike feil. Hvilke krav som skal stilles til systemenes sikkerhet etter en slik regel vil dessuten måtte avveies mot hensynet til brukervennlighet. Medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø foreslår at regelen gjøres gjeldende for alle systemer for betalingstjenester, dvs. også for manuelle behandlingsformer som for eksempel håndtering av papirgiroer. Det er ingen grunn til at institusjonene ikke også ved slike former for betalingsoverføring skal kunne bli ansvarlig om de krav som må stilles til sikkerheten i tjenesten i et konkret tilfelle skulle vise seg å være tilsidesatt.

Ellers foreslår disse medlemmene av arbeidsgruppen å gjennomføre direktivet artikkel 74 i samsvar med ordlyden i bestemmelsen, jf. lovforslaget § 43 første til tredje ledd. Selv om dette innebærer at kunden selv fullt ut må bære tap som skyldes feil i den entydige identifikasjonskoden kunden oppgir, skal betalerens institusjon etter regelen som gjennomfører artikkel 74 nr. 2 annet avsnitt gjøre rimelige forsøk på å få tilbake pengene som har blitt overført. I tillegg går en enstemmig arbeidsgruppe, som nevnt i punkt 17.5.2.5, inn for en regel som foreslått av Banklovkommissjonen om at institusjonen skal ha adgang til å kreve tilbake pengene som en tredjeperson urettmessig har mottatt som følge av en utilsiktet betalingsoverføring. Institusjonen vil ikke ha plikt til dette, men vil kunne gjøre dette for å hjelpe kunden.

Medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø viser ellers til forslaget til finansavtaleloven § 43.

Medlemmene *Behringer, Gjedrem og Sletner* mener som nevnt i punkt 18.3.2 at direktivet artikkel 74 må forstås ut fra sin ordlyd. Det betyr at alle andre feil enn de som er knyttet til den entydige identifikasjonskoden ikke er omfattet. Feil beløp, feil dato og feil KID-nummer faller eksempelvis utenfor. I tillegg regulerer ikke artikkel 74 de tilfeller av feil entydig identifikasjonskode hvor tjenestetilbyderen kunne eller burde oppdaget feilen. Direktivet er ikke til hinder for at disse tilfellene reguleres i nasjonal rett.

Disse medlemmene mener arbeidsgruppens mandat på dette punkt er å vurdere hvorvidt det i betalingstjenestedirektivet er handlingsrom for å innføre en ansvarsbegrensingsregel slik Banklovkommissjonen har foreslått, jf. punkt 2.2 i rapporten.

Det ligger utenfor en naturlig forståelse av arbeidsgruppens mandat å overprøve Banklovkommisjonens vurderinger og konklusjoner vedrørende behovet for en slik regel. Banklovkommisjonens forslag har sitt utspring i et politisk initiativ og viser et bredt ønske om å innføre en ansvarsbegrensning. Regelen som er foreslått av Banklovkommisjonen bygger på en bred og inngående vurdering av behovet for en regulering av ansvaret for misbruk og egne feil. Se forslaget til ny § 37b i NOU 2008: 21 107. Banklovkommisjonen er bredt sammensatt med representanter fra bl.a. banknæringen, forbrukersiden, og representanter fra tilsyn og departementer. Banklovkommisjonen hadde også anledning til å utrede behovene og hensynene bak forslagene med en helt annen grundighet enn det denne arbeidsgruppen har hatt mulighet til.

Banklovkommisjonen har blant annet pekt på at bruk av nettbank medfører ulike typer risiko for betalere, at kundemassen er økende og at mulige tap bør pulveriseres over brukerkollektivet, som viktige hensyn bak innføring av en ansvarsbegrensning for tap som følge av egne feil. Se NOU 2008:21 punkt 6.1.3.

Banklovkommisjonen la fram et enstemmig forslag. Det må derfor legges til grunn at både banknæringen, myndighetene og forbrukerrepresentantene ser et behov for, og ønsker en lovbestemt ansvarsbegrensning for tap som følge av utilsiktede feil ved bruk av nettbank. For medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner er det derfor klart at arbeidsgruppen bør søke muligheter for innføring av en regel mest mulig lik Banklovkommisjonens forslag, innenfor direktivets rammer. Eventuelle endringer i de foreslåtte regler må kunne begrunnes i en motstrid med direktivets bestemmelser.

Som redegjort for av disse medlemmene under punkt 18.3.2, gjelder begrensningene som følger av direktivets artikkel 74 bare en svært liten del av Banklovkommisjonens forslag til regulering av utilsiktede feil ved bruk av nettbank. Der hvor kunden har oppgitt ukorrekt entydig identifikasjonskode, og betalingstjenesten gir slik sikkerhet mot feilbruk som man må forvente, ser imidlertid disse medlemmene det slik at direktivets artikkel 74, isolert til disse spesielle tilfellene, sannsynligvis er til hinder for den ansvarsdelingen Banklovkommisjonen har lagt opp til. Disse medlemmene utelukker imidlertid ikke at en regel som den som er foreslått av Banklovkommisjonen vil kunne være i overensstemmelse med direktivets formål og intensjon om å fremme sikre og effektive betalingssystemer i Europa, men ser samtidig at ordlyden i artikkel 74 nr 2 taler mot en slik løsning. Det foreslås derfor at Banklovkommisjonens forslag gjennomføres i en egen bestemmelse, men slik at det gjøres unntak for de tilfellene der kunden oppgir ukorrekt entydige identifikasjonskode.

Ettersom det har vært mulig å samle arbeidsgruppen om en regulering av ansvar ved andres misbruk, som i realiteten tilsvarer Banklovkommisjonens forslag for disse tilfellene, har begge grupperingene, kommet til at ansvar for kundens egne feil bør innarbeides i finansavtaleloven som en egen bestemmelse, jf. punkt 17 om andres misbruk av konto og betalingsinstrument.

Forslaget til ny bestemmelse i finansavtalelovens § 37a fra medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner vil medføre at Banklovkommisjonens forslag til regulering av ansvarsdeling ved feil fra kundenes side gjennomføres, med de to nevnte unntakene.

19 Tilbakebetaling av betalingstransaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren

19.1 Innledning

Betalingstjenestedirektivet inneholder i artikkel 62 og 63 regler om rett for betaleren til på visse vilkår å få tilbakeført beløpet for en betalingstransaksjon som er iverksatt av eller via betalingsmottakeren ("pull transactions"). En slik betalingstransaksjon kalles en debettransaksjon. En debettransaksjon er en betalingstransaksjon der en annen enn betaleren tar det direkte initiativet til at beløpet blir belastet (debitert) betaleren. Det kan sies at mottakeren "trekker" midlene til sin konto. Slike transaksjoner står i motsetning til "push transactions" hvor betaleren selv tar initiativet til "å skyve" pengene ut av kontoen.

Direktivet inneholder flere regler som har betydning for transaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren ("pull transactions"), blant annet artikkel 66 nr. 2 og 3 om tilbakekall og artikkel 75 nr. 2 om institusjonens ansvar for gjennomføring av betalingstransaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren. Disse er omtalt andre steder i rapporten, se for de nevnte bestemmelsene punkt 12 og 18.

En form for debettransaksjon, som reglene i direktivet artikkel 62 og 63 vil gjelde for, er direkte debiteringer. Definisjonen av direkte debitering er behandlet i punkt 6.9. Gjennomføring av betalingstjenestedirektivets regler om direkte debiteringer vil være en forutsetning for at norske institusjoner skal kunne delta i ordninger under utvikling i det europeiske markedet (særlig SEPA Direct Debit), jf. punkt 6.9 og vedleggets punkt A.3.2.1.

Fordelen for betaleren med avtaler om gjentatte direkte debiteringer er at regningene blir betalt etter hvert som de forfaller, uten at betalers selv må holde orden på regningene eller kontakte sin bankforbindelse for hver transaksjon, jf. NOU 1994: 19 side 124.

I tillegg til direkte debiteringer, vil direktivets regler i artikkel 62 og 63 omfatte korttransaksjoner som iverksettes via en betalingsmottaker. Dette vil typisk gjelde transaksjoner med betalingskort der betaleren ved bruk av kortet aksepterer at kontoen kan belastes, mens det er brukerstedet og brukerstedets institusjon som sørger for at denne aksepten blir sendt til betalers institusjon som et belastningsoppdrag.

Finansavtaleloven inneholder regler om belastningsfullmakter i § 26. Disse reglene gjelder blant annet for fullmakter til direkte debitering. Tilbakebetaling av korttransaksjoner er ikke regulert i finansavtaleloven, men institusjonenes standardavtaler inneholder visse bestemmelser om dette. I det følgende vil arbeidsgruppen vurdere hvilke endringer som må gjøres i norsk rett for å gjennomføre direktivet artikkel 62 og 63.

19.2 Gjeldende rett

Finansavtaleloven inneholder regler om belastningsfullmakter i § 26. Disse reglene gjelder blant annet for direkte debiteringstjenester, selv om dette begrepet ikke er brukt i lovteksten.

Finansavtaleloven § 26 første ledd bokstav a gjelder for det første avtaler mellom en kontohaver og hans eller hennes institusjon om fast betalingsoppdrag der belastning skal foretas etter krav fra betalingsmottakeren. Etter § 26 første ledd bokstav b gjelder reglene i paragrafen også for avtaler mellom en kontohaver og en betalingsmottaker om at kontoen gjentatte ganger skal kunne belastes etter krav fra betalingsmottakeren. Dette er to former for direkte debitering, med den forskjell at fullmakten til debitering i det ene tilfellet er gitt betalerens institusjon, i det andre tilfellet direkte til betalingsmottakeren. Norske banker tilbyr direkte debiteringstjenesten avtalegiro. Denne tjenesten ble lansert i 1995 og ble utviklet i samsvar med kravene i finansavtaleloven § 26 bokstav a. Forut for avtalegiro tilbød bankene direkte debiteringstjenesten autogiro. Forskjellen mellom disse to tjenestene er først og fremst at avtalegiro forutsetter at betaler gir fullmakten til sin egen institusjon samt at betaleren normalt skal få varsel før transaksjonen gjennomføres, jf. nedenfor om finansavtaleloven § 26 femte ledd.

Avtalegirotjenesten brukes for gjentatte belastninger. Norske banker har også tilbudt en direkte debiteringstjeneste for engangsbelastninger, såkalt autogiro med engangsfullmakt. Denne tjenesten ble opprinnelig utviklet for betaling av egenandeler på sykehus, men ble etter hvert brukt også på en rekke andre områder. Autogiro med engangsfullmakt ble avviklet november 2008. Fra samme tid ble det lansert en direkte debiteringstjeneste for engangsbetalinger spesielt utviklet for bruk i forbindelse med oppgjør ved verdipapirhandel og spareavtaler. Engangsdebiteringer er ikke regulert i finansavtaleloven § 26, som bare regulerer ”fast oppdrag” i § 26 første ledd bokstav a og fullmakter til å belaste kontoen ”gjentatte ganger” i § 26 første ledd bokstav b, jf. også NOU 1994: 19 side 125.

Finansavtaleloven § 26 bokstav a regulerer i tillegg faste betalingsoppdrag der en innehaver av en konto gir sin institusjon i fast oppdrag å trekke et beløp fra kontoen av eget tiltak, jf. finansavtaleloven § 26 første ledd bokstav a. Dette er ingen direkte debiteringstjeneste, ettersom initiativet til å trekke beløpet fra kontoen ikke kommer fra betalingsmottakeren, men fra betaleren selv.

Etter annet ledd skal betaleren gi skriftlig melding til sin institusjon om avtaler om belastningsfullmakt som er inngått direkte med betalingsmottakeren. Dette er ikke nødvendig for avtalegiro, der fullmakten er gitt betalerens institusjon.

Loven inneholder visse krav til innholdet i fullmakten. Den skal angi hvem som er betalingsmottaker samt en høyeste belastningsgrense og tidsrommet belastningsgrensen knytter seg til, jf. § 26 fjerde ledd. Med den høyeste belastningsgrense menes den øvre grense for hva som kan trekkes til fordel for den enkelte betalingsmottakeren, jf. NOU 1994: 19 side 125. Betalerens institusjon skal påse at den konkrete belastningen ligger innenfor rammen av den avgitte belastningsfullmakten, jf. § 26 tredje ledd. Svikt i denne kontrollen kan medføre erstatningsansvar etter § 32, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) punkt 8.4.4 side 33.

Videre skal betaleren sendes varsel om kommende belastninger senest syv virkedager før belastningen finner sted, jf. § 26 femte ledd. Slikt varsel kan betaleren frafalle ved "uttrykkelig avtale". Bakgrunnen for adgangen til å frafalle varsel er at betaleren ikke vil ha noe reelt behov for dette i alle tilfeller, for eksempel der det er tale om en helt fast belastning, et lite beløp, eller betaleren uansett vil bli gjort oppmerksom på en forestående belastning på annen måte enn ved formelt varsel, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) punkt 8.4.4 side 33. Finansavtaleloven § 26 femte ledd er ikke til hinder for at varselet sendes av betalingsmottakeren, men det er betalerens institusjon, jf. ordlydens uttrykk "sørge for", som har ansvaret for at varsel blir sendt, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) punkt 8.4.4 side 33.

Loven setter ikke noen øvre grense for hvor lenge før et varsel om belastning kan sendes. Formålet med krav om varsel er å gi betaleren mulighet til å hindre en forestående belastning som ikke ønskes foretatt, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) punkt 8.4.4 side 33. Varselet trenger ikke være skriftlig, jf. også finansavtaleloven § 8 første ledd. Hvis institusjonen unnlater å varsle i tråd med finansavtaleloven § 26 sjette ledd, vil reglene om uriktig belastning av kontoen i finansavtaleloven § 32 kunne komme til anvendelse, jf. Ot.prp. nr. 41 (1998-99) punkt 8.4.4 side 33.

I NOU 1994: 19 side 125 uttaler flertallet at dersom varselet sendes flere måneder i forveien, kan kontohaver miste oversikten. Man anså det likevel som unødvendig å lovfeste noe om hvor lang tid i forveien varsel må gis, da det ble forutsatt at bankene selv ville finne fremt til en prosedyre som innebærer at varsel gis rimelig nær betalingsdagen.

Betaleren kan når som helst endre eller kalle tilbake en avgitt belastningsfullmakt ved varsel til institusjonen, som skal gjennomføre endringen eller tilbakekallet første virkedag etter at meldingen er kommet fram, jf. finansavtaleloven § 26 sjette ledd. Finansavtaleloven kapittel II inneholder ikke regler om adgang til tilbakeføring av betalingstransaksjoner iverksatt via betalingsmottakeren. Dette vil være transaksjoner som skjer ved bruk av et betalingskort på et brukersted.

19.3 Direktivet

Betalingstjenestedirektivet artikkel 62 og 63 gir betaleren rett til å be om tilbakebetaling av en autorisert og gjennomført betalingstransaksjon iverksatt av eller via betalingsmottakeren innen åtte uker fra belastningsdagen, jf. artikkel 63 nr. 1. I motsetning til bestemmelsene i artikkel 60 og 61 gjelder bestemmelsen altså transaksjoner som betaleren har godkjent, og ikke uautoriserte transaksjoner. Reglene er fravikelige utenfor forbrukerforhold, jf. artikkel 52 nr. 1.

Vilkårene for tilbakebetaling fremgår av artikkel 62, jf. henvisningen til denne bestemmelsen i artikkel 63 nr. 1. Det kreves at betaleren ikke har godkjent det presise beløpet for transaksjonen, og at transaksjonen oversteg det betaleren med rimelighet kunne forvente under hensyn blant annet til hans tidligere utgiftsmønster, betingelsene i rammeavtalen og eventuelle andre relevante omstendigheter. Formålet med bestemmelsen er å beskytte betaleren mot transaksjoner som overstiger beløpet som kunne forventes, jf. fortalet til direktivet punkt 36. Bestemmelsen gjelder ikke der

beløpet var spesifisert da transaksjonen ble foretatt, men likevel ble godkjent av kunden ved en feil. I så fall gjelder bestemmelsene omtalt i punkt 18.

Som et eksempel på en transaksjon omfattet av bestemmelsen kan nevnes den situasjon at en person godkjenner belastning av sitt betalingskort ved innsjekking på et hotell uten å vite det eksakte beløpet som kortet kan bli belastet for. Det samme gjelder ved bilutleie når utleiefirmaet for eksempel fyller opp bensintanken etter at bilen er levert tilbake, og deretter etterbelaster betalingskortet. Et annet mulig eksempel er en telefonregning som betales ved direkte debitering, men som for en termin blir uventet stor til tross for at abonnenten mener at han ikke har hatt noe økt telefonbruk.

Det kan bare kreves tilbakebetaling hvis transaksjonsbeløpet oversteg det betaleren med rimelighet kunne forvente. Dette vil for eksempel kunne være tilfelle hvis hotellet belaster et beløp for bruk av minibar som avviker fra hva det i praksis vil være mulig å konsumere fra en minibar.

Betaleren har etter bestemmelsen krav på tilbakebetaling av det fulle beløpet for belastningen, jf. artikkel 62 nr. 1 tredje avsnitt. Hvis kunden bare bestrider en del av beløpet, er bestemmelsen ikke til hinder for at betalingsmottakeren i ettertid belaster det beløpet som det er enighet om mellom betaleren og betalingsmottakeren. Etter artikkel 62 nr. 1 annet avsnitt er det betalerens som skal stille til rådighet de faktiske opplysninger som viser at vilkårene for tilbakebetaling er oppfylt. Bevisbyrden ligger altså på betaleren.

Det følger av artikkel 62 nr. 2 at når det gjelder vilkåret om at betaleren ikke har godkjent det eksakte beløpet for transaksjonen, kan han ikke påberope seg endringer i en vekslingskurs som beregnes på grunnlag av en referansekurs hvis det er avtalt at slike kan benyttes, jf. artikkel 37 nr. 1 bokstav d og artikkel 42 nr. 3 bokstav b om de opplysninger betalingstjenestetilbyderen skal gi betaleren om bruk av slike vekslingskurser før avtaleinngåelse.

Etter artikkel 62 nr. 3 kan det avtales i rammeavtalen mellom betaleren og betalerens institusjon at betaleren ikke har rett til tilbakebetaling etter bestemmelsene i artikkel 62 hvis han har gitt samtykke til gjennomføring av betalingstransaksjonen direkte til sin institusjon, og, hvis det er relevant, opplysninger om den fremtidige betalingstransaksjonen ble gitt eller stilt til rådighet for betaleren minst fire uker før forfallsdagen av institusjonen eller betalingsmottakeren. Denne bestemmelsen muliggjør altså at betaleren gir avkall på retten til tilbakebetaling på de vilkårene bestemmelsen oppstiller. Bestemmelsen gjelder bare der samtykket til å belaste betalerens konto er gitt betalerens egen institusjon, og ikke der det er gitt betalingsmottakeren eller dennes institusjon. Ved at betaleren får varsel, vil han ved direkte debiteringer gis mulighet til å tilbakekalle betalingen senest virkedagen før den avtalte belastningsdagen, jf. artikkel 66 nr. 3, jf. punkt 12.

I den danske utredningen om gjennomføring av direktivet (side 117) er reservasjonen "hvor det er relevant" forstått slik at det også kan oppstilles kortere varslingsfrister i avtalen der det ikke er relevant med et forutgående varsel så tidlig som fire uker før forfallsdagen. Som eksempel nevnes tilbakevendende betalinger, og her gis det i den

danske utredningen uttrykk for at for eksempel én ukes varslingsfrist vil være tilstrekkelig. Arbeidsgruppen kan slutte seg til den danske tolkingen av direktivet. Ettersom det bare er der det er relevant at varsel må være gitt fire uker i forveien, må det være rom for at partene kan avtale at tilbakebetalingsretten i stedet skal være avskåret der varsel er gitt syv dager i forveien, som etter gjeldende norsk rett.

Etter artikkel 62 nr. 1 fjerde avsnitt kan det for direkte debiteringer avtales i rammeavtalen at betaleren skal ha rett til tilbakebetaling selv om vilkårene i artikkel 62 nr. 1 ikke er oppfylt. Betaleren kan altså gis en videre rett til tilbakebetaling enn den som ellers følger av artikkel 62 nr. 1 ved direkte debiteringer, jf. også fortalen punkt 36 om at kundene kan tilbys bedre vilkår enn det som følger av direktivet og for eksempel få refundert enhver omdiskutert betalingstransaksjon. En bakgrunn for denne bestemmelsen er den vide tilbakeføringsadgangen som i dag finnes i direkte debiteringstjenester i mange europeiske land, og som også søkes videreført med grensekryssende løsninger særlig for eurobetalinger.

Hvis betaleren setter frem krav om tilbakeføring innen 8 uker fra belastningsdagen, skal institusjonen innen ti virkedager etter å ha mottatt kravet, enten tilbakebetale hele beløpet for transaksjonen eller gi et begrunnet avslag på kravet med angivelse av hvilke instanser betaleren kan henvende seg til i overensstemmelse med artikkel 80 til 83 hvis han ikke aksepterer begrunnelsen for avslaget, jf. artikkel 63 nr. 2. Siste setning i bestemmelsen presiserer at dette ikke gjelder hvis det er avtalt en videre rett til tilbakebetaling, jf. artikkel 62 nr. 1 fjerde avsnitt som omtalt ovenfor. I så fall er altså det eneste vilkåret for tilbakebetalingsrett etter direktivet at kravet fremsettes innen åtte uker.

Tilbakefører betalerens betalingstjenestetilbyder transaksjonsbeløpet til betaleren, må betalerens institusjon kreve dette beløpet tilbake fra betalingsmottakerens betalingstjenestetilbyder, som igjen må kreve det fra betalingsmottakeren. Denne regressadgangen vil institusjonene måtte sikre seg et avtalegrunnlag for. Reglene i artikkel 62 og 63 har ikke betydning for det underliggende forholdet mellom betaleren og betalingsmottakeren, jf. fortalen punkt 36.

19.4 Arbeidsgruppens vurdering

Direktivets regler i artikkel 62 og 63 må gjennomføres i finansavtaleloven, og § 26 må endres for å bringes i samsvar med direktivets krav. Det ble i punkt 6.9 foreslått å gjennomføre definisjonen av direkte debitering etter artikkel 4 nr. 28 i finansavtaleloven § 12.

Avtaler om belastningsfullmakt regulert i finansavtaleloven § 26, enten disse gjelder direkte debitering eller faste betalingsordre, vil alle være rammeavtaler om betalingstjenester etter betalingstjenestedirektivet, jf. definisjonen av rammeavtale i artikkel 4 nr. 12. Arbeidsgruppen legger til grunn at også engangsdebiteringer vil kreve en rammeavtale etter direktivet, ettersom definisjonen av direkte debitering i artikkel 4 nr. 28 generelt forutsetter at betaleren har en betalingskonto. En slik konto synes altså å være nødvendig også for engangsdebiteringer, og opprettelse av en betalingskonto vil forutsette en rammeavtale, jf. fortalen til direktivet punkt 24. Det behøves dermed en rammeavtale også ved engangsdebiteringer.

Arbeidsgruppen har vært noe i tvil om vurderingen av forholdet mellom direktivet og bestemmelsene om direkte debiteringer i norsk rett. Arbeidsgruppen har imidlertid kommet til at reglene i finansavtaleloven § 26 kan opprettholdes, med unntak for varslingsregelen i femte ledd, jf. nærmere nedenfor. På grunn av direktivet må man dessuten innføre en relativt vidtgående rett til tilbakebetaling av gjennomførte transaksjoner. Imidlertid vil det i praksis kunne avtales at denne retten skal være avskåret der forhåndsvarsel om belastningen er gitt. Selv om regelen om syv dagers forhåndsvarsel i finansavtaleloven § 26 femte ledd ikke kan opprettholdes, vil partene ved avtale kunne komme til samme ordning for betalinger der det ikke er relevant med fire ukers forhåndsvarsel, jf. om tolkingen av direktivet på dette punktet i punkt 19.3. Gjennomføringen av direktivets regler vil legge til rette for bruk av SEPA Direct Debit på det norske markedet slik at norske betalingsmottakere kan "trekke" eurobetalinger til sin konto og norske betalere kan gi mottakere adgang til å "trekke" euro fra sin konto.

Arbeidsgruppen legger til grunn at endringen av finansavtaleloven § 26 femte ledd i tråd med alminnelige prinsipper bare vil gjelde for avtaler om belastningsfullmakt som inngås etter gjennomføringen av direktivet, jf. punkt 26. Det blir dermed ikke nødvendig å endre allerede inngåtte avtalegiroavtaler, og for disse vil den fravikelige lovregelen om syv virkedagers varsel fortsatt gjelde. For bruk av SEPA Direct Debit, som gjelder betalinger i euro, vil det bli nødvendig med nye avtaler for de kunder som eventuelt ønsker dette.

Finansavtaleloven § 26 annet til fjerde ledd inneholder, som nevnt i punkt 19.1, en rekke krav til innholdet i avtaler om belastningsfullmakt og om fremgangsmåten ved avgivelsen av belastningsfullmakt. Slike regler finnes ikke i direktivet. Kravene til de opplysninger kunden skal gis før inngåelsen av en rammeavtale om direkte debitering eller faste betalingsoppdrag, følger av artikkel 42, jf. artikkel 41. Direktivet er et fullharmoniseringsdirektiv, jf. artikkel 86 nr. 1. På denne bakgrunn kunne man se det slik at innholdet i avtalen om belastningsfullmakt i direktivet er overlatt til partenes avtalefrihet, slik at reglene i finansavtaleloven § 26 annet til fjerde ledd ikke kan opprettholdes etter gjennomføringen, særlig siden disse norske reglene gjelder innholdet i selve den betalingstjenesten som tilbys. Samtidig kan man like gjerne se det slik at dette er spørsmål som faller utenfor direktivet, og som statene derfor står friere til å regulere, jf. også synspunktene om innholdet i rammeavtaler under punkt 8.4.6.1 og om tilbakekall av belastningsfullmakter under punkt 12.4.2.

Arbeidsgruppen foreslår under noe tvil at bestemmelsene i finansavtaleloven § 26 annet til fjerde ledd beholdes. Det foreslås imidlertid at de skal kunne fravikes for avtaler om direkte debiteringer til og fra utlandet, jf. forslaget til sjettemte ledd i § 26. Dette vil legge til rette for bruk av SEPA Direct Debit. Bestemmelsene i nåværende sjettemte ledd foreslås flyttet til femte ledd, jf. om opphevingen av femte ledd nedenfor.

Imidlertid må § 26 første ledd endres, slik at den bare definerer faste betalingsordre og ellers viser til definisjonen av direkte debitering i § 12 bokstav j, jf. at definisjonen av direkte debitering i artikkel 4 nr. 28 i direktivet, er foreslått gjennomført i denne bestemmelsen.

Når det gjelder bestemmelsen i finansavtaleloven § 26 femte ledd om varsel, kan den ikke opprettholdes etter gjennomføringen av betalingstjenestedirektivet. Etter direktivet overlates det til rammeavtalen mellom betaleren og hans institusjon å eventuelt avskjære en tilbakebetalingsrett på betingelse av forutgående varsel. Som nevnt i punkt 19.3, legger arbeidsgruppen til grunn at det, der fire ukers varsel ikke kan anses relevant, for eksempel fordi det gjelder tilbakevendende betalinger og så lang varslingsfrist ikke er praktisk, kan avtales en kortere frist, for eksempel dagens frist på syv dager. Dette vil imidlertid være opp til rammeavtalen mellom partene, og kan ikke nedfelles i lovteksten. Det vil også være opp til partene å avtale nærmere hvordan varsel skal gis. For eksisterende avtaler vil imidlertid den nåværende regelen i § 26 femte ledd fortsatt gjelde, jf. over.

Det kunne for så vidt være spørsmål om å opprettholde § 26 femte ledd for faste betalingsordre, som ikke er omfattet av reglene i direktivet artikkel 62. Arbeidsgruppen anser det imidlertid hensiktsmessig at disse avtalene reguleres på samme måte som avtalene om direkte debitering, på samme måte som i dag. Det er uansett for direkte debiteringer at varsling har størst betydning.

Tilbakebetalingsrett kan ikke avskjæres i avtaler om direkte debitering der samtykket er gitt betalingsmottakeren eller dennes institusjon.

Regelen om tilbakebetalingsrett må gjennomføres også for de korttransaksjoner som faller inn under direktivet artikkel 62 og 63. Som det fremgår av redegjørelsen under punkt 19.3, vil regelen ha et relativt begrenset anvendelsesområde, jf. at den bare vil gjelde der det eksakte beløpet ikke var spesifisert da kunden ga samtykke til transaksjonen og beløpet i tillegg oversteg det beløpet betaleren med rimelighet kunne forvente. Ved kortbelastninger på brukersteder der det eksakte beløpet er opplyst når betaleren godkjenner transaksjonen ved å taste sin personlige kode eller signere, vil det dermed ikke bli rom for noen tilbakebetalingsrett etter vilkårene i direktivet. En annen sak er at det kan bli aktuelt med tilbakebetaling i forholdet mellom partene, for eksempel basert på at man kan fremvise en regning som viser at det belastede beløpet er feil.

Reglene om reklamasjon og tilbakebetaling av betalingstransaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren foreslås gjennomført i finansavtaleloven ny § 33a. Etter direktivet skal institusjonen ved avslag vise til de instanser betaleren kan henvende seg til ved klage. I praksis vil det være Bankklagenemnda som er mest relevant, og arbeidsgruppen foreslår dermed en lignende henvisning til tvisteordning etablert etter § 4 som i den gjeldende finansavtaleloven § 14 annet ledd annet punktum om avvisning av kunder. Arbeidsgruppen understreker at det etter omstendighetene ikke vil være noe i veien for at kunden også henvender seg til tilsynsmyndigheten og gjør denne oppmerksom på forholdet, jf. nærmere om klageordninger, tilsyn og sanksjoner i punkt 24 og 25.

Det vises ellers til forslaget til endring av finansavtaleloven § 26 og til ny § 33a.

20 Valuta og valutaomregning

Betalingstjenestedirektivet inneholder i artikkel 49 en bestemmelse om valuta og valutaomregning.

Artikkel 49 nr. 1 slår fast at betalinger skal skje i den valuta partene avtaler. Bestemmelsen synes å gjelde både i forholdet mellom betaleren og betalingsmottakeren, og forholdet mellom kunde og tilbyder av betalingstjenester, jf. at det generelle uttrykket "the parties" er benyttet. I norsk rett bestemmer lov 17. februar 1939 nr. 1 om gjeldsbrev § 7 første ledd at hvis et gjeldsbrev lyder på et pengeslag som ikke gjelder der gjeldsbrevet blir betalt, kan det betales med slike penger som gjelder på stedet etter verdien på betalingsdagen. Dette gjelder imidlertid ikke hvis annet er avtalt, dvs. bestemmelsen stiller partene fritt til å avtale hvilken valuta det skal betales i. Det er dermed ikke motstrid mellom bestemmelsen og direktivet artikkel 49 nr. 1. De øvrige deler av gjeldsbrevloven § 7 gjelder erstatning for kurstap ved for sen betaling, og berøres ikke av betalingstjenestedirektivets bestemmelser. Heller ikke berører direktivet reglene i finansavtaleloven § 38 om oppgjørsmåte. Det blir etter dette ikke behov for endringer i gjeldsbrevloven som følge av direktivet. Arbeidsgruppen foreslår å gjennomføre artikkel 49 nr. 1 ved en ny bestemmelse i finansavtaleloven kapittel II avsnitt VI om forholdet mellom betaler og mottaker ved betalingsoverføringer.

Artikkel 49 nr. 2 regulerer tilfeller der betalingsmottakeren eller utsalgsstedet tilbyr en valutaomregningstjeneste til betaleren i forbindelse med betaling for en vare eller tjeneste. Bestemmelsen tar sikte på situasjoner der en selger foretar en valutaomregning slik at transaksjonen for kundens betalingstjenestetilbyder fremtrer som å ha skjedd i en annen valuta enn det transaksjonen faktisk ble utført i. Den kan etter det arbeidsgruppen forstår ikke gjelde der valutaomregningstjenesten tilbys av kundens betalingstjenestetilbyder. For eksempel kan en kunde ved kjøp av en vare i Norge, betale i euro dersom butikken der varen kjøpes tilbyr dette. I så fall skal selgeren etter artikkel 49 nr. 2 opplyse kunden om den vekslingskursen som selgeren benytter og om eventuelle gebyrer for omregningen før betalingstransaksjonen gjennomføres. Betaleren skal samtykke til valutaomregningen på dette grunnlaget. Bestemmelsen vil gjøre kostnaden for transaksjonen mer transparent for kunden, og vil kunne medvirke til at kunden sjekker den vekslingskursen selgeren benytter opp mot den kursen kundens betalingstjenestetilbyder kan tilby dersom kunden i stedet lar denne foreta valutaomregningen. Etter det arbeidsgruppen kan se, finnes ingen tilsvarende bestemmelse i norsk rett. Den nye lov 9 januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv. (markedsføringsloven) har i § 10 mer generelle regler om prismerking ved salg av varer og tjenester. Bestemmelsen regulerer imidlertid ikke opplysninger ved valutaomregning særskilt. Arbeidsgruppen foreslår at direktivet artikkel 49 nr. 2 gjennomføres i samme bestemmelse i finansavtaleloven kapittel II avsnitt VI som artikkel 49 nr. 1.

I likhet med de øvrige bestemmelsene i direktivets del III, skal artikkel 49 etter ordlyden i artikkel 30 nr. 1 være ufravikelig i forbrukerforhold. Dette vil følge av bestemmelsen i finansavtaleloven § 2 første ledd, og det er derfor ikke nødvendig med lovendringer for å gjennomføre dette. Det vil imidlertid uansett følge av bestemmelsen som gjennomfører artikkel 49 nr. 1 at denne bestemmelsen generelt er fravikelig, jf. at den uttrykkelig henviser til avtale mellom partene.

Det vises ellers til forslaget til ny § 39a i finansavtaleloven.

21 Gebyrer ved bruk av visse betalingsinstrumenter

21.1 Direktivet

Betalingstjenestedirektivet artikkel 50 nr. 1 bestemmer at hvis en betalingsmottaker krever et gebyr eller gir et avslag hvis betaleren benytter et spesifikt betalingsinstrument, som for eksempel et kredittkort, skal betalingsmottakeren opplyse betaleren om dette før betalingstransaksjonen iverksettes. Hvis en mottaker opererer med ulike gebyrer avhengig av hvilket betalingsinstrument som benyttes, skal betaleren altså opplyses om dette. Etter artikkel 50 nr. 2 skal en betalingstjenestetilbyder eller en tredjepart som krever et gebyr for bruk av et betalingsinstrument, på tilsvarende måte opplyse kunden om dette før betalingstransaksjonen iverksettes. Betalerens institusjon vil kunne opplyse om dette i rammeavtalen med kunden.

Etter artikkel 52 nr. 3 første punktum skal betalingstjenestetilbyderen ikke forhindre betalingsmottakeren fra å kreve et gebyr fra betaleren eller å gi denne et prisavslag for bruken av et bestemt betalingsinstrument. Muligheten for å kreve slike gebyrer anses å kunne fremme konkurransen, jf. fortalet til direktivet punkt 42. Dette ville betalingstjenestetilbyderen ellers kunne ha gjort ved avtale med betalingsmottakeren, for eksempel som ledd i avtaler om kredittkort. For eksempel kan ikke et kortselskap forby et brukersted å kreve gebyr for bruken av visse kort. Etter artikkel 53 nr. 3 annet punktum kan statene likevel forby eller begrense betalingsmottakernes rett til å kreve gebyrer etter en vurdering av behovet for å stimulere konkurranse og for å fremme bruk av effektive betalingsinstrumenter. Dette kan for eksempel være der prisingen har en negativ effekt på bruken av et bestemt betalingsinstrument, jf. fortalet punkt 42. På dette punktet står man altså overfor et nasjonalt valg for statene.

21.2 Arbeidsgruppens vurdering

Finansavtaleloven kapittel 2 med forskrifter inneholder ingen tilsvarende regler som direktivet artikkel 50 og 52 nr. 3. Direktivets regler foreslås på denne bakgrunn gjennomført ved en ny bestemmelse i finansavtaleloven kapittel 2 avsnitt VI om forholdet mellom betaler og mottaker ved betalingsoverføringer, selv om den også i noen grad regulerer forholdet til betalerens betalingsformidler og tredjeparter. Arbeidsgruppen kan ikke se at bestemmelsen passer bedre inn i noe annet avsnitt i kapittel 2.

På samme måte som artikkel 49, er artikkel 50 ufravikelig i forbrukerforhold, jf. artikkel 30 nr.1. Dette vil på samme måte som for artikkel 49 fremgå av den generelle bestemmelsen i finansavtaleloven § 2 første ledd, og det er derfor ikke nødvendig med lovendringer for å gjennomføre dette.

Når det gjelder artikkel 52 nr. 3, følger det av artikkel 51 nr. 1 at denne bestemmelsen er ufravikelig i alle kunderelasjoner, og dette foreslås regulert ved en justering av finansavtaleloven § 2 annet ledd annet punktum.

Muligheten for statene etter artikkel 52 nr. 3 annet punktum til å forby eller begrense bruken av gebyrer overfor betaleren har sammenheng med muligheten for selgere til å velte sine kostnader ved bruk av ulike betalingsinstrumenter over på kundene. Dette

er et spørsmål som hører under Finansdepartementet, og som har vært diskutert tidligere. Det finnes en forskrift 5. oktober 1989 nr. 1025 om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort, som aldri har vært satt i kraft. Arbeidsgruppen går ikke nærmere inn på dette, men ser i dagens situasjon uansett ikke behov for å utnytte muligheten etter artikkel 53 nr. 3 annet punktum. Arbeidsgruppen foreslår derfor ikke dette. Det er ikke nødvendig å gjøre dette for å gjennomføre betalingstjenestedirektivet.

Det vises ellers til forslaget til ny § 39b i finansavtaleloven.

22 Deling av overføringskostnader mellom betaler og mottaker

Betalingstjenestedirektivet artikkel 52 nr. 2 oppstiller det såkalte "SHARE"-prinsippet når det gjelder gebyrer ved alle typer av betalingsoverføringer. Etter bestemmelsen skal betaleren og betalingsmottakeren betale de gebyrer som deres respektive betalingstjenestetilbydere krever. Betaleren skal altså betale gebyrene hans eller hennes institusjon krever, mens mottakeren skal betale gebyrene til sin institusjon. Bestemmelsen er ufravikelig uansett om de involverte betalere og betalingsmottakere er forbrukere eller næringsdrivende, jf. artikkel 51 nr. 1.

Bakgrunnen for bestemmelsen i artikkel 52 nr. 2 er at en slik deling av gebyrene mellom partene har vist seg å gi mest effektivitet i betalingsformidlingen, jf. fortalen til direktivet punkt 41. Som det fremgår av ordlyden i artikkel 52 nr. 2, gjelder ikke regelen ved betalingstransaksjoner som inneholder en valutaomregning. I slike tilfeller kan partene altså avtale en annen fordeling av kostnadene ved overføringen, for eksempel at betaleren skal betale alle gebyrer ("OUR") eller at mottakeren skal betale alle kostnadene ved overføringen ("BEN"). Artikkel 52 nr. 2 medfører ikke at betalingsoverføringer må gebyrbelegges. Overføringen kan være kostnadsfri for kundene, jf. fortalen punkt 41. Det fremgår også av fortalen punkt 41 at artikkel 52 nr. 2 ikke er til hinder for at tjenestetilbyderne krever betaling av kundene for bruk av betalingssystemet i form av en abonnementsavgift, som for eksempel et årlig gebyr for betalingskort.

Artikkel 52 nr. 2 gjelder bare fordelingen av gebyrer mellom betalingstjenestetilbydernes kunder. Den regulerer ikke prisingen mellom betalingstjenestetilbydere eller mellomledd involvert i betalingsoverføringer, jf. fortalen punkt 41 siste setning og for så vidt også unntakene fra virkeområdet i direktivet artikkel 3 bokstav m, h og j.

Finansavtaleloven inneholder ikke regler som begrenser avtalefriheten med hensyn til fordelingen av gebyrer mellom betaleren og mottakeren ved betalingsoverføringer, bare regler om at kunden skal få opplysninger om gebyrer, jf. §§ 13 og 15. Heller ikke forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet regulerer dette. Det blir derfor nødvendig å gi en regel som gjennomfører direktivet artikkel 52 nr. 2. Bestemmelsen har en viss offentligrettslig karakter fordi den gjelder institusjonenes praksis med hensyn til fordeling av gebyrer, men etter arbeidsgruppens syn bør den likevel plasseres i finansavtaleloven da den har en svært spesiell karakter og det kan være informativt for brukerne at reglene om fordeling av gebyrer ved betalingsoverføringer finnes i tilknytning til de øvrige reglene om dette. Arbeidsgruppen foreslår at regelen

plasseres i kapittel 2 avsnitt VI om forholdet mellom betaleren og mottakeren ved betalingsoverføringer. Direktivbestemmelsen er ufravikelig i alle kunderelasjoner, jf. artikkel 51 nr. 1, og dette foreslås gjennomført i norsk rett ved en endring av finansavtaleloven § 2 annet ledd annet punktum. Bestemmelsens virkeområde foreslås begrenset til de transaksjoner direktivet er obligatorisk for etter artikkel 2, dvs. transaksjoner innenfor EØS og i euro eller valutaen i et EØS-land utenfor eurosone, jf. forslaget til endring av finansavtaleloven § 9 fjerde ledd første punktum.

Det vises ellers til forslaget til ny § 39c i finansavtaleloven.

23 Adgangen til å motregne i beløpene som overføres

23.1 Innledning

Når betalingsformidlere forestår betalingsoverføringer for kunder, kan det oppstå krav mot kunden på gebyrer eller dekning av andre omkostninger i forbindelse med overføringen. Finansavtaleloven har regler om tilbakeholdsrett og motregning i § 29. Egne regler om betalingsoppdrag til og fra utlandet finnes i forskriften om dette § 8. Det blir spørsmål om disse bestemmelsene må endres som følge av regelen i betalings-tjenestedirektivet artikkel 67 om at betalingstjenestetilbydere ikke kan trekke fra omkostninger fra beløpene som overføres i betalingstransaksjoner.

23.2 Gjeldende rett

Finansavtaleloven har regler om tilbakeholdsrett og motregning i § 29. Bestemmelsen er fravikelig utenfor forbrukerforhold, jf. finansavtaleloven § 2 første og annet ledd.

Etter finansavtaleloven § 29 første ledd er hovedregelen at en institusjon ikke kan utøve tilbakeholdsrett eller foreta motregning i innestående på konto. Bestemmelsen gjelder alle typer kontoforhold. Unntak gjelder for krav som springer ut av kontoavtalen. Eksempler på dette vil være gebyrer og overtrekksrenter, jf. NOU 1994: 19 side 137.

I § 29 annet ledd er det gitt et alminnelig forbud mot at institusjonen utøver tilbakeholdsrett eller foretar motregning i betalingsmidler. Bestemmelsen gjelder også betalingsoppdrag som ikke har tilknytning til innskuddskonto, jf. § 11 første ledd. Bestemmelsen innebærer at der en institusjon har fått midler til disposisjon ved innbetaling av kontanter eller hvis et betalingsoppdrag skal skje ved at en innskuddskonto belastes, kan institusjonen ikke utøve tilbakeholdsrett eller motregning i disse midlene, som er bestemt for et betalingsoppdrag. Formålet med bestemmelsen er å sikre at midlene som er stilt til disposisjon for en betalingsoverføring, kommer frem til rett adressat, jf. NOU 1994: 19 side 138. Motregningsforbudet gjelder forholdet mellom betaleren og dennes institusjon. Forholdet mellom betalingsmottakeren og dennes institusjon er ikke regulert i bestemmelsen.

Ved betalingsoppdrag til og fra utlandet er det gjort unntak fra finansavtaleloven § 29 annet ledd i forskriften om slike oppdrag § 3. Ellers gjelder de øvrige reglene i § 29 også i forbindelse med betalingsoppdrag til og fra utlandet. Det er i forskriften gitt egne regler om institusjonenes adgang til å utøve tilbakeholdsrett eller foreta mot-

regning i overføringsbeløpet for omkostninger og andre krav i § 8. Bestemmelsen gjelder ved betalingsoverføringer innenfor EØS-området i et av EØS-landenes valuta eller euro når overføringsbeløpet er under 50 000 euro, dvs. for overføringer som ble omfattet av direktiv 97/5/EF om pengeoverføringer over landegrensene. Første ledd fastsetter at en institusjon etter å ha mottatt en ordre om betalingsoppdrag, ikke skal utøve tilbakeholdsrett eller foreta motregning i beløpet som skal overføres. Unntak gjelder der det er særskilt avtalt med betaleren at motregning kan foretas. Forbudet gjelder også for formidlende institusjoner, jf. fjerde ledd. Tredje ledd fastsetter at mottakerens institusjon for egen regning skal godskrive mottakeren beløpet dersom den ulovlig har utøvd tilbakeholdsrett eller motregnet. Hvis det er betalerens institusjon eller en formidlende institusjon som har motregnet ulovlig, kan betaleren velge om hun eller mottakeren skal godskrives beløpet.

Av fjerde ledd fremgår det at reglene i § 29 ikke er til hinder for at det etter ellers gjeldende regler stiftes særskilt sikkerhetsrett i innskudd.

23.3 Direktivet

Betalingstjenestedirektivet har i artikkel 67 regler om adgangen for betalingstjenestetilbydere og mellomledd involvert i betalingstransaksjoner til å trekke fra omkostninger ved overføringen i det beløpet som overføres. Bestemmelsen gjelder både enkeltstående betalingstransaksjoner og transaksjoner som har grunnlag i en rammeavtale. Den er absolutt ufravikelig, dvs. også utenfor forbrukerforhold, jf. artikkel 51 nr. 1.

Hovedregelen er etter artikkel 67 nr. 1 at institusjoner og mellomledd involvert i betalingsoverføringer skal overføre det fulle beløpet for en betalingstransaksjon, og ikke trekke fra gebyrer. Dette innebærer i praksis et forbud mot at institusjonene utøver tilbakeholdsrett for eller motregner sine omkostninger knyttet til transaksjonen i beløpene som overføres, ettersom dette ville medføre at det fulle beløpet for transaksjonen ikke ville bli overført. Formålet med bestemmelsen er å sikre at hele transaksjonsbeløpet kommer frem til mottakeren, uten at noen av de involverte institusjoner "spiser av lasset" underveis. Dette anses vesentlig blant annet for å unngå rettsusikkerhet når det gjelder oppfyllelsen av underliggende forpliktelser mellom betaleren og mottakeren, jf. fortalet til direktivet punkt 40.

Unntak fra hovedregelen gjelder der dette er avtalt mellom betalingsmottakeren og dennes tjenestetilbyder. Disse kan etter artikkel 67 nr. 2 avtale at institusjonen kan trekke fra sine gebyrer fra det overførte beløpet før det godskrives betalingsmottakeren. I slike tilfeller kan institusjonen altså holde midler tilbake og motregne for beløp tilsvarende gebyrene. I så fall skal opplysningene om transaksjonsbeløpet og gebyrer holdes fra hverandre i informasjonen som gis betalingsmottakeren om transaksjonen, jf. artikkel 39 bokstav b og 48 nr. 1 bokstav b, jf. punkt 9.3.1.3 og 9.3.2. Ved at informasjonen skilles fra hverandre på denne måten, vil betalingsmottakeren enkelt kunne kontrollere at betaleren har mottatt det fulle beløpet for betalingstransaksjonen.

Hvis det i forbindelse med overføringen trekkes fra andre gebyrer enn dem som kan trekkes fra etter avtale med betalingsmottakeren etter artikkel 67 nr. 2, skal betalerens

institusjon sørge for at betalingsmottakeren mottar transaksjonens fulle beløp. Ved betalingstransaksjoner som iverksettes av eller via betalingsmottakeren, dvs. for eksempel ved korttransaksjoner eller direkte debiteringer, hviler plikten til å sørge for at betalingsmottakeren mottar det fulle beløpet for transaksjonen på betalingsmottakerens tjenestetilbyder.

23.4 Arbeidsgruppens vurdering

Direktivet artikkel 67 medfører at det må gjøres visse endringer i finansavtaleloven § 29 annet ledd om adgangen til å utøve tilbakeholdsrett og motregne i betalingsmidler stilt til disposisjon for utføring av betalingsoppdrag. Direktivets krav om at det fulle beløpet for en betalingstransaksjon skal overføres til mottakeren, og at det ikke skal trekkes fra omkostninger, får betydning for institusjonens adgang til å utøve tilbakeholdsrett og motregne i slike midler.

På denne bakgrunn foreslår arbeidsgruppen å endre § 29 annet ledd slik at utgangspunktet blir at det fulle beløpet for en betalingstransaksjon skal overføres, og at verken betalerens institusjon, mottakerens institusjon eller formidlende institusjoner kan utøve tilbakeholdsrett eller foreta motregning i beløp som skal overføres, verken til dekning av omkostninger eller andre krav, jf. forslaget til § 29 annet ledd første punktum. Dette vil gjennomføre direktivet artikkel 67 nr. 1. Endringen vil innebære en viss utvidelse av virkeområdet for bestemmelsen sammenlignet med den gjeldende § 29 annet ledd, som bare regulerer adgangen for betalerens institusjon til å utøve tilbakeholdsrett og motregne. Adgangen for de øvrige institusjoner til å gjøre dette er imidlertid regulert for grensekryssende betalingsoppdrag innen EØS i forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet § 8. Denne bestemmelsen vil ved gjennomføringen av betalingstjenstedirektivet måtte erstattes av den nye bestemmelsen i § 29 annet ledd, som gjelder både nasjonale betalingsoverføringer og grensekryssende transaksjoner.

Sammenlignet med gjeldende rett vil det også være en endring at bestemmelsen som gjennomfører direktivet må gjøres ufravikelig også utenfor forbrukerforhold. Imidlertid vil det etter § 29 annet ledd annet punktum, som foreslås for å gjennomføre artikkel 67 nr. 2, være adgang til ved avtale å fravike forbudet etter annet ledd første punktum for betalingsmottakeren og dennes institusjon. Dette vil gjelde også i forbrukerforhold.

Bestemmelsen i artikkel 67 nr. 3 om hvilken av institusjonene som er ansvarlig for å sørge for at betalingsmottakeren mottar det fulle overføringsbeløpet i de tilfeller der det har skjedd en ulovlig motregning, foreslås gjennomført i § 29 annet ledd fjerde punktum.

Nåværende tredje og fjerde ledd i § 29 berøres ikke av reguleringen i artikkel 67, og foreslås videreført uendret.

Bestemmelsen i artikkel 67 foreslås bare gjort gjeldende for de betalingstransaksjoner betalingstjenstedirektivet må gis anvendelse for etter dets artikkel 2, dvs. transaksjoner der både betalerens og mottakerens institusjon befinner seg innenfor EØS-området og der overføringen skjer i euro eller en annen EØS-valuta. Selv om arbeids-

gruppens generelle holdning er at direktivets regler som utgangspunkt bør gis anvendelse for betalingstransaksjoner i alle valutaer og til alle land, jf. punkt 5.4.3, foreslås på dette punktet å begrense reglens anvendelsesområde til det som kreves etter direktivet artikkel 2. Verken finansavtaleloven eller forskriften om betalingsoppdrag til og fra utlandet regulerer i dag adgangen til å utøve tilbakeholdsrett eller foreta motregning ved betalingsoppdrag til land utenfor EØS-området, jf. at forskriften § 3 gjør unntak fra § 29 annet ledd og forskriften § 8 bare gjelder betalingsoppdrag innenfor EØS-området. Ved overføringer til land utenfor EØS kan det være vanskelig for en norsk institusjon å forhindre at de involverte institusjoner trekker fra beløp fra overføringsbeløpet underveis. Det synes derfor ikke rimelig at direktivets regler, som ville innebære at den norske betalerens institusjon kunne bli ansvarlig for at mottakeren mottok det fulle beløpet for transaksjonen i slike tilfeller, jf. artikkel 67 nr. 3, gis anvendelse for slike transaksjoner. Arbeidsgruppen foreslår derfor at denne regelens anvendelsesområde begrenses til de betalingstransaksjoner som faller innenfor direktivet etter artikkel 2. Dette foreslås presisert i den generelle bestemmelsen om virkeområdet for finansavtaleloven kapittel 2, dvs. i § 9 fjerde ledd.

Det vises til forslaget til endring av finansavtaleloven § 29 annet ledd.

24 Utenrettslig klageordning

24.1 Innledning

Med utenrettslige klageordninger menes gjerne privat- eller offentliginitierte ordninger for løsning rettslige konflikter utenfor det ordinære domstolsapparat. Slike utenrettslige klageordninger er etablert i samarbeid mellom forbruker- og næringsorganisasjoner på en rekke samfunnsområder, også når det gjelder tvister som faller innenfor finansavtalelovens virkeområde. Forbrukerrådet og organisasjonene på finansområdet har gjennom avtale etablert Bankklagenemnda. Nedenfor drøftes direktivets bestemmelser om å ha slike nasjonale utenrettslige tvisteløsningsordninger som også skal kunne håndtere tvister over landegrensene.

24.2 Gjeldende rett

24.2.1 Finansavtaleloven § 4

Finansavtaleloven har i § 4 (Nemndsbehandling) regler om frivillig etablering av nemnder for behandling av tvister om finansavtaler, herunder avtaler om betalings-tjenester. Slike nemnder kan på avtalemessig grunnlag etableres mellom enkeltinstitusjoner/næringsorganisasjoner og Forbrukerrådet eller annen lignende interesseorganisasjon for institusjonenes kunder. Etter ordlyden i § 4 vil slike utenrettslige klageordninger også kunne omfatte kunder som ikke er forbrukere.

For klagenemnder som har fått godkjent sine vedtekter av Kongen i statsråd etter reglene i § 4 annet ledd, plikter vedkommende nemnd å følge de prosessuelle krav som følger av § 4 tredje til femte ledd. Saker som er realitetsbehandlet av en slik godkjent nemnd, kan bringes direkte inn for tingretten uten å måtte gå veien om forliksrådet.

I Ot.prp. nr. 41 (1998-99) sluttet Justisdepartementet seg til Banklovkommisjonens vurderinger i NOU 1994: 19 om at man for tvister som faller inn under finansavtaleloven, burde videreføre det system med utenrettslig klagebehandling som da allerede var etablert på bank- og finansområdet. Under punkt. 12.3 i odelstingsproposisjonen uttaler Justisdepartementet bl.a.:

”Den generelle erfaringen er at nemndsbehandling av tvister utgjør et nyttig supplement til tvisteløsning gjennom ordinær domstolsbehandling. Nemndsbehandling vil ofte kunne gjennomføres med mindre ressursbruk enn det som er mulig ved domstolsbehandling. Samtidig vil en nemnd i mange tilfeller kunne yte vesentlige bidrag til klargjøring av rettstilstanden og i noen tilfeller også til å påvirke rettsutviklingen innenfor sitt område. Dette har sammenheng med at en nemnd vil være spesialisert og dermed gjerne behandler en rekke saker innenfor et begrenset område. Sammensetningen av nemnda, med en kombinasjon av særlig juridisk (og eventuelt annen faglig) kompetanse og partsrepresentasjon, er også et vesentlig i denne sammenheng.”

Finansavtaleloven § 4 er i dag ikke til hinder for at aktørene i næringslivet på frivillig grunnlag og gjennom avtale etablerer ordninger for utenrettslig klagebehandling, jf. Justisdepartementets uttalelse om samme forhold i Ot.prp. nr. 41 (1998-99) punkt 12.3, side 88 venstre spalte.

Det følger videre av finansavtaleloven § 5 at en finansavtale med en forbruker skal opplyse om slik utenrettslig tvisteordning. Samme bestemmelse setter forbud mot at en forbruker fraskriver seg retten til å kreve nemndsbehandling.

24.2.2 Bankklagenemnda

Bankklagenemnda ble opprettet 1. oktober 1988 gjennom en avtale mellom Finansnæringens Hovedorganisasjon (den gang Den norske Bankforening), Sparebankforeningen i Norge, Finansieringsselskapenes Forening, Verdipapirfondenes Forening og Forbrukerrådet. I henhold til den lovmessige forankring slike nemnder kan få etter finansavtaleloven § 4, ble Hovedavtalen for Bankklagenemnda (vedtektene) godkjent ved kgl.res. 19. mai 2000.

Bankklagenemnda behandler i utgangspunktet tvister mellom forbrukere og finansinstitusjoner. Kostnadene ved klagebehandlingen dekkes av finansnæringen selv. Klager blir således ikke avkrevet gebyr eller lignende for å få sin sak behandlet av Bankklagenemnda.

Bankklagenemnda som organisasjon består av ei nemnd, et sekretariat og et styre. Nemnda er sammensatt av en leder og fire medlemmer hvorav to fra forbrukersiden som oppnevnes av Forbrukerrådet, og to fra bransjesiden som utpekes av næringsorganisasjonene på finansområdet. Lederen av nemnda skal ha juridisk embetseksamen og oppfylle vilkårene for å være høyesterettsdommer. Sekretariatet for Bankklagenemnda har et styre med medlemmer oppnevnt av avtalepartene. Styret utpeker nemndas leder og nestleder.

Formålet med Bankklagenemnda er å gi forbrukere et sted å henvende seg med klage mot en bank, finansieringsselskap, kredittforetak, verdipapirforetak, fondsforvaltningsselskap eller utenlandsk kreditt- eller finansinstitusjon som tilbyr tilsvarende

I 2007 mottok Bankklagenemnda 702 skriftlige klagesaker til behandling. Når det gjelder sakssammensetningen opplyses at Bankklagenemnda i 2007 mottok 516 saker vedrørende betalingsformidling, hvilket utgjorde ca 74 % av sakene. Det store flertallet av disse sakene dreide seg om misbruk av bortkomne betalingskort, og var brakt inn for behandling i nemnda av finansinstitusjonene i henhold til finansavtaleloven § 37. (Tallet for 2006 var 521 saker, 72 %.) Til sammenligning utgjorde klager vedrørende bankenes utlån 8 % av sakene, (9 % i 2006). For gruppene innskudd og kausjon var tallene henholdsvis 7 %, (5 % i 2006) og 3 % (3 % i 2006).

tjenester til forbrukere i Norge. Nemnda behandler således tvister som springer ut av et kontraktsforhold mellom forbruker og institusjon (tjenesteyter). Dette er likevel ikke til hinder for at nemnda kan behandle saker som gjelder en institusjons avvisning av kunder, jfr. finansavtaleloven § 14.

For en banks vedkommende vil bl.a. tvister innenfor tjenesteområdene innskudd, kredittgivning, betalingsformidling og finansiell rådgivning, ligge innenfor nemndas kompetanseområde. For finansieringsselskaper vil for eksempel tvister om misbruk av betalingskort falle innenfor nemndas virkeområde. Nemnda kan videre behandle klager mot et verdipapirforetak når tvisten gjelder investeringsrådgivning. Utenfor faller bl.a.

eiendoms- og fondsmegling og andre tjenester som omfattes av særskilte kontroll- og klageordninger.

Behandlingen skjer på grunnlag av klage fra forbrukere som har saklig interesse i å få nemndas uttalelse i saken, jfr. finansavtaleloven § 4 tredje ledd. Institusjonen kan likevel selv bringe inn en for nemnda en tvist om misbruk av konto eller betalingskort etter ordningen i finansavtaleloven § 4 tredje ledd, jfr. § 37 annet ledd bokstav b.

Nemnda kan også ta til behandling klager fra næringsdrivende såfremt den interesse som fremmes i saken ikke har særlig yrkes- eller næringsmessig tilknytning, og henvendelsen for øvrig ligger til rette for vurdering i nemnda.

Så lenge en tvist er til behandling i nemnda, kan ikke en part bringe saken inn for alminnelige domstoler. Dette er likevel ikke til hinder for tvangsfullbyrdelse etter tvangsfullbyrdesloven eller midlertidig sikring etter tvisteloven, jfr. finansavtaleloven § 4 fjerde ledd. Nemnda kan stanse behandlingen av en sak hvor en tilsvarende

sak er til avgjørelse for rettsapparatet eller i nemnda, når avgjørelsen antas å ville få direkte betydning for utfallet av saken som stanses.

Tabell 24.1 Innkomne saker til Bankklagenemnda fordelt på sakstype

	2007		2006	
	Antall	%	Antall	%
Betalingskort	500	71 %	497	68 %
Andre betalingsmåter	16	2 %	24	3 %
Innskudd	49	7 %	39	5 %
Finansiell rådgivning	47	7 %	65	9 %
Utlån	56	8 %	63	9 %
Kausjon	19	3 %	22	3 %
Andre banktjenester	3	0 %	4	1 %
Generelle spørsmål	11	2 %	13	2 %
Nemndas kompetanse	1	0 %		

Bankklagenemndas uttalelser er rådgivende. Ved uttalelse som går mot innklagede institusjon, skal denne gi begrunnet melding til sekretariatet innen 3 uker dersom uttalelsen ikke vil bli fulgt. Etterlevelsen av nemndas uttalelse har jevnt over vært høy. For eksempel var det i 2007 fem saker som ikke ble fulgt av institusjonen, mot seks i 2006, én i 2005 og to i 2004.

Institusjoner som er medlem av Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH), Sparebankforeningen i Norge, Finansieringsselskapenes Forening eller Verdipapirfondenes Forening er omfattet av Bankklagenemnda og må således godta at tvister blir klaget inn og behandlet av nemnda. For institusjoner som ikke er medlem av en av disse organisasjonene er det etablert en ordning med direkte tilslutning til nemnda, så fremt institusjonen tilbyr tjenester som faller innenfor nemndas kompetanseområde.

24.2.3 Behandling av tverrnasjonale tvister - FIN-NET

I 2001 tok EU-kommisjonen initiativet til at det innenfor EØS-området ble etablert et grensekryssende nettverk for utenrettslige klager fra forbrukere over finansielle tjenester (FIN-NET). FIN-NET er basert på samarbeid mellom nasjonale organer for behandling av tvister, og det var det første operasjonelle nettverk for alternativ tvisteløsning (ADR) i EU. Samarbeidet mellom de nasjonale tvisteløsningsorganer bygger på en felles forståelse; "Memorandum of Understanding on a Cross-Border Out-of-Court Complaints Network for Financial Services in the EEA". Ved utgangen av 2007 var 46 land tilknyttet samarbeidet i FIN-NET, og det totale antallet grensekryssende klager var ca 1000 i 2007.

Bankklagenemnda er i samråd med Finansdepartementet utpekt som nasjonalt tvisteløsningsorgan i Norge for finansielle tjenester som faller innenfor finansavtalelovens virkeområde. Bankklagenemnda ble medlem av FIN-NET ved etableringen i 2001. Nemnda mottar som "competent scheme" en håndfull klager hvert år fra utlendinger mot "norske banker". Videre gir Bankklagenemnda som "nearest scheme" bistand til nordmenn som eventuelt har en tvist med en utenlandsk bank.

Medlemmene av FIN-NET har sammen utarbeidet en forbrukerguide ”Dialog med borgerne”, som søker å øke borgernes bevissthet om deres rettigheter i det indre marked, og den har til formål å hjelpe EU-borgerne til å forstå og bruke FIN-NET – nettstedet (www.ec.europa.eu/fin-net). Guiden informerer bl.a. forbrukeren om hva de skal gjøre hvis de vil klage over en leverandør av finansielle tjenester i en annen medlemsstat, prosedyrer for utenrettslige avgjørelser av tvister om finansielle tjenester i EU/EØS, hvordan FIN-NET fungerer, og hvordan man kontakter de nasjonale klageinstanser som deltar i FIN-NET. Guiden foreligger på alle offisielle EU-språk.

24.3 Direktivet

Direktivets artikkel 83 nr. 1 pålegger medlemsstatene å ha, eventuelt etablere, dekkende og effektive utenrettslige klageordninger for behandling av tvister mellom kunder og tilbydere av betalingstjenester. I den danske oversettelsen av direktivet er uttrykket ”udenrettslige erstatningsprocedurer” benyttet. Dette er imidlertid ikke en korrekt betegnelse, da det er klart at det siktes til utenrettslige ordninger for løsning av tvister mellom kunder og helt generelt, jf. det engelske uttrykket ”out of court redress procedures”. Det saklige virkeområdet for klageordningen skal minst dekke de rettigheter og forpliktelser som følger av direktivet. Det fremgår for øvrig at eksisterende utenrettslige klageorganer kan videreføres og benyttes så fremt dette anses hensiktsmessig. Slike klageordninger skal ikke være til hinder for at kundene bringer tvister inn for de alminnelige domstoler, jf. fortalet punkt 51, jf. også artikkel 80 nr. 2.

Når det gjelder tverrnasjonale tvister, typisk grensekryssende betalingstransaksjoner, skal medlemsstatene påse at slike nasjonale utenrettslige klageorganer samarbeider aktivt for å løse slike tvister, jf. artikkel 83 nr. 2.

Etter artikkel 51 nr. 2 kan medlemsstatene bestemme at artikkel 83 om utenrettslige klageordninger ikke får anvendelse for brukere av betalingstjenester som ikke er forbrukere.

EU-kommisjonen fastsatte i mars 1998 en EØS-relevant tjenestenøytral rekommandasjon for etablering av nasjonale utenrettslige tvisteløsningsorganer på forbrukerområdet (98/257/EC).

24.4 Arbeidsgruppens vurdering

Arbeidsgruppen legger til grunn at virkeområdet for slike utenrettslige klageordninger som omtalt i artikkel 83, gjelder tvister mellom kunde og tjenesteyter om de rettigheter og forpliktelser som er inntatt i direktivet del III og IV.

Etter arbeidsgruppens vurdering vil reglene i finansavtaleloven § 4 om nemndsbehandling og utenrettslig tvisteløsning oppfylle de krav som følger av direktivets artikkel 83. Virksomheten i Bankklagenemnda for behandling av klager og tvister om utførelsen av betalingstjenester anses å være i overensstemmelse med direktivet. Kunden vil selvsagt også kunne bringe en tvist inn for domstolene i tråd med alminnelige prosessregler.

Bankklagenemndas tilknytning til og medlemskap i FIN-NET gjennom samarbeid med Finansdepartementet, tilfredsstillende etter arbeidsgruppens mening direktivets krav til medlemsstatene om å påse at nasjonale utenrettslige klageorganer samarbeider aktivt for å løse tverrnasjonale tvister vedrørende betalingstjenester over landegrensene.

Arbeidsgruppen har foran under punkt 7.4.3 vurdert artikkel 30 nr. 2 og 52 nr. 3, jf. artikkel 4 nr. 26, om forholdet til mindre næringsdrivende eller såkalte mikrobedrifter og har her anbefalt at mindre næringsdrivende ikke bør få samme ufravelige rettsbeskyttelse som forbrukere. Når det derimot gjelder spørsmålet om næringsdrivendes bruk av utenrettslige klageordninger, finner arbeidsgruppen ingen grunn til at norske myndigheter skal bestemme, slik direktivets artikkel 51 nr. 2 gir adgang til, at næringsdrivende ikke får ta del i utenrettslige klageordninger for løsning av tvister om utførelse av betalingstjenester. Aktørene i næringslivet må etter arbeidsgruppens oppfatning selv kunne bestemme om de gjennom avtale vil etablere ordninger for utenrettslig klagebehandling.

Arbeidsgruppen foreslår at reglene i finansavtaleloven § 4 videreføres i sin nåværende form og at Bankklagenemnda opprettholdes som kompetent utenrettslig klageorgan på dette området.

25 Tilsyn og sanksjoner

25.1 Innledning

Adferdsregler og andre bestemmelser i finansavtaleloven som gir brukere og tjenesteytere rettigheter og forpliktelser, er gjennomgående av sivilrettslig karakter, men likevel med et ikke ubetydelig offentligrettslig preg. Dette gjelder ikke minst bestemmelser om institusjonenes plikt til å stille sine tjenester til rådighet for brukerne på vanlige vilkår (kontraheringsplikt) samt opplysningspliktregler som bidrar til å gi brukerne mulighet til å vurdere tjenestens godhet og egnethet. Flere myndighetsorganer er i dag gitt kompetanse til å vurdere samt følge opp institusjonenes etterlevelse av finansavtaleloven. Nedenfor drøftes spørsmål om tilsyn og sanksjoner for brudd på reglene i finansavtaleloven.

25.2 Gjeldende rett

25.2.1 Tilsyn

Banker, andre finansinstitusjoner og lignende institusjoner er under tilsyn av Kredittilsynet etter reglene i banklovene, finansieringsvirksomhetsloven, betalingssystemloven og kredittilsynsloven.

Før Bankklagenemnda ble opprettet som utenrettslig klageordning i 1988 behandlet *Kredittilsynet* forbrukerklager mot banker og andre finansinstitusjoner. I dag nøyer Kredittilsynet seg med å henvise til relevante utenrettslige klageorganer for slik tvisteløsning (Bankklagenemnda), til Forbrukerombudet for spørsmål som faller innenfor markedsføringsloven, og generelt til Forbrukerrådets veilednings- og bistandsfunksjon.

Kredittilsynets overordnede tilsynskompetanse er nedfelt i lov 7. desember 1956 nr. 1 om tilsynet for kredittinstitusjoner, forsikringsselskaper og verdipapirhandel m.v. (kredittilsynsloven) § 3: ”Tilsynet skal se hen til at de institusjoner det har tilsyn med, virker på hensiktsmessig og betryggende måte i samsvar med lov og bestemmelser gitt i medhold av lov samt med den hensikt som ligger til grunn for institusjonens opprettelse, dens formål og vedtekter.” Uten at dette følger direkte av kredittilsynsloven (eller for den saks skyld lov 17. desember 1999 nr. 95 om betalingssystemer mv. – her kalt betalingssystemloven – kapittel 3 om systemer for betalingstjenester), har imidlertid Kredittilsynet som ledd i tilsynsoppgavene uttalt på sin hjemmeside (www.kredittilsynet.no) at det ”er av interesse for Kredittilsynet å motta opplysninger om kritikkverdige forhold ved enheter som er under vårt tilsyn (personer eller institusjoner). Dette gjelder spesielt saker som kan berøre flere og som kan ha prinsipiell interesse.” For Kredittilsynet vil klager og andre former for henvendelser fra brukerne om institusjonens virksomhet og utførelse av tjenester, være viktige elementer i det underlagsmateriale som Kredittilsynet anvender ved alminnelig tilsyn med institusjonene.

Videre har Kredittilsynet etter betalingssystemloven § 3-3 første ledd hjemmel til å fastsette nærmere regler om standardisering av kundeavtaler, vilkår, tekniske forhold m.v. for systemer for betalingstjenester. Kredittilsynet kan også ved enkeltvedtak pålegge institusjonen å gjennomføre de tiltak som er nødvendige for å rette på forholdet dersom tilsynet finner at et system for betalingstjenester ikke innrettes eller drives i samsvar med bestemmelser fastsatt i eller i medhold av lov. (§ 3-3 annet ledd).

Forbrukerombudet håndhever og fører tilsyn med at reglene i lov 16. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven) etterleves. Markedsføringsloven stiller blant annet krav til næringsdrivende (herunder banker og andre finansinstitusjoner) om at reklame og annen markedsføring ikke skal være urimelig eller villedende (§§ 2 og 3), og at det ikke skal nyttes urimelige avtalevilkår overfor forbrukere. Brudd på markedsførings- og opplysningspliktregler etter finansavtaleloven anses normalt også å være i strid med markedsføringsloven. Forbrukerombudet behandler imidlertid ikke ordinære klager mot enkeltinstitusjoners utførelse av tjenester, men forbrukernes henvendelser kan lede til at Forbrukerombudet tar opp saker av prinsipiell betydning for større grupper av forbrukere, for eksempel som sak for behandling i Markedsrådet etter reglene i markedsføringsloven § 12. En annen ordning som har vist seg å ha stor gjennomslagskraft på finansområdet, er Forbrukerombudets kompetanse etter markedsføringsloven § 9a om å forby avtalevilkår som anses urimelige overfor forbrukerne. Størstedelen av standardvilkårene for felles betalingstjenester som ytes av bankene i Norge er utarbeidet i forståelse mellom Forbrukerombudet, Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) og Sparebankforeningen. For ordens skyld tilføyer arbeidsgruppen at det er vedtatt en ny lov 9. januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven). Loven vil tre i kraft 1. juli 2009. Forbrukerombudets tilsynsområde fremgår av § 34 i den nye loven.

Norges Bank har etter sentralbankloven ansvar for å fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet, og etter betalingssystemloven er Norges Bank

konsesjons- og tilsynsmyndighet for interbanksystemer. Etter lov av 17. desember 1999 nr. 95 om betalingssystemer er et interbanksystem basert på felles regler for avregning, oppgjør eller overføring av penger mellom kredittinstitusjoner (§ 1-1 første ledd, jf. kapittel 2). Interbanksystemer faller således utenfor virkeområdet for betalingstjenestedirektivet del III og IV, jf. unntakene i direktivets artikkel 3 bokstav h og m.

25.2.2 Sanksjoner

Finansavtaleloven inneholder i hovedsak regler av sivilrettslig karakter, og etter gjeldende rett vil det i første rekke være aktuelt med sivilrettslige sanksjoner når det konstateres brudd på lovens regler.

For de av reglene i finansavtaleloven som er av offentligrettslig karakter, åpnes det i § 91 også for staffesanksjoner i form av fengsel eller bøter. Den som forsettlig overtrer institusjonens kontraheringsplikt etter § 14 (Avvisning av kunder) straffes med bøter eller under særlig skjerpene omstendigheter med fengsel inntil tre måneder. På samme måte straffes den som forsettlig unnlater å gi opplysninger som nevnt i § 15 eller i bestemmelser gitt i medhold av § 15, jfr. § 16 femte ledd, så som forskrift 11. februar 2000 nr. 100 om kontoavtaler. Uaktsomhet straffes med bøter. Medvirkning straffes på samme måte. Kredittilsynet har etter kredittilsynsloven § 6 rett til melde slike straffbare forhold til påtalemyndighetene.

25.3 Direktivet

Det følger av direktivet artikkel 80 nr. 1 at medlemsstatene skal sikre at det etableres ordninger som tillater brukerne og andre berørte parter, inkludert forbrukersammenslutninger, å fremme klager for kompetente myndigheter med påstand om at institusjoner har overtrådt bestemmelser i nasjonal lovgivning for gjennomføring av direktivet. Samme artikkel nr. 2 bestemmer at kompetent myndighet om mulig skal varsle klageren om muligheten for utenrettslige klagebehandling i samsvar med artikkel 83, jf. punkt 24. Det skal samtidig opplyses at slik utenrettslig klagebehandling ikke fratrar partene retten til å bringe saken inn for domstolene i samsvar med nasjonale prosessregler.

Medlemsstatene skal i henhold til artikkel 81 fastsette sanksjonsregler ved overtredelse av nasjonale bestemmelser som er vedtatt i henhold til direktivet, og treffe tiltak for å sikre nødvendig gjennomføring av sanksjonene. Sanksjonene skal være virkningsfulle, stå i forhold til overtredelsen og virke avskrekkende, jf. også fortalen punkt 50.

Det fremgår videre av artikkel 82 nr. 1 at medlemsstatene skal treffe de tiltak som er nødvendige for å sikre at de klageprosedyrer som er fastsatt i henholdsvis artikkel 80 nr. 1 og sanksjoner fastsatt etter artikkel 81 nr. 1, blir administrert av det myndighetsorgan som samtidig har ansvaret for å sikre nasjonal overholdelse av bestemmelser vedtatt i overensstemmelse med direktivets artikler 80 til 82. Dette myndighetsorgan betegnes her som kompetent myndighet.

Av artikkel 82 nr. 2 fremgår det at i tilfeller av overtredelse eller mistanke om overtredelse av bestemmelsene i nasjonal lovgivning vedtatt i henhold til direktivets del III og IV, skal kompetent myndighet samtidig ivareta hjemlandstilsynet for de institusjoner som yter betalingstjenester. For agenter og filialer av utenlandske institusjoner som drives i henhold til etableringsretten innefor EØS-området, skal myndighetsorganet være kompetent myndighet i vertsstaten.

25.4 Arbeidsgruppens vurdering

Direktivet anviser nasjonale ordninger som legger til rette for at kundene kan klage eller på annen måte henvende seg til kompetent myndighetsorgan dersom kunden mener at institusjonen ikke har overholdt nasjonale regler som gjennomfører betalingstjenestedirektivet, jf. artikkel 80 nr. 1. Bestemmelsen synes først og fremst å ta sikte på de offentligrettslige reglene om betalingsforetak i direktivet del II. Det er når det gjelder disse offentligrettslige bestemmelsene at tilsyn er mest aktuelt. Når det gjelder de sivilrettslige bestemmelsene i direktivet, legger direktivet opp til at tvister om rettigheter og plikter skal avgjøres ved utenrettslig tvisteløsning mellom partene, jf. artikkel 83, eller ved de alminnelige domstoler, jf. artikkel 80 nr. 2. At direktivet ikke legger opp til at et myndighetsorgan må avgjøre slike tvister, kommer tydelig frem ved at artikkel 80 nr. 2 bestemmer at svar fra tilsynsmyndighetene på henvendelser fra brukere av betalingstjenester skal inneholde opplysning om utenrettslige tvisteløsningsordninger der dette er hensiktsmessig, jf. også fortalen punkt 52 om at det er opp til statene å bestemme om myndighetsorganet som skal ha oppgaven med å gi tillatelser til betalingsforetak, også skal tillegges oppgaven med utenrettslig tvisteløsning. Oppgaven med sivilrettslig tvisteløsning trenger altså ikke å legges til tilsynsmyndigheten.

På denne bakgrunn forstår arbeidsgruppen artikkel 80 slik at bestemmelsen ikke innebærer noe pålegg om at klagen skal avgjøres av myndighetsorganet som et ordinært tvisteløsningsorgan. Henvendelsen skal imidlertid selvsagt besvares etter alminnelige forvaltningsrettslige regler og eventuelt følges opp mot institusjonen i den grad dette anses nødvendig. Kundene vil kunne bringe tvister inn for Bankklagenemnda eller de alminnelige domstoler, jf. punkt 24.4.

Den ordning med generell informasjon om klagebehandling og utenrettslig tvisteløsning som Kredittilsynet har etablert på sin hjemmeside, kombinert med forvaltningslovens krav til veiledning og besvarelse av henvendelser, er etter arbeidsgruppens vurdering i samsvar med artikkel 80. Arbeidsgruppen vil her også vise til Forbrukerombudets kompetanse etter markedsføringsloven om kontroll med markedsføring og standardavtaler. Etter dette ser arbeidsgruppen ikke behov for lovendringer for å gjennomføre direktivet artikkel 80 når det gjelder bestemmelsene i direktivet del III og IV.

Når det gjelder sanksjoner, jf. direktivet artikkel 81, viser arbeidsgruppen til at det først og fremst er sivilrettslige sanksjoner som vil være aktuelle for bestemmelsene i direktivet del III og IV. I tillegg viser arbeidsgruppen til straffebestemmelsene i finansavtaleloven § 91. Som nevnt i punkt 25.2.1, har Kredittilsynet kompetanse til å gi utfyllende regler for systemer for betalingstjenester, og kan gi pålegg om retting av forhold som ikke er tilfredsstillende etter reglene i betalingssystemloven § 3-3.

Arbeidsgruppen kan ikke se at direktivet artikkel 81 krever ytterligere sanksjoner utover de nevnte når det gjelder bestemmelsene i direktivet del III og IV. Kredittilsynets tilsynspraksis anses videre for å være i overensstemmelse med direktivet artikkel 82 om kompetent myndighet. Arbeidsgruppen foreslår derfor ingen nye lovbestemmelser for å gjennomføre artikkel 81 og 82 når det gjelder bestemmelsene i direktivet del III og IV. Kredittilsynet vil i sin praksis måtte ta hensyn til myndighetsfordelingen i forhold til andre lands tilsynsmyndigheter etter artikkel 82 nr. 2.

Arbeidsgruppen foreslår heller ingen nye eller ytterligere bestemmelser om sanksjoner. Det er ikke nødvendig å oppdatere straffebestemmelsen i finansavtaleloven § 91 ved gjennomføringen av direktivet, da henvisningen til § 15 er den samme.

26 Ikrafttredelse og overgangsregler

Arbeidsgruppen foreslår at endringene i finansavtaleloven kapittel 2 og angrerettloven som foreslås i rapporten her, settes i kraft fra den tid Kongen bestemmer, jf lovforslaget del III. Reglene som gjennomfører betalingstjenestedirektivet del III og IV bør settes i kraft innen gjennomføringsfristen 1. november 2009. Det er ikke fastsatt noen annen frist for Norge i EØS-komiteens beslutning om innlemmelse av direktivet, jf. punkt 3.3. Det foreslås å oppheve forskrift 2. juli 1999 nr. 719 om betalingsoppdrag til og fra utlandet og forskrift 11. februar 2000 nr. 100 om kontoavtaler fra samme tidspunkt, jf. punkt 4.2.

Betalingstjenestedirektivet inneholder ingen overgangsregler når det gjelder bestemmelsene i del III og IV. Artikkel 88 gjelder bare bestemmelsene i del II. Direktivet løser ikke uttrykkelig spørsmålet om ikrafttredelsen av gjennomføringsreglene skal ha virkning for eldre avtaler. En del av reglene i direktivet vil etter sin art rent faktisk bare få anvendelse på nye avtaler. Disse kan uansett ikke anses problematiske. Dette vil gjelde reglene om krav til forhåndsopplysninger og til innholdet i selve avtalen. Det vil også gjelde tilsvarende nye regler om enkeltstående betalingstransaksjoner. På samme måte må det være mulig å la eksisterende avtaler om belastningsfullmakt etter finansavtaleloven § 26 fortsatt løpe videre på gjeldende vilkår. Her blir det uansett få endringer ved gjennomføringen av direktivet, jf. punkt 19.4.

Når det gjelder reglene i direktivet om ansvar ved urettmessig betalingstransaksjoner, må man ut fra alminnelige prinsipper om tilbakevirkning legge til grunn at reglene som gjennomfører dem bare bør gis anvendelse for avtaler som inngås etter at lov- og forskriftsendringene har trådt i kraft, jf. at dette er lagt til grunn i Sverige i Ds 2008:86 punkt 5 side 31.

Reglene om betalingstransaksjoner som ikke gjennomføres korrekt bør også bare gjelde transaksjoner som påbegynnes etter at lovendringene er trådt i kraft. Den erstatningsregelen som ble foreslått av tre medlemmer i arbeidsgruppen - Kvam, Pedersen og Veel Midtbø - i punkt 18.5.2, foreslås bare å skulle gjelde for tap som inntreffer etter at lovforslaget i rapporten her er trådt i kraft. Det samme foreslår de tre andre medlemmene - Behringer, Gjedrem og Sletner - for sitt alternative forslag.

Når det gjelder andre regler som gjennomfører direktivet, for eksempel om endring eller opphør av rammeavtaler, eller om opplysninger som skal gis om gjennomførte

betalingstransaksjoner, antar arbeidsgruppen at disse reglene kan gis anvendelse også for eldre avtaler.

Arbeidsgruppen har ikke utformet forslag til nærmere overgangsregler i lovforslaget i rapporten her, men foreslår at slike utformes i tråd med arbeidsgruppens generelle synspunkter ovenfor. Det må imidlertid gis en egen overgangsregel om regelen i artikkel 69 nr. 1 annet punktum om adgangen til å avtale tre dagers overføringstid frem til 1. januar 2012, jf. punkt 15.4. Arbeidsgruppen foreslår at en slik regel tas inn i lovforslaget del III.

27 Økonomiske og administrative konsekvenser

27.1 Hovedbildet

Lovforslaget gjelder gjennomføring av de privatrettslige bestemmelsene i betalings-tjenestedirektivet. Som en generell bakgrunn for vurdering av forslaget økonomiske og administrative konsekvenser vises det til omtalen av betalingssystemet i vedlegg A. Det påpekes der at betalingssystemet er en del av økonomiens generelle infrastruktur og av stor betydning for effektiviteten i varebyttet og i økonomien rent allment.

Norge har i utgangspunktet et betalingssystem som i effektivitet og sikkerhet kan måle seg med de beste i verden. Betalingstjenestedirektivet legger til rette for økonomisk og legal sikkerhet for betalinger på alle nivåer innen hele EØS-området. Betalinger i Norge vil fortsatt gå raskt, og forslaget åpner ikke for urimelige floatinntekter for noen av partene i betalingskjeden. Konsumentbeskyttelsen gjennom begrenset ansvar for misbruk og tilgang til effektive utenomrettslige klageordninger vil bli videreført (med mindre endringer).

De fleste av bestemmelsene i lovforslaget innebærer ikke vesentlige endringer sammenlignet med gjeldende rett. De legale endringene som er foreslått vil imidlertid ha innføringskostnader. De grunnleggende kontraktene mellom tjenesteyter og kunder må gjøres om. Det vises her til at det innføres et nytt begrep "rammeavtaler" som vil måtte utarbeides og innføres som tillegg til reviderte kontoavtaler. Hovedkostnadene ved denne kontraktsrevisjonen vil falle på finansnæringen. I tillegg får Bankklagenemnda, Kredittilsynet og andre myndigheter et nytt rettsgrunnlag de må basere sitt arbeid på. Forslaget vil innebære en forenkling ved at reglene for både innenlandske og grensekryssende betalingstransaksjoner vil fremgå av finansavtaleloven kapittel 2. Både forskriften om grensekryssende transaksjoner og forskriften om kontoavtaler foreslås opphevet. I tillegg foreslås en viss samordning mellom opplysningskravene før avtaleinngåelse etter finansavtaleloven, og opplysningsplikten ved fjernsalg av finansielle tjenester etter angrerettloven. Også dette innebærer en forenkling.

Lovforslaget vil dessuten legge bedre til rette enn dagens regler for effektive og sikre grensekryssende betalingsoverføringer innenfor EØS-området. Dette vil blant annet sikre at norske aktører kan slutte seg til tjenester for grensekryssende direkte debiteringstjenester innenfor EØS.

De økonomiske konsekvensene kan deles i konsekvenser som bare er inntektsomfordeling og konsekvenser av realøkonomisk art. Endret regime for floatinntekter og endrede beløpsgrenser for kunders ansvar ved misbruk og feil vil på kort sikt ikke ha andre konsekvenser enn inntektsomfordeling mellom finansnæringen og kundene.

Dersom denne inntektsomfordelingen gir insentiver til endret adferd kan det bety ressursmessige konsekvenser for samfunnet.

27.2 Nærmere om betalinger i norske kroner

Omlegging av rutiner og omskriving av standardavtaler vil i en periode kreve administrativ og økonomisk innsats fra institusjonenes side. Ettersom det er kort tid til de nye rammeavtalene og de dermed reviderte kontoavtalene må tas i bruk, vil det være viktig at aktørene starter med utarbeiding av nye standardformularer tidlig.

Opplysningsplikten før avtaleinngåelse vil bli noe utvidet sammenlignet med i dag, og tjenesteyterne må på bakgrunn av dette gå gjennom rutiner og informasjonsmateriell. Lovforslaget pålegger institusjonene å sende kundene meldinger i ulike forbindelser under avtaleforholdet, blant annet ved endringer av avtaler og oppsigelse, samt varsler med informasjon om gjennomførte betalingstransaksjoner. Slike meldinger må også sendes i dag, slik at endringer i meldingsform og -frister ikke vil ha annet enn overgangskostnader.

Når det gjelder forslagene om valuteringsregler, har arbeidsgruppen delt seg i tre.

- Flertallets forslag til valuteringsregler sikrer at det ikke blir innført float i betalinger i norske kroner.
- Pedersens forslag til og forståelse av valuteringsregler åpner for at det igjen kan bli en dags floatinntekt for institusjonene.
- Veel Midtbø forstår direktivet slik at det i de fleste tilfeller vil lede til nullfloat ved betalingsoverføringer. Ved visse transaksjoner, for eksempel der dagen etter mottaket av betalingsordren ikke er en virkedag, vil det imidlertid bli mulighet for en viss floatinntekt for institusjonen.

Det viktigste spørsmålet for samfunnets totale kostnader i denne sammenheng er kostnader som kan påløpe for tjenesteyterne om det blir stort behov for ombygging av datasystemer. I denne sammenheng ville eventuelle endringer i programmene nær kjernen av bankenes særdeles omfattende systemer være viktige fordi kjerneprogrammene (bl.a. hovedboka) samvirker med svært mange av støtteprogrammene. For forslagene til flertallet og til Pedersen vil det ikke bli behov for omfattende endringer. Reglene knyttet til valuteringsdato for innskudd og uttak av kontanter endres uten at dette vil betinge vesentlig ombygging av dataprogrammene. Kostnaden til drift av datasystemene blir neppe påvirket. En videreføring av intensjonen i dagens regler om null-float vil ikke medføre endrede inntekter og kostnader for aktørene. Endring av valuteringsregler knyttet til uttak av kontanter fra minibank etter cut-off siste virkedag før en lørdag, helligdag eller offentlig høytidsdag, vil medføre at finansnæringen betaler renter til kundene av kontanter som kundene har tatt ut. Finansnæringen kan ikke selv få renteinntekter, og dette gir derfor negativ float for tjenesteyterne. Basert på data over kontantuttak i minibank og f.eks. 3 prosent rente kan den negative floaten anslås til å ville bli rundt 5 mill kr pr år.

Når det gjelder forslaget og forståelsen til Veel Midtbø, er konsekvensene for kostnader og effektivitet ikke oversiktlig. Veel Midtbøs fortolkning av debetvaluteringsdato innebærer at beløp som belastes en konto, skal ha rente til og med den dagen beløpet belastes. Rente må derved beregnes av startsaldo på belastningsdagen. Samtidig pålegger direktivet å vurdere inngående beløp fra og med den dagen beløpet

godskrives betalingsmottakerens konto – altså renteberegning av sluttsaldo på godskrivingsdagen. Forskjellige renteberegningsregler for debiteringer og krediteringer av en konto kan bety at it-systemer nær kjernen av banksystemene vil måtte endres. Både Pedersen og Veel Midtbø sitt forslag om bokstavrett gjennomføring av direktivbestemmelsene åpner i noen grad for gjeninnføring av floatinntekter for banknæringen.

Selv om endringer i floatinntekter i seg selv er en inntektsomfordeling, vil det kunne ha ressursmessige konsekvenser dersom næringen med slike regler får insentiver til å gjøre betalingssystemet mindre effektivt for brukerne. Etter vedleggets tabell A.1 var det gjennomsnittlige daglige beløpet i masseoppgjøret 70,1 mrd kroner i 2007. En dags float av hele dette beløpet vil med f.eks. 3 prosent rente kunne gi en floatinntekt på rundt 2 mrd kroner. Imidlertid vil antakelig store kunder forhandle med bankene om null-float, slik staten gjorde før vi fikk lovfestet null-float. Det kan derfor antas at bare deler av beløpene i masseoppgjøret vil være det som bankene kan hente floatinntekter fra om de skulle ønske det.

Veel Midtbø sin fortolkning åpner bare i noen grad for float. Det vil gjelde for deler av transaksjonene på hverdager. Det er ikke mulig å gi nøyaktige overslag over volumene som er involvert de enkelte ukedager. Et generelt inntrykk er at det er mange, men forholdsvis små transaksjoner som inngår i oppgjørene på mandager. I oktober 2008 var likevel volumene i mandagsoppgjørene klart større enn det daglige gjennomsnittet.

Et mindretall foreslår en justering av forbrukerdefinisjonen, og det kan gi et lavere antall brukere mindre ufravikelig beskyttelse. Det vil her være den faktiske markedspraksis som avgjør om dette vil bety særlig inntektsomfordeling i praksis.

Når det gjelder kundenes egenandeler ved misbruk, innebærer forslaget endringer. For andres misbruk av betalingskort foreslås en økning av egenandelen fra 800 kroner til 1200 kroner, og av ansvarsbeløpet for grov uaktsomhet fra 8000 kroner til 12 000 kroner. Denne økningen gjenspeiler prisutviklingen siden Banklovkommissjonen opprinnelig foreslo beløpene i NOU 1994: 19 Finansavtaler og finansoppdrag. Ved andres misbruk av nettbank og andre elektroniske betalingsinstrumenter, forbedres kundenes stilling ved at det innføres en begrensning for kundens ansvar ved grov uaktsomhet på 12 000 kroner.

Når det gjelder regulering av kundens egne feil ved betalingstransaksjoner har arbeidsgruppen delt seg i to.

- Medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø sitt forslag medfører at kunden selv må bære tapet hvis det er oppgitt feil entydig identifikasjonskode i en betalingsordre, eller det er andre feil i de opplysninger kunden selv har gitt. Institusjonen kan imidlertid bli ansvarlig på culpabrunnlag for svikt i de systemer for betalingstjenester institusjonen tilbyr. Dette innebærer derfor ingen endring sammenlignet med gjeldende rett.
- Medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner sitt forslag medfører at institusjonen må bære tap utover visse egenandeler der kunden selv gjør feil ved betalingsoverføringer. I første omgang kan dette gi noe omfordeling av inntekt fra næringen til forbrukerne. Dette potensielle tapet for næringen vil samtidig fungere som insentiv til utvikling av sikrere løsninger. Reglene om institusjonens ansvar for betalingstransaksjoner som ikke gjennomføres korrekt

videreføres ellers i det vesentlige som i dag, men med visse tekniske endringer.

Lovforslaget inneholder ikke forslag om nye administrative organer eller offentlige tilsynsordninger. Innføringen av nytt regelverk antas ikke å ville gi noe vesentlig økt behov for tilsyn fra Kredittilsynet eller Forbrukerombudet. Lovforslaget antas heller ikke å ville lede til en vesentlig økt saksmengde for Bankklagenemnda. Det foreslås ikke i rapporten her å legge behandling av nye typer av tvister til nemnda.

For betalinger i norske kroner er det dermed ikke grunn til å anta at gjennomføringen av direktivets del III og IV vil gi varige vesentlige endringer i kostnadsnivået for noen aktør i betalingskjeden, verken for kundene, tjenesteyterne eller tilsynsmyndigheter mv. Det knytter seg mest usikkerhet til kostnadene forbundet med mulig omlegging av datasystemene om valuteringsreglene skulle bli endret.

27.3 Nærmere om betalinger i andre valutaslag

Betalinger mellom Norge og andre EØS-land i valutaer som er i bruk i EØS-området vil gjennom direktivet i all hovedsak komme inn under rettslige rammer som er svært parallelle til dem som har vært gjeldende i Norge siden finansavtaleloven ble vedtatt. Den strammere og enhetlige juridiske rammen omkring betalingsformidling som vil bli resultatet av gjennomføring av direktivet i samtlige 30 EØS-land endrer markedet for betalingsformidling i Europa. Blant annet SEPA-prosjektet vil sikre økt effektivitet slik at både forbrukere og næringsliv kan gjøre bedre bruk av sine disponible midler.

SEPA-prosjektet viser at reguleringsmyndighetene kan ha stor betydning for å få tjenesteleverandører til å etablere effektive systemer. Betalingsinstrumentene innenfor SEPA-prosjektet vil bidra til mer effektiv handel med varer og tjenester innen EØS-området. Endringene på dette feltet vil bli størst for betalinger mellom konsumenter og direkte mellom konsumenter og leverandører.

Reglene som gir forbrukerbeskyttelse vil bli strammere i EØS-området enn de nå er, og de vil gjennomgående bli parallelle med reglene i Norge. Reglene vil bli enklere å bruke, slik at den effektive beskyttelsen av forbrukere bør bli betydelig bedret i EØS-området totalt sett.

For betalinger mellom Norge og land utenom EØS, og for betalinger i valutaer hjemmehørende utenfor EØS, blir det mindre endringer. Det foreslås at reglene som gjelder innenfor EØS tas i bruk så langt de passer, men regler om utenomrettslig klageadgang og regler for gjennomføringstid og valuterings vil gi bedre vilkår også for norske kunder. Etter flertallets forslag åpnes det ikke for floatinntekter for institusjoner som formidler betalinger til forbruker i Norge, men for betalinger innen resten av EØS åpnes det for at norske betalingsinstitusjonene kan ta en dags floatinntekt ved betalingsoverføringer på linje med reglene som vil gjelde for institusjoner etablert i de øvrige EØS-landene.

Det vil være ønskelig med effektiviseringer også utover EØS-valutaene, og EU-Kommisjonen skal innen få år vurdere hvorvidt den felles europeiske standarden kan gjøres til en mer global standard. Fordelene ved en slik utvikling vil trolig være størst i deler av verden med systemer som i utgangspunktet ligger lenger unna EØS-reglene som kan bli ”god internasjonal standard”.

27.4 Sammenfatning

Oppsummert virker det sannsynlig at kostnadene ved

- innenlandske betalinger i norske kroner vil bli omtrent som før, når man ser bort fra enkelte etableringskostnader,
- for betalinger innen EØS er det grunn til å vente mer effektive systemer og reduserte samfunnsøkonomiske kostnader,
- for betalinger mellom Norge og land utenom EØS, er det grunn til å håpe på økt fart i standardisering og effektivisering av systemene.

Samlet er det grunn til å tro at norske aktører får en gevinst som vil bidra til mer effektivitet i internasjonal vare- og tjenestutveksling. Gjennomføring av direktivet vil kunne lede til en ikke ubetydelig effektivitetsgevinst i flere EØS-land.

27.5 Mindretallets fremstilling

Medlemmet Veel Midtbø kan ikke slutte seg til flertallets fremstilling av de økonomiske og administrative konsekvensene av lovforslaget i rapporten. Etter dette medlemmets syn er fremstillingen til dels uklar og upresis. Dette medlemmet har vurdert å formulere sin fremstilling av forslaget økonomiske og administrative konsekvenser som løpende dissenser til flertallets synspunkter, men finner imidlertid dette vanskelig ettersom hun har grunnleggende problemer med å følge fremstillingen til flertallet som helhet. Veel Midtbø har derfor i stedet valgt å skrive sin egen samlede fremstilling av forslaget økonomiske og administrative konsekvenser, inntatt i det følgende. På en del punkter er det enighet i realiteten mellom flertallet og dette medlemmets synspunkter på konsekvensene av forslaget. Dette er søkt fremhevet i fremstillingen nedenfor.

Lovforslaget gjelder gjennomføring av de privatrettslige bestemmelsene i betalings-tjenestedirektivet. De fleste av bestemmelsene i lovforslaget innebærer ikke vesentlige endringer sammenlignet med gjeldende rett, jf. også flertallets synspunkter.

Forslaget vil innebære en forenkling av regelverket ved at reglene for både innenlandske og grensekryssende betalingstransaksjoner vil fremgå av finansavtaleloven kapittel 2, uten at det, som i dag, vil være en del særlige regler for grensekryssende transaksjoner i en forskrift til loven. Brukerne av finansavtaleloven kapittel 2 vil ikke lenger måtte forholde seg til forskrifter ved siden av lovteksten, siden også forskriften om kontoavtaler foreslås opphevet. I tillegg vil det med forslaget skje en viss samordning med opplysningskravene før avtaleinngåelse etter finansavtaleloven, og opplysningsplikten ved fjernsalg av finansielle tjenester etter angrerettloven. Også dette innebærer en forenkling av regelverket.

Lovforslaget vil dessuten legge bedre til rette enn dagens regler for effektive og sikre grensekryssende betalingsoverføringer innenfor EØS-området, jf. også flertallets synspunkter. Dette vil blant annet muliggjøre utvikling av tjenester for grensekryssende direkte debiteringstjenester innenfor EØS, noe som kan være fordelaktig både for kundene og institusjonene.

For institusjonene vil lovforslaget kreve en viss omlegging av institusjonens rutiner og omskriving av standardavtaler. Dette vil i en overgangsfase kreve en viss administrativ og økonomisk innsats fra institusjonenes side, men det er lite sannsynlig at en kostnadsøkning knyttet til dette vil bli særlig vesentlig, jf. også flertallets synspunkter om dette. Opplysningsplikten før avtaleinngåelse vil bli noe utvidet sammenlignet

med i dag, og tjenesteyterne må på bakgrunn av dette gå gjennom sine rutiner og informasjonsmateriell. Samtidig innebærer lovforslaget som nevnt en samordning med opplysningskrav etter angrerettloven i fjernsalgstilfellene, noe som medfører at tjenesteyterne vil kunne benytte samme type materiell ved fjernsalg og ellers. Samlet sett kan dette dermed medføre en besparelse, selv om det vil gi en viss kostnad knyttet til overgangsfasen. Ettersom gjennomføringsfristen for direktivet er 1. november 2009, bør næringen allerede nå starte dette arbeidet.

Lovforslaget pålegger institusjonene å sende kundene meldinger i ulike forbindelser under avtaleforholdet, blant annet ved endringer av avtaler og oppsigelse, samt varsler med informasjon om gjennomførte betalingstransaksjoner. Slike meldinger må imidlertid sendes også i dag, slik at det bare vil bli en eventuell kostnad i en overgangsfase ved tilpasning til nye krav til hva meldingene skal inneholde og hvilke frister som skal settes, jf. også flertallets synspunkter.

For kundene som benytter seg av betalingstjenester vil lovforslaget heller ikke innebære vesentlige endringer, jf. også flertallets synspunkter. Når det gjelder andres misbruk av nettbank og andre elektroniske betalingsinstrumenter, forbedres kundenes stilling ved at det innføres en begrensning for kundens ansvar ved grov uaktsomhet på 12 000 kroner. For misbruk av betalingskort innebærer forslaget en økning av egenandelen på 800 kroner til 1200 kroner, og av ansvarsbeløpet for grov uaktsomhet fra 8000 kroner til 12 000 kroner. Denne økningen er imidlertid naturlig sett i lys av den tid som har gått siden finansavtalelovens ikrafttredelse.

Forslaget fra medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø til regulering av kundens egne feil ved betalingstransaksjoner medfører at kunden selv må bære tapet hvis det er oppgitt feil entydig identifikasjonskode i en betalingsordre, eller det er andre feil i de opplysninger kunden selv har gitt. Institusjonen kan imidlertid bli ansvarlig på erstatningsrettslig grunnlag for svikt i de systemer for betalingstjenester institusjonen tilbyr. Dette innebærer nok derfor ingen endring sammenlignet med gjeldende rett.

Forslaget fra medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner til regulering av kundens egne feil medfører at institusjonen må bære tap utover visse egenandeler der kunden selv gjør feil ved betalingsoverføringer. Dette kan gi et tapsvolum på institusjonens hånd, som imidlertid vil kunne dekkes gjennom vederlagsordninger for tjenestene, dvs. veltes over på kundene i form av økte gebyrer eller lignende.

Reglene om institusjonens ansvar for betalingstransaksjoner som ikke gjennomføres korrekt videreføres ellers etter forslaget fra en enstemmig arbeidsgruppe i det vesentlige som i dag, men med visse tekniske endringer.

Når det gjelder spørsmålet om float ved betalingsoverføringer, er kostnadsberegninger i forhold til endring av det nåværende systemet av mindre betydning fordi man uansett er forpliktet til å gjennomføre betalingstjenestedirektivet.

Veel Midtbø forstår – som det eneste medlemmet i arbeidsgruppen – direktivet slik at det i de fleste tilfeller vil gi nullfloat ved betalingsoverføringer. Det vil dermed unngås at institusjonene får inntekter fra float i de fleste tilfeller. Direktivet kan bare åpne for float dersom en betalingsoverføring iverksettes før en dag som ikke er en virkedag. Veel Midtbø vil påpeke at hennes forslag til gjennomføring av direktivet i det vesentlige gir nullfloat og dessuten er innenfor direktivets rammer. Medlemmet Veel Midtbø vil anta at en mulighet for float ved dager som ikke er virkedager i direktivets forstand ikke vil ha stor betydning for kundene, siden det gjennomgående vil være

tale om mindre rentebeløp. For forbrukerne har renteberegningen på beløp som betales normalt mindre betydning, det sentrale er avbruddet av betalingsfristen. For større transaksjoner vil spørsmålet om float kunne ha en viss betydning, men her antar Veel Midtbø at det ofte vil treffes særskilt avtale om rask overføringstid som gjør spørsmålet mindre aktuelt. Veel Midtbø viser også til flertallets fremstilling om at kundene ved en betydelig del av transaksjonene antakelig vil stille krav om floatfri gjennomføring. Veel Midtbø kan etter dette ikke slutte seg til flertallets antakelse om at renteinntektene for finansnæringen vil kunne komme opp i 2 milliarder kroner. Dette medlemmet kan ikke se at et slikt regnestykke er godt underbygget. Beregningen vil uansett ikke være treffende i forhold til dette medlemmets forslag, og Veel Midtbø antar at det relaterer seg til medlemmet Pedersens forståelse av direktivet med generelt én dags float. Veel Midtbøs forslag innebærer bare en mulighet for float der en betalingsoverføring igangsettes før en dag som ikke er en virkedag, og kan ikke få de samme økonomiske konsekvensene.

Til flertallets fremstilling av kostnader ved endring av datasystemer for valuteringsregler, vil Veel Midtbø bemerke at det er det noe uklart for henne hva flertallet mener med at hennes forslag kan medføre behov for endringer i "it-systemer nær kjernen av bank-systemene". Veel Midtbø forstår det slik at hennes forståelse av direktivets regler om debetvalutering vil medføre at bankene må beregne renter for utgående midler på grunnlag av saldoen ved begynnelsen av belastningsdagen, og på inngående midler på grunnlag av saldoen ved utløpet av samme dag. Dette vil, slik dette medlemmet forstår det, gi behov for noen endringer i dataprogrammer for renteberegning, noe som kan medføre visse kostnader for institusjonene. Disse kostnadene kan imidlertid ikke unngås ved en korrekt gjennomføring av betalingstjenestedirektivet.

Når det gjelder innskudd og uttak av kontanter fra konto, vil reglene om valuteringsregler med medlemmet Veel Midtbøs bli mer fordelaktige for kundene enn i dag. For kontantuttak er dette medlemmets forslag også mer fordelaktig for kundene enn flertallets forslag.

Lovforslaget inneholder ikke forslag om nye administrative organer eller offentlige tilsynsordninger, jf. også flertallets fremstilling. Innføringen av nytt regelverk antas ikke å ville gi noe vesentlig økt behov for tilsyn fra Kredittilsynet eller Forbrukerombudet. Det er ikke tale om noe fullstendig nytt rettsgrunnlag for tilsynsmyndighetenes virksomhet, slik flertallet synes å beskrive det i sin fremstilling, men om en mer teknisk oppdatering av allerede eksisterende regelverk. Lovforslaget antas heller ikke å ville lede til en vesentlig økt saksmengde for Bankklagenemnda. Det foreslås ikke i rapporten her å legge behandling av nye typer av tvister til nemnda.

Det er på denne bakgrunn ikke grunn til å anta at gjennomføringen av direktivets del III og IV vil gi varige endringer i kostnadsnivået for noen aktør i betalingskjeden, verken for kundene, tjenesteyterne eller tilsynsmyndigheter mv., jf. også flertallets synspunkter. Samlet er det grunn til å anta at norske aktører får en gevinst som vil bidra til mer effektivitet i internasjonal vare- og tjenestuteutveksling. Gjennomføring av direktivet vil dessuten kunne lede til en ikke ubetydelig effektivitetsgevinst i flere EØS-land.

28 Lovforslag

Forslag til lov om endringer i lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) mv.

I

I lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) gjøres følgende endringer:

§ 1 annet ledd skal lyde:

(2) Med lignende institusjoner menes i denne loven

- a) statsbank
- b) finansmeglerforetak
- c) finansagent eller finansrådgiver
- d) samvirkeforetak
- e) pensjonsinnretning som omfattes av forsikringsloven
- f) institusjon som loven gjelder for etter forskrift med hjemmel i *femte* ledd bokstav a.
- g) *betalingsforetak*
- h) *e-pengeforetak*
- i) *postgirokontor*
- j) *den europeiske sentralbank og nasjonal sentralbank, når disse ikke handler i egenskap av offentlig myndighet*
- k) *stat, kommune, fylkeskommune eller annen offentlig myndighet, når disse ikke handler i egenskap av offentlig myndighet*

Forslag fra mindretall (Pedersen og Veel Midtbø).

§ 2 første ledd annet punktum skal lyde:

Med forbruker menes en fysisk person når avtalens formål for denne *ikke er* knyttet til næringsvirksomhet.

§ 2 annet ledd annet punktum skal lyde:

Bestemmelsene i §§ 14, 16, 20 *tredje ledd*, 24 *annet til fjerde ledd*, 24a, 26a, 26b, 27, 29 *annet ledd*, 34, 37 *første ledd med unntak av reklamasjonsfristen på 13 måneder*, 39b *første ledd annet punktum*, 39c, 43 *første til tredje ledd*, 48 og 61 samt kapitlene 5 og 6 kan likevel ikke fravikes til skade for kunden.

Overskriften til kapittel 2 skal lyde:

Kapittel 2. Innskudd og betalingstjenester

§ 9 første ledd skal lyde:

(1) Dette kapitlet gjelder for *rammeavtaler* om innskudd og *betalingstjenester*, jf. § 11, med finansinstitusjoner eller lignende institusjoner som nevnt i § 1 annet ledd. Dersom det er knyttet en kredittordning til en *rammeavtale*, gjelder også reglene i kapittel 3.

§ 9 annet ledd skal lyde:

(2) Bestemmelsene i avsnitt IV gjelder forholdet mellom betaleren og mottakeren ved betalingsoverføringer *mv.*

I § 9 tredje ledd oppheves første punktum.

§ 9 fjerde til sjette ledd skal lyde:

(4) *Reglene i §§ 29 annet ledd, 39c og 42 annet ledd gjelder bare for betalingstransaksjoner der både betalerens og betalingsmottakerens institusjon er etablert innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet og hvis tjenesten ytes i euro eller i valutaen i en stat innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet som ikke er euro. Reglene i §§ 38 og 39 gjelder ikke for betalingstransaksjoner til og fra utlandet.*

(5) *Kongen kan i forskrift fastsette særlige regler om betalingstransaksjoner til og fra land utenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområde og for innenlandske valutatransaksjoner i andre valutaer enn euro eller valutaen i en stat innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet som ikke er euro.*

(6) *Bestemmelsene i § 23 gjelder betalingstjenester som består i enkeltstående betalingstransaksjoner som ikke er omfattet av en rammeavtale. §§ 11, 12, 13, 14, 14a, 24 annet til fjerde ledd, 24a, 26a, 26b, 28, 29 annet ledd, 33a og avsnitt V, VII og VII gjelder tilsvarende for slike betalingstransaksjoner.*

§ 11 skal lyde:

§ 11 *Betalingstjenester*

(1) *Med betalingstjenester menes i kapitlet her*

- a) tjenester som gjør det mulig å sette inn og ta ut kontanter på en konto og alle transaksjoner som er nødvendige for forvaltning av kontoen*
- b) gjennomføring av betalingstransaksjoner, herunder overføring av midler som står på en konto eller er dekket av en kredittlinje, ved direkte debiteringer, herunder direkte engangsdebiteringer, betalingstransaksjoner ved betalingskort eller annet betalingsinstrument eller kreditoverføringer, herunder faste betalingsordre*
- c) utstedelse av betalingsinstrument og innløsning av transaksjoner hvor slike instrumenter er benyttet*
- d) pengeoverføringer, jf. § 12 bokstav k*
- e) gjennomføring av betalingstransaksjoner hvor betalerens samtykke til transaksjonen er meddelt ved hjelp av telekommunikasjons-, digital- eller IT-utstyr, og betalingen skjer til operatøren av nettverket eller kommunikasjons- eller IT-systemet som bare opptrer som et mellomledd mellom kunden og leverandøren av varer eller tjenester.*

(2) *Kapitlet gjelder likevel ikke for*

- a) kontante betalinger direkte fra betaleren til betalingsmottakeren uten mellomledd, jf. likevel §§ 38 og 39*
- b) betalingstransaksjoner fra betaleren til betalingsmottakeren gjennom en handelsagent som har fullmakt til å forhandle eller inngå avtale om salg eller kjøp av varer eller tjenester på vegne av betaleren eller betalingsmottakeren*
- c) yrkesmessig fysisk pengetransport*
- d) betalingstransaksjoner som består i innsamling og utlevering av kontanter i forbindelse med ideell virksomhet eller veldedighet utenfor næringsvirksomhet*
- e) tjenester hvor betalingsmottakeren etter uttrykkelig anmodning fra betaleren rett før gjennomføringen av en betalingstransaksjon foretar en kontant betaling til betaleren som ledd i en betalingstransaksjon som gjelder kjøp av varer eller tjenester*
- f) veksling av kontanter uten at midlene står på en konto*
- g) betalingstransaksjoner basert på papirbaserte reisesjekker, sjekker, vekslar, verdikuponger eller postanvisninger*
- h) betalingstransaksjoner som gjennomføres i et system for oppgjør av betalinger eller verdipapirer mellom oppgjørsagenter, sentrale motparter, oppgjørssentraler og/eller sentralbanker samt andre deltakere i systemet og tilbydere av betalingstjenester*
- i) betalingstransaksjoner knyttet til forvaltning av verdipapirer, herunder utbytte, inntekter og andre utdelinger, eller innløsning eller salg, som foretas av deltakere i system for oppgjør som nevnt i bokstav h eller av investeringsforetak, kredittinstitusjoner, foretak for kollektiv investering i verdipapirer, eller kapitalforvaltningsforetak som utfører investeringstjenester og alle andre foretak som har tillatelse til å ha finansielle instrumenter i depot*
- j) tjenester levert av tilbydere av tekniske tjenester, som støtter tilbudet av betalingstjenester uten på noe tidspunkt å komme i besittelse av midlene som overføres*
- k) betalingstransaksjoner mellom et morforetak og dets datterforetak eller mellom datterforetak av samme morforetak, uten at noen annen tilbyder av betalingstjenester enn et foretak i samme gruppe medvirker som mellomledd*
- l) tjenester som gjelder uttak av kontanter i kontantautomater på vegne av en eller flere kortutstedere der den som tilbyr uttakstjenesten ikke deltar i rammeavtalen med kunden som tar ut penger fra en konto og ikke tilbyr andre betalingstjenester*
- m) betalingstransaksjoner som gjennomføres ved hjelp av telekommunikasjons-, digital- eller IT-utstyr, hvor de ervervede varer eller tjenester leveres til og skal anvendes ved hjelp av telekommunikasjons-, digital eller IT-utstyr, forutsatt at telekommunikasjons-, digital- eller IT-operatøren ikke utelukkende opptrer som mellomledd mellom kunden og leverandøren av varer og tjenester*
- n) tjenester basert på betalingsinstrument som bare kan benyttes til å kjøpe varer eller tjenester hos en leverandør i dennes forretningslokaler eller innenfor et begrenset nettverk av leverandører eller for et begrenset utvalg av varer eller tjenester.*

§ 12 skal lyde:

§ 12 Definisjoner

I dette kapitlet betyr

- a) *betalingstransaksjon*: handling, som iverksettes av en betaler eller betalingsmottaker for å innbetale, overføre eller ta ut midler, uten hensyn til eventuelle underliggende forpliktelser mellom betaleren og betalingsmottakeren
- b) *betalingsordre*: anmodning fra en betaler eller betalingsmottaker til en institusjon om å foreta en betalingstransaksjon
- c) *betalingsinstrument*: personlig instrument eller sett av prosedyrer som er avtalt mellom kunden og institusjonen og som kunden benytter for å iverksette en betalingsordre
- d) *betalingsmidler*: pengesedler og mynter samt innskudd og kreditt på konto og elektroniske penger som definert i lov 13. desember 2002 nr. 74 om e-pengeforetak § 1-1 annet ledd
- e) *betaler*: fysisk eller juridisk person som er innehaver av en konto og tillater en betalingsordre fra denne kontoen, eller, hvis vedkommende ikke har noen konto, som gir en betalingsordre
- f) *betalingsmottaker*: fysisk eller juridisk person som er den tiltenkte mottakeren av midlene som inngår i en betalingstransaksjon
- g) *rammeavtale*: avtale om betalingstjenester som regulerer den kommende gjennomføringen av enkeltstående og gjentatte betalingstransaksjoner, og som kan inneholde forpliktelser og vilkår for oppretting av en konto
- h) *konto*: en konto i navnet på en eller flere kunder som benyttes for å gjennomføre betalingstransaksjoner
- i) *entydig identifikasjonskode*: kombinasjon av bokstaver, tall eller symboler oppgitt av institusjonen til kunden og som kunden skal benytte for utvetydig å identifisere en annen kunde eller dennes konto i forbindelse med en betalingstransaksjon
- j) *direkte debitering*: betalingstjeneste for belastning av betalerens konto der betalingstransaksjonen iverksettes av betalingsmottakeren på grunnlag av betalerens samtykke meddelt til betalerens egen institusjon, betalingsmottakerens institusjon eller betalingsmottakeren
- k) *pengeoverføring*: betalingstjeneste hvor det mottas midler fra en betaler uten at det opprettes en konto i betalingsmottakerens eller betalerens navn, utelukkende med sikte på å overføre et tilsvarende beløp til en betalingsmottaker eller til en institusjon på vegne av en betalingsmottaker og/eller der midlene tas i mot på mottakerens vegne og stilles til mottakerens rådighet
- l) *referansevekslingskurs*: vekslingskurs som benyttes til å beregne en valutaveksling og som stilles til rådighet av institusjonen eller stammer fra en offentlig tilgjengelig kilde
- m) *referanserentesats*: rentesats som benyttes ved beregningen av renten som skal benyttes og som stammer fra en offentlig tilgjengelig kilde som begge partene i en avtale om betalingstjenester kan kontrollere
- n) *varig medium*: enhver innretning som gjør det mulig for kunden å lagre informasjon som er rettet personlig til kunden på en måte som tillater fremtidig søking i et tidsrom tilpasset formålet med informasjonen og som gir mulighet til uendret gjengivelse av den lagrede informasjonen
- o) *virkedag*: dag hvor den relevante institusjonen til betaleren eller betalingsmottakeren som er involvert i gjennomføringen av en betalingstransaksjon holder åpent som påkrevd for slik gjennomføring
- p) *valuteringsdag*: referansetidspunkt som benyttes av en institusjon for å beregne rente på midlene som belastes eller godskrives en konto

q) *autentisering: en prosedyre som gjør det mulig for institusjonen å verifisere bruken av et bestemt betalingsinstrument, herunder dets personlige sikkerhetsanordninger*
r) *småpengeinstrument: betalingsinstrument som i henhold til rammeavtalen utelukkende gjelder individuelle betalingstransaksjoner på høyst 30 euro eller som har en beløpsgrense på 150 euro eller som ikke på noe tidspunkt lagrer mer enn 150 euro.*

§ 13 skal lyde:

§ 13 Alminnelige vilkår

(1) De alminnelige vilkår for innskudd og *betalingstjenester* som en institusjon benytter, skal holdes tilgjengelig for kundene på ekspedisjonsstedene.

(2) Alminnelige vilkår for *betalingstransaksjoner* skal opplyse om *maksimal overføringstid, jf. § 26b.*

§ 14 skal lyde:

§ 14 Avvisning av kunder

(1) Institusjonen kan ikke uten saklig grunn avslå å ta imot innskudd eller utføre *betalingstjenester* på vanlige vilkår. *Institusjonen kan ikke nekte å gjennomføre en godkjent betalingsordre hvis alle vilkårene i betalerens rammeavtale er oppfylt, med mindre annet er fastsatt i lov eller i medhold av lov.*

(2) Kunden skal underrettes om avslag uten ugrunnet opphold når ikke annet er bestemt i eller i medhold av lov. Underretningen om avslag skal inneholde opplysning om tvisteordning som er etablert etter § 4.

(3) *Ved avvisning av betalingsordre skal kunden om mulig også underrettes om grunnen til avvisningen og fremgangsmåten for å rette eventuelle faktiske feil som ledet til avvisning. Underretningen skal skje snarest mulig på avtalt måte og innenfor fristen etter § 26b. Institusjonen kan kreve gebyr for slik underretning hvis dette følger av rammeavtalen og avvisningen er objektivt begrunnet. For småpengeinstrumenter kan det avtales at institusjonen ikke må underrette kunden om avvisning av betalingsordre hvis avvisningen fremgår tydelig av sammenhengen.*

(4) *En betalingsordre som er avvist regnes ikke som mottatt etter bestemmelsene i § 26b, jf. § 40.*

Ny § 14a skal lyde:

§ 14a *Forbud mot gebyr for oppfyllelse av opplysningsplikt mv.*

(1) *Institusjonen kan ikke kreve gebyr av kunden for opplysninger som skal gis etter §§15, 18, 21, 23 eller 30. Institusjonen og kunden kan imidlertid avtale gebyrer for at det på kundens forespørsel gis ytterligere eller hyppigere informasjon enn kapitlet her krever eller at informasjonen stilles til rådighet ved hjelp av andre kommunikasjonsmetoder enn de som følger av rammeavtalen. Hvis gebyr kan kreves i samsvar med første og annet punktum, skal de være passende og stå i et rimelig forhold til institusjonens kostnader.*

(2) *Institusjonen kan ikke kreve gebyr av kunden for oppfyllelse av sine plikter til å gi informasjon eller utføre korrigerende eller forebyggende tiltak etter 14, 24a, 28, 33a, 34, 35, 37, 40 eller 43 med mindre annet er uttrykkelig bestemt i de nevnte*

bestemmelsene. I så fall skal gebyrene være avtalt mellom kunden og institusjonen, være passende og stå i et rimelig forhold til institusjonens kostnader.

§ 15 skal lyde:

§ 15 Opplysningsplikt mv.

(1) Institusjonen skal veilede kunden i valget mellom de ulike typer av kontoer og betalingstjenester som den tilbyr. På forespørsel fra kunden skal institusjonen opplyse om den maksimale overføringstiden for en bestemt betalingstransaksjon og om gebyrer som må betales. Hvis det er relevant, skal enkeltelementer i gebyrene spesifiseres.

(2) I rimelig tid før kunden blir bundet av en rammeavtale, skal institusjonen gi kunden følgende opplysninger:

a) om institusjonen:

- 1. institusjonens navn og adresse, samt adressen til en filial eller agent etablert her i landet hvis dette er relevant, og enhver annen adresse, herunder e-postadresse, som er relevant for å kommunisere med institusjonen*
- 2. relevant tilsynsmyndighet, det offentlige register hvor institusjonens tillatelse er registrert og registreringsnummeret eller tilsvarende identifikasjonsopplysninger*

b) om tjenesten:

- 1. tjenestens viktigste egenskaper*
- 2. de opplysningene eller den unike identifikasjonskode som kunden må oppgi for å gjennomføre en betalingstransaksjon*
- 3. form og prosedyre for å gi og tilbakekalle samtykke til å gjennomføre en betalingstransaksjon, jf. §§ 24 tredje ledd*
- 4. tidspunktet for når en betalingsordre anses mottatt og eventuelle avskjæringstidspunkter fastsatt av institusjonen, jf. § 26a*
- 5. den maksimale overføringstiden, jf. § 26b*
- 6. om det er mulig å avtale belastningsgrenser for bruk av betalingsinstrument, jf. § 24a første ledd*

c) om gebyrer, renter og vekslingskurser:

- 1. alle gebyrer som kunden skal betale til institusjonen, eventuelt med en spesifisering av enkeltelementene*
- 2. hvor det er relevant, rentesatsene og vekslingskursene som skal benyttes, eller, hvis det benyttes en referanserentesats eller referansevekslingskurs, beregningsmetoden for den faktiske renten og den relevante dato og indeks eller grunnlag for fastsetting av slik referanserentesats eller referansevekslingskurs*
- 3. hvis dette er avtalt, om den umiddelbare anvendelse av endringer i referanserentesatsen eller referansevekslingskursen, og om hvordan det opplyses om disse endringene, jf. § 18 fjerde ledd*

d) om kommunikasjon:

- 1. hvor det er relevant, om kommunikasjonsmetoden partene har avtalt å benytte for opplysninger og meldinger, herunder om de tekniske kravene til kundens utstyr*
- 2. måten opplysninger etter kapitlet her skal meddeles på, og hvor ofte dette skal skje*
- 3. hvilket eller hvilke språk rammeavtalen vil bli inngått på og som det vil kommuniseres på under avtaleforholdet*

4. kundens rett til å motta avtalevilkårene og andre opplysninger etter § 16 fjerde ledd

e) om beskyttelsesmekanismer og korrigerende tiltak:

1. hvor det er relevant, om de forholdsregler kunden må iaktta for å beskytte et betalingsinstrument og om hvordan underretning til institusjonen etter § 34 første ledd annet punktum skal foretas

2. vilkårene for en eventuelt avtalt rett for institusjonen til å sperre et betalingsinstrument, jf. § 24a annet ledd

3. institusjonens og kundens ansvar for urettmessige betalingstransaksjoner etter § 35, herunder om de relevante beløp

4. institusjonens ansvar for gjennomføring av betalingstransaksjoner etter § 40, jf. § 41

5. hvordan og innen hvilken frist kunden skal underrette institusjonen om en urettmessig betalingstransaksjon eller en betalingstransaksjon som ikke er korrekt gjennomført, jf. § 37 første ledd, jf. § 40 fjerde ledd

6. vilkårene for tilbakebetaling etter § 33a

f) om endringer i og opphør av avtalen:

1. hvis det er avtalt, om at avtalevilkårene kan endres med mindre kunden innen den foreslåtte ikrafttredelsesdatoen gir institusjonen melding om at endringene ikke aksepteres

2. avtalens varighet

3. kundens rett til å si opp avtalen, jf. § 20, og eventuelle avtaler om oppsigelse, samt eventuelt om begrensninger i kundens oppsigelsesrett etter § 20 annet ledd

g) om klage og erstatning:

1. eventuelle bestemmelser om lovvalg og verneting i avtalen

2. utenrettslige tvisteløsningsordninger, jf. § 4, og muligheten for å klage til tilsynsmyndigheten

h) om hvilke regler som gjelder for innskuddsgaranti.

(3) Opplysningene nevnt i annet ledd skal gis på en klar og forståelig måte på papir eller annet varig medium på norsk eller et annet språk partene avtaler.

Opplysningsplikten kan oppfylles ved å gi kunden en kopi av utkast til rammeavtale inneholdende opplysningene nevnt i annet ledd.

(4) For småpengeinstrumenter skal institusjonen bare opplyse kunden om de viktigste egenskaper ved tjenesten, herunder om hvordan betalingsinstrumentet benyttes og om ansvar, priser og annen vesentlig informasjon som er nødvendig for at kunden skal kunne ta en informert beslutning. Institusjonen skal også gi kunden en angivelse av hvor opplysningene nevnt i annet ledd er stilt til rådighet på en lett tilgjengelig måte.

(5) Skriftlig informasjon med opplysninger som nevnt i annet ledd, skal være tilgjengelig for alle kunder. Brosjyrer og lignende markedsføringsmateriell om innskudd og betalingstjenester skal alltid inneholde opplysninger som nevnt i annet ledd bokstav c og om eventuelle begrensninger i oppsigelsesrett som nevnt i bokstav f nr. 3. I annet markedsføringsmateriell der det gis opplysninger om nominell rente knyttet til en konto, skal det opplyses om kostnader ved å etablere, ha eller avvikle kontoen og gis representative eksempler på effektiv rente.

§ 16 skal lyde:

§ 16 Rammeavtalen

(1) *Rammeavtalen* skal være skriftlig. Den skal inneholde navn og adresse samt fødselsnummer eller organisasjonsnummer på kunden og enhver som skal disponere en *eventuell* konto. Dersom slikt nummer ikke eksisterer, skal fødselsdato eller annen entydig identifikasjon benyttes.

(2) *Rammeavtalen* skal inneholde opplysninger som nevnt i § 15 annet ledd.

Opplysninger som nevnt i § 15 annet ledd som institusjonen har gitt før avtalen ble inngått, skal i alle tilfeller regnes som en del av *rammeavtalen*.

(3) Et vilkår som ikke er tatt inn i *rammeavtalen*, er ikke bindende for *kunden* med mindre institusjonen godtgjør at vilkåret er vedtatt av *kunden*.

(4) Institusjonen skal gi *kunden* et eksemplar av avtalen eller på annen måte gjøre avtalen tilgjengelig for *kunden*. *Kunden har til enhver tid under avtaleforholdet rett til å motta avtalevilkårene samt vilkårene og opplysningene nevnt i § 15 annet ledd på papir eller annet varig medium.*

§ 18 skal lyde:

§ 18 Endring av *rammeavtalen*

(1) Er partene enige om å endre *rammeavtalen*, gjelder §§ 15 og 16 tilsvarende så langt de passer.

(2) Endring av vilkårene i *rammeavtalen* til *kundens* skade kan ellers tidligst settes i verk *to måneder* etter at institusjonen har *sendt varsel* til *kunden* om endringen. *Varselet skal gis på samme måte som nevnt i § 15 tredje ledd, med mindre det gjelder et småpengeinstrument og det fremgår av rammeavtalen at endringer kan varsles på annen måte.*

(3) *Hvis det er avtalt at kunden skal anses for å ha akseptert en endring hvis kunden ikke varsler institusjonen om det motsatte før iverksettelsesdatoen, jf. § 15 annet ledd bokstav f nr. 1, skal institusjonen opplyse om dette og om at kunden har rett til å si opp avtalen straks og vederlagsfritt innen iverksettelsesdatoen.*

(4) *Endring i rentesats eller vekslingskurs kan anvendes straks og uten varsel hvis dette er avtalt i rammeavtalen og endringen bygger på referanserentesatsen eller referansevekslingskursen som er avtalt etter § 15 annet ledd bokstav c nr. 2 og 3. Kunden skal informeres om enhver endring i rentesatsen så snart som mulig i samsvar med § 15 tredje ledd, med mindre det er avtalt at opplysningene skal stilles til rådighet med en bestemt hyppighet eller på en bestemt måte. Endringer i rentesatser eller vekslingskurser som benyttes i betalingstransaksjoner skal beregnes og gjennomføres på en nøytral måte uten forskjellsbehandling mellom kundene.*

§ 19 skal lyde:

§ 19 Vederlag ved avvikling

(1) Institusjonen kan bare kreve vederlag (gebyr) for avvikling av *rammeavtalen* eller deler av *den* i den utstrekning dette følger av *rammeavtalen*. *Vederlaget skal stå i et rimelig forhold til institusjonens kostnader. Institusjonen kan uansett ikke kreve vederlag for oppsigelse av en rammeavtale inngått på ubestemt tid eller for en bestemt periode på mer enn tolv måneder hvis kunden sier opp avtalen etter tolv måneder, jf. likevel § 20 annet ledd.*

(2) *I det omfang det kreves løpende gebyr, kan institusjonen bare kreve gebyr for perioden frem til oppsigelsestidspunktet. Forhåndsbetalte gebyrer skal tilbakebetales forholdsmessig. Kunden skal få utbetalt pengene på kontoen med påløpte renter frem*

til oppsigelsestidspunktet, eller saldoen hvis rammeavtalen gjelder et forhåndsbetalt betalingsinstrument.

§ 20 skal lyde:

§ 20 Kundens oppsigelse og heving

(1) Kunden kan si opp rammeavtalen til enhver tid med mindre det er avtalt en oppsigelsesfrist, som ikke kan overstige én måned.

(2) Rammeavtalen kan likevel fastsette at en konto ikke kan sies opp i en bestemt bindingstid der det ikke kan foretas betalingstransaksjoner til eller fra kontoen. En slik betingelse kan ikke gjøres gjeldende dersom institusjonen endrer avtalevilkår til kundens skade, jf. § 18 annet ledd, og kunden sier opp rammeavtalen innen fire uker etter at varsel etter § 18 annet ledd er sendt til kunden eller etter at endring basert på referanserentesats eller referansevekslingskurs, jf. § 18 fjerde ledd, er iverksatt.

(3) Uten hensyn til hva som er avtalt i rammeavtalen, kan kunden heve avtalen dersom det fra institusjonens side foreligger vesentlig brudd på opplysningsplikten eller rammeavtalen. Krav om heving må fremsettes innen rimelig tid etter at kunden ble eller burde ha blitt klar over hevingsgrunnen.

(4) Avsluttes et kontoforhold etter tredje ledd eller etter annet ledd annet punktum, har kunden rett til å få utbetalt pengene på kontoen med påløpte renter og uten fradrag for vederlag som nevnt i § 20. Kunden har i disse tilfeller også rett til å få tilbakebetalt en forholdsmessig del av forhåndsbetalt periodeavgift.

§ 21 skal lyde:

§ 21 Institusjonens oppsigelse og heving

(1) Hvis det er avtalt i rammeavtalen, kan institusjonen si opp rammeavtale inngått på ubestemt tid med minst to måneders varsel på samme måte som nevnt i § 15 tredje ledd dersom det foreligger saklig grunn og det ikke eventuelt er avtalt bindingstid i samsvar med § 20 annet ledd. Grunnen til oppsigelsen skal opplyses. § 20 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

(2) Institusjonen kan skriftlig heve avtalen ved vesentlig mislighold fra kundens side. Grunnen til hevingen skal opplyses.

Nåværende § 23 blir ny § 22.

§ 23 skal lyde:

§ 23 Enkeltstående betalingstransaksjoner

(1) Før kunden blir bundet av avtale om en enkeltstående betalingstransaksjon som ikke omfattes av en rammeavtale, skal institusjonen på en lett tilgjengelig måte gi kunden opplysninger som nevnt i § 15 annet ledd bokstav b nr. 2 og 5 og bokstav c nr. 1. I tillegg skal institusjonen, hvor det er relevant, opplyse om den faktiske vekslingskursen eller referansevekslingskursen som skal anvendes ved transaksjonen. Hvor det er relevant, skal institusjonen også på en lett tilgjengelig måte gi andre relevante opplysninger som nevnt i § 15 annet ledd. Opplysningene skal gis på en klar og forståelig måte, på norsk eller et annet språk avtalt mellom partene. Hvis kunden ber om det, skal institusjonen gi opplysningene på papir eller annet varig medium. Opplysningsplikten kan oppfylles ved å gi kunden en kopi av avtaleutkast eller utkast til betalingsordre inneholdende opplysningene nevnt i første til tredje punktum.

(2) Umiddelbart etter mottak av en betalingsordre skal betalerens institusjon gi eller stille til rådighet for betaleren opplysninger som nevnt i § 30 annet ledd.

(3) Umiddelbart etter at betalingstransaksjonen er gjennomført, skal betalingsmottakerens institusjon uten ugrunnet opphold gi betalingsmottakeren opplysninger som nevnt i § 30 tredje ledd bokstav a, d og e. I tillegg skal institusjonen opplyse om beløpet for betalingstransaksjonen i den valuta midlene er stilt til rådighet for betalingsmottakeren, og om vekslingskursen benyttet av betalingsmottakerens institusjon og det mottatte beløp før valutaomregningen.

(4) Hvis betalingsordren for en enkeltstående betalingstransaksjon gis ved bruk av et betalingsinstrument som omfattes av en rammeavtale med en annen institusjon, skal institusjonen som utfører transaksjonen ikke gi opplysninger som allerede er gitt eller vil bli gitt kunden etter rammeavtalen med den andre institusjonen.

Overskriften til avsnitt III skal lyde:

III. Bruk av konto og betalingsinstrument

§ 24 skal lyde:

§ 24 Disponering av konto. *Samtykke til betalingstransaksjoner*

(1) Kunden kan bruke konto og betalingsinstrument til innskudd, uttak og andre betalingstransaksjoner i samsvar med rammeavtalen.

(2) En betalingstransaksjon anses bare som godkjent hvis betaleren har gitt samtykke til transaksjonen. Samtykket kan gis før betalingstransaksjonen gjennomføres, eller, hvis det er avtalt mellom betaleren og dennes institusjon, etter gjennomføringen.

(3) Samtykke til å gjennomføre en betalingstransaksjon eller gjentatte betalingstransaksjoner gis i den form og etter den prosedyre som er avtalt mellom betaleren og dennes institusjon.

(4) Samtykket kan tilbakekalles, men ikke senere enn tidspunktene angitt i § 28. Et samtykke til å gjennomføre gjentatte betalingstransaksjoner kan tilbakekalles slik at fremtidige transaksjoner anses som ikke godkjente.

Ny § 24a skal lyde:

§ 24a *Belastningsgrenser for betalingsinstrument. Sperring*

(1) Det kan avtales belastningsgrenser for et betalingsinstrument som benyttes til å samtykke til en betalingstransaksjon.

(2) Institusjonen kan i rammeavtalen forbeholde seg rett til å sperre et betalingsinstrument av saklige grunner knyttet til betalingsinstrumentets sikkerhet eller mistanke om urettmessig eller svikaktig bruk. For betalingsinstrument det er knyttet kreditt til, kan institusjonen også forbeholde seg retten til å sperre instrumentet ved vesentlig forhøyet risiko for at betaleren ikke kan oppfylle sin betalingsforpliktelse.

(3) Institusjonen skal på avtalt måte varsle kunden om sperring etter annet ledd og om årsaken til sperringen. Varsel skal gis før betalingsinstrumentet sperres, eller, hvis dette er umulig, umiddelbart etter sperringen, med mindre varsel ville skade saklig begrunnede sikkerhetshensyn eller stride mot lov eller bestemmelser fastsatt i medhold av lov.

(4) Når årsaken til sperring er bortfalt, skal institusjonen oppheve sperringen av betalingsinstrumentet eller erstatte det med et nytt.

§ 26 første og annet ledd skal lyde:

(1) Denne bestemmelsen gjelder for avtale om direkte debitering, jf. § 12 bokstav j, eller fast betalingsordre. Med avtale om fast betalingsordre menes avtale mellom betaleren og institusjonen om fast betalingsordre der belastning skal foretas av institusjonen av eget tiltak.

(2) Kunden skal gi institusjonen skriftlig melding om avtale som nevnt i første ledd inngått med betalingsmottakeren eller betalingsmottakerens institusjon.

§ 26 femte ledd skal lyde:

(5) Kunden kan endre eller tilbakekalle fullmakten ved melding til institusjonen, jf. § 24 fjerde ledd annet punktum. Institusjonen skal gjennomføre endringen eller tilbakekallet senest første virkedag etter at meldingen er kommet fram.

§ 26 sjette ledd skal lyde:

(6) Bestemmelsene i paragrafen her kan fravikes ved avtale om direkte debitering til eller fra utlandet.

Ny § 26a skal lyde:

§ 26a Mottak av betalingsordre

(1) En betalingsordre, enten denne er gitt direkte av betaleren eller av eller via betalingsmottakeren, anses mottatt av betalerens institusjon på det tidspunktet denne institusjonen mottar betalingsordren. Institusjonen kan fastsette at betalingsordre som mottas på et tidspunkt nær slutten av en virkedag, skal anses mottatt først den påfølgende virkedagen.

(2) Hvis institusjonen og kunden som iverksetter en betalingsordre har avtalt at betalingsordren først skal gjennomføres på en bestemt dag eller ved utløpet av en bestemt periode, eller på den dagen da betaleren har stilt midler til rådighet for sin institusjon, skal betalingsordren anses mottatt den avtalte dagen hvis dette er en virkedag, og ellers den påfølgende virkedagen.

Ny § 26b skal lyde:

§ 26b Overføringstid

(1) Betalerens institusjon skal sørge for at beløpet overføres til betalingsmottakerens institusjon senest innen utløpet av virkedagen etter at betalingsordren ble mottatt. Overføringstiden kan forlenges med én virkedag for papirbaserte betalingstransaksjoner.

(2) Når en betalingsordre er iverksatt av eller via betalingsmottakeren, skal betalingsmottakerens institusjon oversende betalingsordren til betalerens institusjon innen fristen avtalt med betalingsmottakeren, ved direkte debiteringer slik at oppgjør kan skje på avtalt forfallsdag.

(3) Hvis betalingsmottakeren ikke har noen konto hos institusjonen som mottar beløpet på dennes vegne, skal institusjonen stille de overførte midlene til rådighet for

betalingsmottakeren innen fristen etter første ledd. Hvis betalingsmottakeren har konto, skal midlene stilles til rådighet i samsvar med § 27 første ledd tredje punktum. (4) For småpengeinstrumenter kan det avtales andre overføringstider enn dem som er fastsatt i første til tredje ledd.

(5) Reglene i paragrafen her kan ikke fravikes ved avtale for nasjonale betalingstransaksjoner i norske kroner, betalingstransaksjoner i euro der både betalerens og mottakerens institusjon er etablert innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, eller betalingstransaksjoner innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområde som bare omfatter en valutaomregning i Norge mellom euro og norske kroner og der en eventuell grensekryssende overføring skjer i euro. For andre betalingstransaksjoner kan det avtales lengre overføringstid, men likevel ikke mer enn 4 virkedager fra mottak av betalingsordren for betalingstransaksjoner innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområde. Ved betalingstransaksjoner til land utenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområde skal overføringstiden være maksimalt 8 virkedager fra mottak av betalingsordren hvis det ikke er avtalt en annen tidsramme.

§ 27 skal lyde:

§ 27 Renteberegning ved godskriving og belastning av konto (valutering) mv.

(1) Ved innbetaling i kontanter på konto tilhørende en forbruker skal beløpet gjøres disponibelt og valuteret straks det er mottatt av institusjonen. Hvis kunden ikke er forbruker, skal beløpet være disponibelt og valuteret senest virkedagen etter at det er mottatt. Ved annen godskriving av konto skal valuteringsdagen ikke være senere enn virkedagen da beløpet blir godskrevet institusjonens konto, og beløpet skal være disponibelt umiddelbart etter at det er godskrevet institusjonens konto.

(2) Ved betalingsoverføringer i norske kroner skal valuteringsdagen for belastning av betalers konto være samme dag som beløpet godskrives betalingsmottakers konto.

(3) Valuteringsdagen for uttak eller annen belastning av en konto enn slike som nevnt i annet ledd skal ikke være tidligere enn samme dag som beløpet belastes kontoen.

Forslag fra mindretallet (Pedersen og Veel Midtbø):

Paragrafoverskriften til § 27 og første ledd som flertallet.

Annet ledd skal lyde:

(2) Valuteringsdagen for uttak eller annen belastning av en konto skal ikke være tidligere enn tidspunktet da beløpet belastes kontoen.

Annet og tredje ledd i flertallets forslag strykes.

§ 28 skal lyde:

§ 28 Tilbakekall og endring

- (1) *Kunden kan ikke tilbakekalle en betalingsordre etter at ordren er mottatt av betalerens institusjon, med mindre annet følger av annet til fjerde ledd.*
- (2) *Når en betalingstransaksjon iverksettes av eller via betalingsmottakeren, kan betaleren ikke tilbakekalle sin betalingsordre etter at ordren er avgitt eller etter at betaleren har meddelt sitt samtykke til transaksjonen til betalingsmottakeren. Ved direkte debitering kan betaleren likevel tilbakekalle betalingsordren senest innen utgangen av virkedagen før den avtalte belastningsdagen.*
- (3) *I tilfeller som nevnt i 26a annet ledd, kan kunden tilbakekalle betalingsordren senest innen utgangen av virkedagen før den avtalte dagen.*
- (4) *Etter utløpet av fristene etter første til tredje ledd kan betalingsordre bare tilbakekalles hvis det er avtalt mellom kunden og dennes institusjon. I tilfeller som nevnt i annet ledd kreves i tillegg samtykke fra betalingsmottakeren. Institusjonen kan kreve gebyr hvis det er avtalt i rammeavtalen.*
- (5) *For småpengeinstrumenter kan det avtales at en betalingsordre ikke kan tilbakekalles etter at den er gitt eller etter at betaleren har gitt samtykke til gjennomføring av betalingstransaksjonen til betalingsmottakeren.*

§ 29 annet ledd skal lyde:

(2) Institusjoner og andre involvert i betalingstransaksjoner skal overføre hele beløpet for transaksjoner uten å trekke fra gebyrer i det overførte beløpet. Betalingsmottakeren kan likevel avtale med sin institusjon at institusjonen skal trekke fra sine gebyrer fra beløpet før det godskrives betalingsmottakeren. I så fall skal det fulle beløpet for transaksjonen og gebyrer skilles fra hverandre i opplysningene som gis betalingsmottakeren. Hvis gebyrer trekkes fra det overførte beløpet i andre tilfeller enn nevnt i annet punktum, skal betalerens institusjon, hvis betalingstransaksjonen er iverksatt av betaleren, eller betalingsmottakerens institusjon, hvis betalingstransaksjonen er iverksatt av eller via betalingsmottakeren, sørge for at betalingsmottakeren mottar det fulle beløpet for transaksjonen.

Overskriften til avsnitt IV skal lyde:

IV. Føringskonto mv.

§ 30 skal lyde:

§ 30 Informasjon om konto og betalingstransaksjoner

- (1) *Institusjonen skal jevnlig, og minst én gang i året, skriftlig informere kunden om rente- og gebyrsatser for alternative typer kontoer som institusjonen tilbyr.*
- (2) *Etter at et beløp er belastet betalerens konto, eller, hvis betaleren ikke har konto, etter mottak av betalingsordren, skal institusjonen på samme måte som nevnt i § 15 tredje ledd uten ugrunnet opphold opplyse betaleren om*
 - a) *en referanse så betaleren kan identifisere hver betalingstransaksjon, og, hvor det er relevant, informasjon om betalingsmottakeren*
 - b) *beløpet for betalingstransaksjonen i den valuta det har blitt overført fra betalerens konto eller i valutaen anvendt i betalingsordren*

c) eventuelle gebyrer for betalingstransaksjonen eller renten som betaleren skal betale, hvor det er relevant med en spesifisering av enkeltelementene i gebyrene
d) hvor det er relevant, vekslingskursen betalerens institusjon har benyttet i betalingstransaksjonen og det overførte beløp etter valutaomregningen
e) valuteringsdatoen, jf. § 27 annet ledd, eller datoen da betalingsordren ble mottatt.

(3) Etter at en betalingstransaksjon er gjennomført, skal betalingsmottakerens institusjon på samme måte som nevnt i § 15 tredje ledd uten ugrunnet opphold opplyse betalingsmottakeren om

a) en referanse så betalingsmottakeren kan identifisere betalingstransaksjonen, og, hvor det er relevant, informasjon om betaleren, samt eventuelle ytterligere opplysninger som fulgte transaksjonen

b) beløpet for betalingstransaksjonen i den valuta betalingsmottakerens konto ble godskrevet

c) eventuelle gebyrer for betalingstransaksjonen eller renten som betalingsmottakeren skal betale, hvor det er relevant med en spesifisering av enkeltelementene i gebyrene

d) hvor det er relevant, vekslingskursen benyttet av betalingsmottakerens institusjon og det mottatte beløp før valutaomregningen

e) valuteringsdatoen, jf. § 27 første ledd tredje punktum.

(4) For småpengeinstrumenter kan det avtales at institusjonen bare skal opplyse om eller stille til rådighet en referanse som gjør det mulig for kunden å identifisere betalingstransaksjonen, det overførte beløp og gebyrene. Hvis det er tale om flere betalingstransaksjoner av samme art til samme betalingsmottaker, skal det bare opplyses om det samlede beløp og de samlede gebyrer. Det er ikke nødvendig å gi opplysninger som nevnt i første og annet punktum hvis småpengeinstrumentet brukes anonymt eller det ikke er teknisk mulig for institusjonen å gi opplysningene.

Institusjonen må likevel gi kunden mulighet til å kontrollere instrumentets saldo.

(5) Rammeavtalen kan fastsette at opplysninger som nevnt i annet til fjerde ledd skal gis eller stilles til rådighet periodisk minst hver måned på en avtalt måte som gjør det mulig for kunden å lagre og reprodusere informasjonen uendret.

(6) Dersom kunden har fått uriktige opplysninger om disponibelt beløp på kontoen og i god tro har belastet kontoen for større beløp enn disponibelt, kan institusjonen ikke kreve overtrekksrente av kunden før kunden har fått rimelig tid til å rette på forholdet.

Ny § 33a skal lyde:

§ 33a Tilbakebetaling der eksakt beløp ikke ble godkjent

(1) Betaleren har rett til tilbakebetaling fra sin institusjon av det fulle beløp for en betalingstransaksjon iverksatt av eller via betalingsmottakeren hvis betaleren kan påvise at

a) betaleren ikke har godkjent det eksakte beløpet for betalingstransaksjonen, jf. § 24 annet ledd første punktum, og

b) beløpet oversteg hva betaleren med rimelighet kunne ha forventet ut fra sitt tidligere bruksmønster, vilkårene i rammeavtalen og omstendighetene for øvrig.

(2) Endringer i valutakursen kan ikke påberopes under første ledd bokstav b hvis kursen ble beregnet på grunnlag av en avtalt referansevekslingskurs.

(3) Det kan avtales i rammeavtalen mellom betaleren og betalerens institusjon at betaleren ikke har rett til tilbakebetaling etter første ledd hvis samtykket til å gjennomføre betalingstransaksjonen ble gitt direkte til betalerens institusjon og, hvor det er relevant, opplysning om den fremtidige betalingstransaksjonen ble gitt eller

stilt til rådighet for betaleren minst fire uker før forfallsdagen av institusjonen eller betalingsmottakeren.

(4) For direkte debiteringer kan betaleren i rammeavtalen gis rett til tilbakebetaling også der vilkårene i første ledd ikke er oppfylt.

(5) Betaleren må overfor institusjonen fremsette krav om tilbakebetaling senest 8 uker etter belastningsdagen.

(6) Innen ti dager etter å ha mottatt et krav om tilbakebetaling, skal institusjonen enten tilbakeføre det fulle beløpet for betalingstransaksjonen eller gi et begrunnet avslag på kravet med opplysning om tvisteordning som er etablert etter § 4. Institusjonen kan ikke avslå et krav om tilbakebetaling i tilfeller som nevnt i fjerde ledd.

§ 34 skal lyde:

§ 34 Plikter ved bruk av betalingsinstrument

(1) En kunde som har rett til å bruke et betalingsinstrument skal bruke det i samsvar med vilkårene for utstedelse og bruk, herunder ta alle rimelige forholdsregler for å beskytte de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til betalingsinstrumentet så snart instrumentet er mottatt. I tillegg skal kunden uten ugrunnet opphold underrette institusjonen, eller den institusjonen har oppgitt, hvis kunden blir oppmerksom på tap, tyveri eller uberettiget tilegnelse av betalingsinstrumentet, eller på urettmessig bruk.

(2) Institusjonen som utsteder et betalingsinstrument skal, uten at det har betydning for kundens plikter etter første ledd, sørge for at de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til et betalingsinstrument ikke er tilgjengelige for andre enn den kunden som har rett til å bruke betalingsinstrumentet. I tillegg skal institusjonen sørge for at kunden til enhver tid kan foreta underretning som nevnt i første ledd annet punktum eller be om at eventuell sperring av betalingsinstrumentet oppheves, jf. § 24a fjerde ledd. Institusjonen skal også sørge for at kunden i 18 måneder fra underretning som nevnt i forrige punktum kan dokumentere å ha foretatt slik underretning, og dessuten hindre enhver bruk av et betalingsinstrument etter at underretning etter første ledd annet punktum er foretatt.

(3) Det kan avtales at første ledd annet punktum og annet ledd tredje punktum ikke skal gjelde for småpengeinstrumenter hvis det ikke er mulig å sperre instrumentet for bruk.

(4) Institusjonen skal ikke sende betalingsinstrument uoppfordret, bortsett fra til utskiftning av betalingsinstrument som tidligere er utlevert til kunden. Institusjonen skal ha risikoen for sending av betalingsinstrument og personlige sikkerhetsanordninger knyttet til instrumentet.

§ 35 skal lyde:

§ 35 Misbruk av konto og betalingsinstrument

(1) Institusjonen er ansvarlig for tap som skyldes urettmessige betalingstransaksjoner med mindre annet følger av paragrafen her. En betalingstransaksjon anses som urettmessig hvis kunden ikke har godkjent transaksjonen, jf. § 24 annet ledd første punktum.

(2) Kunden svarer med inntil kr 1200 for tap ved urettmessige betalingstransaksjoner som skyldes bruk av et tapt eller stjålet betalingsinstrument, eller uberettiget tilegnelse av et betalingsinstrument, når personlig kode eller lignende personlig

sikkerhetsanordning er brukt og kunden har unnlatt å beskytte nevnte personlige sikkerhetsanordning.

(3) Kunden svarer med inntil kr 12000 for urettmessige betalingstransaksjoner hvis tapet skyldes at kunden ved grov uaktsomhet har unnlatt å oppfylle en eller flere av sine forpliktelser etter § 34 første ledd. Hvis tapet skyldes at kunden forsettlig har unnlatt å oppfylle forpliktelsene etter § 34 første ledd, skal kunden bære hele tapet. Det samme gjelder hvis tapet skyldes at kunden har opptrådt svikaktig.

(4) Kunden svarer ikke for tap som skyldes bruk av tapt, stjålet eller uberettiget tilegnet betalingsinstrument etter at kunden har underrettet institusjonen i samsvar med § 34 første ledd annet punktum, med mindre kunden har opptrådt svikaktig. Det samme gjelder hvis institusjonen ikke har sørget for at kunden kan foreta slik underretning, jf. § 34 annet ledd annet punktum.

(5) Hvis kunden nekter å ha godkjent en betalingstransaksjon, jf. § 24a annet ledd, skal bruken av et betalingsinstrument ikke i seg selv anses som tilstrekkelig bevis for at transaksjonen ble godkjent av kunden eller for at kunden har opptrådt svikaktig eller forsettlig eller grovt uaktsomt unnlatt å oppfylle en eller flere av sine forpliktelser etter § 34 første ledd. Det påhviler institusjonen å bevise at transaksjonen er autentisert, korrekt registrert og bokført og ikke rammet av teknisk svikt eller annen feil.

(6) Det kan avtales at bestemmelsene i første til tredje samt femte ledd ikke skal gjelde for småpengeinstrumenter som anvendes anonymt eller hvis institusjonen av andre grunner knyttet til betalingsinstrumentets karakter ikke vil kunne bevise at en betalingstransaksjon ble godkjent. Det kan avtales at fjerde ledd ikke skal gjelde for småpengeinstrumenter som ikke kan sperres for bruk. For elektroniske penger som definert i lov 13. desember 2002 nr. 74 om e-pengeforetak § 1-1 annet ledd gjelder likevel første til fjerde ledd med mindre institusjonen ikke kan sperre kontoen eller betalingsinstrumentet.

(7) § 42 første ledd gjelder tilsvarende.

§ 36 skal lyde:

§ 36 Lemping av kundens ansvar

(1) Kundens ansvar etter § 35 kan lempes dersom måten kontoen kan disponeres på ikke er betryggende, eller dersom betalings- eller kontokortsystemet ikke oppfyller forsvarlige standarder for identifikasjons-, kontroll- og varslingsrutiner, og den urettmessige betalingstransaksjonen har sammenheng med dette. Det kan også tas hensyn til arten av de personlige sikkerhetsanordningene knyttet til betalingsinstrumentet som ble benyttet ved den urettmessige transaksjonen, og omstendighetene knyttet til hvordan instrumentet ble tapt, stjålet eller uberettiget tilegnet, samt manglende aktsomhet eller andre forhold på institusjonens side som har medvirket til at den urettmessige transaksjonen kunne skje. Lemping kan ikke skje hvis tapet ved den urettmessige betalingstransaksjonen skyldes at kunden har opptrådt svikaktig eller forsettlig unnlatt å oppfylle sine forpliktelser etter § 34 første ledd.

(2) Kundens ansvar kan også nedsettes dersom en leverandør av varer eller tjenester som har mottatt betalingen, forsto eller burde forstå at bruken av betalingsinstrumentet var urettmessig. Første ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.

§ 37 første og annet ledd skal lyde:

(1) I den utstrekning *kunden* ut fra reglene i § 35 bestrider å ha ansvar for en *urettmessig betalingstransaksjon*, skal institusjonen tilbakeføre beløpet og erstatte rentetap fra belastningstidspunktet, forutsatt at *kunden* setter frem krav om tilbakeføring uten ugrunnet opphold etter at denne ble eller burde ha blitt kjent med forholdet, og *senest 13 måneder etter belastningstidspunktet*. *Fristen på 13 måneder gjelder ikke der institusjonen ikke har gitt kunden de opplysninger om betalingstransaksjonen som kreves etter loven her*. Plikten til tilbakeføring etter første punktum gjelder ikke for egenandel etter § 35 annet ledd.

(2) Første ledd gjelder ikke dersom

a) *kunden* skriftlig har erkjent ansvar for *betalingstransaksjonen*, eller

b) institusjonen innen fire uker fra mottakelse av skriftlig innsigelse fra *kunden* har anlagt søksmål eller brakt saken inn for en nemnd som nevnt i § 4 første ledd.

§ 37 nytt fjerde ledd skal lyde:

(4) Institusjonen kan kreve tilbakebetaling av tredjeperson av betalingsmidler denne urettmessig har mottatt som følge av en urettmessig betalingstransaksjon. Tilbakebetalt beløp som overstiger institusjonens tap, skal benyttes til å dekke kundens andel av tapet.

Forslag fra medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner (Medlemmene Kvam, Pedersen og Veel Midtbø har et alternativt forslag som er inntatt som § 43 nedenfor):

Ny § 37a skal lyde:

§ 37a. Utilsiktet bruk av nettbasert betalingstjeneste

(1) Kunden svarer med en egenandel på inntil kr 1200 for tap som følge av utilsiktet betalingstransaksjon ved feilbruk av nettbasert betalingstjeneste når personlig kode og annen personlig sikkerhetsanordning er brukt for å få utført en betalingsordre.

Dette gjelder likevel ikke dersom tapet skyldes at institusjonens nettbaserte betalingstjeneste ikke byr den sikkerhet mot feilbruk som en bruker eller allmennheten med rimelighet kunne vente, eller at en tredjeperson ved inntrenging i elektronisk nettverk, grov tvang eller lignende handlemåte urettmessig har skaffet seg tilgang til personlig sikkerhetsanordning eller endret den betalingsordre kunden har gitt.

(2) Kunden svarer med inntil kr 12.000 for tap som følge av utilsiktet betalingstransaksjon i tilfelle som nevnt i første ledd når betalingstransaksjonen er gjort mulig ved grov uaktsomhet av kunden, eller av noen som personlig sikkerhetsanordning er overlatt til.

(3) Ved avgjørelsen av om betalingstransaksjonen er gjort mulig ved grov uaktsomhet som nevnt i annet ledd, skal det blant annet legges vekt på om slike krav til forsiktighet og egenkontroll som med rimelighet kan stilles til brukere av nettbaserte betalingstjenester, er blitt klart tilsidesatt, og i hvilken utstrekning den nettbaserte betalingstjenesten gir slik sikkerhet mot feilbruk som en bruker eller allmennheten med rimelighet kunne vente.

(4) Ansvarsgrensene etter første og annet ledd gjelder ikke tap som er oppstått ved feilbruk av den nettbaserte betalingstjenesten, og som er svikaktig eller forsettlig voldt av kunden eller noen som personlig sikkerhetsanordning er overlatt til.

Ansvarsgrensen gjelder heller ikke ved feilbruk som følge av at kunden eller noen som

personlig sikkerhetsanordning er overlatt til, da betalingsordren ble gitt, bevisst har oversett en særskilt varslingsordning etablert for å hindre slik feilbruk. Det samme gjelder for tap som har oppstått som følge av at kunden eller noen som personlig sikkerhetsanordning er overlatt til, har unnlatt å underrette institusjonen snarest mulig etter å ha fått kjennskap til at det har skjedd feilbruk av den nettbaserte betalingstjenesten.

(5) Ansvarsgrensene etter første og annet ledd gjelder heller ikke slik feilbruk som skyldes at betaleren har angitt ukorrekt entydig identifikasjonskode dersom den nettbaserte betalingstjenesten gir slik sikkerhet mot feilbruk som en bruker eller allmennheten med rimelighet kunne vente. Institusjonen plikter i slike tilfeller likevel å gjøre en rimelig innsats for å inndrive de midler som var involvert i transaksjonen.

(6) § 37 første og annet ledd gjelder tilsvarende for paragrafen her.

§ 39 annet ledd bokstav a skal lyde:

a) ved betaling fra forbruker når betalerens *betalingsordre* er mottatt av en finansinstitusjon

§ 39 tredje ledd skal lyde:

(3) Dersom en mottatt *betalingsordre* ikke skal gjennomføres straks, regnes avbruddet av betalingsfristen fra den avtalte betalingsdagen.

§ 39 fjerde ledd skal lyde:

(4) Betalingsfristen avbrytes ikke dersom *betalingstransaksjonen* ikke blir gjennomført og dette skyldes betalerens eget forhold. Institusjonen skal i så fall varsle betaleren om dette *i samsvar med § 14 annet og tredje ledd.*

Ny § 39a skal lyde:

§ 39a Veksling

(1) Betalinger skal foretas i den valutaen som er avtalt.

(2) En betalingsmottaker eller en annen som på salgsstedet tilbyr en valutaveksling til betaleren før en betalingstransaksjon iverksettes, skal opplyse betaleren om gebyrer og om vekslingskursen som vil bli benyttet ved vekslingen. Betaleren skal samtykke til vekslingen på dette grunnlaget.

Ny § 39b skal lyde:

§ 39b Gebyr for bruk av et bestemt betalingsinstrument

(1) Hvis en betalingsmottaker krever gebyr eller gir rabatt for bruk av et bestemt betalingsinstrument, skal betaleren opplyses om dette før en betalingstransaksjon iverksettes. Institusjonen kan ikke hindre betalingsmottakeren i å kreve gebyr eller gi rabatt som nevnt.

(2) Hvis institusjonen eller noen annen krever gebyr for bruk av et bestemt betalingsinstrument, skal kunden opplyses om dette før en betalingstransaksjon iverksettes.

Ny § 39c skal lyde:

§ 39c Fordeling av gebyrer

(1) Hvis en betalingstransaksjon ikke omfatter en valutaveksling, skal betaleren betale sin institusjon gebyrene denne krever, og betalingsmottakeren skal betale sin institusjon gebyrene denne krever.

Overskriften til avsnitt VII skal lyde:

Forsinkelse av betalingsoverføringer mv.

§ 40 skal lyde:

§ 40 Ansvar for betalingstransaksjoner som ikke gjennomføres korrekt

(1) Ved betalingstransaksjoner iverksatt av betaleren er betalerens institusjon ansvarlig overfor betaleren for korrekt gjennomføring av betalingstransaksjonen, med mindre institusjonen kan bevise at mottakerens institusjon har mottatt beløpet for transaksjonen innen utløpet av overføringstiden, jf. § 26b første ledd. Hvis institusjonen er ansvarlig etter første punktum, skal den uten ugrunnet opphold overføre beløpet for betalingstransaksjonen til betaleren og eventuelt gjenopprette tilstanden på betalerens konto slik den ville vært om den mangelfullt gjennomførte betalingstransaksjonen ikke hadde funnet sted. Etter at betalingsmottakerens institusjon har mottatt beløpet, er denne institusjonen ansvarlig overfor mottakeren for korrekt gjennomføring av transaksjonen, og skal i tilfelle umiddelbart sørge for at beløpet for transaksjonen gjøres disponibelt for betalingsmottakeren, eventuelt godskrives dennes konto.

(2) Ved betalingstransaksjoner iverksatt av eller via betalingsmottakeren er mottakerens institusjon overfor mottakeren ansvarlig for korrekt oversending av betalingsordren til betalerens institusjon, jf. § 26b annet ledd, og skal i tilfelle umiddelbart oversende betalingsordren til betalerens institusjon på nytt. Betalingsmottakerens institusjon er også ansvarlig overfor betalingsmottakeren for oppfyllelse av sine forpliktelser etter § 27 annet ledd tredje punktum, og skal sørge for at beløpet for betalingstransaksjonen gjøres disponibelt for betalingsmottakeren umiddelbart etter at det er godskrevet institusjonens konto. Hvis betalingsmottakerens institusjon ikke er ansvarlig etter første og annet punktum, er betalerens institusjon ansvarlig overfor betaleren og skal i så fall overføre beløpet for betalingstransaksjonen til denne uten ugrunnet opphold og gjenopprette tilstanden på betalerens konto til slik den ville vært i om den mangelfullt gjennomførte betalingstransaksjonen ikke hadde funnet sted.

(3) Ansvar etter første og annet ledd omfatter i tillegg til det overførte beløp gebyrer og renter som må betales og rentetap som skyldes at en betalingstransaksjon ikke er blitt korrekt gjennomført.

(4) § 37 første ledd om reklamasjon fra kunden gjelder tilsvarende.

(5) Ved betalingstransaksjoner iverksatt av betaleren skal betalerens institusjon på forespørsel umiddelbart forsøke å spore betalingstransaksjonen og melde fra til betaleren om utfallet. Ved betalingstransaksjoner iverksatt av eller via

betalingsmottakeren skal mottakerens institusjon på forespørsel umiddelbart forsøke å spore betalingstransaksjonen og melde fra til mottakeren om utfallet.

(6) Hvis kunden hevder at en betalingstransaksjon ikke er korrekt gjennomført, påhviler det institusjonen å bevise at transaksjonen er korrekt registrert og bokført og ikke rammet av teknisk svikt eller andre feil.

§ 41 skal lyde:

§ 41. Annet tap

(1) De institusjonene som forestår betalingstransaksjonen, er i samsvar med ansvarsfordelingen fastsatt i § 40 ansvarlige for annet direkte tap, herunder kurstap, inkassogebyrer o.l., som betaleren eller mottakeren er påført som følge av at en betalingstransaksjon ikke er blitt korrekt gjennomført.

(2) For indirekte tap som betaleren eller mottakeren har lidt, er institusjonen ansvarlig dersom tapet er voldt ved grov uaktsomhet eller forsett fra institusjonens side. Ved betalingstransaksjoner til og fra utlandet gjelder forrige punktum bare dersom tapet er voldt ved grov uaktsomhet eller forsett fra institusjonen selv.

(3) Dersom institusjonen særskilt har påtatt seg ubetinget ansvar for at betaling skal være kommet fram til mottakeren innen en bestemt frist, kan kunden uten hensyn til reglene i paragrafen her kreve tapet erstattet av institusjonen.

§ 42 skal lyde:

§ 42 *Omstendigheter utenfor kontroll. Regress*

(1) Institusjonen kan ikke gjøres ansvarlig etter §§ 40 og 41 for tap som skyldes usedvanlige omstendigheter utenfor institusjonens kontroll som institusjonen ikke kunne forutse eller unngå følgene selv med enhver anstrengelse for å unngå dem eller plikter pålagt institusjonen etter annen lov eller i medhold av lov.

(2) En institusjon som har erstattet tap etter §§ 40 eller 41 som skyldes forhold hos en annen institusjon eller mellomledd, kan kreve tilbakeføring hos denne.

Forslag fra Kvam, Pedersen og Veel Midtbø (Medlemmene Behringer, Gjedrem og Sletner har et alternativt forslag som er inntatt som § 37a ovenfor):

§ 43 skal lyde:

§ 43 *Kundens egne feil. Systemsvikt mv.*

(1) En betalingsordre gjennomført i samsvar med den entydige identifikasjonskoden skal anses som korrekt gjennomført når det gjelder betalingsmottakeren den entydige identifikasjonskoden utpeker.

(2) Institusjonen kan ikke gjøres ansvarlig etter §§ 40 til 41 hvis den entydige identifikasjonskoden kunden har oppgitt ikke er korrekt. Hvis kunden i tillegg til identifikasjonskoden har oppgitt ytterligere informasjon, skal institusjonen likevel bare være ansvarlig for gjennomføring av betalingsordren i samsvar med den entydige identifikasjonskoden kunden har oppgitt.

(3) Selv om institusjonen ikke kan gjøres ansvarlig for korrekt gjennomføring av betalingstransaksjonen, skal institusjonen likevel treffe rimelige tiltak for å få beløpet tilbakeført. Det kan kreves gebyr for dette hvis det er avtalt i rammeavtalen. § 35 åttende ledd gjelder tilsvarende overfor tredjeperson som urettmessig har mottatt

betalingsmidler som følge av at kunden har oppgitt uriktig informasjon i betalingsordren.

(4) Hvis institusjonen ved uaktsomhet har unnlatt å innrette sine systemer for betalingstjenester slik at de byr den sikkerhet som med rimelighet kan ventes mot feilbruk fra kundens side, skal institusjonen uansett bestemmelsene i første og annet ledd bære tap for kunden som følge av dette.

§ 45 første ledd skal lyde:

(1) Uten særskilt samtykke fra låntakeren kan långiverens fordring bare overdras til en finansinstitusjon eller til en lignende institusjon som nevnt i § 1 annet ledd bokstav a, d, e eller f.

II

I lov 21. desember 2000 nr. 105 om opplysningsplikt og angrerett m.v. ved fjernsalg og salg utenfor fast utsalgssted (angrerettloven) gjøres følgende endringer:

§ 7a nytt annet ledd skal lyde:

Hvis fjernsalgsavtalen gjelder betalingstjenester som definert i finansavtaleloven § 11, skal tjenesteyteren istedenfor opplysninger som nevnt i første ledd bokstav a, b, c, e, l, m, o, p, q gi opplysningene nevnt i finansavtaleloven § 15 annet ledd, eventuelt opplysningene nevnt i finansavtaleloven § 23 første ledd hvis det gjelder en enkeltstående betalingstransaksjon som ikke er omfattet av en rammeavtale.

Nåværende annet til fjerde ledd blir nytt tredje til femte ledd.

I sjette ledd (tilføyd ved lov 9. januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven)) skal nytt annet punktum lyde:
Dette gjelder ikke ved fjernsalg av betalingstjenester som definert i finansavtaleloven § 11.

III

1. Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.
2. Frem til 1. januar 2012 kan betaleren og dennes institusjon ved unntak fra § 26b første ledd avtale en overføringstid på maksimalt 3 virkedager. Overføringstiden kan forlenges med én virkedag for papirbaserte betalingstransaksjoner.

29 Forskriftsforslag

Forskrift 2. juli 1999 nr. 719 om betalingsoppdrag til og fra utlandet og forskrift 11. februar 2000 nr. 100 om kontoavtaler oppheves.

Vedlegg A: Betalingssystemet i Norge¹

A.1 Innledning

I hverdagen har de fleste nordmenn regelmessig, og gjerne flere ganger på en enkelt dag, nytte av betalingssystemet. Mens kontanter brukes i mange og ofte små daglige transaksjoner, er det betalinger med kontopenger som dominerer. Handel i butikk gjøres i stor grad opp ved overføring av midler fra kjøpers til selgers bankkonto når varen eller tjenesten mottas. Verdioverføringen gjøres når kontoeier har godkjent den gjennom kortbruk og elektronisk "signering". Forbrukere betaler regninger via nettbank eller brevgiro. Lønnstakere mottar lønn fra arbeidsgiver elektronisk til sin konto, og selvstendige næringsdrivende får ofte sine fakturaer betalt elektronisk. Betalinger til og fra offentlige kasser – skatt, trygd, stønader, avgifter og gebyrer – skjer også elektronisk.

Daglig overføres det store beløp mellom husholdninger, foretak, finansinstitusjoner, offentlige virksomheter og andre aktører i økonomien. For en effektiv allokering av ressursene i økonomien som helhet er det viktig at de reelle kostnadene ved gjennomføring av betalinger er lave. Tekstboks A.1 forklarer nærmere hvorfor penger har en sentral rolle i markedsøkonomier og hvorfor penger og et velfungerende betalingssystem bidrar til økonomisk vekst og dermed til velstand.

Det elektroniske betalingssystemet har blitt bygd opp rundt nasjonale infrastrukturer. Bankenes elektroniske utveksling av informasjon seg i mellom og med sentralbanken er viktig ettersom betaler og betalingsmottaker ofte bruker hver sin bank. Informasjon om hver enkelt betaling må utveksles mellom bankene slik at bankene kan belaste betalerens konto og godskrive mottakerens konto. Oppgjøret av penger mellom bankene må skje i en felles oppgjørsbank – i siste instans sentralbanken.

Mot slutten av 1980-tallet formulerte EU som arbeidsmål å etablere et felles indre marked der kjøp av varer og tjenester skulle skje etter pris og kvalitet, og være uavhengig av nasjonale grenser. Betalingssystemene i EØS-området var basert på nasjonale infrastrukturer, med tids- og kostnadskrevende spesialrutiner ved betalinger over landegrenser. Samordning av betalingssystemene er derfor en naturlig del av programmet for utvikling av et felles indre marked. Det har gjennom årene vært gjort mye for å samordne betalingssystemene, og mye har vært og er basert på innsats fra banker og andre berørte aktører. Omkring årtusenskiftet utviklet det seg en forståelse for at det var behov for en felles juridisk ramme – et betalingstjenestedirektiv – innen EØS-området for betalinger og betalingstjenester, og direktivet (2007/65/EF) ble endelig vedtatt i 2007.

¹ Framstillinga her trekker på kapittel 6 i "Norske finansmarkeder – Pengepolitikk og finansiell stabilitet", *Norges Banks skriftserie nr 34*, 2004. Der er det referanser til aktuell forskning og utredninger. Også Norges Banks årsrapporter er brukt. Tabeller og figurer oppdatert t.o.m. *Årsrapport om betalingssystem 2007*.

Dette vedlegget inneholder en beskrivelse av det norske betalingssystemet og nivåene i det. Dessuten blir norsk deltakelse i grensekryssende betalingssystemer for finansielle investeringer og alminnelige betalinger inn i og ut av Norge beskrevet.

”Pengar er storkna mannesveitte”²

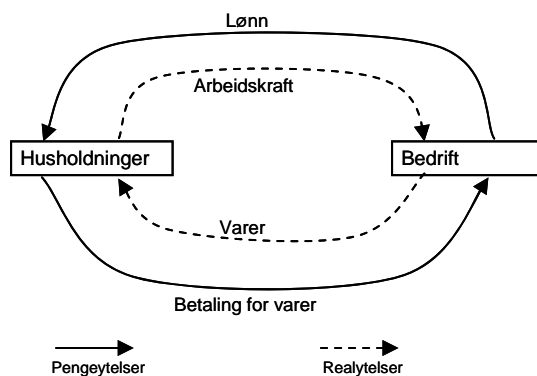
Aa. O. Vinje

Tekstboks A.1: Om utveksling av verdier og betalingssystemets rolle

Penger er det sentrale middelet til utveksling av verdier i markedsøkonomier. Det har vært en lang utvikling fra enkelt varebytte til handel med oppgjør med mynter av edelt metall til dagens handel med elektronisk oppgjør. I prinsippet har imidlertid grunnlaget for verdiutvekslingen ikke endret seg. Den er realytelse mot penger. Arbeidstakere gir sin arbeidstid til arbeidsgivere og mottar som motytelse lønn i form av penger. I handel veksles verdien pengene har i varer og tjenester. Også for kapitalgjenstander som boliger, biler eller bedrifter kan verdien transformeres til andre former med penger som mellomliggende byttemiddel. Sikkerheten for byttemiddelet og sikkerheten og effektiviteten i bytteprosessen er viktig for å etablere en vel fungerende økonomi.

I en ren bytteøkonomi må hver av partene i en transaksjon finne frem til et bytte-

Figur A.1 Sirkulasjonsskjema for to sektorer (skal pyntes på før publisering)

middel som den andre parten aksepterer, mens de i en pengeøkonomi kan gjøre opp med et allment gyldig byttemiddel; penger. Et pengesystem gir dermed forenklet byttevirksomhet som reduserer transaksjonskostnadene i økonomien. Dette legger til rette for mer arbeidsdeling, en mer effektiv økonomi og et høyere velstandsnivå. Arbeidsdelinga vil blant annet komme gjennom økt handel med halvfabrikata slik at ulike produsenter har hver sin del av verdiskapinga.

Handelen og betalingene vil dermed vokse raskere enn økonomien som helhet.

I Figur A.1 er real- og pengesirkulasjonen mellom husholdninger og bedrifter illustrert, og kan illustrere betalingssystemets samfunnsøkonomiske oppgave. De to sirkulasjonene er speilbilder av hverandre, og begge strømmene vil nyte godt av lave transaksjonskostnader. Et effektivt betalingssystem legger til rette for et effektivt bytte av realgoder mellom bedrifter og husholdninger, og i siste instans i hele samfunnet.³

² Sitatet er ei språklig modernisering av ”Ein kan godt segja, at Pengar ere storknat Sveitti (Sved). Sylv- og Guldkrone er soleides ei Sveittecake” (Fra ”Om Jordeværde”, Dølen 10.5.1859).

³ Det ville gått fram av en utvidet figur med offentlig sektor og utlandet. Offentlig sektor leverer blant annet rettssikkerhet, skole og helsetjenester, og mottar skatter og gebyrer. Utlandet mottar eksport og

Betalingsystemet er dermed en sentral del av et lands infrastruktur. Det er viktig for det finansielle systemet, stabiliteten til den nasjonale valutaen og for økonomien generelt. Et velfungerende betalingsystem kjennetegnes ved at pengeoverføringer gjennomføres hurtig, sikkert og kostnadseffektivt.

Betalinger gjøres på ulike måter og med ulike hjelpemidler i moderne økonomier. Et overordnet samfunnsmessig formål er å sikre lavt ressursforbruk og høy sikkerhet for betalingsystemet som helhet og for de ulike betalingsinstrumentene som er i bruk i verdiutvekslingen. Forbrukere, foretak og offentlige institusjoner er kjøpere av betalingsformidlingstjenester mens banker og enkelte finansinstitusjoner tilbyr slike tjenester. Effektivitet oppnås vanligvis ved at etterspørsel basert på egne preferanser betjenes av tilbud der produsenten må ta en pris basert på kostnader. Med mindre det er stordriftsfordeler i produksjonen, vil da konkurranse mellom tilbydere på lang sikt gi samfunnsmessig effektiv produksjon og omsetning til en ”riktig” pris.

Resonnementet forutsetter også at det ikke er eksterne effekter i produksjon eller etterspørsel. Penger – både i formen kontanter og som innskudd – fungerer bare som betalingsmiddel fordi alle andre aksepterer dem. Betalingsmiddelet fungerer dermed godt nettopp fordi det er eksterne *nettverkseffekter*.

Betalingskort gir grunnlag for en teknologisk plattform for et marked med *tosidige nettverkseffekter*. Det ene markedet er mot betalingsmottakere, altså butikker m.v., mens det andre er mot kortbrukerne som ønsker å betale. Butikkene skaffer seg terminaler fordi mange kunder ønsker å betale med kort, mens kortbrukerne skaffer seg kort fordi det åpner for praktiske betalinger. De tosidige positive nettverkseffektene er altså at butikkene har større nytte av sin terminal jo flere kortbrukere den har blant sine kunder, og kundene har større nytte av kortene jo flere steder det mulig å bruke kortene. Samfunnsøkonomisk kan det være rasjonelt å subsidiere systemer med positive nettverkseffekter for å få dem i drift. Det kan også være rasjonelt at den ene parten i et tosidig nettverk betaler mer enn ”sin del” av kostnadene. I systemer med tosidige positive nettverkseffekter, kan det være vanskelig å avgjøre om samarbeid om prising er samfunnsøkonomisk skadelig. Det kan være at slikt samarbeid er nødvendig for å kunne utvikle nettverket, som når det faktisk eksisterer, vil ha stor samfunnsøkonomisk verdi.

Betalingsystemet kjennetegnes av *stordriftsfordeler* og av *positive nettverkseffekter*. Infrastrukturen i betalingsystemet etableres med høye faste kostnader, og det er fallende totale gjennomsnittskostnader i produksjonen. Det er dermed effektivt med en eller få produsenter av infrastrukturen. Dette taler for koordinert produksjon av betalingstjenester, enten med en felles leverandør eller med ulike leverandører av tjenester levert med teknologi som fullt ut kommuniserer. I Norge sørger felles standarder for at alle banker i hovedsak tilbyr samme betalingstjenester og kunder i én bank kan betale til kunder i alle andre norske banker, og betalingskortene kan brukes overalt.

gjør opp med norske fordringer på utlandet. Samtidig leverer utlandet import og får fordringer på Norge i bytte.

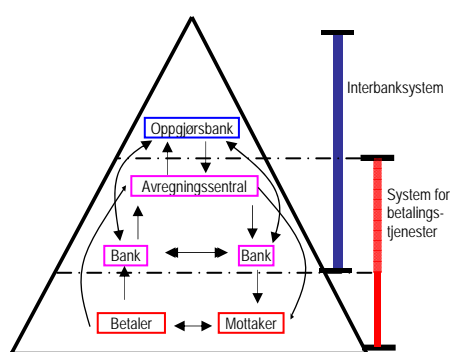
I markeder med stordriftsfordeler og nettverkseffekter kan det også oppstå ”teknologi-innlåsing”. Den gamle teknologien som er i bruk har et stort nettverk og store volumer slik at virksomheten drives med lave gjennomsnittskostnader. En ny teknologi med potensiale for lavere kostnader forutsetter et nytt nettverk før volumene blir tilstrekkelige til å sikre lave gjennomsnittskostnader. I en slik situasjon kan det være vanskelig å få tatt i bruk en ny og mer effektiv teknologi. Nettverkseffekter kan dessuten føre til at alle leverandører baserer seg på at andre leverandører tar kostnadene ved å bygge ut og utvide nettverket. Både stordriftsfordeler og nettverkseffekter kan føre til at det dannes monopol på tilbudssiden. En viktig oppgave for myndighetene er å sikre at stordriftsfordelene og nettverkseffektene utnyttes uten at kjøperne av tjenestene stilles overfor monopolpriser.

Tekstboks A.1 slutter her

A.2 Nivåene i betalingssystemet

Det er Norges Bank som utsteder det allmenngyldige (og tvungne) betalingsmiddelet i Norge.⁴ Sentralbanken utsteder penger med seg selv som debitor. Penger kan ta en fysisk form som sedler og mynt, men likeverdig er kontopenger i Norges Bank som fritt kan veksles om til fysiske betalingsmidler.⁵ Sentralbanken aksepterer at kontopenger kan skifte eier uten å ta veien om fysiske penger gjennom å ta oppdrag til oppgjør i sitt system for kontopenger. Dette oppgjørssystemet er toppen i betalingspyramiden, jf. figur A.2. Ettersom sentralbanken kan stille vilkår både for å få ha konto i sentralbanken og til oppdragene om å flytte midler mellom ulike fordringshavere, blir sentralbanken en hovedaktør i betalingssystemet. I Norge er dette ytterligere formalisert. Sentralbankloven gir Norges Bank et ansvar for å fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet, og etter § 2-3 i lov om betalingssystemer m.v. er Norges Bank konsesjonsmyndighet for interbankssystemer.

Figur A.2 Det norske betalingssystemet

Kilde: Norges Bank

Norges Bank er øverste oppgjørsbank for betalinger med norske kroner. Om lag tjue banker gjør opp direkte i Norges Bank. Blant dem er de fleste store bankene som driver omfattende og daglig handel i valuta- og pengemarkedene. Det er også andre oppgjørsbanker i Norge. Den største er DnB NOR, og det er om lag hundre banker som gjør opp sine interne fordringer og fordringer mot bankene for øvrig gjennom DnB NOR.

Mellom oppgjørsbanken og bankene ligger avregningsentraler. Avregningsentralene samler konteringsinformasjon og regner ut netto pengeposisjoner i multilaterale

⁴ Jf. sentralbanklovens § 14, 1. ledd: ” Bankens sedler og mynter er tvungent betalingsmiddel i Norge. Ingen er pliktig til i én betaling å ta imot mer enn femogtyve mynter av hver enhet.”

⁵ Da det fortsatt var rett til innløsning var det helt klart at sedler var en fordring på sentralbanken. Sentralbanken garanterte for at en seddel kunne veksles om til en fastsatt mengde edelt metall. Kontanter er en gjeldspost for Norges Bank som ikke opptjener rente. Dette er grunnlaget for den såkalte ”seigniorage-inntekten” til sentralbanken og et viktig grunnlag for sentralbankens overskudd.

pengeoppgjør. Etter at pengeoppgjøret mellom de involverte bankene er gjennomført, sendes informasjon om oppgjøret til de deltakende bankene som fører inn- og utbetalinger på den enkelte kundekonto.

I systemene for avregning og oppgjør (kalt interbanksystemer i figur A.2) har Norges Bank og bankene hatt fokus på risikoreduserende tiltak. Bakgrunnen er at det kan oppstå store eksponeringer mellom bankene i disse systemene og at stabiliteten i det finansielle systemet kan bli truet dersom interbanksystemene ikke har mekanismer som begrenser risikoen. I de kunderettede delene av betalingssystemet (system for betalingstjenester i figur A.2), har oppmerksomheten i første rekke vært rettet mot effektivitet. Også her har imidlertid sikkerheten i systemene stor samfunnsmessig verdi. For eksempel vil det ikke være tvil om betaling er skjedd når kontoutskrift med betalingsinformasjon foreligger.

Betalingstjenestedirektivet får betydning for reguleringen av institusjonene som tilbyr betalingstjenester for kunder. Det legges derfor særlig stor vekt på spørsmål omkring slike systemer i den videre framstillinga. Av hensyn til forståelsen er det likevel omtale av også spørsmål omkring interbanksystemer.

Tekstboks A.2: Betalingsmidler og betalingsinstrumenter

Betalingsmiddelet i utviklete økonomier er penger - kontanter og kontopenger. Kontopenger er en innskrift i en protokoll om hvor mye eieren disponerer, og betalingsinstitusjonen (i denne sammenheng menes med dette begrepet en bank eller annen finansinstitusjon) garanterer for beløpet. Bak beløpet som er disponibelt for betalinger, kan det være et innskudd eller ei kredittlinje. Institusjonene som kan motta innskudd eller gi kreditt må ha konsesjon etter finansieringsvirksomhetsloven. Betalingstjenestedirektivet del II vil kreve at det åpnes for en ny type institusjoner – betalingsforetak – som vil kunne tilby betalingskonti til kunder.

Uttak av kontanter over skranke, i minibank eller gjennom kontantuttak i butikk er ikke en betaling i henhold til alminnelig språkbruk, men en måte å transformere kontopenger til kontanter. Transformasjon fra kontanter til kontopenger kan skje over skranke, gjennom nattsafe og i innskuddsautomater.

I Norge brukes kontopenger til regningsbetalinger gjennom giroer. Giroer sendes inn i systemet enten av betaler eller av mottaker, og de kan leveres inn på mange måter (skranke, papir, telefon, elektronisk). Det skilles mellom betalinger der initiativet til overføringen tas av betaler eller mottaker.

Betaleren tar initiativet: Vanlige godskrivingsoppdrag eller kredittoverføringer er

- Oppdrag ved skranke
- Brevgiro
- Nettbankbetaling

Ved godskrivingsoppdrag instruerer betaleren sin betalingsinstitusjon om å overføre et beløp til en mottaker og sender med ei melding som identifiserer betalingen. Det sies gjerne at betaler *skyver* penger gjennom systemet.

Mottakeren tar initiativet: Belastningsoppdrag eller direkte debiteringer er

- Avtalegiro
- Autogiro
- Enkeltbelastning

Ved belastningsoppdrag har mottakeren på forhånd fått en fullmakt til å hente et beløp fra betalerens konto og betaleren får melding om hva betalingen gjelder. Det sies gjerne at mottakeren *trekker* penger gjennom systemet.

Ved betalinger med kort i butikkterminaler gir betaleren fullmakt til butikken om at den, gjennom sin bank, kan trekke beløpet fra kjøperen til butikkens konto. Ved kortbruk gir kjøperen altså butikken en engangsfullmakt til å trekke penger til butikkens konto. Kontrollen av at instruksjonen er autorisert av rette vedkommende skjer gjennom personlig identifikasjon (tallkode eller signatur), og betalerens bank sikrer at det er dekning for betalingen, at kortet er gyldig og at betalingen er autorisert.

En inndeling av betalingskort som har vært benyttet i praksis er følgende:

- **Betal før** - betalingen har skjedd forut for kjøpsøyeblikket, og kjøpekraften er lagret i et pengekort som f eks Norsk Tippings BuyPass-løsning.
- **Betal nå** - betaling og belastning skjer i kjøpsøyeblikket, som ved bruk av vanlig debetkort som f eks bankenes Bank-Axept-løsning.
- **Betal etter** - belastning skjer etter kjøpsøyeblikket, som ved innvilget kreditt i kredittkort eller som utsatt betaling ved at kortselskapet sender faktura for alle kjøp der kortet er blitt benyttet, som f eks kredittkort med merket Amex eller Diners Club.

Telefonselskaper rår over et utbredt og effektivt distribusjonsnett for meldinger, og flere har etablert egne datterselskaper som kan samle inn penger fra allmennheten. De brukes til så forskjellige ting som veldedige innsamlingsaksjoner og kjøp av varer fra automater. I prinsippet kan tidsinndelingen fra betalingskortene benyttes også her: Ved ”Betal før” kan et beløp være lagret i telefonens SIM-kort, ved ”Betal nå” kan en funksjon som debetkort være lagt i SIM-kortet, og ved ”Betal etter” kan belastningen først komme på for eksempel med telefonregningen. For å kunne tilby denne tjenesten generelt til mange leverandører må slik pengeinnkreving gå gjennom særskilte finansinstitusjoner som telefonselskapene har etablert. Flere tjenester ved bruk av mobiltelefoner er under utprøving, men løsningene er ennå ikke i alminnelig bruk.

Mobiltelefon kan videre brukes som kanal ved andre typer betalinger. Overføringer kan skje ved bruk av SMS eller ved en innlogging på nettbanken fra mobiltelefoner med webgrensesnitt, men i slike tilfeller er mobiltelefonen en kanal på linje med Telebank og nettbank.

Det finnes også systemer og instrumenter med begrenset bruksområde som blant annet utstedes av byggevarekjeder, kleskjeder og møbelforretninger. De gir samlet fakturering med visse mellomrom, og er gjerne også et lojalitets- og rabattkort. Andre slike systemer er forhåndsbetalte kort med bare én vareleverandør (f eks kantinekort og kjøp av ringetoner). I Norge betales det på mange bomveger med elektroniske brikker som kan være en kombinasjon av et system med forhåndsbetalinger og fakturerings tjenester.

I enkelte land (blant annet Belgia) er det utstrakt bruk av systemer der en kan laste ned penger fra sin bankkonto til en brikke i kortet (”en chip”). Kortet kan da brukes som småpengekort til betaling en rekke steder (parkometre, avisautomater, butikker). Når pengene lagret i brikken brukes, kreves det ikke kommunikasjon om kontobelasting før betaling anses akseptert. Slike småpengekort – som kan ses på som en blanding av ”Betal før” og ”Betal nå” – eksisterer for enkelte bruksområder i Norge, men har til nå ikke fått noen stor utbredelse. Virksomhet med småpengekort vil falle inn under lov om e-pengeforetak og i 2007 hadde tre institusjoner konsesjon og var under tilsyn fra Kredittilsynet.

Tekstboks A.2 slutter her

A.2.1 Interbanksystemet

Betaling mellom kunder i to ulike banker fører til at betalingsmottakers bank får en fordring på betalers bank.⁶ Slike fordringsforhold mellom bankene blir gjort opp ved bokføring på bankenes kontoer i en oppgjørsbank. Normalt kreves det at bankene har dekning på konto hos oppgjørsbanken, enten med egne penger eller med saldo innenfor en avtalt grense, for at oppgjørene skal bli gjennomført.

I slike oppgjør skilles det mellom brutto- og nettooppgjør.

- Et *bruttooppgjør* innebærer at bankene sender betalinger til oppgjør enkeltvis, og at det skjer en bokføring i oppgjørsbanken for hver betaling. Ved slike oppgjør blir antallet transaksjoner høyt, og behovet for likviditet kan bli betydelig, ettersom det må være dekning for hver enkelt betaling.
- Et *nettooppgjør* er et oppgjør av en nettoavregning som blir beregnet i en avregningsentral. I en *multilateral avregning* regnes transaksjonene mellom alle bankene mot hverandre, slik at hver bank bare skal gjøre én innbetaling eller motta én utbetaling i oppgjøret. Hver bank får dermed bare én netto-posisjon, og hver enkelt banks likviditetsbehov blir redusert. Det er risiko ved nettooppgjør, og den blir begrenset ved utformingen av oppgjørsrutinene og regelverket knyttet til dem.

Tabell A.1 Hovedstørrelser i de ulike betalingsoppgjørene¹

	Bruttooppgjøret ²			SWIFT-netto ³			NICS-masse		
	2000	2004	2007	2000	2004	2007	2000	2004	2007
Antall transaksjoner per dag, gjennomsnitt	282	611	835	4 344	4 480	5 908	3,0 mill	4,3 mill	5,5 mill
Beløp per dag før avregning (mrd kroner)	123,0	129,4	207,9	16,9	5,2	7,6	35,1	61,1	70,1
Beløp per dag etter avregning (mrd kroner)	(Ingen avregning)			3,8	1,0	1,2	5,5	7,6	8,1
Gjennomsnittsbeløp per transaksjon (tusen kr)	436 170	211 784	248 946	3 895	1 167	1 287	11,6	14,0	12,7

¹ I tillegg er det daglige oppgjør i Norges Bank av handel med finansielle instrumenter. I 2007 var daglig gjennomsnitt fra verdipapirhandelen 5,1 mrd kr og fra handelen med finansielle derivater var den 0,4 mrd kroner.
² Tallene for 2000 og 2004 gjelder bare transaksjoner kanalisert gjennom NICS, mens tallene for 2007 også inkluderer øvrige transaksjoner.
³ Nå er beløpsgrensen 25 mill kr, mens den var 100 mill kr fram til 30.05.2003. Senking av beløpsgrensen har redusert gjennomsnittlig transaksjonsbeløp både i bruttooppgjøret og for SWIFT-netto.

Norges Bank er den viktigste oppgjørsbanken i Norge. Oppgjør i Norges Bank foregår i sentralbankpenger (fordringer på sentralbanken) og er dermed uten risiko for bankene. Alle store banker deltar i nettooppgjørene i Norges Bank, og alle norske banker har adgang til å delta i bruttooppgjøret i Norges Bank. Avregningen av transaksjonene som inngår i nettooppgjørene i Norges Bank gjøres hos NICS (Norwegian Interbank Clearing System). Driften av NICS er utkontraktet til BBS. Det er to hovedtyper

⁶ En kan si at betalingen går i tre ledd: Pengene overføres først fra betaler til betalerens bank ved at betalingskontoen belastes for beløpet. Deretter overføres pengene i en oppgjørsbank fra betalerens til betalingsmottakerens bank. Til sist overføres pengene fra betalingsmottakerens bank til mottakeren gjennom en kreditering av konto. I tillegg til pengeoverføringen er det viktig at både betaler og mottaker får informasjon om hva betalingen gjelder.

nettooppgjør i NBO; oppgjør av kundebetaling⁷ to ganger daglig (NICS-masseoppgjør) og oppgjør av betalinger på SWIFT⁸-format på under 25 millioner kroner tre ganger daglig (SWIFT-netto). NICS videreformidler også de fleste bruttotransaksjonene Norges Bank mottar fra bankene. Tabell A.1 viser hovedstørrelsene i de ulike betalingsoppgjørene som gjøres opp i Norges Bank.

A.2.2 Verdipapiroppgjøret

Handel i verdipapirer på Oslo Børs skjer med et verdipapirforetak som mellommann eller ved at verdipapirforetaket handler for egen regning. Verdipapirsentralen er både verdipapirregister med oversikt over hvem som eier ulike verdipapirer, oppgjørssentral for verdipapir og avregningssentral for pengeposisjoner. Etter at en handel er sluttet på børsen, meldes den inn til VPS for oppgjør. Et verdipapiroppgjør har to deler; flytting av verdipapirer og av penger. Papirdelen av handelen gjøres i Norge opp i VPS, mens pengeoppgjøret mellom verdipapirforetakene gjøres i Norges Bank. Siden mars 2003 gjennomføres det to verdipapiroppgjør per dag i Norge.

Bankene som deltar i verdipapiroppgjøret må reservere (båndlegge) midler til å dekke egen posisjon i pengeoppgjøret, og pengeposisjonene til meglere som banken garanterer for. Verdipapiroppgjøret sikrer levering mot betaling (Delivery versus Payment – DvP) slik at papirene som skal selges bare skifter eier dersom kjøper kan betale for seg. Pengeposisjonen gjøres opp i Norges Bank før VPS bokfører handlene på kjøpers verdipapirkonto.

Det er også daglige nettooppgjør i NBO av avregninger som har forbindelse med annen handel med finansielle instrumenter. Det vil si handel med derivater med verdipapir som underliggende og ei låneordning for verdipapirhandel. Avregningene leveres av en oppgjørssentral som er sentral motpart i handelen. Den sentrale motparten er alle selgeres kjøper og alle kjøperes selger.

A.2.3 Systemet for betalingstjenester

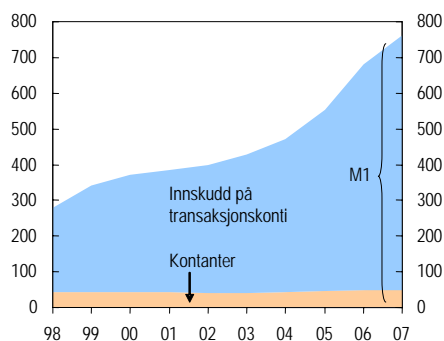
Sedler og mynt utstedt av Norges Bank er tvungent betalingsmiddel. Verdien av kontanter i sirkulasjon har steget marginalt de siste årene, og var på 49,5 milliarder kroner i gjennomsnitt i 2007. Kontanter gir øyeblikkelig, anonymt oppgjør, uten bruk av mellommenn. De er derfor velegnet som betalingsmiddel når partene møtes fysisk og de brukes særlig ved betaling av små beløp. I 2007 ble drøyt en tredel av kontantene brukt til betaling av varer og tjenester. Resten ble dels brukt til lovlige, men ikke registrerte formål som verdioppbevaring og private transaksjoner, men også dels ved ulovlige aktiviteter som svart arbeid og annen kriminell virksomhet.

Figur A.3 viser kildene til hoveddelen av betalingene i Norge. De kan være basert på kontanter eller likvide kontopenger, det vil si penger innestående på transaksjonskonto eller innvilget kreditt. Kontopenger er ikke tvungent betalingsmiddel, selv om

⁷ NICS-masseoppgjøret omfatter betalinger som er sendt inn i banksystemet på en rekke forskjellige måter: Brevgiro, internettgiro, kortbruk i butikker og gjennom internasjonale betalingskort som VISA.

⁸ Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT) eies som et kooperativ av banker i verden. SWIFT driver et internasjonalt system for utveksling av betalingsmeldinger. Kravene til sikkerhet ved utveksling av meldinger holdes svært høyt. SWIFT har også utviklet standarder for betalingsmeldinger, og de brukes også til meldinger om innenlandske betalinger i Norge.

Figur A.3 Betalingsmidler (M1) i Norge. Milliarder kroner. 1998 – 2007

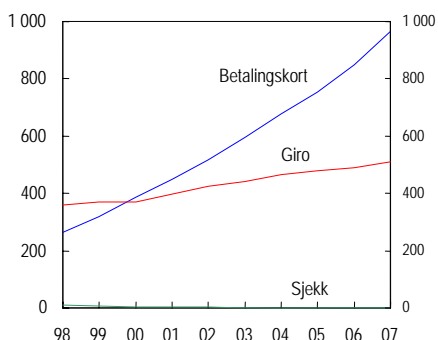
de er allment aksepterte. Kontopenger og kontanter kan veksles mot hverandre i forholdet 1 til 1, noe som er viktig for at kontopengene skal være allment aksepterte. De er lagret elektronisk hos bankene, og eieren (konto innehaver) får tilgang til dem ved bruk av betalingsinstrumenter som kort, giro eller sjekk.

Bruken av ulike betalingsinstrumenter som gir tilgang til kontopenger, er illustrert i Figur A.4.

Det har vært jevn vekst i antallet transaksjoner de siste ti årene og i 2007 ble det utført i alt 1,5

milliarder transaksjoner med ulike typer ikke-kontante betalingsinstrumenter i Norge. Dette er mer enn en dobling siden 1999. Betalingskort var det hyppigst brukte betalingsinstrumentet i 2007, med 967 millioner transaksjoner. Bruken av kort til

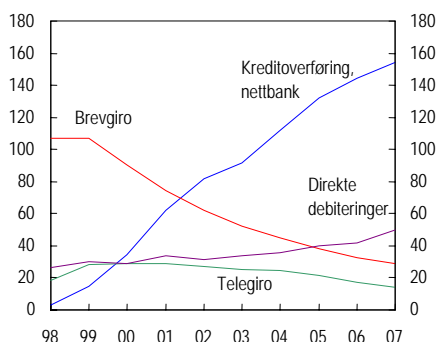
Figur A.4 Bruk av betalingsinstrumenter. Millioner transaksjoner. 1998 – 2007

betaling av varer og tjenester er mer enn tredoblet siden 1999. I Norge domineres kortbruken av bankkort som er tilknyttet brukerens bankkonto og som gir oppgjør på stedet (debetkort). Utbredelsen av kort og terminaler og brukersteder som aksepterer kort har økt kraftig de senere årene. I 2007 var det utstedt over ni millioner bankkort, som ble akseptert i 108 000 terminaler på 85 000 brukersteder. Både antallet terminaler og brukersteder er mer enn doblet på ti år. I 2007 ble det overført nesten 11 000 milliarder kroner i de kunde-

rettede delene av betalingssystemet, og hele 96 prosent av dette ble overført via giro. Giro benyttes til regningsbetalinger og bedriftenes utbetalinger av for eksempel lønn. Giroene kan være elektroniske (for eksempel via nettbank) eller blankettbaserte (for

Figur A.5 Bruk av utvalgte girotjenester for personkunder. Millioner transaksjoner. 1997 – 2007

eksempel brevgiro). I tillegg til at det har vært markant vekst i antallet girobetalinger de siste 10 årene, har det skjedd store endringer i hvordan giroene betales. Den store introduksjonen av nettbanker i Norge var i 1998-1999, og bruken av nettbank for betalinger har det siste tiåret vært svært sterk.⁹

Dette er vist i Figur A.5 som også viser at antallet blankettbaserte giroer har falt. Det er og en viss vekst av direkte debiteringer (avtalegiro og autogiro), men disse betalings-

formene er mindre brukt i Norge enn i andre europeiske land.

⁹ Norges Banks årsrapport 1998 konstaterer: "Ved utgangen av 1998 hadde over 100 av de om lag 150 bankene som er aktive i Norge etablert såkalte "nettbanker" på Internett. I løpet av første kvartal 1999 fulgte flere banker etter, og dermed kunne nesten alle norske banker (og filialer av utenlandske banker) tilby "nettbank" til sine kunder."

Bankkunder kan gjøre kontopenger om til kontanter, og i 2007 ble det registrert om lag 177 millioner kontantuttak med en samlet verdi på drøyt 147 milliarder kroner. Publikums beholdning av kontanter har vært relativt stabil de siste årene, men som andel av brutto nasjonalinntekt har kontantbeholdningen falt fra 4,0 til 2,2 prosent fra 1992 til 2007.

A.2.4 Analyser av utviklingen i betalingsformidlingen

Samfunnet bruker store ressurser til betalingsformidling. Internasjonalt er det anslått at kostnadene utgjør mellom 1 og 3 prosent av bruttonasjonalproduktet (BNP) i industrialiserte land. Et dominerende utviklingstrekk i betalingsformidlingen de siste 20 årene har vært overgangen fra papirbaserte til elektroniske betalingstjenester og effektivitetsgevinster knyttet til denne overgangen. Norges Bank anslo i 2001 bankenes kostnader ved å produsere betalingstjenester til 6,9 milliarder kroner eller 0,45 prosent av BNP det året. En ny kostnadsundersøkelse for 2007¹⁰ viser reduksjon i bankenes kostnader til 5,4 milliarder kroner eller 0,24 prosent av BNP. I 2007 var transaksjonsnivået vesentlig høyere. Kostnadene til betaler og betalingsmottaker ved gjennomføring av betalinger har ikke vært beregnet tidligere. For 2007 anslås totale kostnader knyttet til betalinger for finansnæringen, husholdninger og foretak til 11,0 milliarder kroner eller 0,48 prosent av BNP.¹¹ Bankene og myndighetene i Norge har lagt vekt på å få til en prising av betalingstjenestene som reflekterer kostnadene ved fremstilling av tjenestene. Kostnadsbasert prising har bidratt til økt bruk av elektroniske tjenester. Økningen vil trolig fortsette selv om bankenes kundeprogrammer de siste årene har svekket den direkte sammenhengen mellom produksjonskostnader og pris.

Tabell A.2 Bruken av betalingsinstrumenter¹²

År	Betalingskort % av (a)	Sjekk % av (a)	Kontanter (høyt anslag) % av (a)	Betaling på kjøpssted Mrd. Kr (a)	(a) / (b) %	Norsk BNP, fastlandet Mrd. Kr (b)
1980	0,0	35,3	64,7	96,68	38,73	249,6
1990	5,3	13,9	80,8	228,19	36,52	624,9
1998	34,4	0,5	65,2	373,13	37,59	992,6
2007	61,7	0,0	38,3	595,25	34,72	1714,6

Overgangen fra en kontantbasert økonomi til dagens betalingssystem, som i stor grad baserer seg på kontopenger, har gitt betydelige besparelser for samfunnet.

¹⁰ Gresvik og Haare ” Costs in the Norwegian payment system 2007 – a brief overview of the surveys and results”, Staff Memo 2008 – 9, http://www.norges-bank.no/templates/article____72657.aspx.

¹¹ Kostnadene som inkluderes omfatter banker med underleverandører, Norges Bank, husholdninger og foretak. For å få med samfunnets totale kostnader måtte også offentlig forvaltning og andre sektorer inkluderes.

¹² Tabellen er basert på tabell 2 i vedlegget til Olaf Gresvik og Harald Haare (2008): Staff Memo 2008-6 ”Payment habits at point of sale. Different methods of calculating use of cards and cash in Norway”. Tallene representerer det høyeste alternativet for anslag på kontantbruken.

I et litt lengre perspektiv viser tabell A.2 at økt bruk av elektroniske betalingstjenester har skjedd på bekostning av sjekk og av sedler og mynt. Gjennom 1980-tallet økte bruken av kontanter på bekostning av sjekk samtidig som betalingskort ble introdusert. Gjennom 1990-tallet økte kortbruken sterkt samtidig som sjekken forsvant og kontanter ble mindre brukt. Utviklingen har fortsatt det siste tiåret, og nå brukes betalingskort til mer enn 60 prosent av butikkhandelen, målt i verdi. Tabellen viser små endringer gjennom perioden i verdien av handelen som gjøres opp på kjøpsstedet i forhold til BNP for fastlandet. Overgangen til elektroniske tjenester og automatisert håndtering av blanketter, har endret bankenes produksjonsteknologi. Bankenes gjennomsnittlige kostnader har avtatt som følge av denne overgangen, og stordriftsfordelene knyttet til innskudd har økt. Samtidig har endret produksjonsteknologi gitt ulike effekter på kostnadene ved produksjon av ulike banktjenester. De samlede kostnadene brukt på betalingsformidling for Norge ligger i nedre del av intervallet for industrialiserte land.

A.3 Grensekryssende (internasjonale) betalinger

Utgangspunktet for å lage et betalingssystem er å sørge for at betalingene med en pengeenhet blir sikker og minst mulig ressurskrevende. Med bruk av nasjonale pengeenheter har dermed betalingssystemene blitt nasjonale. Når en betaling skal krysse en landegrense, vil det involvere to ulike infrastrukturer som oftest ikke har en automatisert sammenknytning. Lovverket som regulerer betalingene kan være ulikt, og med unntak for enkelte valutaunioner, må det også skje valutaomveksling.

A.3.1 Internasjonale systemer for store betalinger

Internasjonal handel med valuta og verdipapirer krever robuste systemer for store betalinger. Ettersom betalingstjenestedirektivet i det vesentlige tar sikte på vanlige betalinger, er omtalen av systemene for store betalinger svært summarisk.

For den internasjonale valutahandelen representerte starten av virksomheten til oppgjørsbanken CLS i 2002 et tidsskille. Systemet til CLS representerer et stort skritt for å eliminere valuta oppgjørsrisiko på global basis. Oppgjør av handel med norske kroner ble inkludert i dette systemet i september 2003.¹³

For grensekryssende handel med verdipapirer ble det tidlig etablert internasjonale verdipapirsentraler som spesialiserte seg på oppgjør og registerføring av obligasjoner primært omsatt i internasjonale markeder. Problemer med sikkerhet for oppgjør på grunn av ulike rettslige rammer omkring aktører og instrumenter i ulike land ble innen EØS-området løst gjennom direktiv 98/26/EF om finalitet i betalings- og verdipapir-oppgjør.¹⁴ Effektiviteten i oppgjørsfunksjonene er fortsatt et problem, og direktiv 2004/39/EF om markeder for finansielle instrumenter (Verdipapirmarkedsdirektivet eller MiFID) legger til rette for økt konkurranse i markedene. Den europeiske sentralbanken har etablert et prosjekt – Target2-Securities (T2S) – der ambisjonen er å tilby

¹³ Våren 2008 omfatter systemet 17 valutaer. Det er (fra 2002) amerikanske dollar, euro, pund sterling, sveitsiske franc, japanske yen, canadiske og australske dollar, (fra 2003) norske, svenske og danske kroner og Singapore dollar, (fra 2004) New Zealand og Hong Kong dollar, koreanske won og sørafrikanske rand, (fra 2008) israelske shekel og mexicanske pesos.

¹⁴ Direktiv er i Norge gjennomført i kapittel 4 av betalingssystemloven.

en effektiv og grensekryssende oppgjørsløsning for handel med verdipapir som er knyttet til ESBs oppgjørssystem for penger. I T2S åpnes det for oppgjør også av handel i andre EØS-valutaer, inkl. norske kroner, men bare om markedsdeltakerne i det aktuelle landet ønsker det. Fram til sommeren 2008 er det bare danske kroner som er innmeldt som ønsket oppgjørsv valuta i tillegg til euro.

Av artikkel 3 bokstav h og i i betalingstjenestedirektivet, jf. også bokstav k, framgår det at interbanksystemer og verdipapiroppgjørssystemer faller utenfor direktivets virkeområde. Arbeidet med bedre systemer for oppgjør av større, profesjonell valuta-handel og internasjonal verdipapirhandel vil dermed ikke bli direkte påvirket av reglene i betalingstjenestedirektivet, men vil kunne få konsekvenser for norske deltakere i disse markedene.

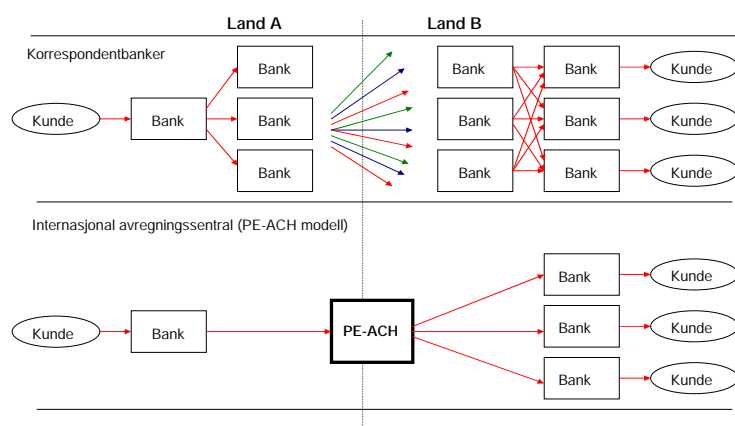
A.3.2 Internasjonale systemer for ordinære betalingstjenester

Det som i denne sammenhengen kan kalles små grensekryssende betalinger gjelder både handel med varer og tjenester der eksport- og importbedrifter er involvert og privatpersoners direkte betalinger ved kjøp av feriebolig, reiser eller enkeltvarer. Også private og offentlige overføringer til andre land, bl.a. fremmedarbeideres hjemsending av støtte til familien tilhører denne kategorien betalinger. For denne typen grensekryssende betalinger har det også vært omfattende endringer i systemene gjennom årene.

A.3.2.1 Kontobaserte betalinger

Internasjonal betalingsformidling har i stor grad vært basert på korrespondentbankvirksomhet. Det vil si at banker har konto hos hverandre, og disse kontoene benyttes for å gjøre opp transaksjoner mellom kunder i forskjellige land. I praksis fungerer korrespondentbankforholdet slik: Banken til kunden som skal sende penger gir sin korrespondentbank beskjed om å godskrive mottakers konto. Dersom mottakeren har konto i denne banken, blir transaksjonen gjort opp her. Mottakeren vil imidlertid ofte ha konto i en bank som avsenderens bank ikke har konto hos. Da må betalingen kanaliseres gjennom banker som har korrespondentbank i mottakerens land (se figur A.6 for illustrasjon).

Figur A.6 Grensekryssende betalinger med korrespondentbanker eller avregning

Forskjellige grensesnitt mellom kunde og bank, mange ledd og manglende standarder for meldingsutveksling, gir stort innslag av manuelle operasjoner i bankene. Overføringstiden er dermed generelt lengre, og kostnadene ved produksjon og for brukerne av tjenestene, er høyere enn for tilsvarende innenlandske tjenester.

Arbeidet med felles løsninger i EU startet med gjennomføringen av direktivet om grensekryssende betalinger (direktiv 97/5/EF) og innføringen av euro som overføringsvaluta i 1999. For å lette grensekryssende euro-betalinger etablerte drøyt 60 av de største europeiske bankene¹⁵ gjennom EBA fra 1. januar 1999 EBA Clearing Company¹⁶ og avregningssystemet EURO1 til bruk ved gjennomføring av grensekryssende massebetalinger. Oppgjøret mellom landene skjedde gjennom hvert enkelt lands nasjonalbank med endelig oppgjør i den europeiske sentralbanken. Systemet forenklet gjennomføringen av grensekryssende betalinger i euro, men hadde liten betydning for prising av grensekryssende transaksjoner.

Avregningssystemet i EBA er i 2001 og 2003 utvidet med løsningene STEP1 og STEP2¹⁷. I STEP1 går grensekryssende betalinger direkte inn på mottakers konto uten manuell behandling og i STEP2 kan meldingsutvekslingen mellom banker også skje basert på filer som inneholder mer enn en melding. Samtidig kan deltakerbankene i STEP2 benytte løsningen for avregning av innenlandske eurobetalinger. En forutsetning for bruk av slike automatiserte løsninger var innføring av standardiserte felter, blant annet BIC og IBAN¹⁸.

En annen benevnelse for denne typen avregnings- og oppgjørsløsning er PE-ACH.¹⁹ Det innebærer et felles internasjonalt avregningssystem som svarer til NICS i Norge og som bare gjelder den felles valutaen, euro. Avregningssentralen bruker SWIFT-meldinger i kommunikasjonen mellom banker og avregningssentralen. For betalinger i euro har dette allerede gitt mer effektiv betalingsformidling.

En grunn til at effektiviseringa er kommet lengst for eurobetalinger er forordning (EF) nr. 2560/2001 om grensekryssende betalinger i euro. Her bestemmes det at bankene for betalinger på inntil 50 tusen euro ikke kan ta høyere gebyrer for grensekryssende -betalinger enn for betalinger i hjemlandet. Systemet kan kun benyttes for overførslar i euro, men oppdragsgiver kan gjerne ha konto i en annen valuta, for eksempel norske kroner. Valutavekslingen vil derfor skje enten før eller etter gjennomføring av transaksjonen. Fordi systemet vanligvis benyttes til overførslar av mindre beløp og bankene ikke kan ta et annet gebyr enn for en tilsvarende overføring innenlands er inntektene fra denne type betalingsformidling regulert til et lavt nivå.

¹⁵ Deltakerantallet er senere utvidet, og pr. oktober 2008 ca. 195 av de største europeiske bankene direktmedlemmer i avregningssystemene.

¹⁶ Foreningen Euro Banking Association (ABE = Association Bancaire Euro) eier selskapet ABE Clearing SAS.

¹⁷ STEP er forkortelse for "Straight Through Electronic Processing".

¹⁸ Henholdsvis "Bank Identifier Code" og "International Bank Account Number".

¹⁹ Pan-European Automated Clearing House.

Dette gir bankene et sterkt insentiv til å produsere tjenesten med lave kostnader, og næringen har etablert et eget prosjekt ”SEPA”²⁰ for å effektivisere meldingsflyt og redusere kostnader. Innen dette prosjektet er det ulike delprosjekt for de ulike måtene betalinger gjennomføres på. For to betalingsmåter er arbeidet kommet langt. Det gjelder når betaler gir oppdrag om godskrivning av mottakers konto (såkalte kredit-overføringer jf. boks A.2) og dessuten for uttak fra minibank. Full integrering av systemene er det imidlertid ikke på disse områdene. En kan for eksempel ikke disponere hele beløpet som er innestående på en konto i minibanker i land der kortet ikke er utstedt. En er kommet kortest med betalinger der mottaker ”henter” pengene (direkte debiteringer jf. boks A.2). Betalingstjenestedirektivet tar sikte på å legge bedre til rette for harmonisering av slike betalingsløsninger, blant annet med regler om rett til tilbakebetaling av gjennomførte transaksjoner. Banknæringen tar sikte på å ha de tekniske løsningene klare for en tjeneste med direkte debitering av eurobetalinger på det tidspunktet betalingstjenestedirektivet er gjennomført i nasjonal rett. Betaling ved direkte debiteringer er ikke like viktig i Norge som det i praksis er i en rekke land i eurosonen. Det brukes bl.a. ved betaling av elektrisitet, gass, telefon og internett i mange land. Når tjenesten ikke er harmonisert vil det blant annet kunne føre til at en familie bosatt i Tyskland og med feriehus i Spania må ha bankkonto for eurobetalinger både i Spania og Tyskland for å håndtere nødvendige direkte debiteringer til elektrisitet og kommunale avgifter de to stedene. Det er ineffektivt for den enkelte, og sørger for at det ikke er full grensekryssende konkurranse mellom bankene.

For betalinger som involverer andre valutaer enn euro er det behov for økt effektivitet og bedre mekanismer for prising av betalinger på tvers av landegrensene, også innenfor EØS-området. Betalingstjenestedirektivet vil kunne være et ledd i å oppnå dette.

Et felles juridisk rammeverk og samarbeidet i europeisk banknæring om utvikling av betalingssystemet spesielt for eurobetalinger kan åpne for nye kommersielle løsninger. Arbeidsgruppen er kjent med at norske banker vurderer å kunne tilby sine privatkunder brukskonto for flere valutaer (kroner og euro) innenfor et kundeforhold. Det kan være attraktivt for kunder med inntekter i kroner (lønn eller pensjon) og fast bruk av midlene i flere valutaer (fast feriested eller faste arbeidsoppdrag i annet land). Slike løsninger, som altså vil kunne bli utviklet blant annet som en følge av gjennomføring av betalingstjenestedirektivet, kan bidra til lavere kostnader for betalinger for norske borgere.

A.3.2.2 *Internasjonale betalingskort*

Det generelle mønsteret for betalinger ved internasjonale reiser er endret gjennom de siste tiårene. Det har vært en overgang fra valutaveksling og reisesjekker til bruk av internasjonale betalingskort.

Funksjonsmåten til kortsystemene er ikke umiddelbart enkle å forstå.²¹ Det er fire roller som skal ivaretas – kortinnehaver, kortutsteder, brukersted og innløser. Kortsystemene organiseres med tre eller fire parter avhengig av om innløseren og utsteder

²⁰ Forkortelsen står for ”Single Euro Payment Area”. Prosjektet er nærmere omtalt av H. Haare i artikkelen ”SEPA – Standardiserte løsninger for betalingstjenester i Europa”, *Penger og Kreditt* 36, s 18 – 24 (2008 -1).

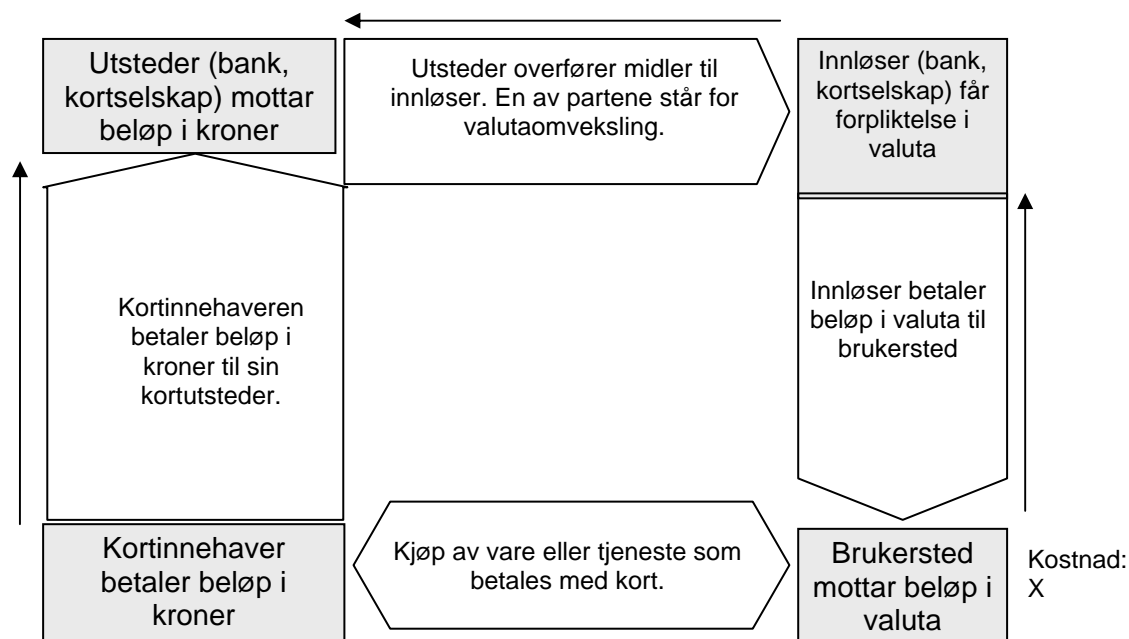
²¹ Forklaringa som følger er basert på ei framstilling fra ei prosjektgruppe som utredet konkurranseforholdene i disse markedene for Finansdepartementet.

er samme aktør. Figur A.7 viser systemene med fire parter – en i hver av rollene over. Eksempler på firepartssystemer er VISA og Mastercard. I trepartssystemer er innløseren og utstederen den samme juridiske personen. Eksempler på trepartssystemer er American Express og Diners. I teksten omtales i utgangspunktet systemer med fire parter. Når det bare er tre faller betalingsstrømmene (og gebyrer) mellom innløser og utsteder bort.

Figurene viser kontantstrømmene mellom partene:

- *Kortinnehaver:* Privatperson eller bedrift som disponerer betalingskortet. Innehaveren gjør opp sine forpliktelser gjennom betaling i kroner.
- *Kortutsteder:* Virksomheten som utsteder kortet til kortinnehaver, ofte en bank eller et finansierings- eller kortselskap. Krever inn betaling i kroner fra kortinnehaveren.
- *Brukersted:* Butikk, restaurant eller annet sted der kortet kan brukes, enten ved fysisk nærvær eller ved fjernhandel via internett. Mottar betaling i sin pengeenhet (valuta).
- *Innløser av transaksjoner:* Virksomhet som leverer tjenester – oppgjør m.v. – til brukerstedet. Dette er ofte en bank eller lignende. Innløseren samler ofte opp transaksjonene, men det kan være overlatt til særskilte transaksjonsinnsamlere.

Figur A.7 – Firepartssystemene ved betaling av en enkelt transaksjon

Det er i bruk ulike elementer av betaling for tjenestene som kortinnehaver og brukersted mottar fra kortutsteder og innløser, og også for tjenesten utsteder yter innløser.

- Kortinnehaver betaler et kronebeløp ved bruk, og valutakursen som brukes vil inneholde betaling (valutapåslag) til kortsystemet.
- Brukerstedet mottar ikke det fulle beløpet kunden har signert for, og betaler gjennom det et transaksjonsgebyr til sin innløser.

- Utsteder eller innløser står for valutaomveksling, og overføringen fra utsteder til innløser innebærer et formidlingsgebyr (interchange fee) til utstedere

Kjøpskostnaden er utgangspunktet for beregningene og utgjør hoveddelen av betalingene mellom aktørene. Den er normalt utgangspunkt for brukerstedsgebyret, formidlingsgebyret og valutapåslaget som normalt beregnes som en andel av kjøpskostnaden. Ved kontantuttak i minibank beregnes ofte et gebyr i tillegg til gevinsten utsteder har ved valutaomveksling.

I tillegg til de transaksjonsbaserte inntektene mottar kortutsteder ofte årsavgift fra kortinnehavere. Mange brukersteder betaler årsavgifter til innløser. Årsavgifter er ofte priset uavhengig av omsetningen i kortet / på brukerstedet.

A.3.2.3 *Oppsummerende fellesmerknader*

Effektivitet i betalinger over landegrenser reiser særskilte problemer fordi infrastrukturene i utgangspunktet er bygd opp nasjonalt. Utsifting av teknologi og arkitektur for penge- og informasjonsoverføringer kan være vanskelig å få til fordi lønnsomhet i nye løsninger krever tilstrekkelig masse. I EU ses det som viktig å bidra til nye løsninger. Det følger av at målet om et felles indre EØS-marked at betalinger må kunne gjennomføres til lave kostnader som er felles for alle typer betalinger. Et helt ut felles betalingsystem fordrer en felles pengeenhet. I EØS-området er det i bruk om lag femten valutaer i tillegg til euro. Både bygging av et felles betalingsområde for euro, og kostnadene knyttet til valutaomveksling m.v., tilsier store muligheter for kostnadsreduksjoner for grensekryssende betalinger i EØS-området. Det er en følge av situasjonen slik den er vist i gjennomgangen over.

Etablering av eurosonen åpnet for et helt felles overnasjonalt betalingsområde. Et integrert pengeområde med felles oppgjør på øverste nivå ble etablert fra starten i 1999 av Den europeiske sentralbanken (ESB). Felles sedler og mynt ble introdusert i 2002, og samtidig ble arbeidet med et felles betalingsområde intensivert. Arbeidet med harmonisering av regler blant annet gjennom betalingstjenestedirektivet og næringsens arbeid med utvikling av felles løsninger gjennom SEPA, vil bidra til vesentlig effektivisering av betalinger innen eurosonen.

Harmonisert regelverk og større innslag av automatisk prosessering av grensekryssende betalinger som involverer ulike valutaer, kan gi bedre effektivitet og lavere kostnader også for betalinger i andre EØS-valutaer. Dette vil kunne få betydning for Norge direkte gjennom lavere kostnader ved norske aktørers inn- og utgående betalinger i norske kroner eller valuta. Indirekte vil det gi gevinster ved økt internasjonal arbeidsdeling.

A.4 Effektivitet og risiko i betalingsystemet

A.4.1 Avveiningen mellom effektivitet og risiko

De siste årene har spørsmål omkring risiko og effektivitet i betalingsystemet fått økt oppmerksomhet. For systemene knyttet til avregning og oppgjør (interbanksystemer) er risiko en hovedsak. Systemene for betalingstjenester er den kunderettede delen av betalingsystemet, og her legges det størst vekt på hurtige og rimelige løsninger blant

annet fordi beløpene er mindre slik at risikoen i dem neppe kan true stabiliteten i det finansielle systemet. Funksjonelt og teknologisk henger systemene for betalingstjenester sammen med interbanksystemene og risiko og effektivitet i systemene er ikke uavhengige av hverandre. Blir risikoen for høy, vil publikums tillit til betalings-systemet svekkes. Det vil kunne føre til mindre bruk av kostnadseffektive betalings-tjenester slik at den samfunnsøkonomiske effektiviteten reduseres.

I Norge gjennomføres de fleste betalinger i løpet av én virkedag. Tidskritiske betalinger kan gjennomføres i løpet av sekunder. Grensen for hvor raskt det teknisk er mulig å gjennomføre betalinger, reduseres stadig, men hurtigheten må avveies mot behovene, sikkerheten og kostnadene. Sikkerheten i de kunderettede delene av betalingssystemene er god. Omfanget av svindel med kontanter og andre betalings-instrumenter er relativt lavt i Norge, selv om forsøkene på svindel med elektroniske betalingstjenester har økt i omfang.

A.4.2 Særlige forhold ved risiko i betalingssystemet

Finansinstitusjonene har en sentral rolle som deltakere og mellomledd i betalings-systemet, og utformingen av systemet er viktig for stabiliteten i finansiell sektor. En svikt i tilliten til betalingstjenestene bankene tilbyr, kan også føre til en stor økning i etterspørselen etter sedler og mynt som sentralbanken og andre deltakere i denne logistiske kjeden får problemer med å møte. I verste fall kan en svikt i betalings-systemet svekke bankene slik at de ikke lenger kan fylle sin samfunnsmessige rolle som formidlere av kreditt og betalingstjenester. Denne potensielle trusselen mot den finansielle stabiliteten er en viktig årsak til at myndighetene bør bidra i utformingen av rammeverket for betalingssystemene.

De fleste bankene har konto i Norges Bank blant annet fordi deres posisjoner som betalingsformidlere blir endelig gjort opp på konto i sentralbanken. De pengepolitiske transaksjoner, gjøres også opp over bankenes konto i Norges Bank. Et velfungerende system for oppgjør mellom banker (interbanksystem) er dermed en forutsetning for gjennomføring av pengepolitikken. Bankenes kontoer i sentralbanken binder pengepolitikken sammen med betalingssystemet.

Risikofaktorene i betalings- og oppgjørssystemene gjelder kreditt, likviditet, operasjonelle forhold og sikkerhet for oppgjør.

- *Kredittrisiko* oppstår om bankene godskriver sine kunder før de selv har fått oppgjør. I Norge blir i dag nesten alle girotransaksjoner kreditert mottaker etter oppgjør. Kredittrisiko i oppgjøret er imidlertid ikke helt ut eliminert for kortbetalinger der bankene har gjort en avtale om hvordan de vil fordele eventuelle tap dersom en bank ikke kan gjøre opp sine forpliktelser.
- *Likviditetsrisiko* er risikoen for at en betaling ikke blir gjort opp til avtalt tid. Banker regner med avtalte innbetalinger i sin likviditetsstyring. Dersom en betaling eller et oppgjør blir forsinket, risikerer en bank å måtte skaffe ny likviditet på kort varsel for å oppfylle egne skyldnader. Det kan være kostbart.
- *Operasjonell risiko* kan gjelde enkeltbanker, men det er også knyttet risiko til at betalingssystemet er et samspill mellom en rekke aktører. Ulike banker, oppgjørs- og avregningsentraler og sentralbanken gjør bruk av tjenester fra en

rekke andre aktører som telefonselskap og datasentraler. Feil eller kriser et sted i systemet kan forplante seg videre.

- *Oppgjørsrisiko* gjelder faren for at en aktør leverer det vedkommende har solgt uten å motta motytelsen. Ved verdipapirhandel kan en selger av et verdipapir gi fra seg papiret uten å motta penger. Valutaoppgjøringsrisiko er faren for at en aktør leverer solgt valuta uten å motta valutaen som ble kjøpt.

Gjennomføring av betalingstjenestedirektivet vil øke kravene til hastighet og automatikk i systemene ved grensekryssende betalinger og med valutaomvekslinger. Arbeid med god og effektiv risikohåndtering vil, både fra markedsaktører og myndigheter, bli preget av dette.

A.5 Tiltak for å redusere risiko i betalingssystemet

Kontroll med risiko i betalingssystemet skjer i et samspill mellom de private aktørene og myndighetene. Blant myndighetsorganene har sentralbanken som pengeutsteder særlige oppgaver, og disse oppgavene kan deles i tre. Sentralbanken kan som *øverste oppgjørsbank sette vilkår* for deltaking i oppgjørssystemet som bidrar til risikokontroll. Samtidig søker sentralbanker å bidra til en *hensiktsmessig selvregulering blant aktørene*. Målet er å få til løsninger som utnytter stordriftsfordeler og nettverks-effekter, og samtidig sikrer konkurranse og kontroll med risiko. Sentralbanker *overvåker betalingssystemer* som anses å ha særlig betydning for den finansielle stabilitet. I Norge er overvåkingsansvaret nedfelt i lov om betalingssystemer. Etter den er Norges Bank konsesjons- og tilsynsmyndighet for interbanksystemer, mens det er meldeplikt til Kredittilsynet for systemer for betalingstjenester og Kredittilsynet kan gi pålegg.

A.5.1 Samarbeidstiltak mellom markedsaktører og myndigheter

Myndighetene og banknæringen har gjennomført flere tiltak for å redusere risikoen i det norske betalingssystemet. Dette har medført at det norske systemet i dag er svært velfungerende og sikkert. Systemene er lagt om slik at nesten alle betalinger blir kreditert mottaker etter oppgjør, men kredittrisiko i oppgjøret er imidlertid ikke helt eliminert med dette. Oppgjør av kundeoppdrag mellom bankene, er ikke bare avhengige av at bankkundene har dekning på sine konti. Det er også avhengig av at bankene kan svare for sin netto posisjon i oppgjøret. I en intern avtale mellom norske banker er det avtalt hvordan de skal dele tap som oppstår om en bank ikke kan dekke sine forpliktelser i en avregning av korttransaksjoner. Det er også små innslag av kredittrisiko som skyldes at enkelte bankdatasentraler avregner transaksjoner og godskrifer kunders konti før oppgjøret i Norges Bank.

Likviditetsrisikoen kan knytte seg til operasjonelle problemer i et system eller hos en motpart, eller ved likviditetsmangler hos de som skal sende fra seg penger. Dette er avhjulpet ved at de fleste store transaksjoner gjøres opp brutto – en transaksjon av gangen. Da er mottaker bare avhengig av at systemene fungerer og at banken som skylder penger har dekning for transaksjonen. Mindre transaksjoner avregnes mot hverandre, og alle bankene som er med i avregningen må enten betale eller motta et enkelt beløp. Dersom en bank som netto skylder penger ikke kan betale, må denne banken tas ut av avregningen. Det vil endre posisjonene til de andre bankene og

problemene kan da bli overført til andre banker. Risikoen for slike problemer er redusert ved at det er fastsatt en øvre grense for beløpet på transaksjoner som kan inngå i nettosystemer. Det er også avtalt mellom bankene når på dagen likviditets-transaksjonene legges til betaling.

Det pågår kontinuerlig arbeid med sikte på oppmerksomhet omkring operasjonell risiko. Betalingssystemet er et nettverk av mange aktører og initiativet til aktivitet – det vil si betalinger – tas ikke av dem som bærer risikoen. Det kan gi for lav bevissthet om kostnader ved operasjonelle feil og konkursliknende situasjoner. Erfaringer er at risikoen for driftsavbrudd er spesielt stor ved endringer av datasystemer. Det har derfor vært sterkt fokus på sikkerhetsrutiner i forbindelse med slike systemendringer.

For å redusere risikoen nær toppen av oppgjørspyramiden, har sentralbanker de siste tiårene tatt i bruk oppgjørssystem med sanntids bruttooppgjør (RTGS – real time gross settlement). Norges Bank gjorde dette mot slutten av 1990-tallet, og systemet åpner også for hyppige nettooppgjør slik at bankenes likviditet brukes effektivt. Slike systemer gir adgang til bedre risikohåndtering og det utnyttes blant annet i systemene for oppgjør av handel med valuta og verdipapir.

Kontroll med risiko i betalingssystemet skjer i samspill mellom private aktører og myndighetene. Innen de offentlige myndighetene har fokus her vært på sentralbanken, men systemet for konsesjon og tilsyn som omtales nedenfor kan være like viktig. Lovregulering og andre former for offentlig inngripen bør normalt bare nyttes dersom forbedringen i samfunnsmessig effektivitet overstiger kostnadene ved slike inngrep. I forbindelse med den finansielle uroen gjennom året 2008 med avvikling av banker og meglerforetak med virksomhet i Norge, har det vært bruk for nødprosedyrer innen betalings- og oppgjørssystemene. Prosedyrene har fungert, og de særlige tiltak som er gjennomført har ikke ført til forsinkelser i kunders betalinger.

A.5.2 Konsesjon og tilsyn

Norges Bank er konsesjons- og tilsynsmyndighet for interbanksystemene. Ordningen ble innført da betalingssystemloven ble iverksatt i 2000. Hensikten med betalings-systemloven, som er et offentligrettslig regelverk, er blant annet å sikre at hensynet til finansiell stabilitet er ivaretatt, jf. lovens § 2-1.

Interbanksystemer av betydning for finansiell stabilitet må ha konsesjon fra Norges Bank, jf. betalingssystemloven § 2-3 første ledd. Tildeling av konsesjon er blant annet basert på opplysninger om tiltak for å sikre den tekniske driften, herunder beredskap for driftsavbrudd dersom det ordinære systemet ikke fungerer. Norges Bank kan pålegge systemene en organisering som sikrer nødvendig driftsstabilitet, og kan ved behov kreve utvidet rapportering om avvikssituasjoner og intensivere oppfølgingen av det aktuelle interbanksystemet. Systemene er selv ansvarlige for å finne frem til tilfredsstillende løsninger, og konsesjonsordningen reduserer ikke aktørenes ansvar for egen drift. Norwegian Interbank Clearing System (NICS), Den norske Bank og Gjensidige NOR Sparebank ble innvilget konsesjon i 2001. De to siste konsesjonene ble i 2004 erstattet av en ny konsesjon etter fusjonen mellom selskapene til DnB NOR i desember 2003.

Etter loven kan Norges Bank gi unntak fra konsesjonskravet for systemer som ikke kan true den finansielle stabiliteten, jf. § 2-3 annet ledd. Sparebank 1 Midt-Norge driver et mindre interbanksystem. Systemet har søkt om og fått unntak fra konsesjonskravet, men må sende ei årlig melding om virksomheten til Norges Bank.

VPS driver verdipapirregisteret i Norge med konsesjon fra Finansdepartementet og er under tilsyn fra Kredittilsynet, jf. verdipapirregisterloven § 3-1 og § 10-1. Oppgjøret av handel med verdipapir skjer i oppgjørssystemet VPO (VerdiPapir Oppgjøret) som eies og drives av VPS. Systemet har betydning for den finansielle stabiliteten, men ettersom pengeoppgjøret skjer i Norges Banks oppgjørssystem etter avregning i VPO er det avtalt at tilsynet føres av Kredittilsynet i samarbeid med Norges Bank.

Da betalingssystemloven trådte i kraft i 2000, ble det innført meldeplikt til Kredittilsynet for systemer for betalingstjenester, og samtidig fikk Kredittilsynet ansvar for å føre tilsyn med virksomheten, jf. betalingssystemloven §§ 3-2 og 3-3. Meldeplikten er viktig fordi mangler ved nyetablerte systemer for betalingstjenester kan avdekkes. Samtidig er løpende kontakt med institusjoner som driver betalingsformidling også viktig. Dette gjelder ikke minst fordi kompleksitet i betalingssystemene og i de enkelte betalingstjenestene øker sammen med risikoen for feil i systemene.

Selv om systemer for betalingstjenester har meldeplikt etter betalingssystemloven, er tjenesteytingen i dag ikke i seg selv konsesjonspliktig. Virksomheten må først meldes inn om den er knyttet opp mot finanssystemet gjennom bruk av kundekonto i bank eller finansieringsforetak. Det er nærmere 200 institusjoner som yter betalingsformidlingstjenester i Norge. Det er alle banker (sparebanker, forretningsbanker og filialer av utenlandske kredittforetak). I tillegg kommer en del finansieringsforetak (bl.a. kortselskaper) som har meldt om at de yter slike tjenester. Virksomhet som bank eller finansieringsselskap er konsesjonspliktig, jf. finansieringsvirksomhetsloven § 1-4. For at konsesjon skal meddeles stilles det etter banklovene og finansieringsvirksomhetsloven krav til kompetanse, egnethet og at kapitalen står i forhold til virksomheten.

Ny teknologi har i særdeles grad påvirket systemene for betalingstjenester de seneste årene, hvor kostnadseffektiv drift, brukervennlighet og sikkerhet har vært sentrale elementer. IKT brukes i alle ledd, og det kan være vanskelig å skille mellom betalingssystemenes enkelte tjenester og IKT-funksjonen. Mens IKT kan sies å være den fysiske infrastrukturen, utgjør de ulike meldingstypene som transporteres gjennom den fysiske infrastrukturen betalingstjenestene. Kompleksiteten i betalingssystemene øker også fordi IKT- og andre tjenester leveres av underleverandører som hver for seg er kritiske. En stor del av den digitaliserte infrastrukturen er utkontraktert til selvstendige IKT-driftsselskap. Etter betalingssystemloven ligger ansvaret for betalingssystemene og -tjenestene likevel hos institusjonene som har meldt inn virksomheten.

I tilsynet med systemene mottok Kredittilsynet i 2007 ti egevalueringer og med svar på nitten kontrollspørsmål. Plikten til å sende melding utløses ved etablering av nytt system for betalingstjeneste eller når det gjennomføres vesentlige endringer i eksisterende tjeneste. Kontrollen av om det var gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse var ikke tilfredsstillende for mange. Dessuten var det mange banker som ikke sendte meldinga Kredittilsynet krevde. Disse rapportene inngår som kontroll og skal bidra til

at de offentligrettslige kravene til systemene for betalingstjenester etterleves. Dette har betydning for allmennhetens tillit til virksomheten.

Det er etablert et nært samarbeid mellom Norges Bank og Kredittilsynet om tilsynet med de to typene institusjoner.

Det er dessuten et omfattende internasjonalt samarbeid om tilsyn og om regelverksutvikling innen fagfeltet som Norge deltar i. Samarbeid om analyse av situasjonen og av adekvat regelverk foregår blant annet innen IMF, BIS og OECD. Samarbeidet innen EU og EØS resulterer også i presise tilsynsstandarder og bindende forpliktelser for deltakerne. Dette samarbeidet har blant annet ført til vedtak av betalingstjenstedirektivet, og samarbeidet mellom tilsynsinstitusjonene innen området vil harmonisere tilsynet med systemene ytterligere.

Vedlegg B: Direktivet, engelsk tekst

Direktivet er tilgjengelig på alle offisielle språk i EU på nettadressen: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?checktexts=checkbox&val=460702%3Acs&pos=1&page=1&lang=en&pgs=10&nbl=1&list=460702%3Acs%2C&hwords=&action=GO&visu=%23texte>.

Her følger den engelskspråklige utgaven av direktivet.

Vedlegg C: Betalingstjenestedirektivet og forslaget til norsk lov ("Lovspeil")

OVERSIKT OVER FORSLAGET TIL GJENNOMFØRING AV PRIVATRETTS- LIGE BESTEMMELSER I DIREKTIV 2007/64/EF I NORSK RETT

Artikkel i direktivet	Norske bestemmelser
DEL I	
Artikkel 1	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 1 annet ledd
Nr. 2	Tatt i betraktning i rapporten
Artikkel 2	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 9 fjerde ledd, jf. § 11 første ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 9 fjerde ledd
Nr. 3	Muligheten er ikke utnyttet i lovforslaget
Artikkel 3	
Bokstav a til o, med unntak av m	Finansavtaleloven § 11 annet ledd
Bokstav m	Finansavtaleloven § 1 tredje ledd
Artikkel 4	
Nr. 3	Finansavtaleloven § 11 første ledd
Nr. 5, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 25, 27, 28	Finansavtaleloven § 12
Nr. 11	Finansavtaleloven § 2 første ledd annet punktum
DEL III	
Artikkel 30	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 2 første ledd
Nr. 2	Muligheten er ikke utnyttet i lovforslaget
Nr. 3	Tatt i betraktning i rapporten
Artikkel 31	
Nr. 1	Tatt i betraktning i rapporten
Nr. 2	Angrerettloven § 7a annet ledd
Artikkel 32	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 14a første ledd første punktum
Nr. 2	Finansavtaleloven § 14a første ledd annet punktum

Artikkel i direktivet	Norske bestemmelser
Nr. 3	Finansavtaleloven § 14a første ledd tredje punktum
Artikkel 33	Muligheten er ikke utnyttet i lovforslaget
Artikkel 34	
Nr. 1	Definisjon i finansavtaleloven § 12 bokstav r
bokstav a	Finansavtaleloven § 15 fjerde ledd
bokstav b	Finansavtaleloven § 18 annet ledd annet punktum
bokstav c	
(i)	Finansavtaleloven § 30 fjerde ledd første og annet punktum
(ii)	Finansavtaleloven § 30 fjerde ledd tredje og fjerde punktum
Nr. 2	Muligheten er ikke utnyttet i lovforslaget
Artikkel 35	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 23
Nr. 2	Finansavtaleloven § 23 fjerde ledd
Artikkel 36	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 23 første ledd første punktum og tredje til femte punktum
Nr. 2	Angrerettloven § 9a første ledd annet punktum
Nr. 3	Finansavtaleloven § 23 første ledd sjette punktum
Artikkel 37	
Nr. 1 bokstav a til d	Finansavtaleloven § 23 første ledd første punktum og annet punktum
Nr. 2	Finansavtaleloven § 23 første ledd tredje punktum
Artikkel 38	
Bokstav a til e	Finansavtaleloven § 23 annet ledd
Artikkel 39	
Bokstav a til e	Finansavtaleloven § 23 tredje ledd
Artikkel 40	Finansavtaleloven § 15
Artikkel 41	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 15 annet ledd innledningsvis og tredje ledd første punktum
Nr. 2	Angrerettloven § 9a første ledd annet punktum
Nr. 3	Finansavtaleloven § 15 tredje ledd annet punktum
Artikkel 42	
Nr. 1 bokstav a og b	Finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav a
Nr. 2 bokstav a til f	Finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav b
Nr. 3 bokstav a til c	Finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav c

Artikkel i direktivet	Norske bestemmelser
Nr. 4 bokstav a til d	Finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav d
Nr. 5 bokstav a til f	Finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav e
Nr. 6 bokstav a til c	Finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav f
Nr. 7 bokstav a og b	Finansavtaleloven § 15 annet ledd bokstav g
Artikkel 43	Finansavtaleloven § 16 fjerde ledd annet punktum
Artikkel 44	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 18 annet og tredje ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 18 fjerde ledd første og annet punktum
Nr. 3	Finansavtaleloven § 18 fjerde ledd tredje punktum
Artikkel 45	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 20 første ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 19 første ledd
Nr. 3	Finansavtaleloven § 21 første ledd
Nr. 4	Finansavtaleloven § 19 annet ledd
Nr. 5	Følger av finansavtaleloven §§ 20 tredje ledd og 21 annet ledd samt avtalerettslige ugyldighetsregler
Nr. 6	Utnyttet i lovforslaget ved at det kreves saklig grunn for at institusjonen skal kunne si opp en rammeavtale, jf. finansavtaleloven § 21 annet ledd, jf. også § 20 fjerde ledd
Artikkel 46	Finansavtaleloven § 15 første ledd annet punktum
Artikkel 47	
Nr. 1 bokstav a til e	Finansavtaleloven § 30 annet ledd bokstav a til e
Nr. 2	Finansavtaleloven § 30 femte ledd
Nr. 3	Muligheten er ikke utnyttet i lovforslaget
Artikkel 48	
Nr. 1 bokstav a til e	Finansavtaleloven § 30 tredje ledd bokstav a til e
Nr. 2	Finansavtaleloven § 30 femte ledd
Nr. 3	Muligheten er ikke utnyttet i lovforslaget
Artikkel 49	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 39a første ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 39a annet ledd
Artikkel 50	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 39b første ledd første punktum
Nr. 2	Finansavtaleloven § 39b annet ledd
DEL IV	
Artikkel 51	

Artikkel i direktivet	Norske bestemmelser
Nr. 1	Finansavtaleloven § 2 annet ledd annet punktum
Nr. 2	Muligheten er ikke utnyttet i lovforslaget
Nr. 3	Muligheten er ikke utnyttet i lovforslaget
Nr. 4	Tatt i betraktning i rapporten
Artikkel 52	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 14a annet ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 39c
Nr. 3 første punktum	Finansavtaleloven § 39b første ledd annet punktum
Nr. 3 annet punktum	Muligheten er ikke utnyttet i lovforslaget
Artikkel 53	
Nr. 1	Definisjon i finansavtaleloven § 12 bokstav r
bokstav a	Finansavtaleloven § 34 tredje ledd og § 35 sjette ledd annet punktum
bokstav b	Finansavtaleloven § 35 sjette ledd første punktum
bokstav c	Finansavtaleloven § 14 tredje ledd fjerde punktum
bokstav d	Finansavtaleloven § 28 femte ledd
bokstav e	Finansavtaleloven 26b fjerde ledd
Nr. 2	Muligheten er ikke utnyttet i lovforslaget
Nr. 3	Finansavtaleloven § 35 sjette ledd tredje punktum
Artikkel 54	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 24 annet ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 24 tredje ledd
Nr. 3	Finansavtaleloven § 24 fjerde ledd
Nr. 4	Finansavtaleloven § 24 tredje ledd
Artikkel 55	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 24a første ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 24a annet ledd
Nr. 3	Finansavtaleloven § 24a tredje ledd
Nr. 4	Finansavtaleloven § 24a fjerde ledd
Artikkel 56	
Nr. 1	
bokstav a	Finansavtaleloven § 34 første ledd første punktum
bokstav b	Finansavtaleloven § 34 første ledd annet punktum
Nr. 2	Finansavtaleloven § 34 første ledd første punktum
Artikkel 57	
Nr. 1	
bokstav a	Finansavtaleloven § 34 annet ledd første punktum
bokstav b	Finansavtaleloven § 34 fjerde ledd første punktum
bokstav c	Finansavtaleloven § 34 annet ledd annet og tredje punktum
bokstav d	Finansavtaleloven § 34 annet ledd tredje punktum

Artikkel i direktivet	Norske bestemmelser
Nr. 2	Finansavtaleloven § 34 fjerde ledd annet punktum
Artikkel 58	Finansavtaleloven § 37 første ledd
Artikkel 59	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 35 femte ledd annet punktum
Nr. 2	Finansavtaleloven § 35 femte ledd første punktum
Artikkel 60	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 35 første ledd første punktum og § 37
Nr. 2	Finansavtaleloven § 37 første ledd første punktum om rentetap
Artikkel 61	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 35 annet ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 35 tredje ledd
Nr. 3	Muligheten er utnyttet i finansavtaleloven § 35 tredje ledd første punktum og § 36
Nr. 4	Finansavtaleloven § 35 fjerde ledd første punktum
Nr. 5	Finansavtaleloven § 35 fjerde ledd annet punktum
Artikkel 62	
Nr. 1 første avsnitt bokstav a og b og annet og tredje avsnitt	Finansavtaleloven § 33a første ledd
Nr. 1 fjerde avsnitt	Finansavtaleloven § 33a fjerde ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 33a annet ledd
Nr. 3	Finansavtaleloven § 33a tredje ledd
Artikkel 63	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 33a femte ledd
Nr. 2 første avsnitt	Finansavtaleloven § 33a sjette ledd første punktum
Nr. 2 annet avsnitt	Finansavtaleloven § 33a sjette ledd annet punktum
Artikkel 64	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 26a første ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 26a annet ledd
Artikkel 65	
Nr. 1 første avsnitt	Finansavtaleloven § 14 tredje ledd første punktum, jf. annet ledd
Nr. 1 annet avsnitt	Finansavtaleloven § 14 tredje ledd annet punktum
Nr. 1 tredje avsnitt	Finansavtaleloven § 14 tredje ledd tredje punktum
Nr. 2	Finansavtaleloven § 14 første ledd annet punktum
Nr. 3	Finansavtaleloven § 14 fjerde ledd

Artikkel i direktivet	Norske bestemmelser
Artikkel 66	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 28 første ledd
Nr. 2	Finansavtaleloven § 28 annet ledd første punktum
Nr. 3	Finansavtaleloven § 28 annet ledd annet punktum
Nr. 4	Finansavtaleloven § 28 tredje ledd
Nr. 5	Finansavtaleloven § 28 fjerde ledd
Artikkel 67	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 29 annet ledd første punktum
Nr. 2	Finansavtaleloven § 29 annet ledd annet og tredje punktum
Nr. 3	Finansavtaleloven § 29 annet ledd fjerde punktum
Artikkel 68	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 26b femte ledd første punktum
Nr. 2	Finansavtaleloven § 26b femte ledd annet punktum
Artikkel 69	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 26b første ledd, jf. lovforslaget del III nr. 2
Nr. 2	Se finansavtaleloven § 27, jf. § 26b tredje ledd annet punktum
Nr. 3	Finansavtaleloven § 26b annet ledd første punktum
Artikkel 70	Finansavtaleloven § 26b tredje ledd
Artikkel 71	Finansavtaleloven § 27 første ledd første og annet punktum
Artikkel 72	Muligheten ikke utnyttet i lovforslaget
Artikkel 73	
Nr. 1 første og annet avsnitt	Finansavtaleloven § 27 første ledd tredje punktum
Nr. 2	Finansavtaleloven § 27 annet og tredje ledd (annet ledd i medlemmene Pedersen og Veel Midtbøs lovforslag)
Artikkel 74	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 43 første ledd i Kvam, Pedersen og Veel Midtbøs lovforslag. Forutsetningsvis i § 37a femte ledd første setning i Behringer, Gjedrem og Sletners lovforslag
Nr. 2 første avsnitt	Finansavtaleloven § 43 annet ledd første punktum i Kvam, Pedersen og Veel Midtbøs lovforslag
Nr. 2 annet avsnitt	Finansavtaleloven § 43 tredje ledd første punktum i Kvam, Pedersen og Veel Midtbøs lovforslag. § 37a femte ledd annet punktum i Behringer, Gjedrem og Sletners lovforslag
Nr. 2 tredje avsnitt	Finansavtaleloven § 43 tredje ledd annet punktum i Kvam, Pedersen og Veel Midtbøs lovforslag

Artikkel i direktivet	Norske bestemmelser
Nr. 3	Finansavtaleloven § 43 annet ledd annet punktum i Kvam, Pedersen og Veel Midtbøs lovforslag. Forustsetningsvis i § 37a femte ledd første setning i Behringer, Gjedrem og Sletners lovforslag
Artikkel 75	
Nr. 1 første til tredje avsnitt	Finansavtaleloven § 40 første ledd
Nr. 1 fjerde avsnitt	Finansavtaleloven § 40 femte ledd første punktum
Nr. 2 første til tredje avsnitt	Finansavtaleloven § 40 annet ledd
Nr. 2 fjerde avsnitt	Finansavtaleloven § 40 femte ledd annet punktum
Nr. 3	Finansavtaleloven § 40 tredje ledd
Artikkel 76	Finansavtaleloven § 41
Artikkel 77	
Nr. 1	Finansavtaleloven § 42 annet ledd
Nr. 2	Tatt i betraktning i rapporten
Artikkel 78	Finansavtaleloven § 42 første ledd
Artikkel 80	Se punkt 25 i rapporten, eksisterende tilsynsmyndigheter benyttes
Artikkel 81	Se punkt 25 i rapporten, eksisterende sanksjoner benyttes
Artikkel 82	Se punkt 25 i rapporten, eksisterende tilsynsmyndigheter benyttes
Artikkel 83	Finansavtaleloven § 4
Artikkel 89	Tatt i betraktning i rapporten
Artikkel 90	Angrerettloven § 7a annet ledd
Artikkel 93	Forskrift 2. juli 1999 nr. 719 om betalingsoppdrag til og fra utlandet oppheves